I. A. BASSARABESCU . LUME DE IERI

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

I. A. BASSARABESCU

LUME DE IERI

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

În colecția
„Biblioteca pentru toți"
au apărut:

ANTOLOGIA POEZIEI ROMÎNEȘTI
Vol. I—III

D. Anghel
POEZII ȘI PROZĂ

Delavrancea
TEATRU

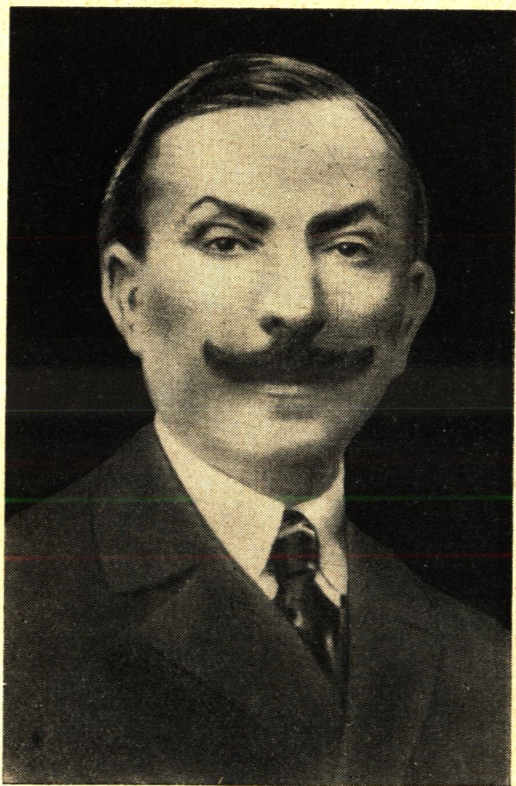

CÎNTECE DE PE JIU

GHICITORI ȘI PROVERBE
Vol. I—II

Lei 6

I. A. BASSARABESCU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

I. A. BASSARABESCU

LUME DE IERI

NUVELE, SCHIȚE, AMINTIRI

Cu o prefață de
AL. PIRU

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

PREFAŢĂ

I. A. Bassarabescu s-a născut, după ultimele ştiri asupra vieţii sale [1], în Giurgiu, la 17 decembrie 1870. Tatăl, pitarul Alexandru Bassarabescu, fost o vreme primar al acestui oraş, originar din Bucureşti (n. 1818 † 1893), învăţase la colegiul naţional Sf. Sava cu Ion Ghica şi N. Bălcescu. Mama (n. 1830 † 1897) se chema pe numele de fată Elisabeta (Săftica) sin Stărostescu şi se trăgea din familia de ofiţeri Boteanu (a se vedea *Biografia familiei Boteanu*, lucrată de generalul Romulus Boteanu, Bîrlad, 1921).

Scriitorul a făcut clasele primare la Bucureşti, terminîndu-le la vîrsta de paisprezece ani, şi liceul la Sf. Sava între 1884—1892 (dar la 30 octombrie 1892 era înaintat din soldat, avînd bacalaureatul, la gradul de sublocotenent în rezervă, în infanterie, deci făcuse între timp şi stagiul militar). A urmat apoi Facultatea de litere şi filozofie, probabil cu întreruperi, fiind totodată şi funcţionar la Ministerul de Finanţe, din care cauză nu şi-a trecut licenţa în ştiinţe istorice decît la 10 iulie 1899. Diploma e semnată de T. Maiorescu ca rector şi V. A. Ureche ca decan, iar teza tratează despre *Cicero ca om politic* (nota, după sistemul vremii, nu este tocmai strălucită : o bilă albă şi cinci roşii).

Încă din 1896 funcţionase ca profesor de geografie la Focşani, iar din 1897 la Ploeşti, desigur ca suplinitor, licenţa trecîndu-şi-o

---

[1] G. Călinescu şi colaboratori : *I. A. Bassarabescu* în *Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor*, III, 1954, pp. 164—173.

în 1899, iar examenul de capacitate în sesiunea 1901—1902 (reuşit al doilea la specialitatea principală geografia). Tot în 1901 scriitorul se căsătorea cu Ecaterina, fiică a comerciantului Temelie Dinescu din Ploeşti. În 1909 e ales membru corespondent al Academiei Romîne, în 1911 e numit pentru scurt timp inspector al Artelor (înlocuit cu poetul D. Anghel), în 1912 e inspector general al învăţămîntului primar, cîteva luni. Din 1918 va fi prefect, apoi senator de Prahova şi în tot acest timp profesor de geografie la Ploeşti. A murit la 29 martie 1952 în vîrstă de 82 de ani.

I. A. Bassarabescu şi-a evocat singur debuturile sale literare la revistele colegiene *Armonia*, *Studentul romîn* şi *Mugurul* în volumul din 1943 *Lume de ieri, amintiri vesele şi duioase.* La douăzeci de ani publică, sub pseudonimul I. A. Barion, un număr de schiţe în revista *Generaţia nouă*, printre care *Domnu Tanu* e în spiritul lui Delavrancea. Puţin productiv, scriitorul republică încă de acum schiţele sale, după numai cîţiva ani. La *Romînul literar*, în 1893, retipăreşte *Domnu Tanu.* B. P. Hasdeu îl aduce în 1894 la *Revista nouă*, iar T. Maiorescu în 1896 la *Convorbiri literare*, unde nuvela *Emma* atrage atenţia lui Duiliu Zamfirescu : „*Minunată, minunată !...* scrie acesta entuziasmat lui T. Maiorescu. *Nimeni nu s-a apropiat mai mult de Bret Harte, cu forme de melancolie ştrengărească, ce atît de bine răspunde uneori la o stare specific romînească de ruşine, de sentimentalism, ca autorul, necunoscut mie, Ioan A. Bassarabescu...*" [1] Nuvela *Pe drezină* stîrneşte entuziasmul lui Anghel şi Iosif şi al pictorilor Kimon Loghi şi Ştefan Popescu, aflaţi atunci la Paris, de unde trimit prozatorului o scrisoare în versuri :

„Ne-am strîns şi ţi-am citit nuvela
Şi-am zis : Bassarabescu acela

---

[1] Em. Bucuţa, *Duiliu Zamfirescu şi Titu Maiorescu în scrisori*, Buc., 1937, p. 231.

De ar mai scrie o duzină
Cum e nuvela Pe drezină,
Toţi pictorii s-or angaja
Să ilustreze aşa ceva." [1]

Încurajat, Bassarabescu devine din 1902 colaborator la *Semănătorul*, şi din 1904 la *Luceafărul*. A mai publicat la *Viaţa literară*, *Transilvania*, *Convorbiri critice*, *Floare albastră*, *Făt-frumos*, *Flacăra*, *Adevărul literar şi artistic* etc. Volumele sale, mai toate cu reluări, sînt în număr de cincisprezece. [2]

*

Pornind din Caragiale şi Delavrancea, I. A. Bassarabescu prezintă cam în acelaşi timp cu Brătescu-Voineşti lumea micilor boiernaşi şi a micii burghezii urbane, compusă din mărunţi impiegaţi fiscali, P.T.T., C.F.R., profesori, comercianţi, avocaţi, ofiţeri, spiţeri, ziarişti, conţopişti, lume care a preocupat în literatura franceză pe Maupassant şi Daudet, în literatura rusă pe Cehov, iar în cea poloneză pe H. Sienkievicz. Majoritatea eroilor lui I. A. Bassarabescu sînt oameni fără mari aspiraţii, doritori a trăi în linişte, într-o mediocritate de aur, însă fără voluptatea rafinată a tihnei, resemnaţi în condiţia lor umilă, în care de cele mai multe ori se complac, pînă la a deveni maniaci. Astfel Guţă cultivă leandrii şi nu se căsătoreşte decît atunci cînd i se pare că a găsit o femeie stăpînită de aceeaşi pasiune, pentru ca, îndată ce va observa că a fost mistificat, să divorţeze *(Leandrii)*. Coana Raliţa, maniacă a scuturatului covoarelor, s-a despărţit şi ea de bărbat, deoarece acesta nu gusta curăţenia exemplară, certîndu-se şi cu chiriaşii care nu declară, ca ea, război prafului *(Între acare-*

---

[1] G. P., *Cu dl. I. A. Bassarabescu în Viaţa literară*, 1930, nr. 130.

[2] Vezi la sfîrşitul acestei ediţii notele bibliografice întocmite de redacţie. În afara volumelor notate acolo, I. A. Bassarabescu a prelucrat *Ovidiu Şicană* (1908), comedie într-un act după farsa d-lui Pathelin şi a tradus *La paix chez soi* şi *Boubouroche* de G. Courteline sub titlurile *Liniştea casei* şi *Taina familiei*.

turi). Conu Costache Oprişoiu creşte porumbei şi udă flori, coana Zinca Ţărineasca, văduvă, are patima cafelelor.

Cînd nu au manil, eroii lui I. A. Bassarabescu îşi consumă toată energia în direcţia realizării unui scop pe potriva sufletului lor modest. Tudorache, micul negustor cu veleităţi politice, vinde toate „scumpeturile" nevestei ca să ofere confraţilor de idei o masă cu lăutari *(Un dejun).* Zinca Ţărineasca se judecă, făcînd singură şi pe avocata, spre a-şi redobîndi proprietatea *(Un dor împlinit).* Domiţian din *Vulturii* are un singur vis : să ajungă telegrafist, mulţumit apoi cu o existenţă total insignifiantă şi comodă, indiferent că stă în capitală sau în provincie.

Femeile din proza lui I. A. Bassarabescu au ca ideal suprem o bună căsătorie cu un ins avînd „slujbuliţă sigură, lefuşoară grasă, şi reţineri pentru pensie", reprobînd mezalianţele, însoţirile cu oameni de condiţie neconvenabilă. Elenca doreşte ca ginere pentru fiica ei Luxiţa un impiegat ceferist *(Sîmburele).* Soţii Oprişoiu, mici proprietari nu admit alianţa fiului lor, învăţat la Paris, cu o „şansonetă" *(Emma).* Mariajurile între persoane de categorie socială diferită au consecinţe tragicomice. Contabilul de fabrică Dincă om „ridicat din proşti", duce o viaţă mohorîtă, printre dosare, soţia sa, „de familie", neacceptînd nici o vizită a prietenilor acasă *(Domnu Dincă).* Coana Dochia, nepoată de boier cu caftan, căsătorită cu un controlor financiar, îşi menţine numele de fată pe cartea de vizită : „Dochia Rudoiu, născută Rădăcineanu" şi-şi creşte copiii unilateral, ţinîndu-i departe de tatăl lor *(În ciuda coanei Dochia).* Maria, alt exemplar din „lumea bună", îşi dispreţuieşte nu mai puţin soţul, pe inginerul Telian, înşelîndu-l cu un general, ceea ce Telian aprobă cu resemnare *(De pe culme).*

Cazul Iulicăi din nuvela *Pe drezină* repetă, după cum a observat G. Călinescu [1], pe acela al Emmei Bovary. Iulica, măritată cu şeful de staţie obez Napoleon Manolescu-Pletea, are nostalgia vieţii moderne din capitala părăsită. *„Ea, fată cu pian, cu dotă, cu trusou, şi frumoasă, nu era menită, desigur, să se piardă lîngă*

[1] *Istoria literaturii romîne de la origini pînă la prezent.* Buc., 1941, p. 515.

un Napoleon Manolescu-Pletea, care nu știa decît să se îngrașe, care se îngrășase atît de mult, încît ochii îi rămăseseră mici ca două alice în fundul capului ; care dormea în nesimțire". De îndată ce i se oferă prilejul — vizita fostului candidat la mîna sa, Traian Popovici, șef de stație într-o gară mai aproape de București, rău însurat și el cu o femeie despot, — Iulica se decide să lase pe Napoleon pentru Traian, fugind cu acesta „pe drezină" la București.

Mica burghezie apăsată de lipsuri materiale tolerează în cele din urmă abandonarea cercului ei închis, dacă de pildă un tînăr căsătorit cu o femeie mult mai în vîrstă nu-și uită de tot familia. Persoana care s-a pretat la o astfel de combinație este atunci numită peiorativ „dînsa", numele ei fiind odios *(În rai, Dînsa).*

De obicei adulterul nu produce mari drame, uneori e consimțit, alteori e iertat. Mișu consumă zestrea Anei și trăiește cu nevasta „vivantă" a maiorului de intendență Donopolu. Ana divorțează și se logodește cu Alexandru, dar revine la Mișu cînd acesta se pocăiește *(La vreme).* Moartea unuia din soți pune cîteodată capăt mariajurilor lipsite de înțelegere. O văduvă recentă, compătimită în chip gratuit de toți, mărturisește prietenei sale că n-a avut nici o zi bună în cei treizeci de ani de căsnicie. Prietena, văduvă și ea, propune începerea unei vieți noi, în care scop amîndouă cumpără vopsea neagră pentru păr *(O prietenă).*

Multe din aceste întîmplări sînt narate de I. A. Bassarabescu obiectiv, cu îngăduință și chiar cu simpatie, deci fără răutate. E vorba — cum ar spune jupîn Dumitrache — de „ale tinereții valuri", adică de lucruri omenești, posibile oricînd și oriunde, pe seama cărora s-a glumit totdeauna. Cînd însă trece la zugrăvirea injustițiilor sociale, autorul preface umorul în satiră severă. Afaceriștii, politicienii veroși, jurnaliștii corupți, funcționarii necinstiți, profesorii pedanți sînt cu sarcasm ironizați de I. A. Bassarabescu, continuator pe această latură a criticii sociale caragialiene. O categorie condamnată o constituie îmbogățiții de război, ca Georgică, parazit trăind din capitalul cîștigat în timpul războiului prin vînzarea de bijuterii în Rusia *(Nepoții lui conu Costache)* sau ca Filio-

reanu, devenit milionar prin deturnarea fondurilor destinate întreținerii armatei și actual proprietar al unei mari case în strada Batiște, mobilată fără gust, dar scump *(La casa din Batiște)*. Altă categorie se compune din ziariști demagogi și gălăgioși ca Nicu Dănuleanu care admite opoziția și vehemența în ziar *(„Trebuie să dăm la cap... Să tăiem în carne vie!")*, dar pînă la rude, ce trebuiesc menajate *(Obuzul)*. În *Stîmpeanu, Păunescu et comp.* se ridiculizează pseudocultura, cosmopolitismul și pedantismul. Stîmpeanu, avocat, se supără că a fost întrebat ce înseamnă cuvîntul inaniție, ca și cum — observă el — s-ar mai îndoi cineva că inaniție înseamnă „asfixie". Păunescu, la rîndul său, felicită pe Stîmpeanu de felul cum a știut să braveze o condamnare juridică: *„Bravissimo, Stîmpene. Te-ai purtat ca un...* sine qua non, *ca un* nec plus ultra!" Domnișoara Bibi, profesoară de limba romînă, este împotriva neologismului „onoare" preferat de sublocotenentul Bazil Jonnescu care întrebuințează cuvîntul „cinste" numai cînd se cinstește cu țuică *(Don Bazil)*.

Umorul lui I. A. Bassarabescu e de nuanță discretă, un zîmbet pentru slăbiciunile omenești, și unele schițe sau nuvele sînt doar niște anecdote, desigur superior povestite. Domițian, de două ori repetent în liceu, asistă cu interes la cearta dintre două acvile, sora sa din București cu nas ascuțit, Masinca, și gazda din Moldova, cu profil asemănător, Passa, abia acum pricepînd cuvintele profesorului de istorie auzite în liceu: *„Șoimul Moldovei și acvila Munteniei se dușmăneau cu cerbicie, față-n față"* *(Vulturii)*. Tase Moinea, profesor pensionar, și soția sa sînt invitați de fiul lor Cănuță, magistrat, la nuntă, în Slatina. Urcați în tren, după îndelungi pregătiri, bătrînii înțeleg dintr-o convorbire a unor pasageri c-au greșit direcția. Înspăimîntați, consultă conductorul, acesta îi încredințează că merg spre Slatina, iar Tache arătînd spre cei doi vecini șoptește în taină nevestei: *„— S-au păcălit, Froso. Ei zic că merg la Tîrgoviște. Bieții oameni!..."* *(Spre Sla-*

tina). Junele Popescu, sosit în scopuri matrimoniale la coana Elenca, găseşte un sîmbure în dulceaţa de caise, pe care din delicateţă nu-l semnalează gazdei, purtîndu-l în gură dintr-o parte în alta. Din nenorocire, la plecare îl scapă în palma coanei Elenca pe cînd îi săruta mîna, primind o îngrozitoare admonestare : „— Păcat de jobenul tău ! Păcat că mai eşti de la gară, mojicule !..." *(Sîmburele).* Iancu Viezureanu, pensionar, soţia sa Cleopatra şi cei doi copii, Odeta şi Cicerone, sînt copleşiţi de durere, deoarece au fost nevoiţi să sacrifice de Paşti, pentru un oaspete, pe Ghiţă, curcanul, socotit aproape un membru al familiei. La masă, toţi pomenesc faptele memorabile ale curcanului, plîngînd, spre mirarea femeii de serviciu : *„Păi, zău dacă mai ştiu ce fel de minte au şi domnu şi coniţa şi mai cu seamă dumneata, domnule Sofronie, să vă jeliţi cu toţii la aşa zi mare şi să-mi speriaţi fata, pentru o... insectă"* *(Insecta).* Perseanu de la cancelaria mandatelor este un timid. Voind a adresa cîteva cuvinte galante uneia din femeile care vin în biroul său, nu găseşte decît această propoziţiune absurdă : *„Cam rar ne vizitaţi"* *(Perseanu).* Serafima, sora nevestei unui preot de ţară, este foarte măgulită de vizita inspectorului Ionescu, căruia-i cîntă cu patos romanţa *Suspine crude pieptu-mi zdrobeşte,* dar cînd vizitatorul îi cere „un suvenir scump din mînuşiţa ei", intimidată, îi răspunde cu o brutalitate involuntară, caracteristică firilor ingenue : *„Tronc ! Fleacuri !"* *(Serafima).* Comicul mai tuturor acestor anecdote se bazează pe neprevăzut, pe contrastul dintre ceea ce se aşteaptă şi ceea ce se întîmplă necondiţionat.

Unde este umor este şi duioşie şi la I. A. Bassarabescu ca şi la I. Al. Brătescu-Voineşti, această atitudine faţă de eroi e tot atît de frecventă. Autorul îşi memorează cu duioşie în *Moş Stan* şi *Lume de ieri,* copilăria, întîmplări, oameni, animale din mediul familial, pe bătrînul servitor Stan căruia îi tăia nasturii de alamă de la manta, pe mama Maria (în realitate Gherghina), prigonitoarea bărbatului ei, acelaşi moş Stan, bunica, pe institutorul care murind l-a scutit trei zile de şcoală, pe subcomisarul Ion Corbu,

ce împărţea gratuit copiilor săraci şi bogaţi rechizite, pe viţelul Duman, pe cîinele Eder, pe anticarul Pinath din Văcăreşti etc.

Colegul Tănase Probă din clasa a treia era slab la geografie. Întrebat care sînt munţii Boemiei, el răspunsese prin nu se ştie ce asociaţie de idei: *„Haţ-gebirge, Friţ-gebirge, Ţac-gebirge"*. Profesorul imitîndu-l: *„Probă-gebirge, Tănase-gebirge, leneş-gebirge, marş la loc-gebirge, nota trei-gebirge..." (Munţii Boemiei).*

Preferinţa lui I. A. Bassarabescu pentru natura moartă a fost socotită de unii critici ca un aspect pozitiv al operei (E. Lovinescu), de alţii ca unul negativ. E adevărat că schiţe ca *Noi şi vechi, Acasă, În vacanţă, Cît ţine liturghia* sînt simple inventare de interior, valoarea lor stă însă tocmai în capacitatea lor de sugestie, în evocarea vieţii prin notarea amănunţită a cadrului ei. În schiţa *Acasă* ni se enumără obiectele dintr-o cameră: fotografii de ofiţeri, cizme amestecate cu botine femeieşti, resturile unei consumaţii reci (ghiuden, vin), de unde deducem numaidecît că aci locuieşte familia unui ofiţer. Lectura scrisorii pe care doarme un căţel ne revelă modul de viaţă al locatarilor:

„Domnule căpitane, e destul doui ani de cînd aştept să-mi plătiţi suma de 485 lei şi 75 bani ce datoraţi magazinului meu de coloniale. V-am lăsat să vă plimbaţi prin cinci oraşe şi n-am zis nimic. Acum nu mai putem răbda nici noi. Dacă în trei zile nu primesc paralele, vă reclam la d. colonel. Dv. şi cucoanei dv. vă place delicateţurile şi nu puteţi trăi fără ele, apoi nici să nu le plătiţi? Atîta ghiuden, parizel şi sardele de Nisa cît mi-aţi consumatără, şi profiriul de Odobeşti care numai tăceaţi ce bun e, este mai mare păcatul, că am casă grea, d-le căpitane. Să nu credeţi că dacă sunt la Tulcea şi sunteţi la Severin nu suntem tot oameni, şi munte cu munte... La un adică suntem în stare să facem una să se ştie pe toată infanteria."

Prezentarea şcolii „în vacanţă" sugerează prin imagini statice „iadul" din timpul activităţii :

„Clădirea dinspre răsărit e plină de ferestre, mai ales în catul de sus. Jaluzelele argintii, strînse bine, fac din ea o casă de vie clădită de vreun bogătaş în cutele singuratice ale unui deal ascuns. Doar zidul sălii de gimnastică e mai vesel : băieţii l-au zgîriat ici şi colo. În cîteva locuri, mîini fricoase au tras desenuri în fugă : un nas, sub care scrie lăbărţat «nasul lui Procopie» ; un cap de măgar iscălit «Popescu» ; apoi mai multe nume de botez cunoscute : Mitică, Virgil... puse sub chipuri de animale neizbutite : jumătăţi de pisică, iepuri cu două picioare, şoareci cu cap de cal."

Caracteristică pentru mijloacele artei realiste clasice a lui I. A. Bassarabescu e schiţa *Un om în toată firea.* Subiectul e din cîmpul de activitate familiar scriitorului : examenele elevilor de liceu particulari. Profesorul observă un fapt obişnuit în astfel de împrejurări : „*Un om în toată firea copia fără sfială de la vecina lui, o fată pipernicită, cu ochii mici şi obosiţi, cu părul castaniu şi neîngrijit, cu degetele de la mînă mai subţiri şi mai galbene decît tocul de os cu care scria.*" Profesorul cîntăreşte faptul din punct de vedere moral : „*Ce lipsă de obraz — se gîndi doctorul — să furi munca unui copilaş, să te bucuri ca un trîntor la avutul agonisit cu cine ştie cîtă trudă de o fetiţă de unsprezece ani*". Dar figura omului matur făcea pe doctor să amîne mustrarea, pentru că omul depunea un efort vizibil ca să mascheze delictul, ţuguindu-şi comic buzele şi muşcîndu-şi musteţile groase, mototolite sub nas. În momentul cînd şi ceilalţi încep să bage de seamă, profesorul, tolerant, se vede nevoit a trece la penalităţi. Spre surpriza lui, constată că omul în toată firea, telegrafistul, nu e decît tatăl fetei, Matei Stelian, care ştie prin urmare mai puţin decît fiica sa de unsprezece ani, Matei Irina. „— *Bine, dar cînd ai plecat de acasă* — se adresează doctorul Irinei, alunecînd spre glumă pentru a-şi stăpîni starea de spirit — *nu ţi-a spus mama să nu laşi pe tăticu să copieze ?...*" Întrebarea trezeşte altă durere în sufletul

copilei, fiindcă mama ei era moartă : „— *N-are mamă... Suntem singuri*", răspunde tatăl „*ca dintr-un vis*". O tragedie întreagă, profundă, adînc omenească, în cîteva rînduri ! *Un om în toată firea* este capodopera lui I. A. Bassarabescu, Edmondo de Amicis, încă neremarcat sub această latură, al nostru.

AL. PIRU

NOTĂ

Textele alese pentru această ediție, grupînd cea mai mare parte a scrierilor lui I. A. Bassarabescu, au fost orînduite în două capitole : Nuvele și schițe, *și* Amintiri (Lume de ieri).

În primul capitol titlurile urmează ordinea cronologică a apariției. În capitolul cuprinzînd amintiri am păstrat ordinea din volumul Lume de ieri, *București, 1943.*

Transcrierea textului s-a făcut după ultimul text apărut în timpul vieții autorului, corectat, acolo unde erau evidente greșeli de tipar, cu textele publicate anterior. S-au aplicat normele noii ortografii, menținîndu-se însă particularitățile limbii autorului, în special fonetisme muntenești.

La sfîrșitul volumului am anexat o notă bibliografică, în care am înregistrat data primei apariții și volumele în care au fost cuprinse bucățile din ediția de față.

Notele de subsol aparțin redacției.

E. S. P. L. A.

NUVELE ȘI SCHIȚE

DOMNU TANU

În clasă nici un zgomot, nici măcar un fîşiit de hîrtie. Un vînt de primăvară aducea prin ferestrele deschise mirosul dulce de la trandafirii din grădină. Prin vecini, cînta un cocoş alene. Razele soarelui, pătrunzînd printre frunzele salcîmului din stradă, se jucau nebunatic pe bănci, pe ziduri, pe feţele tăcute ale băieţilor.

Era întîia zi după vacanţa Paştelui. Plouase în ajun, şi timpul răcoros, ziua frumoasă mă făcea să stau pe ghimpi în bancă. Fără voie gîndul mi se ducea la pămîntul bătătorit din curtea şcoalei, la joc, la arşicele din buzunar. Şi tăceam, tăceam cu toţi, căci d-nul Tanu intrase şi-şi căuta ochelarii ca să strige catalogul. Ce rău părea d-nul Tanu cînd îşi punea ochelarii ! Nu ştiu cum, dar sticlele acelea pe ochii lui mici, verzi, neastîmpăraţi, îi dau înfăţişarea unei viespi cu aripele întinse, cu acul scos, gata să înţepe, cum aveam şi noi una zugrăvită pe cartea de citire. Mi-aduc aminte că întotdeauna cînd d-nul Tanu se pregătea să-şi puie ochelarii, un fior neînţeles îmi îngheţa inima ; vezi că printr-înşii pusese el atîtea treiuri la lecţie şi la conduită, pe dasupra lor ochii lui de vulpe descoperise atîtea neorînduieli în clasă, cînd, pe neaşteptate, auzeam :

— Rădulescu, în genunchi ; Manolescu, cinci la palmă... cutare, azi la arest pînă la unu.

Abia îmi mai uitasem de aceşti ochelari, de căutăturile şirete şi frumoasele făgăduieli ale d-lui Tanu ; abia ieşisem din aerul liber al vacanţei şi acum, acum cînd ziua era aşa de ispititoare şi maidanul din faţa şcoalei aşa de bătătorit, cu ce inimă puteam să mai ascult glasul cîntat al d-lui Tanu, strigînd catalogul, îngînat de ecoul clasei tăcute sau de cîntecul unui cocoş din apropiere ? Cercetasem cu privirea toate lucrurile din clasă : zidurile albe, tablourile de istoria sacră, harta Europei de lîngă catedră ; contemplasem mult jocul frunzelor salcîmului, mişcate de vînt, şi acum privirea mi se oprise asupra dascălului meu. Era neschimbat. Aceeaşi barbă roşie, neîngrijită, acelaşi păr cărunt, tuns la piele şi rar, aceiaşi ochi mici şi răi, cătînd neîncetat în juru-le, aceleaşi urechi mari, late, întoarse înspre noi ca două uşi deschise ; pînă şi gulerul murdar de la cămaşe rămăsese aşa cum îl lăsasem înainte de vacanţă. Numai redingota părea înnoită. Nasturii de la spate fuseseră puşi, petele cenuşii de pe piept erau mai puţin izbitoare. Ghetele însă, ghetele d-lui Tanu, mari, late în vîrf, împeticate, dar lustruite ca oglinda, rămăseseră aceleaşi. Cele două săptămîni de vacanţă nu ştirbiseră nimic în dascălul meu, numai frumuseţea vremei, care împrăştia peste tot o pulbere de aur, îl făcea şi pe dînsul mai spălat în dimineaţa aceea.

Strigă catologul, tuşi de două ori ; apoi, cu creionul la gură, rămase pe gînduri. Un aer de blîndeţe se lăsa încet-încet, pe faţa lui de obicei rea şi batjocoritoare. Dar îl mai văzusem şi altă dată făcînd astfel. Nu pentru întîia oară fruntea i se descreţea, ochii i se înseninau, mustăţile lui groase se apropiau de nas, gata să intre în el ca să dea naştere unui rîs linguşitor. Avusesem prilejul de multe ori să-l vedem făcîndu-ne

această strîmbătură de bunăvoință, căci nu o dată d-nul Tanu făcuse pe negustorul cu noi.

Şi părea un înger d-nul Tanu ca negustor ! Ce n-am fi dat să-l vedem întotdeauna că are cîte ceva de vînzare ori de cerut : eram siguri că în ziua aceea suntem scăpaţi de observaţii, de bătaia la palmă, de treiurile la conduită şi uneori de lecţii chiar. În zilele de desfacere, dascălul nostru era de zahăr. Nu ştiu cum, însă lucrurile de la dascăl îmi păreau înzestrate cu un dar sfînt : ce fericire pentru mine să am în mînă acelaşi creion pe care-l avea d-nul Tanu, să am pe bancă acelaşi fel de hîrtie, aceeaşi carte pe care o avea şi el. Ajunsese chiar să mă prindă slăbiciunea de a purta şi eu ochelari ca dînsul. Cu cîtă plăcere luam acasă din buzunarul tatii, ochelarii, şi-i puneam pe nas; ce bucurie simţeam atunci, în faţa oglinzii, cînd mă găseam leit profesorul meu şi-mi părea rău că n-am ochii verzi, că n-am barbă, că n-am părul roşu, cărunt şi rar, ca dînsul!

D-nul Tanu îşi strînse catalogul. Ce fericire ! Azi n-ascultă pe nimeni.

Îşi trase scaunul mai spre noi şi începu :

— Băieţi, ştiţi prea bine, că se apropie examenul.

Examenul ! Aşa e ; mai era o lună pînă la examen. Şi eu, care nici nu visasem, eu, care nici n-apucasem să uit bine cozonacii şi ouăle roşii... Examenul ăsta, ale cărui emoţii de altfel, pînă atunci, nu le simţisem decît de două ori ! Trebuie să fi avut ceva drăcesc ascuns într-însa vorba aceasta, de mă înfiora astfel. Fără voie mă ducea gîndul la examenul trecut : ce zi solemnă, ce aer de sărbătoare dau clasei lanţurile de hîrtie colorată, agăţate de pereţi în formă de pînză de păianjen ; cu cîtă linişte şi băgare de seamă erau îndreptate feţele părinţilor spre întrebările profesorului !

— Atunci se va alege — adaogă d-nul Tanu cu glas cobitor — cel care a învăţat îşi va primi răsplata, va

lua premiu, va trece. Cel care nu, are încă speranța îndreptării.

Toate fețele îngrijorate se înseninară.

— E vreme de îndreptare — repetă d-l Tanu — cu o condiție, însă, să vă faceți datoria. Deocamdată, iată ce vă cer : s-aveți caiete făcute *de mînă,* dar fiindcă voi nu puteți găsi așa bune, trebuie să vă ajut tot eu și aici. Nu vreau să mă dați de rușine la examen.

Și apăsă asupra vorbei examen. Iară noi plecarăm încredințați că d-nul Tatu ne vrea binele.

Învoiala era făcută. A doua zi trebuia să-i aducem fiecare cîte zece lei. Mai înainte de a pleca, d-nul Tanu ne aminti și de decorul clasei ; ne spuse că în privința rotogoalelor ne ajută tot el !

Chiar în ziua aceea, pe la cinci, l-am întîlnit pe profesorul meu ieșind dintr-o librărie mică de pe Calea Moșilor cu un teanc de hîrtie la subțioară. Se ducea repede, cu pasul lui mărunt și grăbit, cu pălăria-i ieșită la pensie, cu redingota cu nasturii puși, cu bastonul lui scurt și noduros. L-am urmărit mult-mult, cu ochii. Era o zi deosebită pentru mine cînd întîlneam pe dascălul meu pe stradă. Nu știu de ce mi se părea mie că locul lui d-nul Tanu era numai în clasă, că strada nu poate încăpea un om așa de supărăcios, în stare să te bată la palmă pentru cea mai mică mișcare, pentru cea mai slabă gălăgie, și mă miram grozav cum zgomotul stradei nu-l scoate din răbdări, cum oamenii nu-l ocolesc cu frică.

Nu-l știam cine e, de unde vine. Un fel de taină nepătrunsă părea că-i acoperă trecutul. De aceea mult m-a uimit coana Elenca, prietena mamii, cînd am auzit-o pe dumneaei că-l cunoaște.

— A, Mihalache Tanu ! zicea dînsa cu dispreț. Cum să nu-l știu ? Calicul ăla... care își mănîncă de sub unghie... Îl știu, îl știu... Umblă cu haina roasă-n coate iar

pălăria i-a prins muşchi. A !... Cum să nu-l ştiu ?... Mihalache Tanu...

Mihalache ! Îi zicea pe nume ! Intimitatea asta era pentru mine ceva nou. Eu n-aş fi cutezat. Ciudat ! Nu mă puteam nicidecum obişnui cu păcatele pe care i le atribuia coana Elenca lui d-nu Tanu. Eram stăpînit de păreri prea bune pentru ca să mi-l închipuiesc în stare de atîta înjosire. „D-nu Tanu calic, cugetam eu. Nu se poate... d-lui care ne vrea binele, d-lui care ne dă caiete şi cărţi aşa de frumoase şi aşa de ieftine... Toate le-o avea : o fi rău, o bate la palmă, dar numai calic şi urît nu e." D-nu Tanu ştiuse să ne insufle trainic credinţa că tot ce face, tot ce are, chiar şi slăbiciunile, sunt la el o calitate ; că aşa a trebuit să fie ; că, dacă ar face altfel, nu l-ar prinde, ar semăna cu oamenii ceilalţi... şi dascălul meu nu semăna cu nimeni !

În timpul primăverei, pînă în ziuă, înainte de a intra în clasă, era veşnic pe afară. D-l Tanu îşi îngrijea de grădină. Pusese zarzavaturi. Ici-colo cîţiva pomi şi vreo trei rădăcini de trandafiri ; restul era semănat cu usturoi, ceapă, cartofi şi floarea-soarelui. Coana Elenca spunea că şi cu acestea face negoţ. Dar eu tot n-am crezut-o.

I-ar fi stat bine, poate, ca muncitor, cu sapa în mînă, cum era el zbîrlit la păr, la barbă, cu pantalonii vechi şi în jiletcă. Dar un lucru îi strica tot farmecul : avea la nas ochelarii cari-mi reaminteau deodată catalogul, nuiaua şi treiurile din clasă.

O singură dată l-am văzut pe d-nul Tanu în frac.

Primise vestea că vine ministrul şi se pregătise cu o lecţie model. Îşi reparase o pereche de pantaloni, îşi pusese fracul. Ar fi fost gata, de nu i-ar fi lipsit gulerul de la gît. Nu ştiu ce i se întîmplase ; mi-aduc aminte că a venit în clasă disperat.

— Băieţi, care din voi aveţi pe acasă vreun guler curat, dar curat; nu strică şi nou. Alergaţi într-un suflet şi-mi aduceţi. Vine ministrul şi n-am nici un guler la îndemînă.

Într-o clipă, douăzeci de băieţi zburarăm. Eu şedeam aproape. M-am dus fuga la mama, gîfîind. Îmi dete trei feluri de gulere de ale tatii, ca să aibă de unde să-şi aleagă.

Cînd m-am întors în clasă, o parte sosiseră. Fiecare aşteptam, mai aproape de uşe, cu gulerul în mînă, căci fiecare voiam să ne bucurăm mai întîi de favoarea de a îndatora pe d-l Tanu. Unii aduseseră gulere de stambă colorată. În mîna unuia — băiat de spălătoreasă — am văzut un teanc de vreo zece, printre care se deosebeau şi vreo două de damă, cu piept. Bietu d-nu Tanu! Ce ploaie de gulere îl aştepta! În acest timp, Ionescu, cel mai mic dintre toţi — Ionescu, ciuca tuturor loviturilor de ghiont ale clasei, sosea obosit, d-abia ţinînd în braţe două cămăşi întregi, amîndouă bine scrobite, aproape noi. În clasă se făcuse un zgomot infernal. O mulţime de glume, care de care mai răutăcioase, pe socoteala gulerelor din mîna fiecăruia, erau împărţite la dreapta şi la stînga. Sărmanul Ionescu, cît a avut să sufere în dimineaţa aceea! Şi am fi rîs mult pe seama acestei întîmplări, dacă domnu Tanu n-ar fi intrat atuncea.

Era gătit cu fracul, cu pantalonii, cu tot, numai guler la gît n-avea. Văzînd atîtea mîini întinse spre dînsul, găsi se vede mai nimerit să le adune de la toţi. Eu îmi dădui în linişte modestul meu obol. Înapoi nu le-am mai văzut. Ionescu se furişase acasă cu cămăşile.

În sfîrşit ministrul sosi. Intră odată cu d-nul Tanu. Ministru! Un om de care îi e frică şi lui d-nu Tanu. Ce mare trebuie să fie!

Absorbit în cercetarea acestui om deosebit, pe care nu ne era dat să-l vedem aşa, oricînd, uitasem cu desăvîrşire pe d-l Tanu.

Timpul ascultării trecuse. Ministrul avea dorinţa de a-l auzi pe dascăl explicînd. D-nul Tanu se dete jos de pe catedră. Zgomotul ce făcu scaunul, cînd el se ridică, îmi atrase mai bine băgarea de seamă asupra lui : d-nu Tanu îşi pieptănase barba. Ce minune ! Fracul îl făcea aşa de lung ! Cum era înalt şi slab, cu coada fracului atîrnîndu-i în jos ca la o rîndunică, semăna mult cu băcanul nostru cînd se gătea în zilele de Paşte.

Desigur, de astă dată îşi pregătise lecţia. Tuşi de două ori, îşi aşeză puţin cravata, ochelarii, şi începu... Paragraful din istoria romînilor fu spus aproape pe de rost. L-am urmărit cu degetul, pe carte. La aritmetică se încurcă la o împărţire, pentru că vrînd să ne facă un „raţionament", se vede că-l uitase şi se înnămolise. Totuşi nimeni nu i-ar fi băgat de seamă greşeala, dacă el singur, zăpăcit, n-ar fi spus ministrului :

— Să nu credeţi că m-am încurcat, d-le ministru, dar îmi adusei aminte că raţionamentul ăsta nu e pentru dînşii ; de aceea îl săr.

Şi l-a sărit.

A doua zi, cînd l-am văzut iarăşi în redingotă, cu barba care d-abia mai păstra urme din pieptănătura din ajun, cu ochelarii pe nas, cu nuiaua de trestie în mînă, m-am uitat trist la dînsul. Era iarăşi d-nu Tanu de totdeauna : supărăciosul şi răul d. Tanu. Dar mă învăţasem cu această schimbare a profesorului nostru.

*

Astăzi e tot director şi tot la aceeaşi şcoală. Îl întîlnesc adesea ; pare neschimbat ; pînă şi redingota, pînă şi pălăria cu muşchi, ghetele mari, late la vîrf şi pline

de petice, au rămas aceleaşi. În schimb, părul lui roşu a început să albească, iar trupu-i, mai nainte drept, s-a încovoiat puţin. Îl salut cu respect şi mă cunoaşte. Îmi răspunde tare şi-mi zice pe nume.

Coana Elenca avusese dreptate. Fostul meu dascăl — acuma văd — face pe cămătarul, pe negustorul, numai să ia bani. Şi a izbutit să strîngă, căci are avere. A fost la expoziţia din Paris ; dealtmintrelea, aceasta e cea mai mare nebunie pe care singur mărturiseşte că a făcut-o în viaţa lui. Şi adaogă într-una cu durere :

— Alţii m-au scos din minţi...

Şi nu ştiu cum, dar chiar astăzi, după atîţia ani, cînd sunt încredinţat de adevăr, cînd văd că întreg d. Tanu e numai zgîrcenie şi lăcomie, azi, impresia din copilărie pare că mă stăpîneşte încă şi fără voie stau la îndoială în faţa chiar a credinţei mele, ca şi acum cîţiva ani, în faţa destăinuirilor coanei Elenchii...

DINTR-O IDILĂ

Se oprise-n faţa teatrului, gînditor, nehotărît. Cei patru lei — întreaga lui avere în seara aceea — îi făceau cu ochiul din fundul buzunarului.

Da, era sigur că are să o întîlnească. Un *benoar*[1] în dreapta — aflase el — fusese cumpărat cu trei zile înainte. Să piardă acest prilej încîntător! Ar fi o copilărie, cînd de atîta vreme nu putuse o clipă s-o mai vadă.

Încremenit, citea la lumina felinarului afişul, pe cînd viscolul îl biciuia în spate.

A! Să intre! Era uşor. Ce-l putea opri?

Ce?

Bravura cu care sărmanele lui haine înfruntaseră trei ierni întregi săpase urme neşterse pe la coate şi pe la încheieturi.

Paltonul îşi încheiase misiunea odată cu iarna expirată, şi ar fi fost prea îndrăzneţ să încerce să mai părăsească şi de astă dată garderoba zdrenţelor.

De aceea, pe Radu îl surprinsese viscolul în pardesiu.

Şi să intre aşa în teatru? S-o vadă, să-l vază, s-o salute?

---

[1] Corect fr.: *benoir* — lojă de parter.

Dînsa îi cunoscuse vara ; dar vara e uşor să fie cineva îmbrăcat frumos, fără prea multă cheltuială. O, ce binecuvîntat anotimp !

Şi bucuriile trecute îi străbătură duios mintea : cum o văzuse la băi, cum avusese de atîtea ori prilejul de a fi numai ei singuri, şi cum, din pricina emoţiei, nu-i putuse destăinui nimic...

Cu toate acestea — era sigur — fusese înţeles.

Însă atunci el era în haine de vară !...

Totuşi nu putu să reziste.

Se hotărî, fie ce-o fi...

II

Lojile erau încă goale. Prea devreme !

În seara aceea avea noroc !

Se dezbrăcă de pardesiu ; îl aşeză liniştit pe scaun, iar pălăria moale, luă el măsurile să păstreze incognitoul cel mai strict. Îşi ascunse cusururile mînecilor cît putu mai artistic şi-şi îndreptă la gît cravata care părea mai neascultătoare ca oricînd în seara aceea.

Scoase din buzunar o gazetă şi o deschise.

Deodată, se roşi pînă la urechi ; pămîntul îi păru că se prăbuşeşte...

Visul lui sosise !...

III

După sfîrşitul actului întîi, Radu era singurul care rămăsese ţintuit pe scaun.

Părea că piesa pentru dînsul urmează. Totuşi nu cuteza încă să-şi îndrepte ochii spre loja ei.

Un moment de curaj îl făcu să se hotărască.

Dar, grozăvie ! Rămase încremenit : binoclul ei îl ochise, drept, fără ocol.

Înaintea unui tun încărcat ar fi stat mai cu bărbăţie. În faţa privirilor ei arzătoare însă nu putu !... Se ridică în picioare şi — fascinat automat — salută, înclinîndu-se respectuos în formă de unghi drept.

Efect straniu, totuşi : nici un răspuns !

Amorul propriu, revoltat, i se sui în gît. Îl îneacă plînsul şi ruşinea.

Oare nu fusese el cel ochit, sau trufia ei venea să-l lovească aşa de crud ?

Negreşit, fiica unui deputat să se scoboare pînă la prietenia unui om obscur, în faţa lumii mai ales, tocmai cînd ea strălucea mai bine alături de părintele ei ?

O cunoscuse la băi ; dar, în asemenea locuri, toţi se cunosc. Munţii şi dealurile, crîngul, văile şi izvoarele n-au prejudiţii.

Ca o statuă, împietrit pe scaun, aştepta sfîrşitul.

La ieşire fu cel dintîi.

Viscolul devenise afară îngrozitor.

Se aşeză aproape de scara lojilor din dreapta într-un loc ferit de lumină. Mulţimea se cobora vorbind, rîzînd.

Cei trei : domnul deputat, muma şi fiica veneau la rînd.

Pentru a nu ştiu cîta oară Radu palpită... Dar deodată mirarea, spaima, surprinderea, îl cuprinse, cînd — Dumnezeule — tatăl se apropie de el...

IV

Ce fericire !... Recunoscut ! ! !...

Iată omul serios şi lipsit de prostiile convenţionale ale lumii noastre !...

Iată cine merită un adevărat salut.

Şi-şi scoase pălăria respectuos şi se înclină iarăşi pînă la pămînt...

— Tinere, fiindcă e prea viscol afară — zise deputatul — fă bine de ieşi şi strigă cupeul cu no. zece. Şi adaose — pe cînd, zăpăcit, se depărta bietul Radu, galben ca un mort :

— Mai repede, băiete... pas gimnastic... haide... Te cinstesc...

NOROCUL

Înmărmurită pe scăunel, cu capul rezemat în mîini, ascultă plină de evlavie la ţiganca ce stă pe covor şi-i tot spune...

Cîtă depărtare de la îngerul care crede pînă la demonul care-l înşeală. Ochi negri şi ochi negri : ai crede că în ochi — de s-ar putea doar — să aibă un pic de asemănare între ele, dacă şi între ochi n-ar fi uneori deosebire ca de la cer la pămînt ; căci, pe cînd unii înoată în blîndeţe îngerească, ceilalţi se rotesc în iadul lor de viclenie şi de răutate, ce te-nspăimîntă. Şi cu toate acestea : ochi negri şi ochi negri !...

Nimeni nu le turbură liniştea ; odaia în care tăinuiesc e departe de zgomot, perdelele sunt lăsate, iar afară soarele arde în toiul verei. Abia dacă în cîte o clipă — cînd vrăjitoarea tace — se mai aude lovindu-se de geam vreo muscă ce zbîrnîie pe dinafară.

Ţiganca e bătrînă şi vicleană. Pe cap, nişte codiţe mici, negre, nenumărate, împletite strîns şi meşteşugit, urîte ca nişte lipitori, înconjoară de pretutindeni un tistimel murdar, rupt zdrenţe, ce parcă abia se ţine de creştet, pe cînd o parte din păr, despletit, îi cade pe spate, scurt, atingînd abia umerii. În întunericul feţei şi al privirilor ei, albul ochilor răsare din cînd în cînd

îngrozitor. Sînu-i aproape gol, sărac şi negru ca şi faţa, e împodobit de o salbă cu două rînduri pe care vechimea o face să bată în arămiu.

N-are mai mult de zece cărţi murdare în mînă, şi pe acelea le tot întoarce, le fermecă, le taie, le întinde-n poală şi ghiceşte norocul fetei, care, încremenită pe scăunel, cu capul rezemat în mîini, o ascultă plină de evlavie...

— Şi o să ai noroc şi o să-ţi fie norocul de la unul oacheş... voinic şi mîndru, ce-ţi pică, uite, chiar acu în casă ; cu gîndul, cu trupul... dar ia mai pune colea un gologan la bătrîna, să-ţi ghicească baba, că tare eşti norocoasă şi ai parte, mînca-te-aş !

. . . .

...Şi se topeşte după tine, după ochişorii ăia frumoşi ca murele...

...Ceva, vreo rochie, vreo pereche de ghete rupte, că... mult ai noroc !

Iar ea, neştiutoare, vrăjită, încrezătoare, scotoceşte casa şi dă, dă tot ce-i cere, pe cînd ţiganca face loc lucrurilor, într-un coş vechi, cîrpit, în fundul căruia stă o bidinea fără coadă, smolită pe de margini.

— Şi o să vie astăzi ?

— Vine, mînca-te-aş ! Să mor dacă n-o veni !... Dă la baba palma şi să fie cu argint într-însa dacă vrei să-ţi cază cu noroc.

Şi pe cînd mîna ei mică se lasă în voie prinsă între degetele aspre ale vrăjitoarei, fiorii unei sfinte încrederi în viitor îi străbat trupul şi-i împurpurează faţa. Niciodată nu-i vorbise cineva atît de mult despre el, niciodată tainele inimii ei n-au fost descoperite cu atîta îndrăzneală de un altul.

Părea că-şi odihneşte o întreagă viaţă turburată pe basmele şirete şi linguşitoare ale bătrînei, încît ar fi stat multă vreme cu mîna în mîinile ei, fermecată de minu-

nățiile viitorului ce avea să fie așa de frumos ; ar fi ascultat mereu această poveste a dragostei ei, dacă un zgomot ușor la ușă n-ar fi făcut-o să tresară.

Dete un colț de perdea la o parte și se uită afară.

O clipă rămase în nedomerire. A doua bătaie la ușă o făcu să se ducă să deschidă...

— Ți-a ghicit norocul, zise el rîzînd și uitîndu-se după vrăjitoare, care pleca.

— Nu ! adică... poate !... răspunse ea roșind.

Apoi se apropie de el, cu sfială, și, ca un copil rușinos care ar vrea să ceară un lucru, aproape îi șopti aceste vorbe :

— Închipuiește-ți ! A ghicit că vii astăzi !...

NERĂBDĂTORII

Odaie de culcare bogată ; cuib elegant ; covoare de Persia, tablouri, oglinzi veneţiene. Prin fereastra deschisă răcoarea serei aduce din grădină mirosul florilor de liliac. O *veilleusă* albastră dă lucrurilor o lumină fantastică, slabă.

Gînditoare, sprijinită de marmora mescioarei de lîngă fereastră, în rochie albă de mireasă, cu beteală pe cap, stă nemişcată ea. E de 18 ani, e blondă şi are ochii albaştri ca miozotisul.

De un minut, a intrat el, după un vals, cu cravata cam în neregulă, cu pieptănătura puţin stricată.

— În sfîrşit, domnişoară, iată-vă şi cu visul împlinit. Acum o lămurire : aş vrea să-mi spuneţi cum găsiţi răspunsul tatălui d-voastră.

— Raţional.

— Aşa ? Raţional însemnează la d-ta a făgădui un lucru, şi, în urmă, a-ţi bate joc ?...

Cîteva secunde de tăcere. Apoi el urmează :

— E scandalos. Zestre de gardist ! Aprodul meu de la judecătorie, nu mai departe deunăzi, cînd s-a însurat, mi-a spus că nevasta îi aduce tot atît... Şi tatăl d-tale după ce îmi făgăduieşte înzecit, vine astă-seară ca să-mi spuie că nu merit nici arvuna aceasta, că eram dator să

te iau, că dacă m-aş fi împotrivit, apoi te-aş fi luat de nevoie, prin judecată...

— Aşa e.

— Crezi ? Îmi pare rău că n-am făcut-o. Aş fi avut norocul să fiu azi liber, fără grija căsniciei pe cap.

— Uiţi că greşeala ai făptuit-o singur şi că singur erai dator s-o dregi. Dacă ai ţinut aşa de puţin la mine, atunci pentru ce, într-o vreme... O ! dar nu-ţi amintesc nimic ; mi-aş pierde în deşert timpul !

— ...Am neapărată nevoie de toţi banii. Să mi-i dea sau fac scandal. Astă-seară, dacă m-am stăpînit puţin, e pentru că mi-a fost ruşine : seara nunţii, şi apoi : lumea, invitaţii... Totuşi eu încă sunt încredinţat că e o glumă.

— De ce să-ţi înşeli în zadar aşteptările ? E mai bine să te deprinzi cu dezamăgirea, decît să cazi mereu în ea.

— Ceea ce face socru-meu e atunci o infamie.

— Dimpotrivă, e o economie, căci mai am încă trei surori, şi...

Şi adaose zîmbind :

— E rîndul lor acum...

— Atunci, asta e hoţie pe faţă ! ! !...

Din salon pătrunde cîntecul orchestrei : un vals de Waldteufel, cadenţat, melancolic, încet, ca de departe. El, turburat, îşi plimbă mîinile prin păr, stricîndu-şi pieptănătura aşa de artistic aşezată de cosmeticul unui bărbier meşter. Ea, cu beteala înfăşurată pe mînă, rupe nervos firele poleite şi le aruncă pe masă în bucăţele. Un colţ de lună pătrunde pe furiş în casă. Răcoarea serii aduce mereu, prin fereastra deschisă, miros de liliac din grădină.

— Ştii că nu-mi trebuie decît un minut de hotărîre — zise el deodată — ca peste cîteva zile să fim tot ca mai înainte, liberi, despărţiţi.

— Ce bine ai face ! Căci, după cum văd, o să fie o tortură viaţa cu d-ta.

— Şi chiar mă duc să-i spui de acum socrului. La ce bun să aştept ? Primeşte să-mi dea restul ? Eşti a mea. Nu ?... Rămîneţi sănătoşi !

— Şi eu mă duc să-i spui mamii că e un blestem să ai aşa bărbat, şi că nu rămîi cu d-ta nici moartă !...

Amîndoi se îndreaptă spre uşă. O deschid.

Cîţiva curioşi, văzîndu-i cum ies unul după altul, pe el palid, cu cravata cam în neregulă, pe ea cu beteala încurcată, îşi şoptesc în taină, răutăcios, ironic :

— Nerăbdătorii ! ! !

POVESTE NESPUSĂ

De n-ar fi fost să cadă frunzele şi să rămîie scheleţi copacii, nimic n-ar trăda sosirea toamnei. Cea mai frumoasă agonie e desigur agonia verei. Seninul cerului, liniştea cîmpului şi apusul soarelui sunt de vară. Numai să nu te uiţi prea aproape, jos, la iarbă, căci descoperi fire uscate, flori pălite şi jale. Albastre să fi fost în vremea lor petalele ce abia se mai ţin colo, pe tulpini, ca pe nişte paie ? Parcă păstrează ceva din fosta lor culoare... dar sunt aşa de ofilite, că, uite, acum, pe tot întinsul, viaţă se vede numai pe cer, în ochii iubitei şi la rochia ei... toate de un senin şi viu albastru. Şi cum ea e singura floare ce mai trăieşte în pustiul pajiştei, în acel trist amurg, înviorează parcă sufletul iubitului ei, tăcut ca şi vremea...

Se revăd pentru întîia oară ; şi-au ales acest loc paşnic, pentru că el are să-i spună atîtea lucruri frumoase din călătorie... O căpiţă de fîn le e scaun... şi se-mpacă aşa de bine amîndoi pe o căpiţă, că încă una ar fi de prisos...

Ea e nerăbdătoare ; vrea să-l audă povestind şi nu-i place că-l vede cu ochii ţintă la apus, unde soarele s-a înroşit ca o văpaie şi a crescut ca un uriaş. Ei îi e drag mai bine să se uite în ochii lui...

Se apropie şi mai mult de el, încît te miri cum nu-l dă jos de pe căpiţă ; îl ia de mînă ; îl întreabă sfios, în taină :

— Şi ce-ai văzut la mare ?

— Pe-ntinsul apei, cît poţi să-ţi plimbi ochii pe luciul fără margini, mi-am odihnit, în cele dintîi zile, cugetul muncit de un dor pe care... nu ţi-l spun...

Ea zîmbeşte şi nu se-ndură să-i lase mîna ; ştie bine că acel dor pe care nu i-l spune...

— Însă numai în cele dintîi zile — urmează el — da... pentru că...

Ea se nelinişteşte şi ascultă ; ascultă şi se turbură.

— Pentru că marea, lacomă cum e, fură totul pentru adîncul ei nesăturat, şi se vede că, cu meşteşugu-i de veacuri, şireata, a izbutit uşor să-mi fure şi mie dorul !...

De astă dată dînsa îl lasă încet de mînă. Îi vine să plîngă, dar nu vrea ; se stăpîneşte şi nu plînge.

— În cele dintîi zile era furioasă, zise el. Aşa am cunoscut-o şi m-a înspăimîntat. Prea urla, şi valuri mohorîte, tocmai de la mijloc, prea porneau, parcă într-adins la ţărm, spre mine ; şi cînd se întîmpla să urmăresc cu ochii vreun val, să-l văd cum se apropie furios şi cum se sparge în spume la picioarele mele, mă dădeam cu frică înapoi... Şi, să-ţi spun drept : aş fi fugit. Dar era un farmec în acest tot de groază, în această lume nouă şi necunoscută mie pînă atunci, că, în adevăr, tremuram ; dar aş fi ascultat, ca un copil, o viaţă întreagă, povestea asta minunată a valurilor... Peste trei zile, marea s-a liniştit. Cînd m-am coborît dimineaţa la ţărm şi am văzut-o fără nici o pată alta decît razele soarelui, ce străluceau într-o dungă aurie care tăia luciul în două de la orizont pînă la ţărm, cînd m-am oprit în faţa acestui pustiu de apă, neclintit şi neînvins, în acel moment toată poezia clasică şi profană,

ruga marinarilor, cîntecele de mare, basmele călătorilor, toate acestea le-am crezut...

A doua zi, iarăşi linişte ; şi a doua zi, iubita mea, cu greu am părăsit ţărmul, căci pe pajiştea pestriţă şi îmbălsămată de flori, a doua zi, n-am mai fost singur...

De astă dată, ea îi aruncă mîna cu mînie şi abia poate să-l întrebe liniştită :

— Cu cine erai ?... Te lauzi...

— Vezi ? Ceri prea mult ; dar fiindcă ţi-am făgăduit, urmez povestea şi te rog nu uita : ţi-am jurat că voi spune adevărul. Am întîlnit-o ; rătăcea pe ţărm, ca şi mine. De atunci, în fiecare zi, ceasuri întregi stam împreună. Marea ne da atîta prilej de vorbă ! O, e nespus de dulce să te uiţi aşa pe întinsul apei, să-ţi răcoreşti gîndirea într-o lume nouă !

El tace o clipă şi se uită la dînsa. Dînsa plînge. Cea din urmă rază a soarelui care apune tremură pe lacrimile care îi îneacă ochii.

— Dacă-ţi face rău, nu mai urmez.

— O, nu ! Spune, spune. Mi-e drag să te ascult, căci îmi vorbeşti de mare şi mi-e dor de ea !

Vorbind, s-a depărtat de el cu totul. Pe căpiţă ar mai fi acum loc de un om, între ei. El se apropie de dînsa. Ea se ridică în picioare. El cade în genunchi, îi ia mîna şi se uită în ochii ei, frămîntaţi de gelozie. Soarele a apus.

— Iubita mea, fiinţa care a făcut să-mi înec dorul în mare şi să nu fug atîta timp de acolo avea ochi albaştri, graiul blînd şi era frumoasă ca un înger ! Nu te duce ! Încă două vorbe şi povestea e sfîrşită. Ea m-a făcut s-aştept cu nerăbdare sosirea dimineţii şi să mă duc la ţărm, setos de dor. Totdeauna sosea înainte. O găseam în acelaşi loc, drag ei, drag mie, în locul acela unde înflorea atîta miosotis, că la lumina veselă şi aurie a soarelui de vară părea o mare mitităcă, o mare făcută

pentru noi, o mare de copii. Nu-nțelegi ? Trebuia să mă farmece acei ochi, și...

— Atunci o-nșeli. Dacă o iubeai așa de mult, cum te-ai îndurat să pleci ? Ce cauți aici ? Nu ți-a părut rău cînd te-ai despărțit de ea ?

— Nu. Nu mi-a părut rău de nimic, de nimeni, decît de mare.

— Cum ? Te și înșelase ? Începuseși s-o urăști ?

— Dimpotrivă ! Iubirea mea era în culme. Ziua plecării a fost o sărbătoare...

— Înțeleg : ați plecat împreună.

— De loc. N-o întîlneam decît numai cînd eram singur și nu eram singur decît la țărm.

— Atunci nu pricep. Cine era ! Ești bun să-mi spui ?

Îl rugă și se uită la el, cum, în genunchi, în fața ei, i-a luat mîna, și ca un copil i-o sărută.

— Dar tot n-ai ghicit — zice el — copil ce ești, că ființa aceea cu ochi albaștri și cu graiul blînd, care a fost în stare să-mi astîmpere dorul de tine, aceea cu care am trăit o viață nouă la țărmul mărei, era chipul tău de înger, erai tu, iubita mea, tu, care n-ai lipsit niciodată din visele mele... Cu tine mi-am potolit dorul nebun de tine, dorul nebun pe care nu l-ar fi răpus nici valurile mărei, nici țărmul parfumat de flori !

Iar dacă dînsa rîde acum sau nu, printre lacrimi, el nu știe. Nu se mai poate vedea ; soarele a apus de mult... Ba nu ! A răsărit... căci cele dintîi raze pătrund acum ușor prin geamul aburit al vagonului, dau viață gîndurilor lui Radu și-l ajută să pregătească iubitei lui această amăgire... dulce amăgire, care se va nimici însă, topindu-se în cel dintîi sărut al revederei !...

Păcat de așa poveste, că nu o poate spune !...

ION CORBU

Amintirea lui Ion Corbu e strîns legată de o parte din copilăria mea. Sunt sentimente care prind atît de puternic şi de adînc într-unele suflete, încît ajung mici patimi. Corbu avea o pornire deosebită de dragoste şi milă pentru copiii săraci. Era înduioşetoare căutătura ce căpătau ochii lui cînd asculta povestea sărăciei spusă de vreun şcolar mititel, în limba lui nevinovată. Şi nu atît vorba copilului, cît privirea lui Corbu te mişca. Nu-l pridideau lacrimile, dar ochii lui spuneau că această bunătate de suflet plînge într-una, simte şi se înfioară în taină...

Toată şcoala de albastru no. 3 îl cunoştea. Era subcomisar la o secţie din apropiere, slujbaş vechi, desigur, căci avea multe fire albe în păr, şi mult aer de oboseală pe care numai slujba multă şi grea ştie să-l zugrăvească şi să-l lase pe faţa cui a muncit.

Cînd m-am mutat la şcoala de albastru, în clasa a treia, băieţii m-au dus şi pe mine, într-o joi după prînz, la domnu Corbu.

Era singur în odăiţa murdară a secţiei. Dintr-un dulap vechi scotea şi aşeza încet pe fereastră nişte hîrtii îngălbenite, din care la cea mai mică scuturătură, ieşea un rotogol de praf ce se ducea să turbure dunga aurie

pe care o trimiteau razele soarelui prin geamul murdar şi plin de muşte. Hîrtiile acelea miroseau a mucigai.

Eram o ceată de vreo zece. Copiii mă ademeniseră să merg, pentru un alt cuvînt : după ei, Corbu era pămîntul făgăduit, de la care întreaga şcoală de albastru, fără excepţie, avea dreptul să culeagă hîrtie, peniţe şi gologani. Era destul numai să-i spui că n-ai ; el nu cerceta. Şi noi, nemiloşii, nu aveam atîta minte cît să ţinem seamă că fiecare peniţă, fiecare creion ce luam, era în paguba vecinului de bancă, sărac poate, şi care nu cuteza, ca noi, să vie să ceară aşa. Din ceata de zece, nu ştiu de erau trei într-adevăr săraci...

Nu mi-aduc aminte să-l fi supărat vreodată venirea noastră... Într-adevăr : uneori avea în ochi un fel de mîhnire pe care nici zîmbetul lui binevoitor n-o mai putea ascunde... Desigur, supărări din slujbă. Noi, însă, nu le înţelegeam. Ceea ce ne atrăgea era numai cutia mesei, comoara cu darurile. Dacă ar fi ştiut bietul domn Corbu că în faţa noastră nu izbutise să treacă niciodată mai mult decît drept un librar-gratis !...

Erau în clasă cu mine unii care, numai cu banii ce li se da de acasă, dimineaţa, ar fi putut să ajute pe încă trei-patru copii care veneau desculţi. Tocmai aceia, însă, alergau cei dintîi la pomana lui Corbu. Era unul, Constantinescu, băiatul unui inspector de poliţie — Corbu îl cunoştea — singurul la care se încrunta, dînd.

Într-o zi, în ajunul vacanţei de Crăciun, se adunaseră mai mulţi, ca de obicei, la secţie. Se vedea bine cum sileşte nevoia pe om : aproape toţi cei săraci, îndemnaţi de mamele lor flămînde şi îngheţate, veniseră să primească gologanul de la domnul Corbu. Nu pot să uit ce scenă duioasă !... În secţie frig. Pe zidurile crăpate, vreo trei rînduri de zugrăveală îşi arătau vechimea. Viscolul rupsese gazeta ce astupa o spărtură de geam, şi vîra zăpada pe acolo, fulg cu fulg. Atunci am putut să văd

şi eu mai bine cîţi din şcoala de albastru no. 3 sunt fără palton. Domnu Corbu scoase din dulap trei fişicuri cu gologani şi le puse pe postavul rupt al mesei. Avea paltonul pe umeri şi pălăria pe cap ; era vînăt de frig. La dreapta banilor, o coală de hîrtie scrisă cu cerneală neagră spălăcită. Am putut citi de departe : *Mandat de arestare*. Domnul Corbu chemă pe cel mai subţire îmbrăcat : o flanelă cu doi nasturi şi nişte ghete ale căror rupturi le ascundea zăpada.

— Cum te cheamă ?

Domnul Corbu uita întotdeauna cum îl cheamă.

Copilul răspunse ca la şcoală :

— Gheorghiu Constantin.

— Ai tată ?

— Nu ; dar am mamă...

— Ce e mama ta ?

— Nimic.

Băieţii începură să rîdă.

— Cum nimic ?... Ce face ?

— Spală rufe, dar acum nu mai spală fiincă nu-i dă nimeni, fiincă spală prost, fiincă e bătrînă şi fiincă nu mai are putere...

„Fiincă“ era să ne facă să rîdem iarăşi ; dar, deodată, cătînd la domnu Corbu, încremenirăm : lacrimi mari îi cădeau din ochi. Hîrtia sugătoare ce învelea banii le făcea să se întindă ca nişte pete de unsoare. Bani sfinţiţi cu lacrimi... Ce inimă !... Domnul Corbu rupse un fişic în două şi dete o jumătate lui Gheorghiu. Copilul vru să-i sărute mîna.

Al doilea aşezat la rînd era Constantinescu, băiatul inspectorului, îmbrăcat într-o blană lungă pînă la pămînt.

Corbu se uită la el. Pentru întîia oară nu se putu stăpîni să nu-l întrebe :

— Dar d-ta ce vrei, *domnule* Constantinescu ?

Copilul, cu toată îndrăzneala şi lăcomia ce-l îndemna la rău, simţi greutatea răspunsului şi deveni roşu. Totuşi zise :

— Un creion...

— Azi, domnule, dau numai gologani. Vrei şi d-ta ?

— Nu.

Şi Constantinescu deschise uşa şi fugi. Corbu trase cutia mesei şi găsi un creion.

— Aveam unul, zise el. Bietul copil !

Şi ieşi după Constantinescu.

— A plecat, zise apoi mîhnit, reintrînd.

Nu ştiu însă dacă era trist de milă sau de teamă. Ştiu numai că după vreo două săptămîni, o anchetă constatase că subcomisarul Ion Corbu întrebuinţează cheltuielile şi furnitura de cancelarie în folosul său personal, şi că din plata unor bilete de teatru ce i se dase de către comisar ca să le desfacă în culoare, n-a putut răspunde nici un ban... Corbu fu dat afară în toiul iernei.

Constantinescu spusese acasă că l-a înjurat şi l-a gonit...

Şcoala de albastru şi mai ales copiii săraci se uitau acum cu jale la ferestrele sparte ale secţiei care se vedea din clasă. Şi priveam cu dor într-acolo, ca la un drept ce ni se luase, ca la un doliu neaşteptat, ca la o adevărată... librărie închisă.

Trei ani în urmă — eram în gimnaziu — ne întorceam mai mulţi de la şcoală. După o secetă mare plouase de curînd, şi pavajul spălat, şi lăculeţele de apă proaspătă în care se oglindeau tremurător soarele şi frunzele verzi închise ale castanilor din grădină, dădeau străzilor o notă veselă de sărbătoare. Strada pustie parcă păstra încă urme din urgia ce trecuse. Strigătul unui oltean cu

gaz avea acum ecou ciudat ; după potop, atîta linişte, şi această linişte s-o turbure numai un strigăt : „gaz, gaz !"...

În colţul unei străzi ne oprirăm. Era să ne despărţim, cînd auzim pe Constantinescu :

— Uite Corbu !

Atunci, trecu pe lîngă noi fostul subcomisar, rezemat într-o umbrelă veche, zdrenţăros, îmbătrînit. Ne uitarăm în urma lui fără să zicem nimic. Spusei încet celor care nu-l cunoşteau, cine e. Abia se depărtă însă, şi Constantinescu începu să strige :

— Domnule Corbu !

Bătrînul se întoarse şi se opri.

Ce suflet negru şi la Constantinescu ! Nici vîrsta, nici băncile şcoalei nu schimbaseră inima copilului ăsta. Se ascunsese în mijlocul nostru, şi de acolo — nu ştiu cum — scoase din buzunar o plesnitoare şi o aruncă la picioarele lui Corbu. Bietul om avu o clipă de spaimă nespusă ; făcu un pas înapoi şi se sprijini de un felinar.

Constantinescu se uită la noi, cu trufie.

Am simţit că trebuie să mîngîi pe omul acela atît de bun, plătit cu atîta răutate. Mă dusei la dînsul, să-i iau mîna, să-l întreb ce face, să-i cer iertare pentru purtarea colegului meu.

Corbu se aşezase pe o bancă, la poarta unei case mari. Ţinea mîna dreaptă la inimă şi respira iute, turburat. Spaima îi făcuse rău.

Mă apropiai de el şi-i luai mîna stîngă ; îmi păru de gheaţă.

— Domnule Corbu, mai mă cu...

Nu putui sfîrşi, căci cuvintele mi le înăbuşiră o palmă ce-mi dete nervos, puternic...

Mă uitai la el, ameţit, cu o mînă pe faţă, cu cealaltă arătîndu-i pe vinovat...

Nu ştiu : o fi simţit Corbu vreodată ură mai mare împotriva copiilor, ca în clipa aceea ?...

Plecai.

Palma pe care o primisem am dat-o lui Constantinescu. Era a lui.

MOŞ STAN

V-aţi gîndit, copii, că oamenii mari din jurul vostru au fost şi ei odată mici ca voi ? Ei bine, întrebaţi-i pe fiecare, să vă spuie ei drept, dacă nu-şi amintesc cu drag de copilăria lor. Şi voi o să fiţi odată mari, şi voi o să povestiţi copiilor voştri cele de acum şi o să vedeţi atunci cît farmec, cîtă gingăşie e în vîrsta asta a voastră, cînd treceţi din braţe în braţe, din mîngîiere în mîngîiere, cînd profesorii se ostenesc pentru voi şi părinţii vă poartă grijile şi nu vă lasă decît una singură, vouă : grija şcoalei.

Şi eu am fost ca voi, copii ; şi eu ţin minte multe-multe din copilăria mea şi vi le povestesc aici, ca să vedeţi cum erau şi cum simţeau copiii de odinioară. Nu m-am ferit să arăt pînă şi isprăvile celor răi, fiindcă ştiu că fapta rea învaţă pe oamenii cuminţi să ştie ceea ce nu trebuie să facă.

Era la modă în şcoala primară, unde fusesem dat, şi mai ales între băieţii din clasa mea, clasa întîia, să se joace „la nasturi“. Cu cît un nasture era mai frumos şi mai rar, cu atîta era mai căutat şi preţuia cît doi, cît trei, cît cinci de ceilalţi. Mai ales nasturii milităreşti aveau o căutare grozavă. Era un copil, Spăngescu, fiu de căpitan ; el aducea nasturii cei mai scumpi, pentru

că îi găsea la tunicile vechi ale tatălui său. Aceasta ne făcea să-l cam pizmuim, noi, care n-aveam miliţie pe acasă. În zadar tăiasem eu toţi nasturii de la paltonul tatii, degeaba mă înfundasem toată ziua în garderobul cu haine de iarnă ; nu găseam nasturi frumoşi cum aducea Spăngescu, şi pace.

Cu toate acestea erau şi la mine acasă nasturi de metal. Da, moş Stan avea nasturi de alamă.

Moş Stan era un vechi credincios în curtea noastră. Eu, de cînd mă ştiu pe lume, acolo l-am apucat, bătrîn, cam scurt de vedere şi blînd la vorbă ca orice moş cuminte. Era un fel de îngrijitor prin curte ; vedea de grădină, altoia trandafirii şi pomii, îngrijea de porumbei şi căra apă toată ziua. În tinereţea lui fusese gardist la comună, şi, de pe vremuri îi rămăsese o tunică şi o manta milităreascǎ pe care o purta iarna ; iar vara o întindea în fundul grădinii, sub dud, pe iarbă verde, şi se culca pe ea. Da, copii, acestei mantale a lui moş Stan i-am pus gînd rău într-o bună dimineaţă. Avea nişte nasturi de-ţi luau ochii, căci moş Stan era bătrîn harnic ; el îşi ştergea şi acum nasturii, parcă tot la cazarmă ar fi fost.

Mi-aduc aminte cum mi-a bătut inima cînd m-am apropiat de dudul lîngă care dormea moşul. Era într-o după-amiază spre sfîrşitul lui aprilie. Frumos timp. Soarele încălzea ca vara şi păsărelele ciripeau, pitite printre ramurile caişilor înfloriţi. Moş Stan sforăia la umbră. Aşadar, puteam să-i şterg un nasture. Aveam briceagul deschis într-o mînă şi tremuram ca varga. În sfîrşit, m-am încredinţat bine că doarme ; am pipăit un colţ al mantalei, şi încetişor, ca un hoţ, i-am desprins un nasture, de la gît, ca să nu bage de seamă.

Da, eram stăpîn pe comoară ; am fugit prosteşte. M-am oprit drept la maidanul de peste drum, unde copiii se jucau la nasturi. Fu un adevărat triumf. Învinsesem pe Spăngescu. Nasturele meu făcea cît zece nasturi de

palton, cît douăzeci de haină şi cît un pumn plin de nasturi de jiletcă. Eram viteazul zilei.

A doua zi luai un alt nasture ; a treia zi asemenea. Toată săptămîna aceea am măcelărit mantaua bietului moş Stan. Şi aceasta n-o socoteam ca furt, ci ca o ambiţie. Nu vream să rîdă de noi un Spăngescu cu nasturii lui.

În dumineca următoare, cînd moş Stan vru să cureţe nasturii, îl auzii tînguindu-se şi ocărînd că nu ştie cine i-a pustiit aşa mantaua. De mine, nici pomeneală nu era. Aşadar, eram scăpat.

După prînz vrusei iarăşi să-mi urmez obiceiul. Mai erau patru nasturi pe toată mantaua. Mă apropiai de moş Stan cu multă îndrăzneală. Învăţul rău mă făcea să merg acum la sigur.

Tocmai începusem atacul nasturelui, cînd deodată ceva ca un cleşte de fier îmi apucă braţul şi auzii :

— Te-am prins, hoţule !

Într-adevăr, moş Stan mă prinsese. Era deştept ; se făcuse într-adins că doarme.

O ! ce spaimă am tras ! Se vede că mă-ngălbenisem, căci moş Stan, care mă iubea mult, schimbă deodată tonul şi netezîndu-mă pe cap, îmi zise :

— Bine, moşicule, tocmai dumneata, conaşul meu ăl drag, să-mi faci d-astea, să te bucuri aşa la un om sărac ? Apoi eu d-abia lupt cum pot pentru o pîine, şi dumneata, în loc să mă ajuţi, mă laşi să umblu dezbrăcat la iarnă ?

Şi-l trecură lacrimile. Pe mine, barem, mă-neca plînsul de-a binelea, căci vorbele lui mă atingeau în suflet şi-mi deschiseră ochii asupra faptei mele.

Aveam într-o puşculiţă nişte gologani strînşi. M-am dus în casă, am luat-o şi aducînd-o, i-am dat-o lui moş Stan :

— Poftim, să-ţi cumperi alţii...

Şi am fugit, că nu puteam să-mi stăpînesc ruşinea şi plînsul.

De atunci n-am mai jucat la nasturi, şi tot de atunci, copii, am rămas şi astăzi cu o slăbiciune : de cîte ori întîlnesc vreun bătrîn şi mai ales un bătrîn pe care văd o tunică militărească, cel din urmă ban ce aş avea i-l dau lui. Căci şi acum parcă-mi sună dureros în ureche vorbele lui moş Stan :

„Bine, moşicule, te bucuri la un om sărac ? D-abia lupt pentr-o pîine, şi dumneata, în loc să mă ajuţi, mă laşi să umblu dezbrăcat la iarnă ?"

EMMA

Conu Costache Oprişoiu avea proprietăţile dumnealui, cucoană rea şi un băiat zburdalnic. Şi i se părea că toate merg de minune, pentru că — cu firea lui — nu punea nimic la inimă... De striga la el coana Siţa, ca la o slugă, el se făcea că n-o aude şi-şi vedea înainte de flori, de cafea ori de porumbei ; de venea să-i spună că băiatul a mai făcut cutare ispravă, conu Costache răspundea nepăsător :

— Treaba dumitale, coană ! ! Ce-mi spui mie ?...

Ar fi scos din sărite şi pe cel mai răbdător ; darmite pe coana Siţa, damă nervoasă şi guralivă din cale-afară. Negreşit, şi unul şi altul îşi iubea odorul, pentru că numai pe el îl aveau. Dar, parcă aveau învoială să-şi ascundă slăbiciunea şi să se-nvinuiască unul pe altul de prea multă iubire. Uneori la cafea, în pridvor, cînd erau numai amîndoi — şi Gheorghiţă se juca pe departe în faţa casei — privindu-i nebuniile, ei se uitau pe furiş unul la altul, şi cînd ochii li se-ntîlneau din fugă, începeau să rîdă surprinşi...

— Isprăvile dumitale, coană Siţo... Dumneata i-ai dat nas.

— Ba mătăluţă, coane Costache, de cînd ţi-ai depărtat mîna de la dînsul... Să ţi-o spun drept, mă lipseam.

Bine a zis cine a zis, că, decît să faci copii la bătrîneţe, mai bine de loc.

Şi conul Costache abia îşi ţinea rîsul de vorbele coanei Siţa. Iar coana Siţa, ofensată, pleca dîndu-i cu tifla.

Conu Costache urma să soarbă liniştit din cafea, păstrînd încă, pe faţă, urme din furia rîsului potolit ; apoi se ridica ameninţător, se sprijinea de gardul pridvorului, ca un orator la tribună, şi striga la el de acolo spre maidan.

Gheorghiţă se oprea din joc, îl vedea şi fugea din ochii lui, să-şi urmeze nebuniile în altă parte. Astfel crescu el mare, între porumbei şi pomii altoiţi, între ameninţările lui conu Costache şi cicăleala coanei Siţa.

Cîtă vreme băiatul fusese mic, conu Costache nu-l cruţase, Doamne fereşte. Şi mai de frică, mai din vreo pornire firească, copilul învăţase carte, iar tatăl, om chibzuit, văzînd că l-a pus pe calea adevărată şi că fiul său nu mai face la vîrsta asta de bătaie, începu s-o mai rărească cu urechelile şi cu pîra pe la dascăli. Aşa credea el că va impune smerenie zburdalnicului Gheorghiţă, care, ghicind gîndul tatălui, îl cultiva cu o şiretenie deosebită, pe cînd coana Siţa, pentru care lucrurile şi fiinţele luau cu greu o schimbare — mai ales cînd era vorba de Gheorghiţă — da de ceasul morţii, că a rămas numai în grija ei toată răspunderea creşterii băiatului, încît îi pretindea lucruri ce nu se mai potriveau acum cu vîrsta lui : să nu-l prindă cu tutun, să nu se întoarcă seara mai tîrziu de nouă, să nu-i aducă toţi stricaţii prin casă.

Pentru coana Siţa, toţi prietenii lui Gheorghiţă, buni şi răi, se numeau stricaţi :

— De unde l-ai mai pripăşit şi pe stricatul ăsta ? Să nu-l mai prind p-aici că-i rup picioarele ! A intrat cu galoşii în sală, mi-a murdărit preşul, mi-a scotocit pe masă. Aşa e cînd nu e bărbatul zdravăn la casa omului ;

să vie colea, să vă ia frumuşel de mînă şi să vă dea în brînci pe amîndoi.

Şi bietul Gheorghiţă tăcea înghiţind, pentru că mai avea un an pînă la bacalaureat şi pentru că-i spusese lui odată conu Costache, în taină, că de va izbuti, îl va trimite la învăţătură în străinătate.

Ciudat ! Coana Siţa nu dăduse băiatului, în viaţa ei, măcar o palmă. Îl cicălise însă totdeauna şi-l cicălea şi acum, ca şi în trecut. Conu Costache, dimpotrivă : odinioară îl bătuse mult ; acum, la mare, nici măcar nu-l mai dojenea.

Bacalaureatul surprinse astfel pe băiat tot copilăros. Totuşi, izbuti, vesel şi senin, ca şi cum ar fi luat un zmeu la încurcare, căci copilul era uşurel, dar pricepea lesne cartea şi nu se ostenea mult cu ea.

Cu asta îşi lăuda conu Costache băiatul la străini, căci văzuse el cam ce stofă pusese coana Siţa în Gheorghiţă.

Şi bătrînul se ţinu de vorbă, căci îi dete bani şi-l trimise la Paris. Din ziua aceea, grija lui pentru porumbei crescu mai mult, pe coana Siţa o necăjea mai puţin. Coana Siţa însăşi parcă îşi potolise graiul. Adeseori beau cafeaua, fără să scoată o vorbă. Se vedea bine cum îi ardea dorul de băiat. Totuşi, în scrisori erau amîndoi solemni, sentenţioşi, gravi :

„Să nu aflu că risipeşti paralele, că te aduc îndărăt. Vezi-ţi de carte, băiete, ca să ne putem bucura şi noi. Mă-ta e cam supărată, căci a auzit că nu prea ai purtări frumoase. Adevărat să fie ? Scrie-ne, ca să ne liniştim.

Al tău părinte,

SERDAR CONSTANTIN K. OPRIŞOIU"

În fiecare an, venea o lună de vacanţă. Băiatul era gras, voios ; se albise la faţă, prinsese o mustăcioară,

de drag, şi era deştept şi-i tăia gura în săbii şi pe romîneşte, şi pe franţuzeşte.

Conu Costache, plin de fericire, se uita la coana Siţa cu admiraţie :

— Îţi seamănă, n-ai ce zice : una e coana Siţa, zisă şi gură de Tîrgovişte, şi unul e Gheorghiţă zis şi Ghiţă, băiatul dumneaei...

Coana Siţa, întotdeauna ceremonioasă, se supăra de atingere :

— Costache, o să mă scoţi odată rău din răbdări cu copilăriile tale.

Conu Costache era, însă, în culmea bucuriei, îşi simţea băiatul aproape, prindea curaj şi se arunca la franţuzeşte, ca să vadă Gheorghiţă că şi el ştie :

— Ce tot spui tu, *ma chèr' Siţo : l'homme propon et Dieu dispon...* [1]

Iar coana Siţa, puţin atinsă în lipsa dumneaei desăvîrşită de cultură, răspundea în batjocură, ca să-şi ascundă umilinţa :

— *Morbleò* [2], Costache, ia mai las-o încurcată cu „pîrleşti [3] nu pîrleşti..."

Şi Gheorghiţă rîdea cu o poftă nespusă de acest teatru gratis.

Aceasta, în orele de veselie...

Dar, anii de învăţătură zburară odată cu miişoarele cheltuite, după cum zicea şi conu Costache.

„Să vedem acum ce procopseală."

Din zi în zi aşteptau răspuns de la Gheorghiţă, care trebuia să sosească. Era prin iulie şi bătrînii ardeau de nerăbdare, pentru că în urmă voiau să plece cu toţii la Arpatak [4] şi acolo să se fălească la lume, cu odrasla.

---

[1] Corect fr. : *ma chère Siţo : l'homme propose et Dieu dispose* — scumpa mea Siţo : omul propune şi Dumnezeu dispune.

[2] Corect fr. : *morbleu* — la dracu !

[3] De la fr. *parler* — a vorbi.

[4] Staţiune balneară în Ardeal.

Dar, vorba lui conu Costache : *„L'homme propon !"* Într-o dimineață, coana Sița intră la el, cu părul vîlvoi...

— Costache, Costache ! !

— Ce e, omule ?

— Ghiță e de două zile aici, dar nu îndrăznește să vie ; a tras la sor'mea Frosa, fiindcă n-are curaj, Costache ; că nu e singur, Costache...

— Cum ? tună conu Costache. A venit cu vreo coadă ?

— Cu o șansonetă, Costache ! Ne mănîncă fripți stricatul ăsta. Nici să nu cuteze să vie, că pui un picior în prag și-i strig : să ieși, să ieși d-aci cu șoacăța [1] și cu șansoneta, să te freci pe cap cu ea. Craiule și ingratule !... La șaitan ! La americance ! nu aici.

Conu Costache se adîncise în gînduri. Se vedea bine că de astă dată era scos din sărite.

— O să-l dezmoștenesc și pace. Nici nu vreau să-l ascult. Asta i-a fost învățătura ?

În acest timp, sosi servitoarea de la coana Frosa cu o scrisoare.

— Mașir de aici, fă ! Nu ne trebuie ! strigă coana Sița. Te trimete cu scrisori, ai ? Crede că ne momește ?

Dar conu Costache o primi și luă scrisoarea...

— Așa te-am pomenit, Costăchel dragă, prost și tont.

— Ia taci, zise conu Costache, recăpătînd obișnuitu-i sînge rece. Taci să vedem ce zice :

„Scumpii mei părinți,

N-am cuvinte ca să recurg cu destul curaj la bunătatea voastră și să vă cer mai întîi iertare pentru un pas pe care am fost silit să-l fac, după cum mi-a dictat inima și mai ales onoarea."

— Fugi, Costache, și nu mai citi că-mi vine rău ! Auzi inimă ! Auzi de cine a prins *simbatie* și vrea să-l primim cu ea în casă, nerușinatul ?...

---

[1] *șoacăță* — nemțoaică.

— Taci, soro, că nu e aşa terchea-berchea ; auzi ce zice : că e familie de baron, şi...

— Baroneasă d-alea scăpătatele, să n-aud !

Şi coana Siţa se apăra cu mîna ca de o ameninţare...

— În sfîrşit, zice conu Costache hotărît, lasă că mă duc eu acolo, să vorbesc cu el.

— Păi fireşte ; trebuie să te duci d-ta, ca bărbat, dar vezi de fii iar moale şi să-mi vii cu ei pe cap, că vă iau pe toţi la goană.

Coana Siţa se mai potoli, căci văzu pe conu Costache întinzînd ceremonios mîna spre dulap, unde era cutia cu jobenul. Afacerea era deci gravă.

Cînd îi văzu capul pierdut pe jumătate sub bordurile late ale jobenului, care-i venea destul de larg, coana Siţa se dete respectuos la o parte. Prin acest respect imens, părea mai mult că-l sileşte să se pătrundă de greutatea momentului.

Şi conu Costache plecă pe gînduri, iar coana Siţa şezu în prag pînă ce-l pierdu din ochi. Cu fiecare pas ce făcea, bătrînul simţea, însă, cum pierde din curaj. Îşi ştia singur slăbiciunea : ţinea la băiat.

Totuşi, umbra coanei Siţei, pe de o parte, îl ameninţa furioasă ; pe de alta, el însuşi era indignat de atîta cutezanţă.

Cu cît se apropia, cu atît se simţea mai mişcat : îşi dregea glasul, îşi încrunta sprîncenele, îşi strîngea pumnii, ca în faţa unui atac. Nu ştia încă ce va zice, ce va face ; dar, desigur, întîlnirea va fi serioasă, decisivă... Bătăile inimei sale chiar i-o spuneau...

Încă de la poartă, Gheorghiţă îi ieşi înainte, şi, fără să-i lase timp de vorbă, îi luă mîinile şi le sărută, apoi strigă spre casă :

— Emma, Emma !...

Şi o roşcovană slăbuţă, mititică, dar vioaie şi cu ochii verzi, sări ca o căprioară :

— O, papa, papa ! !

Şi-i sărută mîinile şi-l mîngîie pe frunte, de-i făcea furnicăreli prin trup bietului bătrîn, pe care îl fermecase de tot drăcuşorul acela necunoscut, cu mişcările lui repezi şi zburdalnice.

Dar, Doamne ! Scopul venirei ?... A, trădare ! Mizerabilii îl luaseră repede ; şi apoi... umbra Siţei, veşnic ameninţătoare ?... Da ; şi-aduse aminte ; trebuia întoarsă foaia. Acum, ori niciodată !...

Şi Gheorghiţă şi-aminteşte şi azi ce haz a fost, cînd bătrînul se opri mişcat şi grăi aceste cuvinte care pierduseră orice urmă de seriozitate :

— Ia ascultă, musiu, ce sunt farafastîcurile astea ? ! ?

FRATELE POETULUI

Într-o zi un prieten îl prezintă unui cerc de intimi astfel :

— Amicul meu Fani Croncănescu-Ruşii-de-Vede, fratele poetului.

Mai tîrziu, acelaşi prieten, printr-o ironie o obiceiului, căci erau nedespărţiţi — fără a-l mai numi — zicea, înfăţişîndu-l, numai atît :

— Fratele poetului...

Şi Fani se-nchina radios de acest semn care-l deosebea de restul omenirii.

Unii, mai puţin curioşi, se mulţumeau cu atît. Alţii se grăbeau să-ntrebe :

— Mă rog, al cărui poet ?...

Fani întindea atunci cu grăbire mîna, surîdea şiret şi răspundea cu modestie :

— Al lui Moise Croncănescu-Ruşii-de-Vede, poetul safic.

Acestea se petreceau în cele dintîi luni ale liberării din armată. Fani fusese sergent-major reangajat, la geniu ; şi şi-ar fi reînnoit reangajamentul dacă de curînd n-ar fi făcut cunoştinţa unor duşmani ai militarismului. Un mare dezgust pentru armată îl cuprinse de atunci.

„Vezi, frate — îşi zicea el — ce mult face şi alianţa cu oamenii cumsecade! Dacă n-aş fi avut destinul să cunosc pe Protopopescu, să-mi deschidă ochii. aş fi fost şi azi cu vătraiul la subţioară. Să nu mai mori, Protopopescule!..."

Vechilor prieteni, cînd îl întrebau miraţi ce e schimbarea asta, le răspundea cu filozofie:

— Contactul, contactul, dragă, face foarte mult. M-am unit cu băieţi unu şi unu. E mai ales Protopopescu, să intri în foc pentru el. Gazetar, cu mii şi sute de cunoştinţe, m-a întrodus în lumea bună. De pildă, cine ştia pînă azi că eu sunt fratele lui Moise? Că sunt frate al poetului? Ei bine, azi toţi o ştiu şi p-asta. Pretutindeni sunt îmbrăţişat, stimat, respectat... Dar nu „Stînga-n pre!", „Înainte marş!" şi „Gardă la dreapta!"

Într-adevăr, acest Protopopescu nu-l slăbea o clipă. Simţise că Fani are de cîştigat în curînd, dintr-un proces de moştenire, vreo două miişoare, şi în vederea lor, îl cultiva. Protopopescu era corector la o gazetă, făcea la nevoie şi pe reporterul... Pentru Fani, însă, trecea drept gazetar cu vază!

— Îmi placi — îi zicea deseori Fani — îmi placi fiindcă văd că ştii să te iei cu toţi. Eşti pişicher, mă Nae, şi pace.

Şi Nae fusese bun copoi. Fani cîştigă procesul. Cele două miişoare fură un vis dus pe aripele unei săptămîni de chefuri.

La Şosea, prin cafenele, în muscal, la teatru, pretutindeni se iveau ca „doi baroni", cum le ziceau amicii. În acest timp, fostul sergent-major îşi tocise mîna întinzînd-o la cunoştinţe noi. Ioneşti, Petreşti, Ştefăneşti, bucureşteni şi provinciali, funcţionari şi negustori, se perindau cu toţii în mintea bietului Fani, ca într-o pa-

noramă. Înaintea tuturor, însă, el se deosibea prin fala renumelui : fratele poetului...

„Ce-mi pasă ? cugeta el, eu nu-i ţiu minte pe toţi şi nici n-am nevoie. Ei însă mă recunosc pretutindeni ca pe un cal breaz : fratele poetului, al marelui poet Moise Croncănescu-Roşiorii-de-Vede !"

Şi Moise Croncănescu-Ruşii-de-Vede nici nu vrea să ştie de frăţia bietului Fani. Locuiau separat în camere mobilate... Se întîlneau rar, şi atunci chiar, Moise era veşnic grăbit...

— Iartă-mă, dragă, am un *rendez-vous* la Fialkowski... Vino, dacă vrei, diseară pe la mine... Sunt acasă.

Mofturi... În seara aceea, cu siguranţă, Fani de l-ar fi căutat nu l-ar fi găsit. De cîte ori se păcălise astfel ! Nu se supără însă, căci aflase că aşa sunt toţi poeţii ăştia...

„Şi apoi — cugeta Fani — are şi dreptul. Eu în lumea mea, el în lumea lui. Nu putem să ne combinăm cunoştinţele. Îi vine şi greu omului : intră pe la Fialcoţchi, pe la Capşa... E amploiat la Interne cu 200 de franci. Mie nu-mi dă mîna deocamdată."

Cele două mii din moştenire scădeau, mulţumită îngrijirilor părinteşti ale lui Protopopescu.

Într-o duminecă, după ce se pozaseră împreună la Schwartz, cabinet, costumaţi în redingote, merseră la „Luther", să bea hainele negre, căci erau noi.

Atunci, lîngă un şnit [1], Fani avu o idee genială : să-şi cumpere amîndoi biciclete şi să ia lecţii la Şosea.

Prea tîrziu însă, căci scoţînd carnetul mai găsi în el numai două hîrtii de cîte o sută.

Fani îşi simţi inima sfîşiată.

— N-am parte să fiu biciclist, mă Năică !

---

[1] *şnit* — jumătate dintr-o halbă de bere (germ. *Schnitt*).

Noroc că Nae era omul care găsea leacul la orice întristare. Îi arătă îndată, pe scurt, relele şi neajunsurile bicicletei ; şi vorbi cu atîta dezgust, încît Fani mai comandă un rînd, căci simţea o mîhnire vagă... pe care el o credea că devine din ura pentru bicicletă.

Asupra lipsei, tot Protopopescu îi veni în ajutor.

— Nu te văita, mă Fani ! Omul deştept nu piere. Ai văzut cîte cunoştinţe am. Apoi, tu eşti cu meritele tale : frate de poet şi încă de poet safic. Ei bine, vrei să ştii ? Chiar ieri am primit la gazetă revista la care scrie el, *Parnasul naţional*, şi-ţi spui numai ţie, dar te rog să nu iasă vorbă ; are frate-tu o poezie acolo : *Triluri pătimaşe*, că directorul nostru a zis : „Halal ! Băiatul ăsta e un adevărat talent".

Fani asculta, roşu de bucurie.

— Şi acum, să-ţi spui ideea mea...

— Să mai vie un rînd ! zise Fani...

— Lasă rîndul şi ascultă : ştii că gazeta noastră e guvernamentală. Directorul e cu miniştrii *per tu*, cum sunt eu cu tine. Ai fost militar, ai avut purtare frumoasă, ai certificate. Mîine vino la redacţie şi-ţi capăt eu o scrisorică de la director, pentru ca să te numească la gară. Sper să-ţi fac serviciul ăsta.

Înăbuşit de entuziasm, Fani abia putu să mai strige :

— Încă un rînd ! !

Iar în minte-i, viitorul îi surîdea ca o iubită credincioasă şi-l făcea să-şi îngîne mereu veşnica reflecţie : „Contactul, alianţa... Vezi ? Asta e prietenia adevărată care te ajută la nevoie..."

Şi Protopopescu vorbise într-un ceas bun, căci după o lună Fani fu numit impiegat la Gara de Nord din Bucureşti.

Era şi timpul.

A doua zi, apărea în *Şoimul*, gazeta lui Nae, următoarea informaţie :

„*Aflăm cu plăcere că amicul nostru Fani Croncănescu-Roşiorii-de-Vede*, fratele poetului, *a fost numit în serviciul direcţiunei Căilor Ferate din capitală.*"

Trei zile Fani a umblat cu numărul acela din *Şoimul* în buzunar, arătîndu-l prietenilor, aducînd laude peste laude contactului alianţei, alianţei şi lui Nae Protopopescu.

Cu timpul, sub un nou îndemn ce-i dete viaţa de închisoare a cancelariei, Fani simţi nevoia absolută de a călători. Avea dreptul la două bilete de drum pe lună. Ideea fu primită cu aplauze de Protopopescu ; acesta, ca jurnalist guvernamental, avea şi el bilete de la poliţie. Din două în două dumineci, se hotărîră deci să viziteze oraşe de-ale ţării. Protopopescu fusese cîtva timp controlor la regie şi avea multe cunoştinţe în „Dacia-Traiană", cum zicea el.

La Galaţi, la Huşi, la T.-Severin, pretutindeni, întîlneau cel puţin un prieten care să-i scutească de cheltuiala mesei.

În provincie, intimităţile vin repede. Fani — printr-o ingenioasă inspiraţie a lui Protopopescu — prin oraşele mai depărtate începuse a se da chiar drept poetul. La Dorohoi, la un chef cu mai mulţi slujbaşi de la casierie şi de la creditul local, Fani „ridicînd un toast", zise cu paharul tremurînd în mînă :

— Trăiască poezia ! Să strigăm, domnilor ! Pentru că întotdeauna am ţinut să fiu, sunt şi voi fi poet romîn !...

Entuziasmul era la culme. Poezia romînă era sărbătorită. Scena aceasta o repetă şi la Fălticeni şi la Podul

Iloaiei. Pentru aceste oraşe, Fani avea cărţi de vizită anume :

CRONCANESCU — ROŞIORI DE VEDE *poet romîn*

pe cînd pentru prietenii din Bucureşti îşi tipărise altele astfel :

F. G. I. CRONCANESCU — R.-DE-V. *impiegat C.F.R.*

L-am cunoscut la Sinaia, într-o excursie.

După mustăţi şi după mersul legănat, am ghicit pe ex-sergentul, cel puţin major.

Mi s-a înfăţişat singur.

— Croncănescu-Roşiorii-de-Vede.

— Poetul ? întrebai eu.

El se roşi puţin şi-mi răspunse cam cu mîhnire :

— Nu... Fratele... deocamdată...

Mai tîrziu îmi lămurii pe acest „deocamdată". A publicat şi el în urmă, în *Şoimul*, o poezie : *Andaluză ochenată*, şi alta, dedicată amicului său Protopopescu : *Odă lui Nae*.

Laurii lui Moise nu-l lăsau să doarmă.

MUNȚII BOEMIEI

N-o să-l uit niciodată pe Probă Tănase, colegul meu din clasa a treia. De ce o fi devenit el, Doamne, calul de bătaie al clasei şi al profesorilor ? Fiindcă-l chema Tănase ? Fiindcă îi mai zicea şi Probă ? Fiindcă purta un nas conabiu pe o faţă pestruiată ? Ori, fiindcă — fiu adevărat al oborului — păstra sub forma cea mai simplă — şi cea mai sinceră — mai ales în clipele de indignare — apucăturile şi obiceiurile barierei, care-l trimisese în mijlocul nostru ? De la început trebuie să se ştie : Tănase nu era deştept şi de acest lucru aveam de la Probă, în fiecare zi, cel puţin o probă.

Profesorul de ştiinţe, om vesel, care adesea, cu toată severitatea lui, abia îşi stăpînea rîsul, cînd citi la catalog pentru întîia oară numele lui Probă, îşi lăsă privirea asupra clasei şi zîmbi spre fund, de unde glasul de sopran al lui Probă strigase rar şi limpede.

— Prezinte !

— Unde eşti, Tănase ?

Tănase se ridică în picioare. Clasa întreagă era în hohote ; profesorul rîdea cu poftă de pe catedră. Nasul lui Tănase, înroşit peste măsură, aţîţa din ce în ce veselia băieţilor.

— Cum te cheamă ?

— Probă Tănase.

— Ce spui, mă ? Asta o fi numai un nume de probă ; dar numele tău adevărat care e ?

— Eprubetă ! se auzi o voce.

Fireşte, a fost destul acest început, pentru ca toată atenţia clasei să fie atrasă de acum încolo spre el...

— Probă Tănase, ieşi la lecţie !

Clasa-ntreagă tăcea deodată. Era un spectacol sigur şi gratis. Probă nu învăţa nimic.

— Domnule Tănase, te rog scrie pe tablă propoziţia următoare : „Plapoma serveşte a înveli pe oameni în timpul nopţii".

Tănase scrie.

— Acum, tradu-o în franţuzeşte. Cum se zice plapomă ?

Tănase tace, nu ştie.

— Ei, nu ştii ? Să-ţi spui eu. Scrie... *La couverture...*

Tănase scrie : *La coviltir...*

Profesorul nu observă. Băieţii se stăpîneau pe de o parte de teama pedepsei, iar pe de alta fiindcă aşteptau ca Tănase să dea probe înainte...

— Urmează, zise profesorul. *La couverture sert...*

Tănase scrie : *La coviltir zer...*

Profesorul se uită la tablă şi văzu teribila greşeală...

— La loc ! La loc ! Cine te-a mai adus aici ?...

Erau proverbiale răspunsurile lui Tănase. Nu era nume propriu pe care să nu-l înflorească.

La examenul de geografie fu un teatru întreg. Tănase era ascultat la munţii Boemiei.

Bietul Probă ! Din toţi munţii, el nu ştia decît o singură numire : *gebirge* [1]. Cu o îndrăzneală rară, curaj ce-ţi dă uneori lupta disperată pentru izbîndă, Tănase începu să născocească la nume nemţeşti, cărora le adăoga la coadă *gebirge*. Astfel, începu :

---

[1] *Gebirge* (germ.) — munte, lanţ de munţi.

— Munţii Boemiei sunt : Haţ-gebirge, Friţ-gebirge, Ţac-gebirge, Poc-gebirge.

Întîi, profesorul nu băgă de seamă. Dar cînd văzu că băieţii rîd la auzul lui Poc, Haţ, Ţac, ce curgeau ca apa, fără întrerupere, făcu semn lui Tănase să se apropie, şi dîndu-i un bobîrnac în vîrful nasului, începu a-i cînta :

— Probă-gebirge, Tănase-gebirge, leneş-gebirge, marş la loc-gebirge, nota trei-gebirge...

Şi Probă rămase la geografie, ca şi la franceză, ca şi la latină, unde tradusese vorba *licet* [1] cu lichea şi *haurio* [2] cu aoleo...

Sta plouat în fundul clasei, necăjit sub povara gîndului negru al repetenţiei, îngînînd încetişor cuvinte injurioase pe care numai un bun oborean i le-ar fi putut pricepe, şi nu simţi cînd, binişor, pe nevăzute, un băiat se apropie pe la spate, îi prinse de gulerul hainei o gazetă şi-i dete foc.

Cînd flacăra pîlpîi şi ameninţă să-i pîrlească părul, Tănase sări în sus la o înălţime de neaşteptat din parte-i şi pe cînd clasa zgomotoasă striga : „foc, foc !", Tănase, îngrozit peste măsură, aproape orb de furie, înhăţă pe cel dintîi ce-i stete la îndemînă : era băiatul directorului.

N-a fost ură vărsată mai cu foc. Probă îl trînti jos, îi deschise gura şi-l îndopă cu întregul mototol de hîrtie arsă. Băiatul începea să se înăbuşe. Sări clasa, săriră servitorii şi-l scăpară, căci altfel poate l-ar fi ucis.

Într-o clipă fu acolo directorul. Cu lacrimile în ochi, bătrînul îngrozit se repezi la criminal :

— Ticălosule !

Vru mai întîi să-l lovească, dar se reţinu, rostind numai, în mijlocul tăcerii :

---

[1] cu toate că, deşi (lat.).
[2] a scoate, a lua (lat.).

— Probă Tănase, eşti dat afară pentru totdeauna şi din toate şcolile din ţară...

Tănase avu o privire rătăcită ; apoi, urmă o clipă de luciditate. Îşi luă pălăria şi cărţile de sub bancă şi mormăind, ca un dezmoştenit, înaintă printre rîndurile de băieţi ce se dădeau cu teamă la o parte.

În dreptul uşii se opri şi, izbucnind într-un rîs groaznic de indignare, cu un gest oratoric necunoscut la el pînă atunci, rosti :

— Nepricopsiţilor ! Nu faceţi de mine. Oţi vedea voi...

Parcă ar fi vrut să ne spună că el o să ajungă într-o zi om mare.

De atunci însă nu l-am mai văzut... [1]

---

[1] În *Revista copiilor* din 1896 şi în volumul de *Nuvele* din 1903, unde povestirea apăruse cu titlul *Tănase*, finalul era oarecum deosebit. Reproducem ultimul alineat : *„Unde s-a dus, ce a făcut de atunci, nu ştiu. Dar Tănase nu glumise : după atîţia ani, l-am văzut într-o zi... deputat".*

IERTAREA

Zbor cu gîndul spre acele vremuri depărtate. Bunicule, ai murit ; dar din viaţa ta mi-a rămas neştearsă amintirea sfîntă a zilei aceleia... Atunci nu ţi-am înţeles plînsul bine, pentru că eram copil ; credeam că plîngi, că aşa trebuie, că e numai pornirea inimii împotriva unei nemulţumiri dintr-o clipă. Nu ştiam că la bătrîni plînsul — aşa cum e el aidoma cu al copiilor, hohotos, nestăpînit — doare şi omoară, pentru că în el se sparge veninul unei vieţi întregi de amăgiri. Copilul plînge, pentru că n-a cunoscut încă viaţa ; bătrînul plînge, pentru că a cunoscut-o prea mult.

Bunicul... Ce icoană sfîntă a credinţei în clipele de pocăinţă !... Bunica... Ce izvor de alintare pentru noi, în avîntul nebuniilor noastre copilăreşti !...

Cînd eram mic, amîndoi trăiau ; şedeau alături de noi ; curţile răspundeau una într-alta printr-o portiţă ascunsă în mărăcini în fundul grădinii. Cînd mă bătea mama, eu fugeam la bunicul, sora mea la bunica.

Nu mai ştiu de cîte ori s-a repetat scena aceasta ; în odaia bunicului, eu, potolit din plîns, cu o mînă în buzunar pipăind gologanul de la el, cu cealaltă pe genunchiul lui căutînd să-i iau mîna să i-o sărut... Alături, sora mea, mai mică, mai răutăcioasă, suspinînd încă de

durerea urechelei din care abia scăpase... Se auzeau cheile de la brîul bunichii, zdrăngănind ; apoi zgomotul cutiei de la scrin, deschisă şi... restul îl ghiceam : bunica avea cofeturi — leacuri lacrimilor noastre.

În sală ne întîlneam amîndoi fraţii :

— Ţie ce ţi-a dat ?

— Dar ţie ?

Aveam şi unul şi altul obrajii pătaţi de lacrimi, şi totuşi parcă nici nu plînsesem. Atît ne ardea acum de darurile căpătate, de schimbul ce aveam să facem, pe urmă, cu lucrurile.

Bunicul avea pensie bună şi era darnic : la Crăciun, la Anul Nou, la Sf. Niculae, ziua lui, şi la Sf. Maria, ziua bunichii, ne înfiinţam la dînşii dis-de-dimineaţă, şi plecam de acolo încărcaţi de bunătăţi.

Trec peste ziua cînd a murit bunica !... A fost prea multă învălmăşeală, prea multe lucruri pe care, deşi măricel, nu le-am putut pricepe bine atunci, căci mi-erau toate noi.

Dar, în urmă, puţin în urmă, a fost o zi la care adeseori mintea mi se opreşte, şi stau uimit şi vreau să-mi dau seama ce-am înţeles, cît am învăţat din amărăciunea lacrimilor cheltuite în ziua aceea.

Mi-erau dragi deopotrivă bătrînii ; dar din acea clipă bunicul mi-a rămas mai scump şi mai sfînt, şi mă cuprind fiori de evlavie cînd mă gîndesc la el.

Bunica murise prin iulie. Am băgat de seamă : de obicei, bătrînii se sting vara. Anotimpurile acestea sunt mereu în luptă : iarna vieţii e firesc să se topească mai uşor în vara vremii.

De la moartea bătrînei bunicul se făcuse foarte supărăcios ; iar noi, care nu puteam înţelege atunci cum durerea poate chinui şi schimba într-astfel o inimă, luam pornirile sărmanului bătrîn drept copilării, ne

ţineam la colţ cu dînsul şi înveninam sufletul lui din zi în zi mai amărît.

Odată ne-a prins şi ne-a bătut pe amîndoi, el — mielul blînd — care nu ne atinsese niciodată, nici măcar cu vorba. Am plîns şi ne-am supărat pe dînsul ! N-am vrut să mai mergem pe acolo. Nici acum nu-mi dau bine seama cum am putut să fim aşa de răi.

Se apropia Sfînta Maria, ziua darurilor. În ajun, amîndoi fraţii stam în grădină, gînditori, îngrijaţi. În alţi ani, a doua zi, ce sărbătoare, şi acum ce doliu, ce pustiu ! Crescusem, şi obiceiul tot nu se schimbase. Bomboanele, lirele strălucitoare, hainele noi ne-ar fi umplut de acelaşi farmec şi acum, la doisprezece ani, ca şi în anii ceilalţi. Da, pentru întîia oară Sfînta Maria sosea ca orice zi, sarbădă, nesfinţită, trecătoare...

Dinspre grădina bunicului venea un zgomot uşor de paşi. Ne uitam pe furiş prin gard. Încet, bătrînul se plimba printre gutui, cu ochii mai mult pe sus, uitîndu-se la roade. Pomii erau încărcaţi. Dar simţeam că nu acolo îi era gîndul, ci aiurea, căci uneori căta prea mult în aceeaşi parte şi tresărea aşa deodată, ca din somn, fără ca măcar o frunză să se clatine. Parcă presimţea că suntem pe aproape, căci ne striga încet pe nume. Era mai mult răsunetul unui dor înăbuşit în sufletul său chemarea aceea decît un ce de bunăvoie ; căci, după ce rosti numele nostru, se uită împrejur îngrijorat. Fireşte, era prea tîrziu ; căci noi, care atîta aşteptam — linguşitorii — deschiserăm portiţa şi-i sărirăm de gît. Ne-a sărutat tremurînd, ne-a zis înecat în lacrimi „să nu mai faceţi altă dată“ şi, ruşinat poate de slăbiciunea lui, ne trimise acasă şi ne zise să fim a doua zi de dimineaţă la el, ca... în toţi anii.

Am fost. Se putea să nu fim ? L-am sărutat, l-am mîngîiat, i-am şoptit şi noi ce ne-am priceput ; l-am

făcut să plîngă și să ne-ntindă mîinile încărcate cu daruri...

Însă ne păru ceva nedesăvîrșit : lipseau cele din partea bunichii. Bătrînul parcă ne înțelese ; arătă cu mîna spre odaia ei și se-ntoarse cu fața spre fereastră, spre a nu vedea ce facem.

Intrarăm la bunica ; am simțit un fior de teamă și, o clipă, ne-am oprit amîndoi în prag. Odaia era neschimbată, iar dînsa părea numai dusă. Pe pat văzurăm un plic mare cu peceți de ceară roșie. Eu cutezai să înaintez și să-l iau. Citirăm : *„Lui Petrică și Marioarei, de la mine din cer“*... Și tot pe plic, dedesubt, iscălită *„Bunica“*.

Era pentru noi.

Am rupt plicul și am găsit în el aur : două lire frumoase, și o scrisoare de la dînsa :

„Copii, de aici din cer văd tot. Pentru numele lui Dumnezeu, nu mai supărați pe bietul bătrîn, căci e bolnav, e slab și-l omoară amarul singurătății. Ca mîine o să moară și el și o să-i duceți dorul cum mi-l duceți și mie. Nu-i așa, copii, că n-o să-l mai amărîți ?...“

Doamne, ce chin trebuie să fi fost pe sărmanul bătrîn cînd scrisese. Erau niște trăsături așa de tremurate. Hîrtia era pătată ici-colo de cerneală. De cîte ori nu i-o fi căzut din mînă tocul cu care scrisese acele rînduri chinuitoare ? !

Ne-am dus în odaia lui să-i cerem iertare. Am găsit acolo și pe mama. Plîngeau și el și ea. Parcă cine știe ce se întîmplase.

Mama ne luă de mînă și ne duse la bătrîn :

— Iartă-i, tată ; răspund eu de te-or mai supăra vreodată...

Nu era însă chip să ne mai asculte. Plîngea ca un copil şi plîngeam şi noi cu hohote, zicînd mereu, din adîncul inimii :

— Iartă-ne, bunicule, că n-o să mai facem niciodată ! — niciodată !

MAMA MARIA

După cum moş Stan era moş, tot astfel şi mama Maria era babă ; şi după cum dînsul era credincios al casei noastre, tot asemenea şi dînsa. Noi, copiii, acolo îi pomenisem pe bătrînii ăştia doi, cărora le făceam zilnic atîtea pozne şi sînge rău, că mă mir ce răbdare de fier aveau să nu ne ia la trînteală. De altfel, vîrsta ne apropia pe unii de alţii : ei, în amurgul vieţii, noi, în dimineaţa ei. Şi sunt amurguri frumoase ca şi dimineţile, precum sunt şi bătrîni care se potrivesc cu copiii.

A, moş Stan şi mama Maria, ce trebuincioşi erau ei în jocurile noastre ! Mai întîi moşul, care avea nasturi preţioşi la manta ; apoi baba, care ca directoare a bucătăriei şi a sufrageriei purta la dînsa cheile de la dulapul cu mîncăruri şi cu fructe, avea în stăpînire o frînghie de rufe ce ne trebuia pentru leagăn şi mai avea şi îngrijirea cearşafurilor, pe care noi le ruinasem de tot, tot făcînd din ele cortine pentru teatru.

Şi am uitat să vă spui că baba era foarte rea. Cînd se-nfuria, ne lua la goană din bucătărie, cu un vătrai ars, şi pe noi, şi pe pisici, şi pe cîini, şi chiar pe moş Stan, care, veşnic batjocoritor cu ea, îi tot lua ciuda în rîs :

— Adicătele, ce, babo ? Ce, madamo ? Ce te-ncrunţi aşa ca banu Ghica ? Crezi că ne sperii ? Nu vezi că nu mai ai dinte-n gură ?

Încolo, mama Maria avea inimă bună. Nu era suflet de dobitoc în toată curtea, oricît de sălbatec, pe care să nu-l fi îmblînzit ca pe un miel. Porumbeii, raţele, puii, viţeluşul veneau cu toţii voioşi la chemările ei, ca la o mamă. Pentru fiecare avea o vorbă de giugiulire, cunoştea parcă limba fiecăruia, căci era ascultată cu băgare de seamă de toţi. Puii se uitau cu ochii lor mici în ochii ei mici, făceau ochii mari de-i făcea şi dînsa mari ; la glasul ei cîinii strîmbau capul cînd spre dreapta, cînd spre stînga, ca s-audă şi mai bine ce lucruri noi şi frumoase le mai cîntă bătrîna. Şi ea îşi da bucăţica de la gură pentru căţei, pentru pisici şi pentru păsări : „Na, Lupu, na la mama !..." şi Lupu sosea dînd din coadă... „Na, Miţa, na !" şi pisica ieşea ca din pămînt, miorlăind şi torcînd pe nas drept mulţumire... „Puii maichii, pui, pui, pui !... Mani, mani, mani ! Dumănică, vin la maica !..." Aici se cam păcălea, primind să fie mamă pînă şi pentru cornutul Duman.

Numai cu noi nu ştiu ce avea ; ne ţinea de scurt, nu ne lăsa la dulapul cu dulceţuri sau la struguri, ne gonea din grădină cînd ne prindea la poame ; iar de-i ceream cearşaf pentru cortină, sau frînghie pentru leagăn, ne ameninţa că ne leagă.

„Acum vă leg !" şi noi fugeam mîncînd pămîntul, deşi nu ne dam seama cam pentru ce ne-am fi speriat atîta de vorbele ei, căci — ce e drept — nu ne legase niciodată.

Cînd i-am tăiat nasturii de la manta lui moş Stan, acesta, mai bun la suflet, m-a iertat ; dar ea m-a spus în casă şi am mîncat o urecheală straşnică. În ziua aceea i-am jurat răzbunare şi mi-am pus în gînd s-o leg eu cu adevărat. Atît mama Maria cît şi moş Stan — ca

slugi vechi — căpătaseră dreptul la un tabiet ; dormeau după prînz, mai ales vara.

Aşadar, doamna moş Stan dormea dusă, cu sforăieli adînci şi cu o droaie de muşte pe la nas, cînd eu, binişor, mă apropiai de ea cu frînghia şi petrecîndu-i-o de mai multe ori în jurul picioarelor, i le legai cobză, unul de altul. Scosei apoi jeraticul din maşină, îl împrăştiai pe jos şi începui să strig în gura mare : „foc, foc !“

Baba holbă ochii mari şi cînd zări şi cărbuni prin odaie, zăpăcită de somn, dete să se arunce din pat... Atunci se întîmplă ceva dureros la vedere şi la care mintea mea de copil nu se aşteptase : biata bătrînă, avînd picioarele legate, căzu aşa de rău din pat că-şi scrînti o mînă şi-şi jupui vîrful nasului.

Toate acestea le vedeam prin deschizătura uşii. Speriat, lăsai orice teamă la o parte şi, la plînsetele ei de durere, venii să-i dezleg picioarele.

Rămăsei mirat însă, nevăzînd nici o urmă de bănuială împotriva mea. Tot necazul căzuse acum pe capul bietului moş Stan. Baba era încredinţată că numai el, ameţit de băutură, a fost în stare să-i facă „una ca asta“.

O săptămînă întreagă l-a aşteptat, furioasă, cu o oală cu apă clocotită, ca să-l opărească pe „beţivul şi neruşinatul“.

Noroc că i-am spus noi să se ferească ; moşul nici nu mai da prin bucătărie.

Într-o zi m-am dus la ea cu un pahar cu vin. Se vindecase la mînă şi era cu chef de vorbă...

— Să-ţi spui drept, mamă Marie, eu te-am legat ; iartă-mă ; iartă-l şi pe moş Stan, că nu strică nimic.

— Dacă aş şti, mamă, că e adevărat ce-mi spui, l-aş lăsa în plata sfîntului ; dar mai nu-mi vine să cred... că-l cunosc eu pe beţivu.

Vorba îi fu întreruptă, căci moş Stan, care se pitise după uşe, ieşi fără frică, văzînd că mama Maria bea vinul cu poftă şi era veselă.

Niciodată nu l-am văzut aşa de hotărît şi inimos cu ea, ca atunci. Ştiţi ce i-a zis ?

— Ascultă, babo, prea-prea mă iei în papainoage d-ta, de la un cîrd de vreme. Ştii una şi bună ! Alege la un fel : ori mi te-mpaci, ori dau divorţ !...

SIMBURELE

Un lucru visa cocoana Elenca : să-şi dea fata după unul de la gară.

Totdeauna gara a fost o comoară nesecată de gineri : atunci cînd o fată mare s-a crezut mai năpăstuită sau un părinte mai disperat de viitorul fiicei sale, ca din pămînt, îngerul s-a întrupat la timp — cu viteza cuvenită — în chipul modest al unui impiegat de la Căile Ferate.

— Doamne, ajută să-i vie şi Luxiţei mele unul de la gară !...

Şi coana Elenca dădu la acatiste, pînă ce sosi unul !

După spusele dumneaei, îl chema Popescu şi se purta cu barbişon. I-a trimis poza şi două certificate : unul de absolvent a două clase de seminar şi altul de bună purtare ca sergent reangajat la infanterie.

Coana Elenca dete răspunsul : că duminecă l-aşteaptă negreşit... Făcu dulceaţă de caise coapte, scutură prin casă şi spălă perdelele ; iar pe Luxiţa o opri de a mai freca tacîmurile şi o învăţă să dea mereu pe mînă cu *linolină*, ca să se mai moaie.

„Ah, de ce nu trăieşte acuma răposatul Ghiţă, sărmănelul ! Că, de ! Un bărbat în casă face mult la vre-

muri d-astea... Şi mai ales, cum era dumnealui deştept la vorbă şi om cu poziţie în lume..."

Răposatul Ghiţă fusese aprod la tribunal.

Ziua de duminecă li se păru la amîndouă nesfîrşită. După prînz, auziră bătînd la uşă :

— *Antrè* [1], răspunseră în cor...

Era căţelul !...

— Ptiu, ticălosule, ai făcut să ne sară inima ! Credeam că e ginerele...

Peste cîteva minute, însă, îşi văzură visul cu ochii : sosi Popescu.

Luxiţa se făcuse stacojie. Popescu venise roşu gata.

„Ce galant ! se gîndi coana Elenca, măsurîndu-l cu coada ochiului. Joben, ghete de lac ! O să înnebunească Ioneasca de necaz !..."

— Vă rog, staţi, musiu !

Şi-i întinse un scaun şubred dintr-o mobilă veche, cumpărată de la o licitaţie, pe cînd trăia Ghiţă.

Încă de la început, scaunul se arătă cu rele porniri ; din fericire, mosafirul avu grije să se aşeze uşor pe un colţ şi să se ţie într-un echilibru vrednic de admirat.

Coana Elenca îşi căpătase sîngele rece şi vorbea. A vorbit aproape numai dînsa ; a început-o de la gară şi a ajuns la pătlăgele roşii. N-a uitat, în tot timpul, să amintească bunătăţile răposatului şi să-şi laude fata...

La un semn făcut pe furiş, Luxiţa plecă spre a veni cu tava de dulceaţă, o adevărată tavă, mare cît o faţă de masă, iar în mijlocul ei — ca o oază rătăcită în pustiu — o farfurioară şi o linguriţă cu două caise coapte, din care una cu un sîmbure nespart.

A, blestemat sîmbure !

Sărmanul Popescu avu o clipă de încurcătură groaznică : ticălosul de sîmbure izbutise să i se strecoare în

---

[1] Corect fr. : *entrez* — intraţi.

gură, odată cu caisa... Să-l scoată ? N-ar fi făcut-o pentru nimic în lume. Să-l înghită ? Nu putea... Se hotărî să-l ţie în gură.

De acum vizita i se păru un chin, nu altceva. Vorbea pe înecate şi-şi muta sîmburele cu limba, cînd la dreapta, cînd la stînga, din falcă-n falcă.

În sfîrşit, se hotărî să plece.

— Mi-a părut bine de cunoştinţă... Vă salut !

Şi se aplecă să sărute mîna coanei Elenca.

Afurisitul de sîmbure însă, tocmai atunci lunecă pe neaşteptate — şi nu ştiu cum — coana Elenca îl primi drept în palmă...

Stele verzi i se făcură bătrînei înaintea ochilor. Îi sărise ţandăra...

„Îşi bate joc de mine, neruşinatul !" se gîndi ea furioasă.

Şi, fără să-i dea timp să mai spună ceva, îl luă repede :

— Ce e asta, musiu ?

— ... Sîmbure ! răspunse el zăpăcit peste măsură...

Şi, simţindu-se biruit de ruşine şi de teamă — căci ochii coanii Elenchii străluceau ca la o leoaică — se repezi afară şi plecă plouat.

Coana Elenca deschise atunci uşa, azvîrli cu sîmburele după el, şi îi zise numai atît :

— Păcat de jobenul tău ! Păcat că mai eşti de la gară, mojicule !...

DE PE CULME

Ca într-un vîrtej, cu o iuţeală uimitoare, urcase — pînă la cea din urmă — treptele de care mulţi se agaţă cu jertfe mari, adeseori cu preţul vieţii.

I s-a zis odată în şcoală că e îndemînatic la matematici ; şi el a luat zisa de bună şi n-a întîrziat să apuce, fără şovăire, calea ingineriei.

Anii i-au adus izbîndă după izbîndă. La urmă, cînd fu trimis inginer într-o provincie, nu putu scăpa din mîna unui bun tată de familie : provincialul, om bogat, îl prinse numaidecît în capcană. Îl încredinţă fetei lui şi aceasta primi cu bucurie să facă *pasul* cu toate că, într-o scrisoare către o prietenă de şcoală, strecurase o mărturisire : *„Îl iau pentru că e inginer"*.

Şi, ca în poveşti, cît ai clipi din ochi, bursierul de ieri se văzu aşezat într-o casă bună, stăpîn pe o avere întreagă, într-o lume pe care o cunoscuse doar din cărţi.

Amintirea căsuţei sărace şi a traiului plin de lipsuri ce îndurase era încă proaspătă în mintea lui.

Toate îi păreau ciudate, surprinzătoare : întocmai ca unui copil care întoarce cu nerăbdare foile albumului ca să vadă alte cadre. Aştepta ca fiecare zi să-i aducă noi cunoştinţe, noi descoperiri...

Trebuia să ţie *casă deschisă,* i se pretinsese. Femeia lui adora petrecerile : teatrul, balurile, recepţiile...

Dintre toţi obişnuiţii casei, acela care păru că prinde mai bine intimităţii fu generalul, om încă tînăr, bogat, vorbitor, prietenos şi flăcău, daruri care făceau din el copilul răsfăţat al oraşului. Tunica înecată în fireturi poleia pînă şi pe cei din jurul lui, încît prietenia generalului era dorită, căutată de toţi.

Prin întîmplări, de multe ori ciudate, inginerul Telian întîlnea pretutindeni pe general în cale. Pe nesimţite acesta îi deveni prieten, ceea ce pentru inginer însemna o nouă izbîndă, un nou mărgăritar la colanul scump ce-i împodobea traiul de la o vreme...

Într-o vară, întîrziase cam mult la cîmp cu nişte lucrări ; şi cînd veni acasă, primirea i-o făcu mai întîi generalul, care-i deschise uşa... Simţi un fior vag de neîncredere, dar crezu că poate şi aici se ascunde o noutate plăcută şi... uită.

A trebuit ca, vreme de un an, oraşul întreg să vorbească, pentru ca să-i poată ajunge şi lui la ureche.

„Cum, Maria mea mă înşeală ? *Generalul* mă înşeală ?"

Atunci urmări lucrurile de aproape şi se încredinţă...

În prima furie, luă hotărîri grozave : „Am să-i ucid pe amîndoi şi apoi mă voi omorî eu însumi !"

Se închise în odaia de lucru, făcu scrisori, între care şi una mamei sale, la care acum se gîndea pentru întîia oară.

Cînd sfîrşi de scris, căzu obosit pe canapea : trecutul i se arătă clar în urmă : de mic îndurase numai neajunsuri ; cunoscuse de aproape foamea, frigul şi vitrega nepăsare a oamenilor. Se revedea cu ghetele rupte sau chiar desculţ, cu hainele sfîşiate, aşteptînd cu grijă ca mama lui să-i aducă, din munca ei, codrul de pîine rece

cu care să-şi potolească foamea. E drept : şcoala de poduri îl răpise puţin sărăciei, însă atît de puţin...

Şi acum, pentru întîia oară, făcea cunoştinţă cu o nemulţumire foarte nouă pentru dînsul...

Nişte paşi prin sală... Desigur, era Maria !... Telian se repezi la scrisori şi, sub îndemnul fricei, le aruncă în sobă. O flacără... şi hotărîrea lui zbură pe coş, odată cu fumul...

Paşii se îndepărtară, dar zgomotul lor reînviase faptele. Maria era frumoasă. În faţă, îi arăta iubire : numai ei avea să-i datoreze cele dintîi şi cele mai drăgălaşe clipe de fericire... Apoi generalul, om bun, respectat... De ar fi fost un altul, fireşte, n-ar mai fi stat nici o clipă la îndoială... Dar generalul ! ! ! Alţii o păţesc *cu mai răi* şi tot se fac că nu văd...

„Adică, mă rog, cine din tot oraşul ar fugi de prietenia lui, şi cîţi nu mă pizmuiesc astăzi, pentru el ? Mîine, lui, oricine i-ar deschide uşile ; iar pe mine, călăul, toţi m-ar defăima ca pe un năpăstuit. Sunt sătul de necazuri şi amărăciuni. Am judecat în pripă, copilăreşte..."

Şi, de astă dată, adîncit din nou în gînduri, Telian începe să se întrebe neliniştit, cum ar putea face mai bine ca Maria să nu simtă că el ştie...

OBUZUL

— Băieţi, o noutate, zise directorul, aducînd o scrisoare.

Toţi lăsară lucrul, ca să asculte : primul redactor îşi întrerupse articolul de fond, cronicarul cronica, reporterul informaţiile, iar „băieţii" corecturile.

Ce-o fi avînd directorul să le spună? Vreo gratificaţie, vrun banchet, vreo delegaţie prin străinătate ? Că avea să fie ceva bun, de asta erau siguri : o puteau ghici oricînd cu înlesnire, după chipul cum stau aşezaţi ochelarii pe nasul amfitrionului. A, cînd e el supărat, ochelarii şed altfel, toţi o ştiu... ce are-a face !

— Iată, băieţi... Primesc scrisoarea asta de la un prieten din provincie.

— Aaa, din provincie... Mergem, mergem !...

— Staţi, mă rog : are să meargă numai unul...

— Mă duc eu ?

— Ba eu !

— Eu... eu mă duc !

— Vă rog, tăcere la galerie. Nici nu ştiţi de ce e vorba. Unul din voi va trebui să devină provincial.

— ?

— Cine doreşte să fie gazetar la provincie ?... Condiţiuni avantajoase : orăşelul se bucură de vază. S-a reor-

ganizat : are un comitet nou, compus îndeosebi din tineri : un fost magistrat, acum avocat, un bun orator, după cum aud. Apoi nişte proprietari, foşti deputaţi şi senatori ai partidului căzut ; în sfîrşit, cum e mai bine. Printre cele dintîi arme de luptă, însă, trebuie neapărat o gazetă. Au şi înfiinţat-o. Se numeşte *Obuzul* şi ea e menită să combată atacurile aduse de gazeta guvernamentală din localitate, botezată : *Glontele*. Numărul unu a şi apărut. Iată titlul cîtorva articole : *La luptă, Pe ei !... Mişeii şi laşii... Treanca-fleanca...* şi în sfîrşit cronica, intitulată *Ce măgar !* Toate aceste articole aşa de tari şi semnate cu fel şi fel de pseudonime, precum : Lax, Pax şi Vax, le redactează unul dintre ei : Nicu Dănuleanu, fost supleant şi acum avocat. Însă el n-are vreme din pricina clientelei. Altfel ar conduce singur gazeta, căci după cum însuşi mărturiseşte — stil şi talent are din belşug. Afacerile, însă, ticăloasele de afaceri, îl împiedică. Pentru toate aceste cuvinte, dragi băieţi, onorabilul comitet de acolo e gata să facă jertfa de a plăti gras un gazetar bucureştean, în afară de alte bunătăţi care ar putea să se ivească în urmă, cînd orizontul politic al partidului se va limpezi. După cum vedeţi, nu e vorba nici de primul redactor, nici de cronicar şi reporter... Către tineret, către voi, „băieţi" în floarea vîrstei, îmi îndrept glasul.

Şi se întoarse spre grupul băieţilor.

Erau vreo şase : Popescu, Ionescu, Petrescu, Georgescu şi Vasilescu-Ciulniţa (pseudonim Val).

Acesta se prezinta cu cele mai multe titluri : dase probe. Monotonia lipsei ce ducea de un amar de vreme sărmanul băiat în Bucureşti îi dete acum hotărîrea eroică ce-şi iau bolnavii în clipa cînd au de înghiţit o doctorie rea.

— Mă duc eu, domnilor.

— Bravo, Val ! Tocmai era să-ţi propun, zise primul

redactor, luîndu-i mîna. Tînăr eşti, deştept eşti, talent ai : norocul să-ţi fie mare şi, de nu te-om vedea deputat acolo, apoi... copil ai mai fi.

Băiatul se roşise sub povara norocului ce sta pitit după vălul nepătruns al viitorului. O viaţă nouă i se deschidea de acum : se înscria de-a binelea în cariera politică. Şi la urma urmelor, ce-i păsa unicului său bagaj — un geamantan ros de şoareci — de-i va fi scris să stea în strada Popa Tatu din Bucureşti sau la nr. X al vreunui Grand Hotel din provincie ?

Directorul îl chemă apoi în cabinetul său ; îi dete cîteva instrucţiuni, precum şi nişte scrisori de recomandaţie.

— Să pleci chiar mîine ; afacerea e urgentă. Vezi să nu-ţi uiţi verva şi talentul la Bucureşti.

Chiar în seara aceea, Val îşi cumpără benzină ; îşi curăţă cele dintîi şi cele din urmă haine de gală ce avea; apoi trecu — pentru adio — pe la „Oppler“ şi „Bragadiru“ ; se duse să-şi „intervieveze“ birtaşul, căruia îi ceru, pe de o parte iertare că nu-i putea plăti datoria deocamdată, iar pe de alta un mic împrumut.

A doua zi, în tren, dintre toţi călătorii el era cel mai dus pe gînduri. Timpul zbura pe nesimţite. Iată-l ajuns. Atinse peronul cu aerul de autoritate cu care se simţea pe drept cuvînt întărit.

Întîia grijă fu să se ducă la şeful opoziţiei — care-l primi cu bunăvoinţă. Comitetul tocmai era adunat acolo. Val cunoscu chiar de la început pe toţi membrii, printre care şi pe Nicu Dănuleanu. Acesta se afla în toiul unei discuţii, comenta un eşec al opoziţiei la nişte alegeri. Era aşa de absorbit în furia vorbirii, încît sosirea gazetarului bucureştean nu izbuti să-l întrerupă. Îi răspunse la salut în grabă şi-şi urmă discursul... Toţi îl ascultau cu sfinţenie.

Întîia impresie fu pentru Vasilescu o dorință vagă de a pleca. Presimțea că, cu acest Dănuleanu nu va duce-o bine. Se hotărî însă să treacă începutul cu vederea și să mai aștepte. Ascultă și el ca și ceilalți : Dănuleanu se aprinsese rău la față ; nu mai înțelegeai din ce spunea decît vorbe des repetate, ca : „Lipsă de energie, d-lor ! N-avem inițiativă... Nu sunt oameni... trebuie să le dăm la cap... Să tăiem în carne vie !"

Din cînd în cînd un bătrîn, mai cumpătat, mai chibzuit în vederi, îl întrerupea, voind să-l potolească; dar era peste putință. Nicu Dănuleanu striga din răsputeri : „*Quousque tendem !*[1]*... quousque tendem !*"

— Domnilor — zise Val — m-ați chemat aici. Vă rog să mă puneți și pe mine în curent cu politica locală. Numai astfel voi ști să mă achit de toate îndatoririle. Afară de aceasta cred că e bine să ne ferim de vorbărie, căci e cu totul nefolositoare...

Era, fără îndoială, o aluzie. Val vorbise cam apăsat.

— Domnul meu — zise Dănuleanu — rolul d-tale e fix. Pe d-ta te privește numai gazeta ; ți s-au comunicat condițiile. D-ta vei scrie, însă trebuie să știi că, înainte de publicare, toate articolele vor fi văzute de noi. Timp avem. *Obuzul* apare săptămînal.

Șeful văzu că Val se întunecă din ce în ce. Se întoarse și-i zise cu blîndețe :

— Diseară, te rog, d-le Vasilescu, să poftești la mine. Avem de vorbit „între patru ochi" lucruri importante. Atunci vom orîndui și chestia gazetei. Vei fi inițiat întru toate.

Liniștit, Vasilescu se grăbi să plece. Pretextă oboseala. Pe drum, simțea că furia îl îneacă ; întreg Dănuleanu îi apărea în minte, cu ținuta lui pretențioasă, cu vorba deșartă, cu gesturile lui nesuferite.

---

[1] Corect lat. : *Quousque tandem ?* — Pînă cînd ?

Seara se duse la şef. Bătrînul era singur. Îi arătă pe scurt cum stă politica în localitate ; însă îi spuse că, întru cît priveşte gazeta, articolele vor trebui văzute şi îndreptate de Dănuleanu.

— Altfel nu se poate. Acest Nicu e trebuincios pentru partid, dragul meu. E o achiziţie preţioasă. A fost magistrat, acum e avocat ; nevasta i-a adus avere şi pe lîngă aceasta şi un număr considerabil de voturi... De aceste voturi — vezi — nu ne putem lipsi. E drept că nu e un caracter şi văd bine că omul acesta luptă să parvie ; dar, ce poţi face ? Cu cine să te aliezi, cînd la fiecare pas întîlneşti numai de ăştia ? Parcă-l văd mîine-poimîine, zburînd în cine ştie ce grupare. N-o să mă mire ; n-o să mă supere. Pricinile răului sunt aiurea şi sunt multe ; nu e timp să le cercetăm acum. D-ta învaţă-te să înduri această atmosferă. Dacă nu poţi, te plîng. Ţi-ai greşit cariera.

Sărmanul Val se simţea din ce în ce mai trist. A doua zi se duse la redacţie şi scrise articolul de fond. Îl citi şi îl reciti. Crezu că e o încercare bine izbutită pentru debut.

„De vor voi să-l modifice, apoi sunt nişte oameni de nimic", îşi zise el şi se duse la Dănuleanu.

Trimise cartea de vizită. Primi răspuns să aştepte. A aşteptat două ceasuri. Din ce în ce, hotărîrea de a pleca şi dorul de Bucureşti prindeau tot mai adînc în inima lui. Dănuleanu îl primi cu o politeţă afectată ; nu-i dete însă scaun. Val se aşeză singur. Luă de pe masă un cod civil, şi-l răsfoia distrat, pe cînd avocatul citea cu băgare de seamă articolul.

— Ar fi bun, domnule, dar îi lipseşte multe.

— Cam ce ?

— Mai întîi vizezi într-un deputat, în Ghiţă Georgescu, pe care nu-l putem ataca, deoarece e văr bun cu

nevastă-mea. Opoziţie, opoziţie... însă pînă la rude. Deci, asta trebuie tăiată.

Şi şterge cu creionul o jumătate din articol.

— Apoi, fraza asta mie mi se pare absolut neînţeleasă. D-ta zici : „*Da, e timpul să deschidem o luptă serioasă, să ridicăm armele şi să atacăm cu putere pe aceşti neleali adversari, pentru care furturile, abuzurile, meschinăriile şi toate infamiile sunt — pare-se — o nevoie zilnică !*“ Ce va să zică : „*Să deschidem o luptă ?*“ Ce, lupta e dulap sau cămară, ca s-o poţi deschide ? Apoi, de ce „*să ridicăm armele ?*“ Ce, sunt căzute jos ?... Nici sfîrşitul nu-mi place... E prea slab ; în loc de „*furturi, abuzuri*“, puteai spune : „*hoţiile la drumul mare, jafurile, murdăriile, nimicniciile, mişeliile, ticăloşiile, păcătoşeniile şi idioţiile sunt pîinea dumnealor de toate zilele !*“ Aşa e bine, şi aşa te rog să spui...

— Şi atunci... iscăleşti d-ta.

— Ba d-ta !

— Eu nu iscălesc orice nerozie.

— D-le... ai noroc !...

— Ştiu, vrei să zici că d-abia te stăpîneşti să nu mă dai afară... Nu e nevoie, plec singur, şi plec... la Bucureşti... Frazele d-tale m-au şi pus pe goană.

Şi plecă.

UN DEJUN

De mult dorea d. Tudorache să dea prietenilor un dejun, nu cum vorba vine, ci un dejun împărătesc : să înceapă de la 8 seara şi să ţină pînă a doua zi la cîntatul cocoşilor.

Pentru d. Tudorache, orice masă mare, cu chef şi cu lăutari, se chema dejun.

Într-o noapte, tîrziu, trecînd pe la Palat văzu lumină. Coana Zamfiriţa, curioasă ca toate femeile, îl întrebă ce e. Domnul Tudorache zîmbi cu milă şi-i răspunse :

— Ce, nu ştii ? Ce să fie ?... Un dejun ?...

Aşa ceva, prin urmare, dorea şi dumnealui să facă. Ce folos însă, dacă nu mai era belşugul de altădată ! Domnul Tudorache apucase alte vremuri ; ştiuse la timp, la '77, să tragă multe foloase pentru dumnealui şi pentru familie, de la muscali ; avusese o vie la Dealu Mare; fusese maior în garda naţională ; la ziua dumnealui, muzica mică era din zori înfiinţată cu marşul lui Garibaldi... Şi acum, ce rămăsese din gloria trecută ? Prăvălioara pustie de muşterii, filoxeră la vie, beciul plin de butoaie goale, o uniformă de maior roasă de molii, cicălelile coanei Zamfiriţii, foarte puţini rotunjori la tejghea şi foarte multe fire albe în părul capului. Pînă şi muzica

mică se desfiinţase: „trombonul" care era şi capelmaistru, murise fără moştenitor destoinic. Ziua de Sf. Teodor trecea, de la un timp, nebăgată în seamă, ca şi celelalte din postul mare, stropită de abia cu două-trei ciocane de ţuică prefăcută sau cu o jumătate de vin botezat. Şi fiindcă nevoile se ţin totdeauna lanţ, domnul Tudorache îndură şi o lovitură politică: căzuseră ai noştri şi dumnealui se văzuse silit să rămînă numai cu rolul de delegat al mahalalei, iar în perete cu un brevet de-al Regiei, cu unul de-al „Societăţii cooperative" şi cu încă unul de membru onorific al foaiei *Scînteea literaturii romîne,* revistă enciclopedică lunară, care apărea de două ori pe an...

Toată grija domnului Tudorache era concentrată acum la trei lucruri: la politică, la boala de nervi a coanei Zamfiriţii, şi la... „un dejun".

— Dacă ne-o ajuta Dumnezeu să venim la toamnă, apoi dau dejunul, iar Zamfirichii îi cumpără moşul un abonament la Mitraşevski[1], şi o duce de vară la băi reci la Vidra, să i se mai moaie arţagul cu apă rece.

Parcă vorbise într-un ceas bun:

Ce zi fericită!

Cît senin se făcu în prăvălioara întunecoasă, cînd, nu mult după aceea, într-o dimineaţă, o droaie de prieteni, cu comisarul în cap, intră cîntînd, rîzînd:

— Noroc, nea Tudorache! Trăiască partidul! Am venitără, am venitără! Bucură-te, şi acum să te vedem! Pe cînd dejunul?

Şi d. Tudorache, de emoţie, se lovi cu stomacul de cheia de la tejghea, de-l secă la ficaţi; iar în odaia vecină, coana Zamfiriţa se arse cu fierul de frezat, la frunte.

— Chiar duminecă seara vă dau dejunul. Veniţi,

[1] Baie publică în Bucureşti, la sfîrşitul secolului trecut.

flăcăi, cu toţii. O să vedeţi o *monstră* de dejun să vă placă şi vouă.

— Să trăieşti, nea Tudorache! Să trăiască şi coana Zamfiriţa!

Şi Tudorache, fiindcă apucase să zică vorba şi nu vrea să se facă de ruşine, deşi era om sărac, chemă în urmă pe Zamfiriţa :

— Zamfirico taică, ne trebuie gologani ; că tu ştii că mie nu-mi place calicia şi flămînzii ăia sunt cu duiumul şi au în gîtlej bureţi. Ce ne facem?

— Luăm cu împrumutare. Mergem la Banca poporului.

— Apoi, ai vrea tu, fetiţo, să garantezi cu sculele dumitale de zestre? Că... să fie Tudorache sănătos, şi...

— Vai, Tudorică, dar cum văz eu degeaba trăim noi de 25 de ani împreună... Aşa rău o cunoşti tu pe Zamfiriţa ta? Cînd te-am refuzat vreodată?...

Şi-l privi cu nişte ochi atît de galeşi, şi avu atîta duioşie în glas, că, fără voie, Tudorache îşi aminti vremurile fericite cînd îi făcea curte şi sta cu dumneaei de vorbă în amurgul serii, vara, la geam. Tocmai cu aşa ochi se uita şi atunci la el, printre ghivecele cu rozetă şi piramidele de tărtăcuţe aşezate cu meşteşug pe glaful[1] ferestrei.

O luă şi o sărută, lăsîndu-i o pată vînătă în roşul sulimanului de pe obraz. Apoi se uită ruşinat împrejur. În prăvălie nu era nimeni. Numai băiatul stropea pe jos, cu o pîlnie, făcîndu-se că nu vede şi urmînd a desena cu apă pe scînduri, lanţuri nesfîrşite în formă de 8.

A doua zi, luară tramvaiul electric şi merseră la bancă.

Coana Zamfiriţa îşi ţinea sculele într-o basma prăzulie cu vărgi roşii. Era un ceasornic de damă, mai

---

[1] *glaf* — margine.

multe brăţări, toarte, inele, într-un cuvînt „numai aureturi şi scumpeturi", cum le zicea Tudorache...

Cînd le veni rîndul, casierul le dete cîte un scaun. Tudorache, respectuos, nu vru să şeadă. Coana Zamfiriţa luă loc şi-şi puse amanetul în poală.

Cererea fu primită. Amîndoi trebuiau să iscălească. Coana Zamfiriţa vru să-şi scoată mănuşile. De căldură însă, mîinile i se umflaseră şi mănuşile păreau lipite cu clei. În zadar se apucă de degete cu dinţii, în zadar puse şi pe Tudorache să-i ajute... La urmă se văzu silită să se iscălească — roşie de mînie, cu mănuşa.

Veni rîndul lui Tudorache. Coana Zamfiriţa îşi muşcă buzele şi zise încet cu ochii în jos :

— Dumnealui nu ştie — aşa — carte... se iscăleşte cu *sugiucul*... Tudorache, unde ţi-e basmaua ? Îl înnodaseşi la un colţ.

Bietul Tudorache asudase scotocindu-şi buzunarele... Sigiliul nicăieri...

— Zamfiriţo, domnule casier, l-am uitat acasă. Amà[1] dovleac !

Şi se izbi zdravăn cu pumnul în cap.

— Nu e nimic, zise casierul rîzînd. Se poate şi fără sigiliu. Trageţi cu degetul.

Afară, coana Zamfiriţa ar fi fost, negreşit, furioasă. Vederea banilor, însă, o domolise. S-a mulţumit să-l dojenească. În tramvai l-a cicălit într-una :

— Mai mare ruşinea, Tudorache, cînd ai sugiuc să mă faci de rîs cu deştul !...

---

[1] *amà* — exclamaţie dispreţuitoare de origină turcească ; aici cu sensul de : halal.

UZUFRUCTUL

Luciu — asistentul — rămăsese singur. Dus pe gînduri, pregătea în laborator o alifie. Se simţea bine, liniştit, între borcane ; aria unei serenade frumoase părea că-i leagănă încetişor firul cugetării.

Din cînd în cînd îşi arunca ochii în oglindă : cravata verde îl prindea minunat ; mustaţa din stînga însă se lăsase cam în jos ; zîmbi cu răutate... Aşa e cînd n-ai cariera făcută şi apuci să te însori fără vreme : îţi uiţi pînă şi de mustăţi...

Cine strică ? Viitorul de acum încolo i-ar fi surîs. Şi el şi l-a închis singur de demult. A avut dreptate, multă dreptate Leonora ; dar el n-a ascultat-o ; a crezut că e nesinceră ; a bănuit-o că vorbeşte din ură, ura fetelor mari împotriva fetelor care se mărită.

Cînd i-a zis Leonora : „Băiete, deschide-ţi ochii ; nu ţi s-a urît cu sărăcia ?" Luciu a rîs, a luat vorbele surorii lui drept ocară şi, pentru ca să-i facă în necaz, a grăbit şi logodna şi nunta.

Mireasa avea totuşi zestre.

— Cam cît ? l-a întrebat Leonora cu îndoială.

— Averea e mare ; însă nu se poate împărţi decît după moartea soacrei. Pînă atunci, primesc venitul...

— A, uzufructul ! Pricep : vrabia pe gard... Şi cam la cît se urcă, mă rog ?...

— Deocamdată trei sute de lei pe an.

— Sau mai bine zis douăzeci şi cinci lei pe lună ; nici doica ! Şi aceştia *deocamdată !* Brava uzufruct !

Toate n-ar fi fost nimic, de ar fi dus cel puţin un trai bun. Sărmanul Luciu ! A trebuit să aleagă între soacră şi între Leonora. A primit, fireşte, să stea mai bine cu sora lui ; de altfel, unde ar fi putut s-o trimeată ?

Din săptămîna a doua chiar, a început cearta. De atunci n-a mai văzut Luciu, asistentul, zile senine. Veşnic e primit acasă în acelaşi chip : una i se plînge de o parte, şi-l învită să-şi stăpînească femeia; cealaltă, de altă parte, îl ameninţă că-l lasă.

— Dacă dumneaei a îmbătrînit nemăritată, ce sunt eu de vină ? Spune-i să mă lase în pace cu uzufructul, şi să-şi ţie gura, că, ori îi arăt uşa, ori mă lipsesc şi de dumneata şi dau hîrtie de divorţ.

Rar găsea, venind, Luciu, masa aşezată în linişte, sau vreo farfurie nespartă.

Singurele clipe liniştite erau la farmacie, cînd făcea hapuri sau cîntărea doctoriile.

Şi acum profitase că şeful l-a lăsat de două zile stăpîn, pentru ca să scrie acasă că e „de serviciu“ şi nu poate părăsi postul 48 de ore.

Iată pentru ce se simţea Luciu asistentul fericit, în dimineaţa aceea de mai, iată pentru ce — vesel — pregătea în laborator o alifie, pe cînd aria unei serenade părea că-i leagănă uşor firul gîndurilor.

A, dar cine întră prin uşa din faţă ?

Leonora !...

Cine pe la cea din curte ?

Leonora numărul doi : nevasta lui !

Amîndouă ? pînă şi aici ?

— Ce căutaţi ? N-am spus odată că în laborator nu e voie ?... Vă rog, cît mai repede...

Şi le făcu semn să plece.

Prea tîrziu... Leonorele se şi aşezaseră pe scaune :

— Uf !

— Uf !

— Fiindcă ai venit, începi d-ta, madam !

— Ba, fiindcă ai venit, d-ta, d-şoară !

— Ba d-ta, pentru că ai ameninţat că spui tot. Haide, spune, te rog, să aud, că sunt şi eu curioasă. Vorbeşte, madam ! Nu te-ai lăudat că o să-i spui tot ? Dar tot... tot... tot !... Luciule, doamna doreşte să-ţi vorbească ; zice că are să-ţi spuie ceva despre nişte scrisori misterioase pe care le-ar fi primit cineva, adică eu, în secret... Şi încă ceva despre nişte semne cu înţelesuri ; şi în finea finelor despre Bunescu subcomisarul, că face curte *cuiva* de la noi, adică mie... Închipuieşte-ţi cu cine mă *compară :* cu mitocanul ăla : eu, soră de farmacist, care am refuzat atîtea partide de familie... eu să ajung de rîsul dumneaei cu ipistaţii, parcă aş fi ahtiată după măritiş, cum a fost dumneaei... Doamna mai zice că are şi probe...

— Da, am scrisoarea !

— Calomnie ! Dacă vei avea-o cum ai avut şi uzufructul cu care te-ai lăudat, apoi halal ! Că pînă azi, slava Domnului, tot din leafa lui frate-meu te îmbraci, mănînci şi trăieşti... Haide, arată şi scrisoarea dacă zici că o ai, intriganto, care te lauzi cu uzufructe şi averi !... Haide, bogato şi onesto, buno şi menajero, spune, grăieşte !...

Lucrurile mergeau ascuţindu-se. Luciu se prefăcea că-şi vede în linişte de alifie. Laboratorul răsuna de vorbe tari şi izbitoare, ca de nişte focuri de armă. Leonorele, în picioare, furioase, roşii la faţă ca două corcoduşi, se ame-

ninţau. Amîndouă luaseră cîte o eprubetă de sticlă şi stau gata să şi-o azvîrle în cap.

Luciu amesteca în neştire alifia. O idee nemerită îl făcu să se oprească o clipă. Luă din dulap un pulverizator cu zacherlină :

— Vedeţi ? Am aici otrava cea mai puternică : o combinaţie îndrăcită de arsenic, laudanum, fosfor, acid prusic, stricnină : toate toxicele ! Vă împroşc şi muriţi la moment : sau o ştergeţi numaidecît, sau apăs resortul !...

Şi îndreaptă pulverizatorul spre ele. Ca prin minune, laboratorul se goli de zgomot, de vorbe urîcioase şi de cele două duşmance...

Luciu încuie uşa şi trecu în prăvălie : pe stradă, viaţă, mişcare, lume, zgomot de birji... O ţigancă se oprise la fereastră şi-l îndemna să-i cumpere din coş flori de liliac...

„Toată lumea trăieşte, numai eu mor de necazuri aici !"

Şi ar fi urmat să se întristeze, dacă nu se zărea iarăşi în oglindă, de astă dată cu amîndouă mustăţile bine răsucite. Ciudat ! Cum se îndreptase singură cea din stînga ? Ce minune !... Ei nu, dar aşa băiat drăguţ şi ferches mai rar ! Ar fi şi păcat să piară...

„Băiat drăguţ şi ferches" nu era părerea lui ; lauda aceasta i-o adusese *altcineva.*

Farmacistul proprietar era un neamţ bătrîn, însurat a doua oară cu o romîncă tînără. Făcuse avere : avea proprietăţi în oraş ; la început rămăsese văduv. Regretata madam Berta — întîia nevastă — nu putuse înfrunta ispitele morţii, cu toate medicamentele ce-i stau cu prisos la îndemînă ; poate chiar din pricina aceasta... Domnul Franţ, nedeprins cu văduvia, neavînd moştenitori, îşi aduse fără voie aminte că inima nu îmbătrîneşte; iată pentru ce căzu atît de lesne în cursa ce-i întinsese

ochii drăgălaşi ai Polinei, fată săracă dar onestă pe de o parte, iar pe de alta tînără şi romîncă.

Nu stete la îndoială şi, cu o adevărată hotărîre şi siguranţă de vechi farmacist, o luă în căsătorie, cum ai lua un bulin cu antipirină sau o pilulă oarecare...

Polina venea uneori prin farmacie.

— Mi se face dor de tine, Frănţucă ; îmi par veacuri ceasurile pînă să te văd.

Văzînd pe Franţ însă, vedea în acelaşi timp, fără voie, şi pe Luciu. La rîndul lui — fireşte — şi Luciu o vedea pe dînsa ; dar tînărul asistent sta deoparte cu sfială, pizmuind în gîndul său această căsnicie binecuvîntată.

Ianoş, servitorul de la d. Franţ, veni însă într-o zi să-i spuie binişor lui Luciu, că, cînd fierbea la bucătărie bulion cuconiţa a zis despre „domnul Luci" că este drăguţ şi fercheş băiat.

— Ianoş, tu mă-nşeli !

— Zău, conaş ! Aduc înscris...

— Adu-mi...

Şi Luciu scrise pe o hîrtie roză această întrebare : „*Să fie adevărat că sunt «drăguţ băiat»?*" Peste un ceas Ianoş aduse răspunsul : un singur cuvînt, numai unul, scris cu sfială, dar care însemna mult, căci ascundea în el o poemă întreagă : „*Adevărat*".

Scena furtunoasă petrecută în laborator intrase în negură ; Luciu aproape o uitase, căci pe întreaga lui închipuire, inimă şi dorinţă, erau acum stăpîni ochii drăgălaşi ai doamnei Franţ.

Cu multă grijă, luă cheia şi deschise cutia mesei, din dreapta. Era cutia lui intimă cu „diverse". Acolo păstra el tainele pe care le ascundea de cele două Leonore. În fund, între paginele unei cărţi, *Codul manierelor elegante,* ţinea ascuns nepreţuitul odor : scrisoarea. Luciu

o luă, spre a reciti acelaşi cuvînt de nenumărate ori. Nici o semnătură, nimic compromiţător. Scrisul însă era al ei ; îl cunoştea bine ! Era sigur.

„Ah, scumpa inimei mele ! Fiinţă fără seamăn ! Polina mea iubită, de-ai şti !...“

Dar un muşteriu îi întrerupse dulcea visare; era măcelarul de alături :

— Sluga, d-le Lugi ! Dă-mi, te rog, nişte salamarum pentru greutate la inimă şi nişte chilină pentru friguri, că o scutură rău pe biată soacră-mea ; soacră e — ce e drept — dar la boală ţi-e milă şi de un cîine...

Luciu n-avea gust de vorbă : se grăbea să-şi trimeată clienţii, servindu-i repede, adîncit în gînduri, veşnic călăuzit de icoana dulcei Polini.

„Ah ! aşa nevastă mi-ar fi trebuit mie ! Ce mai balsam pentru sufletul meu, amărît parcă de un kilogram de chinină ; dar nu să-mi duc necazul cu caustice şi toxice, cum e ventuza de nevastă-mea şi cataplasma de soră-mea...“

Trecură cele două zile şi Luciu plecă întristat spre casă. Nu mai ştia nimic din ziua certei din laborator. Cu inima strînsă, aproape tremurînd de grijă, intră în curte. Ca niciodată, pace, linişte... Grivei îl primi, gudurîndu-se într-un chip neobişnuit, parcă ar fi vrut să-i spuie ceva.

Atunci îl văzu o vecină — coana Mariţa croitoreasa — care-l întîmpină clătinînd din cap cu mîhnire.

— Domnule Lucică, nu mai intra degeaba, că nu e nimeni. Cheia e la mine. Amîndouă au plecat de ieri ; a fost tărăboi mare ; credeam că ai aflat : ridicaseră în sus toată mahalaua cu gura dumnealor ; apoi s-au despărţit şi au luat-o : una la stînga, alta la dreapta. Nu ştiu ce tot spunea coana Leonora : că o să dea *devorţ*

că ai amenințat-o la spițerie cu *vitrion* și că ai vrut s-o omori cu un fel de stropitoare cu otrăvuri. Cealaltă iarăși îi da zor cu uzufructul. Dumnezeu să le înțeleagă, că lumea rîdea și nimeni nu pricepea. Ți-au venit și două scrisori *loco.* Ți le-am păstrat. Ia vezi matale, n-or fi cumva anonime d-alea ? Doamne, Doamne, ce de răutate mai e și în lumea asta ! Cum n-au parte băieții buni... că d-ta ești blajin ca pîinea : mielul lui Dumnezeu !

Luciu luă scrisorile. Una era de la femeia lui :

„Află, musiu, că sunt la mama, unde nu vei mai putea veni să atentezi nici d-ta cu mașina infernală, nici doamna soră cu uzufructele dumneaei. D-abia aștept ziua înfățișării, ca să mă văd scăpată de neamul de spițer, în care am intrat."

Cealaltă era de la Leonora numărul unu :

„M-am încredințat, domnule, de frații din ziua de azi. Pentru o venetică și o parvenită ca dumneaei ai fost în stare să-ți omori sora. Adio, Luciule ! Deocamdată sunt la nașa Lița, care o să ridice nunta, căci mă mărit, în necazul doamnei, cu Bunescu subcomisarul. Rămîneți dar nesupărați cu milioanele dumneavoastră din uzufruct."

Luciu rîse, rîse mult. Apoi își luă pălăria :

— Salut, coană Marițo ! Scrisorile astea sunt un reactiv puternic : mă simt înviorat ca după un tonic de cola, coca, guarana !... Salut !...

Și plecă iute, cîntînd :

„Suspine crude,
Pieptu-mi zdrobește..."

Coana Mariţa se uită după el îngîndurată :

„Nici ăsta nu e zdravăn, sărmanul !"

Luciu mergea plin de bucurie : orizonturi noi i se deschideau acum ; se şi vedea, parcă, stăpîn desăvîrşit pe inima iubitoare a doamnei Franţ, pe averile şi farmacia stăpînului.

„Ah, Polino, Polino !!"

Pe drum, Ianoş îi ieşi ca din pămînt înainte; era obosit, abia sufla :

— Domnu Luci, domnu Luci ! Pe d-ta caut... Nu ştii ceva : domnu Franţ prins pe cucoana ofiţer roşiori; dat bătaie, gonit ! Testament rupt ; divorţ gata. Cucoana nicăieri... Pierit !

— Ce spui, mă Ianoş ? Visezi ?

— Ce visez ? Iacă zău !!

— Unde e domnu Franţ ?

— Domnu Franţ ? La comisie ; face proces. La spiţerie este numai ucenicul. Poftim acolo...

Nici nu se mai gîndea la mîncare bietul Luciu. Luă o birje şi merse la spiţerie.

O întreagă lume de visuri i se spulberă deodată. Fără îndoială nici acidul prusic n-ar fi avut un efect mai trăsnitor.

„Iată-mi şi unica speranţă anesteziată ca sub lovitura celui mai straşnic cloroform ! Se vede că aşa mi-a fost scris : să mor sărac... Polino, Polino, ce soi rău ai fost să nu-ţi cunoşti tu interesul, să fii aşa de nerăbdătoare şi să dai fără nici un rost norocului cu piciorul ! Acum bine e, că am rămas amîndoi tot ca în vremuri triste, fără o speranţă, fără o lăscaie, fără un uzufruct de undeva ?..."

PE DREZINĂ

O stație mică la poalele unui deal cu vii.

Șef, domnul Napoleon Manolescu-Pletea, însurat de curînd. E un om domnul Manolescu, în fața căruia nu ți-ai putea opri o exclamație.

— Gras bărbat!

Cum a terminat școala de mișcare a început să se îngrașe. Însurătoarea și șefia l-au surprins îngrășîndu-se și chiar sub auspiciile acestor două... instituții, n-a stat pe loc, s-a îngrășat mai departe...

De altfel, acesta a fost și unicul cusur de care l-a învinuit și soacra, înainte de a se hotărî să-i dea fata :

— De, d-le Napoleoane, bun băiat ai fi, modest ca o fată mare, fără vițiî ; n-am nimic contra și n-aș mai sta de loc pe gînduri dacă n-ar fi ceva la mijloc : ești cam slăbuț... Să te mai îngrași !...

Și vorbindu-i astfel, îl tot bătea peste obrajii durdulii, care se roșiseră ca două sfecle.

Coana Luxița era femeie bună. I-a dat fata cu toată inima, precum și cincizeci de mii de lei și un „pian" cu coadă, zestre ; căci, ce și-a zis dumneaei :

„Ei, și dacă e gras, să nu se mai însoare omu ? Mai bine era de-mi dam fetița după țîrul de Georgescu de

la percepţie ? Fiecare face cum vrea ; pot să clevetească gurile rele cît vor pofti..."

Şi s-a gătit de soacră mare, cu rochie de mătase prăzulie şi cu panaş la cap ; a făcut nunta la biserică, a pus lăutari, a comandat bufetul la strada Franceză; au fost berechet pandişpanuri cu inscripţia : „*Trăiască Napoleon cu soţia*", turnate în zahăr ; precum şi cofeturi cu surprize înăuntru, cu lichior şi cu boabe de cafea prăjită.

Apoi şi-a condus copiii la gară; a plîns pe peron; iar la plecarea trenului a făcut semn cu batista pînă nu s-au mai putut vedea. De zeci de ori i-a repetat fetei la despărţire :

— Să-l asculţi, maică, să-i fii supusă. Ce-o zice el să zici şi tu... Şi să nu uiţi : cum veţi ajunge la „staţie", să-mi scrii.

Iar ginerelui :

— S-o menajezi, Napoleonică mamă, că e ca o porumbiţă, neînvăţată cu răul... Aşa am trăit eu cu răposatul fără să ne zicem nici dă-te mai încolo, fără să ne tiranisim sau să ne catigorisim la lume...

Trecuse un an fără nici o umbră pe noua căsnicie. Napoleon şi Iulica îşi duceau traiul într-o linişte foarte potrivită cuibului ascuns care îi adăpostea. Era o gară mică dar frumoasă; şi-i şedea atît de bine în cadrul verde al dealului. Un peron cu o singură bancă; un clopot; nici un ceasornic; în schimb foarte multă iederă împodobea vara stîlpii din faţă. În dreapta, o grădiniţă cu o brazdă nepretenţioasă, dar plină de gingăşie; în mai dedeau mixandrele şi în iunie se îndesau ca peria la un loc cu rozetele şi verbinele... Lîngă brazdă, un pavilion cu zorele : acolo mîncau, acolo — peste zi — cucoana şefului îşi făcea lectura. Şi-adusese toate romanele cumpărate de la chioşc.

Iarna era mai greu : în toată gara, numai ei, un amploiat şi hamalul. Atunci începea pentru tînăra femeie chinul : trebuia să se închidă în casă, să-i ajute bărbatului la contabilitate, să asculte viscolul, să cînte la piano, să citească şi să coasă.

Napoleon n-o oprea de la nimic. Era un om de zahăr. După dejun se culca şi nu mai ieşea pe peron decît la cinci, cînd trecea trenul. Erau numai două trenuri de persoane pe zi şi mai rar cîte unul de marfă.

Cît timp el se odihnea, ea n-avea astîmpăr; se aşeza la fereastra care da spre linie, îşi pierdea privirea spre întinsul cîmpului de zăpadă, şi o cuprindeau gîndurile, ba chiar o grijă neînţeleasă :

„Doamne, ce nebună sunt : ce am de mă simt mîhnită? Oare îmi lipseşte ceva ! N-am mamă, n-am bărbat ?"

Şi se întorcea atunci spre el, îl contempla în tăcere, lua binişor batista şi se ducea să-i şteargă de pe frunte, de pe obraz, broboanele de năduşeală :

„Bibiloiul mamii ! Cum doarme el de frumos ! Parcă e un îngeraş !!..."

La cinci îl deştepta, făcînd zgomot la clavir. *Sîrba popilor* şi *De ce nu-mi vii* erau cîntecele lui favorite. Pe amîndouă ea le cînta pe dinafară, cu acelaşi bas de naţionale pe care le întrebuinţa şi la hore, şi la valsuri, şi la polci. Lecţii de piano nu luase niciodată. Cînta numai „după ureche". Pianul îl avea printr-o întîmplare : coana Luxiţa da bani cu dobîndă pe amanet. „Cineva" care nu s-a înlesnit să-i plătească cinci mii de lei, îi lăsase acest „imobil" pe vecie, şi dumneaei l-a făcut zestre fetei. Profesor nu i-a adus. Ce să mai cheltuiască? La conservator n-a dat-o, pentru ca să nu vie în „contacturi" cu toate „haimanalele". Tot din pricina asta n-a vrut s-o mai lase să urmeze şcoala profesională pînă la sfîrşit, ci a retras-o.

— Fata mea are avere : n-am s-o fac nici profesoară, nici telegrafistă, nici actriţă. Să-i dea Dumnezeu un destin bun şi fără vicii; că atîta cît ştie la pian şi carte... i-ajunge.

Destin, la coana Luxiţa, însemna bărbat.

*

La cîţiva kilometri mai sus de staţia lui Napoleon era o gară mare, lîngă o reşedinţă de plasă. Şeful de acolo, d-l Traian Popovici, era familist mai vechi. Cucoana d-lui, mai în vîrstă decît soţul, era din Mizil, se numea Sultana, îi plăcea conversaţia şi era foarte simţitoare. Din nimica i se părea că ai vrut s-o „atingi" şi te lăsa încremenit cu cine ştie ce răspuns înţepat. Napoleon nu se dusese de loc să le facă vizită cu nevasta, ca vecini noi, după obicei. Şi trecuseră opt luni de la însurătoare. Această lipsă de respect nu putea s-o ierte uşor, tocmai dumneaei, cucoana unui şef de gară mare. Zilnic se plîngea bărbatului :

— Ce zici tu, Popovici ? Cum găseşti maniera şefulesei de la vale ? Se poate atîta mojicie ? A, bucureştencele astea sunt renumite de fanfaroane şi îngîmfate ! Cine mai e ca ele ?...

De altfel, în căsnicia Popovici, sărmanul Traian nu însemna nimic. Coana Sultana îl stăpînise cu gura, cu nervii, cu răutatea. Singurele lui clipe liniştite erau cînd sosea trenul ; altfel nu-l lăsa în pace nici chiar în birou, lîngă registre. Pînă şi acolo găsea prilej să-l cicălească, să-l scoată din răbdări cu cine ştie ce noutăţi neplăcute: sau că a fugit servitoarea, sau că s-a spart o farfurie, că a dat supa în foc, că s-a isprăvit zahărul, cafeaua...

— Să faci bine să cumperi, domnule ! Eu nu sunt învăţată cu mizeria. Neam de neamul meu n-a ştiut ce e sărăcia. Să dai unui conductor să ne ia unt ieftin de la

Iţcani... Şi apoi, ce, mă rog ? D-nii cantonieri au lăsat obiceiul plocoanelor ? Altdată, fără să le mai zică nimeni, la două zile trebuia să pice cîte ceva ; şi acum nimic ! Ori au gust să-i dăm afară ?

Şi după o pauză :

— Nu e vorba, capul răutăţilor tot d-ta eşti, că parcă ţi-e frică să le-o spui verde. Ah ! că nu e aici săracul nenea Iancu de la Slatina, cum ţi i-ar mai face spilcă pe toţi, Doamne !

La început, Popovici se supăra : văzînd însă că n-o scoate la căpătîi, slăbise din ce în ce mai mult tonul. Tăcea, orice ar fi zis dînsa. Tăcea blestemînd din inimă ceasul în care se hotărîse să-şi lege traiul cu „zgripţuroaica". Tăcea, deocamdată : I se promisese o mutare la Bucureşti. O aştepta. Pe urmă ?

„Pe urmă sunt hotărît : nu mă va mai ţine nici hantătar ! M-a ofticat, mi-a mîncat tinereţea, zilele..."

O săptămînă a stat pe gînduri coana Sultana cum să potrivească lucrurile ca să le dea mojicilor de la vale peste nas.

Într-o duminică şi-a luat bărbatul :

— Hai, dragă, la dumnealor la vizită !

Şi s-au dus, pe un vagonet condus de doi cantonieri. De altfel, ziua era bine aleasă : la Napoleon mai erau şi alţi mosafiri : silvicul cu nevasta şi cu fata, precum şi picherul şoselei cu familia sa, destul de numeroasă, mai ales în copii de doi, cinci şi nouă ani. Într-un cuvînt casa plină.

Momentul răzbunării era deci nimerit. Coana Sultana înaintă fără sfială spre Iulica şi îi întinse mîna cu o prietenie exagerată, apoi zise tare :

— Dacă nu mă-nşel, madam Manolescu ? Mă recomand Popovicioaia... şi soţul meu Traian Popovici, şef de gară clasa I, vecin cu dv., care n-am avut onoarea să vă cunoaştem, fiindcă, *trebuie că* aşa e acuma moda :

ăi mari, la ăi mici întîi, iar nu ăi mici la ăi mari, cum ar fi datoria ; fiindcă trebuie că...

Aci se opri puţin ca să înghită şi să mai răsufle. Napoleon profită şi o întrerupse :

— Scuzaţi, vă rog ! Scuzaţi şi dv. ! Vream de mult să venim ; dar, cu daraveri — ca omu — am tot dat zi peste zi... Scuzaţi, vă rog !...

Bietul Napoleon la aşa ruşine nu se aşteptase ! Roşi peste măsură, obrajii îi dogoreau.

Dar cei mai schimbaţi la faţă fură Popovici şi Iulica. Erau cunoştinţe vechi. Cu cîţiva ani înainte, Popovici, impiegat la Gara de Nord din Bucureşti şezuse la coana Luxiţa, care, pînă a nu i se face fata mare, da o cameră mobilată cu chirie.

Popovici fusese ultimul chiriaş, căci tocmai atunci Iulica împlinise şaptesprezece ani şi nu mai urma la şcoală. Coana Luxiţa avea s-o ţie de acum încolo acasă, ca să înveţe menajul : să scuture odaia chiriaşului după ce acesta pleca, să facă bulion, să strecoare supa şi să se poarte cu părul tuns.

— Domnule Trăienică — îi zicea adesea lui Popovici coana Luxiţa — numai pe d-ta te mai ţiu chiriaş, fiindcă eşti om cumsecade şi te bucuri de bună *reputanţă*. Dar altul ! Să-mi dea şi milioane ! Nu mai îmi trebuie... S-a mărit fata acum, d-le Trăienică; trebuie să ne gîndim la un ginere, că de ! o să-i vie şi ei destinu, d-acu-ncolo...

Apoi după un oftat uşor :

— Eu una, nu mă rog altceva la Dumnezeu, domnule Trăienuş, decît să-i dea fetei mele un bărbat bun şi cumsecade ca d-ta. Ştiu că i-ar fi halal !

Dacă tocmai atunci se apropia Iulica, mama o îndepărta :

— Ei, ce cauţi ? De ce venişi ? Nu e treaba d-tale aici, între oamenii mari...

Şi Iulica fugea rîzînd.

Popovici o mîngîiase adesea, ca pe un copil : niciodată nu luase în seamă vorbele coanii Luxiţei. El plutea pe atunci prin alte visuri : era vorba de o avansare, care îi sosi, odată cu mutarea la Mizil.

Coana Luxiţa primi vestea cu o sinceră mîhnire.

„Rău îmi pare că-l pierd. Ce bunătate de om ! I-aş da fata de acum ! Dar cum să-i zic ? Nu pot ! Am obraz... E chestie prea *delicioasă...*"

La Mizil, Popovici se însură cu coana Sultana, care-i aducea o sută de mii de lei zestre — din care douăzeci mii trusou — precum şi protecţie... Coana Sultana era de familie foarte bună : un frate al dumneaei — fost cîrciumar — trăia acum din venituri, era consilier comunal şi putea oricînd să pună o vorbă bună pentru avansarea lui Popovici.

Coana Luxiţa pierduse urma fostului chiriaş, era supărată că nu-i scrisese ; acum îl critica :

— Un ingrat şi Traian ăsta... Se vedea bine că e om *interesant :* la el numai cu interes aveai trecere. A plecat de un an şi n-a avut el *filotimia* să-mi scrie două rînduri...

*

Şi acum, cînd se revăzură, Traian şi Iulica rămaseră o clipă muţi. Printr-un ciudat instinct, însă, nu-şi deteră pe faţă cunoştinţa.

Iulica devenise voioasă, îndatoritoare. Faţă de atîta bunăvoinţă, coana Sultana crezu că lecţia dumneaei a izbutit pe deplin, şi deveni mai iertătoare, mai prietenoasă.

În duminica următoare, Napoleon şi Iulica fură invitaţi la Popovici la masă.

Săptămîna întreagă fu pentru femeia lui Napoleon un şir de visuri extraordinare. Era cu desăvîrşire absorbită

în gînduri. Întreg trecutul, răscolit de vederea domnului „Trăienuş", toată copilăria ei duioasă reînvia. Monotonia, izolarea, tristeţea neînţeleasă pieriseră acum. De se uita pe fereastră, de-a lungul liniei ferate, cele două şine ce se pierdeau în zare odată cu stîlpii telegrafului nu-i mai păreau acum posomorîte. Nu ! Ele duceau ici, la cîţiva kilometri, la fostul ei chiriaş, la bunul d-nul Traian, care cu vorba lui blajină o mîngîiase adeseori ; care adeseori îi adusese bomboane şi la ziua ei cadouri. Avea şi acum un *neseser* cu oglindă de la dumnealui...

„Doamne, ce copilă sunt de rîd singură ! Unde e mama să am cu cine vorbi ? Să ne amintim cum intram în odaie la dînsul, cum îi scotoceam prin lucruri şi îi găseam scrisori cu «poze», cum îi luam din parfum şi ne spălam cu săpunul dumnealui *tridace.* Am să îi scriu mamei să vie !"

Era — învederat — o schimbare. Ea însăşi o văzu cu groază, căci cînd voi să-şi redeştepte după prînz, bărbatul ca de obicei, simţi o silă, o sfială neobişnuită.

Nu putu să-i mai zică nici una din mîngîierile de mainainte ; nici nu-l mai şterse pe frunte, ci :

— Napoleon, scoală-te că trece trenul ! Ce e lenea asta pe tine, azi ?

Cînd se vedea singură, o prindea o voioşie nespusă. Se uita la geam pe linie, se ducea la calendarul american şi număra foile pînă duminică, lua şapca lui Napoleon şi o punea pe cap... Liniştea o găsea numai la clavir. Acolo se adîncea în gînduri, în visuri de fericire, cîntînd cu o mînă încetişor cîntecul favorit al lui Traian : *Idila.*

„Treceai la păşunare
Cu oile-ţi frumoase..."

Nevasta silvicului şi a picherului căutară să se întîlnească a doua zi chiar, după vizită.

— Ai băgat de seamă, soro ?

— Cum nu, draga mea! Dar ce, eram moartă! Să dea Dumnezeu numai să mă-nşel.

— De, şi eu tot aşa zic; dar prea se-nvineţiseră la faţă amîndoi. Mai ales dînsa se pierduse de tot. Mie mi-a fost şi silă şi am plecat...

— N-ai văzut ce zăpăceală? Nici dulceaţă ca lumea nu ne-a dat; numai o vişină pe fundul linguriţei... Altdată ne umplea farfurioara...

— *Anfen* [1], om trăi şi om vedea, zise pichereasa, care învăţase pe vremuri o clasă la călugăriţe.

Acasă, coana Sultana se grăbi să-şi dea părerea...

— Ce zici, Traiane? E curăţică şefuleasa de la vale, dar cam gîsculiţă... Să-i arătăm însă că mizilencile sunt mai ceva ca bucureştencele. E vorba de ambiţie; să le dăm masă bună, ca: mezeluri, caltaboşi, tobă şi parizer; apoi curcan cu coconare şi cu stafide, crap umplut şi ca prăjitură *blamanje* de care-ţi place ţie. Gîndesc că o să-i săturăm cu atîta şi n-or avea ce să critice.

Într-adevăr, dumineca următoare fu un adevărat chef. Cei mai dispuşi erau coana Sultana şi Napoleon. Coana Sultana mai ales era de nerecunoscut. Îi reuşise prăjitura şi aceasta o încînta.

— Am potrivit-o minunat şi din zahăr şi din vanilie şi la copt... Nu e aşa?

Iar Napoleon, în culmea entuziasmului, mărturisi că:

— Aşa prăjitură n-am mîncat de cînd sunt. Îmi ling şi degetele.

— Complimenturi, complimenturi, d-le Napoleon! Aşa sunteţi dv., bărbaţii: galanţi şi cavaleri... E o blamanjea ca toate blamanjelele... dar, bunătatea dv...

— Lăsaţi vă rog, coană Sultano, lăsaţi, vă rog, că eu sunt sincer... Şi să-mi daţi voie să închin acest pahar...

Toţi se ridicară. Era un toast.

---

[1] Corect. fr.: *enfin* — în sfîrşit.

Napoleon vorbea ? Bravo ! Nevasta sa îl auzea, cel puţin, pentru întîia oară.

— Să-mi daţi voie în fine să închin acest pahar în sănătatea sexului frumos. Trăiască sexul frumos pe care l-am subţinut şi-l voi subţine toată viaţa ; să trăieşti în fine, *m-me* Popovici, şi tu, nevastă, şi femeia în fine romînă...

Şi-şi sărută femeia. Apoi obosit de vorbă şi de vin îl înecă tusea, o tuse grozavă de om gras.

M-me Popovici profită de împrejurare, ca să-şi şteargă lacrimile. Era mişcată.

După masă, trecură în salon la cafea.

„Coanii Sultanii" nu-i mai trecea dispoziţia.

— Am gust, d-le Napoleoane, să te bat la un pichet pe o piesă. Vrei ?

— Vreau.

— Hai să vedem care pe care. Iar dv. staţi colea şi să ne fiţi martori.

Iulica şezu. Traian, însă, trecu în odaia vecină, despărţită de salon printr-o uşă deschisă. Acolo se apropie de o masă, pretextînd că are de citit jurnale. În realitate, se aşezase drept în faţa femeii lui Napoleon, care plină de fiori neînţeleşi de teamă, primea cu atenţie semnele pe care numai un şef de gară le putea mînui cu atîta măiestrie. Lucrul era înţeles : în jacheta doamnei Manolescu se strecurase un bileţel.

Acasă ea îl desfăcu, îl citi în taină. Era o telegramă C.F.R., plină de sentimente :

„În numele vechii noastre prietenii, nu mă refuza. Poimîine, marţi, dînsul pleacă la Bucureşti ; am făcut eu rost. Viu acolo pe la două. La revedere !"

Şi se ţinu de vorbă...

Cele dintîi clipe fură mute... Apoi :

— Sărut mîna, madam Manolescu !

— Bună ziua, d-le Popovici !...

— Nu m-aş fi aşteptat odată cu capul să te văd femeia lui Napoleon...

— Nici eu pe d-ta... însurat aşa repede.

— Ce face coana Luxiţa ?

— Mersi bine...

Apoi tăcură. Iulica sta rezemată de coada pianului şi se uita în jos. La picioarele ei, Miţişor, pisoiul, tot îndemna la joc, agăţîndu-i-se de cutele rochiei. Popovici, obosit ca de o povară, se aşezase oftînd pe canapea. Un glas îndepărtat îi şoptea încet la ureche cele din urmă cuvinte rostite : „Mersi bine"...

— Ştii că am concediu de zece zile, zise el. Sunt mutat la Bucureşti...

— Da ? Îmi pare rău...

— Mie însă bine, foarte bine.

— Cum ?

— Da, căci la Bucureşti am de gînd să mă stabilesc singur. Singur sau cu cineva care mi-o plăcea mie... Numai să vrea acel cineva. Aici îmi stă toată fericirea, tot viitorul, toate speranţele mele.

Şi se ridică, luîndu-şi şapca. Făcu doi paşi spre uşă, apoi se opri hotărît în faţa Iulichii :

— Chestia e accelerată ; trebuie să-mi dai răspuns cu mare iuţeală ; am venit expres...

— D-le Traiane, dar nu te-nţeleg !

Înţelesese însă bine ; se vedea după mişcările ei nervoase, după clipirile ochilor din care zadarnic se silea să alunge chinurile ispitei...

Cum, va să zică are prilejul să scape de închisoarea, de mormîntul acela ? Să stea lîngă mama ei şi cu un soţ bun ca domnu Traian ? O, dar aşa vis de fericire n-a avut mai sfînt în viaţă o şefuleasă izolată ! Ea, fată cu pian, cu dotă, cu trusou, şi frumoasă, nu era menită desigur să se piardă lîngă un Napoleon Manolescu-Pletea,

care nu știa decît să se-ngrașe, care se îngrășase atît de mult, încît ochii îi rămăseseră mici ca două alice în fundul capului ; care dormea în nesimțire...

„Ah, de ce nu l-a călcat trenul înainte de a-l lua eu ?"

— D-le Traiane, nu-nțeleg... Ce vrei ?

— Să mergi cu mine, să fii femeia mea, fiindcă mi-ai fost dragă totdeauna. Te-am regretat și am avut remușcări, dar era prea tîrziu. Acum sunt hotărît : Vreau să scap de călău, de pacoste...

— Acum e și mai tîrziu, d-le Traiane. Ce-ar face soțul meu ? Și apoi : ce o să zică mama ? Lumea ? O, nu ! Fugi, d-le Traiane, fugi, Traiane dragă, fugi, ispito, nu merg...

Și întorcîndu-se spre candela aprinsă făcu semnul crucii. Ochii îi înotau în lacrimi.

— Iulico... Iulico, fată... Vrei să mă vezi tăiat în două de mașină ? Bine ! Iacă : mă duc să m-azvîrl înaintea trenului 759 care sosește acum... Adio, Iulico, adio pentru totdauna ! Nici al tău, dar nici al babei...

— O, nu ! Stai, stai !

Și atunci îi reveni Iulichii în minte o scenă la fel dintr-un roman ; nici acolo contesa nu-l lăsase pe marchiz să plece. Ceva mai mult ; își aminti chiar cuvintele eroinei, și le repetă aici :

— „Ei bine, domnule, fă din mine ce vrei ! Soarta, viitorul ca și trecutul meu cel nepătat sunt în mîinile dumitale... Ordonă..."

Popovici se uită mirat. Îi plăcuse ținuta solemnă a tinerei femei și se simți încurajat ; o sărută pe frunte, ca în timpul copilăriei, și-i dete planul : fuga avea să fie poetică : sîmbătă, la 12 noaptea, pe drezină...

Cît timp ținuse întîlnirea, hamalul, cumpărat de pichereasa, se dusese să-i raporteze.

Îndată aceasta trimise la femeia silvicului, și amîndouă, din vîrful dealului, ascunse într-un pavilion, pri-

veau cu un binoclu mişcările din gară : plecarea lui Popovici fusese văzută.

A doua zi, Napoleon şi coana Sultana primiră scrisori anonime. Coana Sultana avea un bun : nu era geloasă. Atît de jos îşi socotea bărbatul pe lîngă ea, „şi ca origine şi ca poziţie, şi ca creştere şi ca tot în fine“, încît nu s-ar fi coborît să-l bănuiască. Arătă lui Traian scrisoarea şi zise :

— Uite ce lume rea. Cum ne văzură mai intimi cu şefuleasa lui Napoleon, hop cu anonima. Noroc că nu prea mă turbur lesne... Tu şi mutră de amor ! Asta trebuie să fie de la Popeasca a silvicului : moldoveanca aia numai de intrigi se ţine.

Napoleon se arătă şi mai nepăsător. Nu şi-ar fi stricat el nici un dram din grăsimea ce-l împodobea din belşug, pentru un fleac din gura lumii. Dete scrisoarea nevestei :

— E adevărat că a fost pe aici Popovici ?

— Da !...

— Ei, şi ce te-ai roşit ? Nu fi copil ! Nu ştii că eu nu sunt d-ăia ? Ce e dacă a venit omul ? Trebuie să fi avut treabă cu mine ; o fi crezut că nu plecasem şi poate vrea să-mi spuie ceva. L-ai primit bine ? I-ai dat dulceaţă, cafea ?

— Negreşit !

— Ei brava, brava ! Să-i fi dat şi o ţuică !

Şi rupse anonima.

*

Sîmbătă seara, coana Sultana avea un somn nespus. Făcuse toată ziua şerbet de zahăr ars şi era obosită.

Napoleon — ca de obicei — dormea pe sforăite. Avusese la masă icre cu ceapă, care-i făcuse un somn...

La 12, Iulica auzi duruitul drezinei, trecînd prin gară. Se ducea înainte la kilometrul 101, locul de întîlnire.

Îşi strînse într-o legătură giuvaericalele şi ce avea mai bun. Pe cînd le aşeza, o înecă plînsul. Parcă nu făcea bine ce făcea. Şi de zece ori se hotărî să-şi calce cuvîntul. Ceva însă o îndemna cu putere : făgăduise. Nici contesa din roman nu se purtase altfel cu marchizul.

Se coborî binişor. Linişte şi întuneric...

Peronul gol. Zăpada sclipea la lumina unui felinar afumat, de lîngă şine.

La un kilometru în vale, Popovici aştepta.

Doi oameni conduceau drezina. Fu o fugă ciudată, nemaipomenită : roatele zburau ca la tren. Aerul rece şi emoţia îi făcea pe fugari să tremure, înfundaţi în blăni...

*

Teribilă deşteptare a doua zi. De o parte, un şef, de alta o şefulească se sculară văduvi.

Două bilete pe masă le vesti cruda realitate :

„Adio, coană Sultano, care n-ai ştiut să menajezi un bărbat de zahăr !“

„Adio, d-le Pletea... Nu făceai de mine. Nu ne potriveam la caracter.“

Nici unul nici altul nu se mai îndoiau asupra cauzei fugii. Anonima nu minţise.

„MUZA ROMÎNĂ"

După două ceasuri de tortură, mintea lui Tase prinse începutul romanului şi băiatul se hotărî să scrie : „*Capitolul I, Taverna*".

„*Era noapte, o noapte fioroasă de toamnă ; orologiul de la catedrală suna ora 1 şi străzile erau pustii. Un întuneric profund acoperea oraşul : o ploaie măruntă picura încet în urloaie, făcînd un zgomot lugubru şi asurzitor. În mijlocul tăcerii acesteia tenebroase, într-o stradă îndepărtată, un om grăbit, înfăşurat într-o manţie neagră, înainta cu paşi repezi. La lumina rară a felinarelor părea mai mult o umbră, o fantomă care s-ar fi tîrît pe lîngă garduri. Unde se ducea acest necunoscut ? Cine era el ? Ce planuri îi îndrumau paşii cu aşa iuţeală ? se vor întreba cititorii... Mister ! De trei ori mister... Dar, mii de bombe ! Umbra înaintează, vine, se apropie, coteşte la stînga, apoi la dreapta, şi... dispare în obscuritate...*"

Aici băiatul se opri din scris. Tocmai se silea să-şi scoată eroul din întuneric şi să-l introducă în tavernă, cînd — la spate — domnu Nae, cîrciumar şi alegător la colegiul întîi, severul, nemilosul don Nae, tatăl tînărului romancier... venise pe neaşteptate.

Era prea tîrziu : Tase nu mai putea să-şi ascundă fapta ; şi, ceea ce era mai trist : pentru a doua oară în ziua aceea d-nu Nae îl prindea astfel în delict.

— Ce scrii acolo, Tăsică ?

Aşa începea domnu Nae cînd era mai înfuriat.

— Tema la romînă.

— Ia dă-o încoace, puiul tatii...

Şi Tase îi dete hîrtia, tremurînd ; n-avea încotro... Cu d-nu Nae nu era de glumit...

— O să ajungi pe drumuri, hoţule. Dar acum ţi s-a înfundat. M-ai scos din pepene...

D-nu Nae ridicase diapazonul.

De la hoţ trecuse la cîine ; de la cîine la alte animale domestice, din ce în ce mai mari, mai vii, mai puternice.

După ocară urmă perchiziţia.

— Văd că trebuie să te împerchiziţionez... N-am ce-ţi face... Dezbracă-te, tîlharule !

Şi Tase scoase sacoul, un sacou poetic, verde închis, scurt, încheiat pînă sus cu nasturi de sidef cît piesa de cinci franci, şi cu buzunare multe, înţesate de hîrtii : fel de fel de bucăţele, sferturi, coli întregi, jumătăţi, fragmente de gazetă ; erau sonete scrise cu creionul, idile cu cerneală, poezii în proză, începuturi de romane, de tragedii şi chiar de operetă ; apoi cărţi de vizită de-ale lui Tase : *T. N. Vasilescu-Teneve, student, membru al societăţii ştiinţifico-literare* „Muza romînă".

D-nu Nae oftă din greu.

— Cheia de la saltar, cîine !

O, aici erau multe : romanele traduse ale lui Montépin, Richebourg, precum şi alte fascicole de la *Universul* ; apoi broşuri cu scrieri misterioase, „limbajul florilor", într-un cuvînt un adevărat ghiveci...

D-nu Nae se luă cu mîinile de păr ; din tot corpul delictului făcuse un maldăr în mijlocul patului.

— Ce sunt astea, stimabile ?

Şi, fără să aştepte răspunsul, îşi şi înfipse mîinile în părul bogat al tînărului scriitor. Urmă un vals, din care se putea vedea ce ar fi în stare să facă un don Nae la caz de alegeri, şi din care Tase — talent neînţeles — se alese cu două cucuie în frunte şi cu mai multe vînătăi pe corp, „eschimoze", cum le-ar fi zis d-nu Nae.

Apoi, roşu de oboseală, negustorul luă vraful de hîrtii şi intră cu ele în prăvălie. Deasupra maşinei fierbeau în clocote ciorba de crap şi o pacea [1]. D-nu Nae dete la o parte o tigaie cu cheftele şi azvîrli prin ochiul roşu, în flăcări, toată colecţia literară a băiatului.

— Focul gheenei să te-nghită, zise el, şi se întoarse zîmbitor spre un muşteriu care mînca nişte mititei, la o masă de brad, aproape.

— Noroc, nea Niţă !

— Sal-lutare !... Dar ce eşti supărat, don Năică ? Ce mi ţi s-a întîmplat ?

— Om fără necazuri şi nuntă fără lăutari, ai văzut d-ta, nea Niţă ? Mai greu aşa ceva. Dar să lăsăm asta... Vezi că te-neci cu chefteaua, vorb-aia ! N-o stropeşti ? Ce bem ?... Băiete, un chil de profiriu, cu două pahare pentru macmahoane [2]... Mişcă !

În odaia lui, Tăsică se înfundase în perne şi plîngea amar.

După prînz avea limba germană şi ştiinţele, şi era, vai, neascultat la amîndouă ; vezi că o nenorocire nu vine niciodată singură.

Şi gînduri triste începură să-i străbată mintea : să lipsească de la curs, să lase şcoala chiar şi să se ducă în lume, departe, în Transvaal...

În Transvaal ? Da ; dar acolo nu cunoaşte limba ; nu va şti să scrie măcar două versuri. Cine-l va înţelege ?

---

[1] *pacea* — mîncare făcută din picioare de viţel cu ouă şi oţet.
[2] *macmahon* — şpriţ.

Cine-i va preţui talentul... Ah şi ce roman frumos începuse !

„Doamne, cît sufer cu acest tiran de tată, care nu mă pricepe şi nu mă cruţă ! De ce nu mor în minutul ăsta ?

De ce nu mor în minutul ăsta ? De ce m-am mai născut pe lume, eu, natură melancolică şi pansivă, dacă era vorba să am de părinte un cîrciumar, un rachier, un negustor, tot ce e mai rău ? Noroc cu lumea că mă mai mîngîie ! Noroc cu iubitul nostru maestru Epaminonda Dumitrescu, poetul bucolic, că mă-ncurajază şi-mi zice cînd ne-ntîlnim la Fialkovski : «Scrie, tinere, scrie înainte, căci în tine e un geniu în embrion...» Noroc cu d-ra Didina, fata intendentului de la şcoală, că mă felicită în fiecare zi pentru frumoasele cugetări şi impresii ce-i scriu în album... Toţi mă admiră, toţi mă laudă şi mă îndeamnă, numai burghezul de tata, numai acest impilător al sărmanei mele inimi suferinde, se face foc : de mă prinde cu ţigara, mă bate, ca şi cum aş mai fi copil, eu om de 15 ani împliniţi..., de mă găseşte scriind, vai de mine... O, doamne, *quousque tandem* cu *materialistul*, cu *ignorantul*, cum îi zice d-nu Epaminonda, cînd îi spui ce îndur de la acest individ cu şorţ verde, care mă compromite, care nu se sfieşte să iasă cu papuci în stradă, să primească lumea în jiletcă şi să umble vara prin prăvălie în cămaşe de noapte şi cu cleştele de mititei în mînă. Ce ruşine, ce ruşine ! !“

Şi plînsul, şi suspinele îl înecau într-una.

Deodată apoi se ridică cu mîndrie ; îşi duse mîna prin păr şi se aşeză în faţa oglinzii ; îi venise o idee mare, genială, zdrobitoare :

„Nu, de o mie de ori nu !!... Să plec la Transvaal ? Niciodată ! Voi sta pe loc şi, în necazul duşmanilor, voi scrie, voi scrie romanul... pîn'la fine...“

Era, într-adevăr, o ameninţare.

Tase își luă pălăria și plecă, nu la școală, unde îl aștepta limba germană și științele, ci în strada Buzești, la o casă mică, puțin ruinată, cu o curte îngustă, cît abia putea să-ncapă, între doi pereți, ramurile unui biet zarzăr pipernicit, sterp, blestemat să crească acolo. La poartă era o tabliță cu inscripția „*Muza romînă,* revistă bilunară".

Tase intră ca la el acasă. În sală, un miros cald de usturoi îi spuse că stăpînii trebuie să fie pe acolo ; într-adevăr, la dreapta se auzi o tuse. La ușe era scris de mînă, pe o bandă de hîrtie murdărită de vreme și de muște, cuvintele „*redacțion, antre*", precum și un deget arătător, indicînd de prisos clanța.

Directorul părții literare, d-nu Marcu Solomonovici, era acasă ; directorul părții științifice, d-nu Natan Davidescu, lipsea. D-l Solomonovici era la jiletcă și pe cap avea o șapcă cenușie, de voiaj. Niște mustăți cam chinezești păstrau încă din umezeala ceaiului pe care îl băuse de curînd. Pe masa din mijlocul odăii sta răspîndit materialul literar : cîteva manuscrise, un număr din *Muza romînă,* paharul de ceai, miezuri de pîine, o jumătate de coaje de ou răscopt și un cățel de usturoi ; mai la o parte, o cutie de vax plină cu clei. D-nu Marcu se îndeletnicea cu lipirea unor cartoane : scoarțe pentru colecția revistei. Își primi colaboratorul cu zîmbetul pe buze :

— Banjur, d-nu Tasică.

D-nul director al *Muzei* avea un accent străin în voce, foarte potrivit însă odăii literare în care se găsea. Copilul se simțea chiar captivat de felul particular al tonului d-lui Marcu.

— Bonjur, d-le Marcu.

— Poftim, stați fără jenă, iubite colaborator. Și mă scuzați. Ce vînt te aduce ? Ceva nou ? Vreo poezie, vreo nuvelă ? Ia s-o vedem ; d-ta ai talent mult...

— Ba, deocamdată, am venit să te rog ceva, dacă nu te superi.

— Pentru d-ta, cu dragă inimă ; numai ceva bani să nu ceri, căci, în credinţă ţi-o spun, să mă trăsnească unul Dumnezeu...

Băiatul protestă, ruşinat.

— Vai, d-le, dar asta n-aş îndrăzni... N-am nevoie ; altceva...

— Altceva ? Bucuros, bucuros ! Să vedem !

— Scriu un roman.

— A, brava, brava !

— Însă, tata...

Şi-i povesti tot.

— Vasăzică, d-nu Tasica Teneve n-are loc pentru de scris şi ar dori la mine ? Dar, dacă tat-al d-tale aflâ şi vine aici şi face scandal ? Vai, ce ruşine la familia mea ! Să sperie copiii, pi Iancu, pi Moise, pi Mali, care sînt mici, săracii şi slăbuţi !... Eu cunosc pe d-nu Nai ala. N-a vrut să-mi ucigă incasatorul cînd a mers la d-lui ca să propuie un abonament la revistă ? A sărit la dînsul cu cleştele de mititei, iar cucoana, mama matale, cu lingurul de bulion şi i-a strigat : „Acu să ieşi, jidane, piei de-aici, zgîrie-hîrtie, că te vîr în cuptor !" Vai, în cuptor, d-nu Tasică ! Vezi ? Ai aşa un tată rău !

Apoi, îşi duse un deget la tîmplă şi tresări de bucurie.

— Ha, o idee, ceva fain. Cunoşti pe d-nu Victor Tarciniu, poetul decadent, directorul onorific al revistei noastre ?

— Da !

— D-lui e singur, are doi odăi şi lipseşte toată ziua, căci e în slujbă la regie. Te recomand eu şi o să-ţi dea voie să scrii acolo. Ştii ce şarmant băiet este... Tare drăguţ.

În laude, lui d-nu Marcu îi plăcea să întrebuinţeze totdeauna dialectul moldovenesc.

Directorul *Muzei* întrerupse o clipă convorbirea, ca să asculte.

— Mi se pare, a chemat cineva ! Poate nevasta.

Într-adevăr, o voce îl striga din sală :

— Marcîîî ! !...

Şi-i spuse ceva, într-o nemţească al căreia accent greşit, nefiresc, îl înţelese pînă şi Tase, cu toate treiurile lui la limba germană.

Marcu deschise uşa şi primi o scrisoare.

— A, tocmai de la d-nu Tarcin...

Şi se grăbi să citească. Faţa i se întuneca din ce în ce...

— Bre, aşa de fără şansă ce sînteţi, d-nu Tasica ! Închipuie-ţi afurisit eveniment : D-nu Tarcin este permutat la Huşi şi mîine pleacă... Bre, afurisit eveniment ! !

Sărmanul Tăsică îşi simţi inima îndurerată. Aşadar nici un colţ pe lume unde să-şi scrie romanul ? Ce fatalitate !...

— D-nu Tasica dragă, nu fi supărat... Mai treci săptămîna asta pe aici, că poate facem rost undeva...

Tînărul romancier plecă deznădăjduit. Rătăci toată ziua prin Cişmegiu, pe străzi... Uitase foame, tot.

Intră acasă tîrziu, noaptea.

În lipsa lui, d-nu Nae fusese pe la şcoală şi-i văzuse isprăvile : absenţe şi note rele din belşug.

Se hotărî să nu se culce şi să aştepte venirea odorului acasă. Făcuse pregătiri de primire : închisese prăvălia mai devreme şi trimisese băieţii să se culce. Apoi luă biciul din cui.

— Măndico, astă-seară îl snopesc pe zurbagiul. Auzi tu ? Poeţi în casă nu-mi trebuie... Neam de neamul meu n-a scris cărţi de cîntice... Ia cana de pe teşghea şi du-te de-mi adu cu mîna ta niţel rubiniu, să-mi mai treacă de urît ; că nu mă culc pînă nu vine tîlharul. Am să-i trag o spaimă.

— Poţi să-l şi omori, Nae dragă, că d-ta l-ai făcut şi ai tot dreptu... Numai eu să nu văz, că-mi vine rău. Mă duc să dorm peste drum la ţaţa... Ştiu bine că merită şi că n-ai să-i faci cine ştie ce ; dar sînt nervoasă ; că de cînd te rog să-mi bagi o femeie să-mi facă dimineaţa *pasaj* cu apă rece.

Coana Măndica îşi luă tartanul vărgat pe spate şi trecu peste drum la sora d-ei mai mare :

— Ţaţă Froso, dorm la d-ta astă-seară, că acasă Nae umblă să-mi facă balamuc cu nebunul ăla de Tase. Iar s-a apucat de blestemăţii şi-i trebuie o trînteală ; face romanţuri, fuge de la şcoală... Nu ştiu ce-o ajunge...

D-nu Nae bău toată cana şi luă gazeta partidului ca s-o citească aşteptînd... Ochii însă i se împăinjeniră ; îl fură somnul...

Cînd se trezi, se lumina de ziuă. Adormise îmbrăcat. Se repezi la bici ; apoi, fără să mai stea la gînduri, intră în odaia băiatului.

Tase, cum îl văzu înarmat, ştiu ce-l aşteaptă :

— Nu da, tată, iartă-mă, nu mai fac ! !

Şi se înghemuise-ntr-un colţ al patului, în genunchi, între perne, tremurînd vargă.

O mai fi fost vreodată, undeva, un poet într-o stare mai dureroasă, mai de plîns ?...

D-nu Nae se înduioşă ; avea inimă bună d-nu Nae şi ţinea la băiat ; dar tocmai de aceea vrea să-l vindece odată de poezie, de romane, de tutun.

— Îmi făgăduieşti ?

— Da... Îţi jur...

— Că nu mai zgîrii hîrtie, că nu mai faci cîntice, romanţuri, că nu mai urli la lună, că te apuci de carte şi te faci om ?... Ţine minte, băiete : eşti mare acum... Eram hotărît să nu te mai iert ; dar o fac şi p-asta... Să nu te mai prind însă o dată...

Şi d-nu Nae, mărinimos ca un adevărat tată, îl lăsă în pace, zicîndu-şi : „Fie, că-i trăsei o spaimă... Vezi d-ta, eu nu prea bat, dar bag fiori cînd m-oi răsti... Se îngălbenise, sărmanul ! Niciodată n-a sfeclit-o aşa... Nu cred c-o mai zice Tase al meu poezie şi romanţ, cît o fi el !"

Tăsică îşi luă ghiozdanul plin cu cărţi şi plecă la şcoală. Cucoana Măndica venise şi-i dase pe furiş o băncuţă, ca să-şi ia covrigi, că nu e bine să stea cu inima goală dimineaţa... El îşi luă ţigări...

D-nu Nae avu grijă să-l încerce acum, aşa de-o probă. Veni pe neaşteptate la ora de matematică... Vasilescu N. Tănase era pedepsit în picioare...

Profesorul îl prinsese scriind lucruri străine în timpul explicaţiei şi-i arătă lui don Nae un caiet. Era începutul unei opere noi : *Martirul,* roman tragi-social. Capitolul întîi purta titlu : *„Un tată monstru sau suferinţele unei inimi simţitoare"* şi începea astfel :

„Era noapte, o noapte fioroasă de toamnă ; orologiul de la catedrală..."

Atît apucase să scrie.

DON BAZIL

Cea dintîi grijă ce avu domnul sublocotenent Bazil Jonnescu, venind în provincie, fu să facă vizite pe la mai multe persoane.

— Vezi, mă Gheorghe, eu sunt om civilizat, zicea dumnealui vorbind cu ordonanța. Fac parte din piotă [1], nu e vorbă, dar nu mă dau nici pe o sută de moșteci d-äia... Toți care mă văd așa fercheș, galant, delicat, dansator și prezentabil, se miră cum de nu sunt eu la cavalerie. Am chipiu cu un număr ics de centimetri mai înalt ca al altora, am vipușcă bordo închis și nasturi prima calitate ; port numai mănuși *glacé* și la gît gulere lățime dublă... Așa bombonel de băiat, să-l sorbi într-un pahar de apă ; nu ca don locotenent Ață, casierul regimentului nostru, individ care s-a însurat de cînd era elev pesmet, și acum are cinci copii, o coană Chiriță drept nevastă, domiciliază în fundul mahalalelor și-și compromite tresa ducînd pe stradă pîinea și carnea în mînă. Eu am demnitate și onoare ; eu sunt ceva distins, îi fac marț pe toți... Așa e, mă Gheorghe ? Așa e, mă răcane ? Vorbește, ostrogotule, leat nedisciplinat !...

— Așa, să trăiți, don sublocotenent !

---

[1] *piotă* — infanterie.

Toate acestea le vorbea domnul Bazil gătindu-se pentru vizitele ce avea de gînd să facă. Se parfumă, își netezi părul cu cosmetic, își fixă mustața cu pomadă ungurească și se sui în trăsură, distrat ca un baron îndrăgostit, cîntînd în surdină, printre dinți, un marș de defilare.

Pe listă, printre alte persoane era notată și directoarea externatului, d-ra Veturia Băltescu, profesoară definitivă de limba romînă și filozofie „foarte savantă, dar cam matură", după cum spuneau orășenii.

D-ra Veturia, căreia colegele îi ziceau Bibi, ca s-o resfețe, făcea parte dintr-o întinsă familie didactică : tatăl dumneaei dase lecții... de piano, iar mama fusese menajeră. Mai avea două surori : una învățătoare în Dobrogea, și alta maestră de lucru undeva în Moldova ; în sfîrșit, un frate, pedagog uitat de vremuri la un liceu din București.

Domnul Bazil Jonnescu auzise multe lucruri bune despre d-ra Bibi : întîi, că e fată bună, al doilea că e econoamă și are bani la Casa de economie, al treilea că e cu leafă sigură, al patrulea că are de gînd să deschidă pension... în total douăsprezece puncte auzise don Bazil, toate pledînd în favoarea „inculpatei" — cum îi zicea el în glumă — și toate potrivindu-se de minune cu vederile lui materialiste.

D-ra Bibi sta cu o mătușă a dumneaei, institutoare la pensie, madam Wassillescu, văduva unui fost telegrafist. Prin urmare cine dorea să cunoască de aproape pe d-ra Băltescu trebuia neapărat să facă cunoștință și cu madam Wassillescu, sau tanti Hélène, cum o chema d-ra Bibi. Era singurul franțuzism pe care profesoara de limba romînă îl tolerase în vorbirea familiară, căci dumneaei se declarase dușman neîmpăcat al vorbelor străine, pe care se silea din răsputeri să le depărteze din limbă. N-ai fi auzit-o zicînd altfel decît „bună ziua",

„mulţumesc", „noapte bună", „pe cinstea mea". Lui tanti însă aşa apucase să-i zică din copilărie şi nu vrea să schimbe un obicei strămoşesc.

Domnul Bazil Jonnescu fu primit cu multă bunăvoinţă. Întîia mişcare ce făcu fu de a-şi lua poziţia şi de a-şi ciocni călcîiele, ca să se audă zîngănind pintenii pe care îi pusese împotriva reglementului. Apoi se înclină :

— Jonnescu ! !

— Îmi pare bine, domnule ofiţer ; fii binevenit în oraşul nostru, care nu mă îndoiesc că o să-ţi placă. Îţi înfăţişez pe mătuşa mea, doamna Vasilescu. Numele d-tale, mă rog. L-am uitat...

— Bazil Jonnescu...

— Vasile Ionescu ?

— Bazil, *mademoiselle* !

— Vasile... da... înţeleg...

Domnul Vasile nu mai protestă. Plecase capul cu umilinţă în faţa tonului sever al directoarei. Totul la dînsa impunea respect : îmbrăcămintea, pieptănătura, vorba, vîrsta... Avea o rochie cenuşie, posomorîtă ca un nor : o rochie de profesoară. Era pieptănată cu tîmple : două limbi mari de păr aduse mult pe frunte pînă la sprîncene ; la gît o broşă cu litere de argint. Era numele ei : „Bibi".

Nici în faţa generalului nu se simţise bietul Bazil aşa de mititel. Femeia aceasta îl stăpînea : îi luase tot curajul. Domnişoara Bibi avea gust de vorbă în ziua aceea şi îi spuse atîtea şi atîtea, încît tînărul ofiţer nu mai făcea decît două feluri de mişcări cu capul : una cînd aproba şi alta cînd trebuia să răspundă nu. Ceea ce-l încurca mai rău era că, prins sub potopul de vorbe al celor două femei, nu găsea prilejul să plece. Mişcările de aplecare ale capului înainte şi înapoi se îndesiseră şi don Bazil amuţise. În sfîrşit, domnişoara Bibi tăcu.

Jonnescu se ridică.

— Nu mai stați, domnule căpitan ?...
— Nu, mersi... Nu sunt căpitan... D-voastră nu cunoașteți gradele noastre ?
— A, foarte puțin... Și apoi mi se pare că nu e multă deosebire... Te rog, ia spune-mi și mie treptele ofițerești.
— Gradele, adică.
— Da.
Acum începu Bazil să vorbească. Era stăpîn pe subiect, încîntat că nu lasă, plecînd, impresia că a fost mut. Spusese ea multe lucruri înalte, domnișoara directoare ; îl purtase dînsa prin literatură, științe și filozofie ; dar nici Jonnescu nu se lăsă pe jos : și-aduse aminte de cum le vorbea maiorul cînd îi chema pe cîmp la teorie, și-și imită superiorul. Acum fu rîndul d-rei Bibi să aplece și să ridice capul, fără să priceapă nimica. În sfîrșit se despărțiră, dîndu-și întîlnire la balul „Crucii roșii", sîmbătă.
— Vasăzică n-aveți să lipsiți, domnule Ionescu ?
— *Parol d'honneur, m-elle !*[1] Contați vă rog !
— Mă reazăm pe făgăduiala d-tale ; n-ai nevoie să te mai juri pe cinste...
— Pe onoare... Onoarea la militar e mai mult decît cinstea, cum îi ziceți d-voastră.
— Cinste e onoare pe romînește, d-le. Strămoșii noștri n-au vorbit franțuzește.
— A, *m-elle !* Noi facem cinste numai cînd ne tratăm cu țuică !...
— Îmi pare rău că nu e vremea să vorbim mai pe larg asupra acestui lucru, că te-aș face să vezi multe bunătăți ale limbii noastre pe care d-ta o disprețuiești... Vom mai discuta la bal... Eu nu prea dănțuiesc...
— A, nu dansați !
— Joc, dar nu sunt pătimașă...

[1] Pe cuvînt de onoare, domnișoară (fr.).

— Vreţi să ziceţi pasionată... Am onoarea să vă salut ; bonjour !

— Bună ziua, domnule ; să ne vedem sănătoşi...

„Nu e proastă fată — îşi zise Bazil plecînd — dar e pedantă, adică burduf de învăţătură : nu ştie să-ţi vorbească decît din carte... şi asta nu-mi convine... Doamne, dar ce vîrstă o fi avînd ? Ciudată femeie ! Au fost unele momente cînd i-am dat douăzeci de ani ; şi altele cînd parcă se apropia de... drept să spui — de patruzeci ! O, dar nu-mi vine să crez... Săraca ! Taci, Bazil, că e drăguţă... Pentru militar, însurătoarea e ca o campanie : cu cît te expui mai mult, cu atît ai norocul să cucereşti mai mult."

La rîndul ei, domnişoara Bibi făcea reflecţii foarte bune pentru junele :

„Cam tînăr, cam naiv, ce e drept... Vai, dragă, dar nu ştiu ce magnet au ofiţerii ăştia ! Mi-a plăcut uniforma de cînd eram mică, şi pace... Ţin minte : cînd trecea armata pe stradă alergam din fundul iatacului... A, sunt sigură că dacă s-ar îmbrăca ţivil acest Vasile Ionescu ar fi leit un băiat de băcănie. Dar militar — vezi — cîştigă... şi are haz. Doamne, dar ce vîrstă o fi avînd ?... Ce vîrstă ?"

Şi, fără voie, domnişoara Băltescu se duse la scrin, la cutia unde era actul dumneaei de naştere, şi instinctiv întoarse cheia de două ori, parcă i-ar fi fost frică de hoţi. Apoi se apropie de oglindă şi-şi zîmbi :

„O, desigur, am fi o pereche potrivită... Ofiţerii ăştia sunt nişte adevăraţi cuceritori..."

Într-adevăr, domnişoara Bibi avusese de multe ori prilejul să se mărite ; dar n-a vrut. Nu fusese nici după placul dumneaei, nici după al tantiei Hélène. Un telegrafist cu nimica tot pe lună... „Vai, dragă, ce îndrăzneală ! Dar s-a uitat în oglindă ? A văzut ce lung şi lălîu e ? Ştie ce răguşit vorbeşte ? Ce prostii spune ?"

Apoi un institutor, Pierre Iliesco, tînăr normalist, care chinuia vioara, încă din școală se înscrisese la club în partid și avea influență mare în oraș la alegeri ! Ceea ce îl făcea să se ție mîndru cu colegii lui, mai ales cu cei prea fără ambiție, care veneau pe stradă cu pepenele în mînă și cu sticla de vin la subțioară. Și totuși mîna d-lui Pierre a fost respinsă...

„Nu vreau institutori ! Ce, sunt copilă ? Vai, cum să iau ceva inferior mie ?"

Și astfel, azi un telegrafist, mîine un institutor, mai tîrziu un funcționar de la credit... cîteșitrei au fost îndepărtați. Alții mai buni, mai mari, mai ceva n-au venit. Iar timpul, moșneag plin de răbdare, a trecut, dînd ani peste ani, și domnișoara Bibi văzu cu durere că din ce în ce are nevoie de mai multă pudră pe obraz, de mai multă îngrijire la îmbrăcăminte, de mai lungi tîmple pe sprîncene. Simți că atîtea grele încercări i-au luminat rațiunea și că acum judecă mai matur, că l-ar lua chiar pe Pierre Iliesco, deși e lăudăros, fără educație și cultură, deși face politică de stradă ca un agent de poliție, deși salută lumea cu două degete duse repede la pălărie...

Sîmbătă se întîlniră la bal, Bazil și Bibi.

Bibi sta lîngă tanti Hélène, la rînd cu mai multe profesoare. La stînga ei, supleantul Popescu. Tînărul magistrat citise de curînd în „Biblioteca populară" scrierea lui Renard *Omul este liber ?* și vrea să știe părerile domnișoarei Băltescu asupra teoriei liberului arbitru. Un grup de magistrați, mai la o parte, se uitau cu gelozie la curajul colegului lor, care cutezase ceva neobișnuit : să alunece pe tărîmul ideilor așa de primejdios !... Vezi că, Popescu, băiat cuminte, pe cînd era student, nu-și pierduse vremea prin berărie, ci în orele libere urmărise cîteva cursuri la litere. Acolo era cald, bine, studente și putea să cîștige și ceva cunoștințe.

Tocmai în clipa cînd intra Bazil, Bibi nu se înțelegea cu Popescu. Erau în controversă.

— A, bună seara, domnule Ionescu. Vii la timp ca să ne dezlegi o problemă... Ia spune d-ta, domnule Vasile Ionescu, în minutul acesta ești liber? Ai convingerea libertății d-tale individuale absolute? A eului d-tale, a unei libertăți dintre acelea care, psihologicește vorbind...

Sărmanul Ionescu se făcu roșu ca gulerul tunicei. De-abia scăpase de un arest de trei zile la care îl pedepsise colonelul, și iată că femeia aceasta, cu toată erudiția ei, vine așa să-l execute, fără milă, din senin, să-l umilească în fața țivilului de lîngă ea, să-i amintească lucruri neplăcute.

Avu cîteva clipe de tortură, în care căuta un răspuns mai arzător și totdeodată potrivit și cu împrejurarea... dar un camarad veni să-l cheme :

— Hai să te prezint unei domnișoare care vrea să te cunoască...

Și-l duse la o fată oacheșă, palidă, cu ochii mici, pe care, din modestie, îi ținea veșnic în jos și tot cam spre dreapta.

— D-șoara Lolo Georgescu, profesoară de istorie la externat...

A, dar era, se vede, scris !... Iar o profesoară ?

Bietul Bazil vru să bată în retragere ; dar se stăpîni de teamă să nu dea iar peste d-ra Băltescu. Apoi avu o idee nimerită : să facă pe șiretul.

Și se așeză lîngă Lolo :

— Sunteți profesoară ?

— Da.

— La externat ?

— Da.

— Îmi pare bine. Pe cine aveți directoare ?

— Uite, domnule, pe d-şoara aceea în *café-au-lait* [1], de lîngă domnu ăla fără mustăţi... domnişoara Băltescu... cum o găseşti ?

— Vreţi să vă vorbesc sinceramente ?

— Negreşit. Poate să fim de aceeaşi părere.

— Mie nu-mi place...

— De ce, domnule ? E tînără... e frumuşică. N-are mai mult de 19 ani ; cel puţin ea aşa zice. Nu dă cu pudră niciodată, nu-şi roşeşte buzele. Cum vezi, e naturală, ca apa. Se piaptănă *à la belle femme* [2], are o inimă de înger... Atîtea calităţi !

— Ah, domnişoară, parcă sunteţi colonelul meu, cînd ne încondeiază la memoriu. Totuşi d-ta o să-mi faci un serviciu : să-i spui că nu ştie să se poarte cu lumea...

— Cum, d-le, s-a purtat rău cu d-ta ? Nu cred ; n-ai înţeles-o, domnule ! Cu d-ta ! Peste putinţă ! Cu noi, cu profesoarele, da : e capabilă, dar cu d-ta, Doamne fereşte ! N-ai înţeles-o, te asigur.

— Adică, pentru ce cu mine ar face excepţie ?

— A, d-ta eşti ofiţer, eşti domn. Adu-ţi aminte din istorie de Antoniu şi Cleopatra, de Caterina a II-a a Rusiei, de marchiza de Pompadour. Dar, mai bine tac.

Şi vorbind, domnişoara Lolo ţinea ochii mereu în jos, şi tot aşa cam într-o parte. Şi bine făcea, căci altfel ar fi văzut ce rău se îngălbenise bietul Bazil. Tînărul ofiţer aştepta din clipă în clipă lovitura unei chestiuni de istorie...

Antoniu ?... Cleopatra ?... Ce-au cu dînsul ? Ce are el cu ei ?... Din fericire furtuna trecu.

Intimitatea se legă repede între cei doi duşmani ai directoarei. Vorbiră mult — mult în seara aceea şi lucrul acesta nu scăpă din vedere d-rei Bibi, care într-o clipă

---

[1] Se înţelege : într-o rochie de culoarea cafelei cu lapte (fr.).

[2] Cuvînt cu cuvînt : ca o femeie frumoasă (fr.). Desigur, o coafură a timpului.

de nerăbdare găsi prilejul să se apropie de Lolo şi să-i şoptească în treacăt :

— Vai, dragă ! Se observă... Te rog, mai cu prudenţă : se uită Petreasca de un ceas la tine.

Lolo se roşi. În ciudă, însă, căută tot mai mult convorbirea cu ofiţerul. Mulţi băgară de seamă că, în seara aceea, directoarea de la externat plecă, împotriva obiceiului, devreme. Era scandalizată !

A treia zi, luni dimineaţa, profesoara de istorie era notată în condica de prezenţă cu trei minute întîrziere. Un raport confidenţial pleca în acelaşi timp la minister, împotriva profesoarei Lolo Georgescu, care dintr-un rău obicei *„contractat încă de la începutul anului“* vine tîrziu la şcoală şi-şi neglijează cursul.

Bazil Jonnescu scria din cînd în cînd la o gazetă în Bucureşti cronica mondenă, pe care o iscălea „Don Bazilio“. De-abia aştepta să se sfîrşească balul, ca să-şi scrie corespondenţa. Se despărţi foarte prieteneşte de Lolo şi plecă pe gînduri.

„Auzi d-ta, să-mi vorbească de libertate tocmai cînd ştia că viu de la închisoare !... A, bine ! O să-mi răzbun : dar vreau ceva nebănuit, ceva ingenios, să zică şi ea : bravo, Bazil, sau brava Vasile, aşa cum îi place dumneaei !... Doamne, dar ce culoare avea rochia ei ? Atîta ştiu că-i şedea urît... Parcă era soacra maiorului... Da, mi-am adus aminte : *café-au-lait... caf...* A ! !“

Şi faţa i se însenină deodată. Dete un bobîrnac în cozoroc şi aruncă chipiul pe ceafă : o idee ; o, dar ce idee ! Ingenioasă, mare, genială... venită aşa pe neaşteptate în liniştea nopţii :

„De acum, între noi doi, coană Bibi ! Pe cinstea mea, Bibico !... Mulţumim... bună ziua... treptele ofiţereşti... Ai să vezi dumneata...“

Şi aproape alerga, vesel ca un copil de şase ani... Vrea să ajungă mai repede acasă. În cadenţa paşilor grăbiţi, doar atîta mai avea putere să repete :

„Genial!... Cap d-operă, domnule! Cap d-operetă!..."

Ajuns acasă, strigă de la poartă :

— Gheorghe !... Ostrogotule... hai mai repede !

Ostrogotul însă, somnoros, n-auzea. Don Bazil, înfuriat, era să-i spargă uşa. În sfîrşit i se deschise.

— Mă, ai adormit, mă... Mă, ai auzit tu de Caterina a şaptea a Rusiei, de Antonescu şi Cleopatra, mă ? Că te fac să-i vezi pe toţi acum... Hai de-mi trage ghetele şi adu repede tocul, cerneala şi hîrtia ministerială...

Şi tîrziu, cînd totul se potoli, pe cînd Gheorghe sforăia în patul lui, tînărul său stăpîn, ca un al doilea Faust, medita la masa de lucru.

Peste două zile, toată lumea citi darea de seamă asupra balului „Crucea roşie".

„*În buchetul de domnişoare s-a distins M-lle Lolo Georgescu, regina balului, o andaluză din poveşti, cu ochii negri într-o frumoasă rochie* mauve, *care-i venea* à merveille [1]..."

Cea din urmă era citată domnişoara Bibi Băltescu : „o vestală antică *în cafea cu lapte...*"

Don Bazil se răzbunase.

---

[1] minunat (fr.).

SERAFIMA

Părintele Ştefan veni acasă într-un suflet.

În scară, Serafima — sora preotesei — ştergea în linişte o sticlă de lampă, cîntînd romanţe.

— Serafimo fată, aţi dereticat în odăi ? Daţi zor, că avem mosafiri la masă. Şeful de la culte, domnu Ionescu-Vadulat, trece la călugări în inspecţie şi stă la dejun la noi. Fugi de-i spune preotesii. Venim acu...

Popa vorbea repede, mişcat de vizita neaşteptată a şefului. O clipă, Serafima încremeni cu sticla în mînă ; îndată însă voioşia îi reveni cu prisos ; alergă să vestească.

— Ţaţă Didino, ţaţă Didino !...

Glasul i se pierdea în odăile prin care trecea ca fulgerul, trîntind uşile.

Îndată sosi şi părintele Ştefan cu Ionescu. Portiţa de la drum, fiind îngustă, preotul făcu loc cu multă bunăvoinţă, invitîndu-şi mosafirul.

— Ia poftiţi, ia treceţi... şi pe noi să ne iertaţi, că de... ca la ţară.

Era pe la unsprezece dimineaţa, în iunie. Chiar acolo, la munte, arşiţa era simţitoare. În sat, linişte ; se auzea piuitul puilor de găină şi zgomotul ce-l făcea un pîrîiaş

repede în apropiere. Doi brazi înalţi umbreau casa preotului la intrare.

— Ce fericiţi sunteţi dv., părinte, în aşa rai!

— Ca la ţară... ca la ţară, d-le şef. Sănătate să fie, că oriunde e bine... Dar ia poftiţi înăuntru să luaţi o apă rece...

Şi, tot îndemnîndu-l, intrară. Casa preotului era destul de răsărită pentru o casă de ţară. În salon era bine, perdelele lăsate, răcoare, miros de fructe ; pe ferestre se odihneau piramizi de mere, în vîrf cu cîte o lămîie. Pe masa din mijloc, multe, foarte multe lucruri de sare şi piatră. Mai toate aveau săpate flori şi nume *Dydina, Seraphema, Stephanu, Ionu.* Cu lucrurile de pe masa aceea s-ar fi putut bombarda satul.

Părintele Ştefan se uita, încîntat că lui Ionescu îi plac.

— Sunt de la hoţi, de la Telega. Nu vezi d-ta ce meşteri sunt ? Cireaşa aia e o frumuseţe, parcă e un merişor altoit ; s-o mănînci cu ochii. Eu zic să-ţi alegi şi d-ta o piatră, care ţi-o plăcea, s-o ai — ştii — de la noi...

Ionescu se împotrivi ; părintele Ştefan stăruia din răsputeri. La urmă îl făcu să primească o mînă de piatră, o adevărată mînă de piatră : degetele subţiri şi fără articulaţii ; arătătorul mult mai lung ca celelalte ; cel mic, fără unghie, însă ascuţit la vîrf, ca o limbă de briceag.

Prin odăile vecine se auzea foşnet de rochii şi paşi grăbiţi.

— Ţi-o fi foame, domnule Ionescu, zise părintele. Ia să văd ce face preoteasa...

Dar, cînd vru să iasă, se întîlni piept în piept cu dînsa. Erau să se lovească :

— Ptiu, că-mi sări inima, satano !

Şi părintele îşi făcu o cruce.

Preoteasa însă, o cucoană măruntică, slabă şi iutacă, nici n-auzi vorbele popii. Merse glonţ spre Ionescu şi-i întinse mîna cu bărbăţie :

— Popeasca !

— Ionescu ! Încîntat...

Şi Ionescu îi sărută mîna. Din acest sărut înţelese cît de vrednică trebuie să fie în ale bucătăriei coana preoteasă. Zadarnic avusese dînsa grije să toarne o jumătate de sticlă de odicolon de la drogherie ; ceapa — mai puternică — învinsese tot.

Lui Ionescu însă, în minutul acela, mîna preotesei i se păru binecuvîntată, căci îi aduse aminte cu drag de bucate, de masă. Nu mai putea de foame.

— A, dar n-aveţi scaune, zise preoteasa. Pe noi să ne iertaţi, că de... ca la ţară... Mariţo, fuga, scaune !

Mariţa, o ţărăncuţă de vreo zece ani, desculţă, intră cu două scaune ; apoi se duse şi veni cu alte două, şi tot aşa mereu pînă cînd odaia se umplu de scaune. Popa şi preoteasa — vorbind într-una, nu băgau de seamă. Numai Ionescu se uita zîmbind.

În urmă — isprăvind scaunele — Mariţa intră cu o bancă de lemn. Preoteasa sări speriată.

— Ce faci, nebuno ! Piei de aici cu ea ; să nu te văz !

Popa, înfuriat, se luă după ea, ca s-o bată afară. Preoteasa se întoarse către Ionescu.

— Pe noi să ne iertaţi că de... ca la ţară. Cu proastele astea, zău, parcă m-am prostit şi eu.

— Dar sunteţi foarte bine, zise Ionescu.

— Aş ! Ce o să zică bunătatea dv. ? Nu mă văz eu ? Capu face, capu trage. Fetele cînd sunt tinere cred că tot ce zboară se mănîncă. Îmi intrase în cap un fel de sminteală, că, să nu mă mărit dacă n-oi lua unul din aceste două lucruri : ori preot ori militar. Şi Dumnezeu m-a ascultat şi m-a pedepsit. Nu zic, e bun bietul părin-

tele ; ţine la mine, nu-mi zice nici dă-te mai încolo. Dar ce folos dacă stau îngropată de vie, aici la ţară, dacă nu văd un om cu care să mai schimb o vorbă ! Că de... oi fi învăţat şi eu ceva : nu sunt aşa proastă ; am făcut Azilu [1] pîn' la trei clase...

— Aveţi dreptate, răspunse trist Ionescu.

Era bietul om topit de foame. Preoteasa gîndi că povestea ei îl mişcase şi urmă :

— De aceea, domnule, vorbă mare am zis... Sor'mea Serafima, e frumuşică, deşteaptă, menajeră, cu carte şi zestre bună : zece mii şi ale casei. Cîntă din gură romanţe, ca o privighetoare. Ei bine, ştii d-ta ce i-am zis ? „Serafimo ţaţă, cu jurămînt orice să iei, numai popă şi militar să nu iei ; că şi militarul e tot un popă în felul lui..."

Preoteasa se întrerupse deodată. Prin uşa deschisă văzu în sală cuierul încărcat cu vechituri : giubeaua popii, un anteriu ieşit la soare, o pereche de pantaloni cu petice ; apoi o talie de stambă cadrilată şi o rochie galbenă.

Ruşinată se duse repede şi, dintr-o mişcare, luă toate lucrurile în braţe şi fugi cu ele murmurînd...

— Pe noi să ne iertaţi, că de...

În sfîrşit, o rază de speranţă ! Ionescu oftă din greu : intră popa, Serafima şi Mariţa cu tava cu ţuici. Pe o farfurie, mai multe bucăţi de ghiuden [2] şi de pîine. Ionescu le mînca cu ochii.

Serafima era fată de vreo douăzeci şi cinci de ani. Avea ochi negri vioi şi pestrui pe obraz. Era înaltă, mai slabă ca preoteasa ; îmbrăcată într-o talie învoaltă, plină de creţuri şi dantele. Prin deschizăturile mînecelor în formă de pîlnie, mîinile slabe şi lungi

---

[1] Şcoală de fete în Bucureşti (Azilul Elena Doamna).

[2] *ghiuden* — salam.

ieşeau ca două lumînări de nuntă. Preoteasa nu pregetea de a vorbi într-una şi de a-şi cere mereu iertare :

— Pe noi să ne iertaţi că de... ca la ţară. Desigur, la Bucureşti madam Ionescu vă găteşte mai bine... De ce n-a venit şi dumneaei ? Ce bine mi-ar fi părut !... Copii aveţi ?... Mulţi ? Să vă trăiască...

Ionescu răspunse zîmbind :

— Nu sunt însurat.

— Aşa ? Scuzaţi ! Nu face nimic ; ai vreme ; să fii sănătos... Dar ia mănîncă, nu te jena ; mai poftiţi salată de castraveţi, mămăliguţă ; fă ca acasă ; şi pe noi să ne iertaţi, că de...

— Ca la ţară, urmă Ionescu, puţin cam obosit de vorba preotesei, mulţumit însă că nu murise de foame în ziua aceea.

După masă, trecură pe prispă la cafea.

— Acum, Serafimo, să-ţi arăţi talentele, zise părintele Ştefan care prinsese limbă.

Ionescu însuşi, înviorat de mîncare, de aer curat şi vin bun, se arătă mai intim, mai deschis :

— Aşa, domnişoară, nu te lăsăm... Să ne cînţi...

— De ce nu, răspunse fata, roşie de emoţie. Dar sunt cam răguşită.

— Ce are-a face, zise Ionescu. Noi ne mulţumim şi aşa.

Şi Serafima începu. Mai întîi glasul ei tremurător abia păru că îngînă un cîntec.

Popa se necăji :

— Ce, soro, n-ai mîncat azi ! Ce e miorlăitura asta ? Parcă eşti o pisică.

Atunci fata prinse inimă şi cîntă cu putere. Muzica aceea cam plîngătoare, precum şi vocea Serafimei îi deşteptă lui Ionescu vremurile cînd era copist şi sta în Bucureşti pe strada Păunilor. Tocmai cu aşa glas şi cam aşa romanţe îndruga odinioară pe acolo — vara

— o spălătoreasă din vecinătate, călcînd rufele. Amintirea acelor zile de grele nevoi umplu inima lui Ionescu de un fel de duioşie poetică :

— Oh, domnişoară, fără compliment ţi-o mărturisesc, m-ai mişcat. Dar ia spune-mi ce romanţă e aceea pe care ai cîntat-o mai cu foc — ştii — cînd ţineai mîna la inimă ?

Fata se roşi. Preoteasa leşinase de rîs :

— Vai ce comic eşti !

Serafima fugi înăuntru.

— Mă duc s-o împac, zise Ionescu.

Şi se luă după dînsa.

— Domnişoară, domnişoară, mă ierţi ?

Ea intră în salon şi luînd după masă un album, îl întinse lui Ionescu :

— Iacă romanţa care-ţi place : *Suspine crude pieptu-mi zdrobeşte ;* mi-a scris-o Tică, văru-meu. Vrei să ţi-o scriu şi eu d-tale ?

— A, mulţumesc ! Aş avea un suvenir scump din mînuşiţa d-tale !

— Tronc ! Fleacuri !

Ionescu încremeni. Nu cumva o insultase ?

Însă dînsa lăsase ochii în pămînt, ca un copil şiret.

— Ai d-ta alte griji mai mari decît mine, zise ea în vîrful buzelor.

Ionescu băuse cam mult vin la masă, cam mult rom la cafea şi cam multă vişinată în urmă. O căldură binecuvîntată, o fericire neînţeleasă îl făcea să vadă lumea în trandafiriu ; s-ar fi dat prins sclav de bunăvoie, la cel dintîi atac.

Îşi simţea bătăile inimei şi le asculta în linişte, neştiind ce să facă. Serafima îi păru un înger fără seamăn. Ce pestrui ? Ce îmbrăcăminte largă ? Totul acuma era lustruit, neted. Ce ar fi, adică, dacă ar cere-o de nevastă ? Ce viaţă senină ar duce amîndoi ! Ce bine

l-ar înţelege fata asta de la ţară, drăguţă, muncitoare, nevinovată, fără pretenţie! Fu gata să se apropie de dînsa, să-i sărute mîna, să-i şoptească vechiul şi nemuritorul cîntec al dragostei...

Făcu un pas; însă îi fu frică; atît de frică, încît fugi cu albumul afară, unde preoteasa şedea pe gînduri, lîngă ceştile de cafea golite.

— Unde e părintele?

— S-a dus să-ţi culeagă nişte cireşi altoite. Nu ştii ce mult ţine la d-ta; zice că după ce vei veni de la mînăstire să stai la noi o săptămînă, că te duce dumnealui cu brişca noastră la gară...

Ionescu asculta, răsfoind albumul. Erau acolo cugetări, dedicaţii, fragmente de poezii franţuzeşti şi romîneşti, toate cu ortografia greşită:

„Pînă cînd piatra cea neagră
A mormîntului cel trist
Va astupa pe vecie
Pana mea cea de artist,
Eu voi cugeta la tine.
Vara mea cea mult iubită
Care pe albumu acesta
Eşti pe scoarţă iscălită.

TACHE IONESCU
Elev gradul III telegrafo-poştal."

„Ori unde vei merge, ori unde vei călca,
Gîndeşte-te la mine şi nu mă uita.
Fer ghiz mai nix[1]

VARA TA MIŢA"

[1] Corect germ.: *Vergiss mein nicht* — nu mă uita.

„Serafimo, nume sfînt
Ce caţi tu pe-acest pămînt?
Îngerii n-au loc în ceruri
Sau venişi cu daraveruri?

Aduţi aminte de vărul tău

SCARLAT GEORGESCU
Elev seminar clasa V“

Mai scrisese: Riţa Ştefănescu, învăţătoare, Hellene Gheorghiu, Vetuca Vasilescu, precum şi Nae Cristescu, comerciant de delicatese fine; Jorj Doiceanu, amploiat la tribunal, Anastase Protopopescu, elev guard de geniu reangajat; într-un cuvînt, destui.

Ionescu făgădui că va scrie şi el ceva, cînd se va întoarce de la mînăstire.

Serafima venise pe nesimţite şi se aşezase lîngă preoteasa.

— Mîine vă dau şi eu romanţa promisă, zise ea.

— Mulţumesc...

În acest timp, în prag, se ivi o femeie cu ochii mari şi stinşi, cu îmbrăcămintea neîngrijită.

Preoteasa şi Serafima rămaseră încremenite.

Necunoscuta începu să vorbească.

— Uite, domnule, nici la masă nu m-a lăsatără să viu, nici cînd vin alţi mosafiri, tot aşa mă chinuieşte şi mă goneşte amîndouă, că nu ştiu ce au cu mine, că tot de mine se izbesc şi mă ia la ocări şi...

Preoteasa, dezmeticită din surprindere, se ridică iute, o întrerupse din vorbire şi o duse cu sila înăuntru.

Serafima văzu cum Ionescu rămăsese aiurit înaintea acelei umbre de femeie, pe jumătate nebună, vorbind fără rost, fără punct, răsărită aşa din senin.

— E sora părintelui, zise ea. Nu te teme ; *elle ne fait rien ; elle est* cam... *fou ; elle siufre, la pauvre !* [1]

Preoteasa veni, gîfîind de indignare și de oboseală.

— Ce ne pate sufletul, domnule, cu zăltata asta... E soră cu...

— Știu ; mi-a spus domnișoara Serafima tot, zise Ionescu — mai mult pentru ca să arate că pricepuse franțuzeasca Serafimei.

— *Oui !* zise Serafima, care era încă sub impresia vorbelor pe care le rostise cu destulă emoție și teamă. O, de-ar fi știut ea că Ionescu nu înțelesese nimic...

Trăsura era gata ; Ionescu fu condus pînă la poartă de toată familia.

— Vasăzică mîine te așteptăm cu masa, zise popa.

De alături se auzi deodată o voce de femeie :

„Păi da... firește... lesne să te pricopsești, să-ți faci doileturi și gabrioleturi cu bani de furat... păi da... firește... Așa popă cine nu știe ?..."

Era vecina, nevasta notarului, cu care preoteasa se certase de curînd. Zicea toate acestea tare, ascunsă după un tufiș, ca să audă și domnul inspector ce fel de oameni sunt dumnealor.

După ce trăsura se depărtă, preoteasa se întoarse către partea de unde se auzise vorbind. Făcu mîinile pumni și le lovi una de alta :

— Sic ! că n-a ascultat la clevetirile dumitale, cucoană — sic !...

Vru să mai urmeze, dar popa o tîrî cu sila în casă.

Numai Serafima rămăsese în poartă, cu ochii pe șosea, urmînd norul de praf ce se pierdea din ce în ce în zare. O mîhnire neînțeleasă îi strîngea inima. Încercă să cînte romanța, dar nu-i fu cu putință. Se mai uită pe drumul pustiu ; oftă adînc : „Parcă a fost un vis !"

---

[1] Corect fr. : *elle ne fait rien ; elle est... folle ; elle souffre, la pauvre !* — ea nu face nimic, ea este... nebună ; ea suferă, sărmana !

Noaptea, pînă tîrziu, scrise şi transcrise în zeci de rînduri *Suspine crude.* Rupea hîrtiile ; era nemulţumită de cea mai mică greşeală. La urmă, păstră una cu litere mai mari, împodobite cu mai multe flori ; jos scrisese : *Suvenir de la S.*

Apoi, voi să se culce, dar nu putu să adoarmă, căci gîndul îi fugea de colo pînă colo ; pretutindeni vedea pe Ionescu. O mai chinuia apoi şi grija că nu ştia cu ce cuvinte mai alese să-l întîmpine cînd îi va da romanţa. În urmă se hotărî să-i spuie ceva tot pe franţuzeşte. Se dete jos, luă metoda lui Ahn şi începu să o răsfoiască.

Zorii zilei o găsiră deşteaptă. A doua zi era galbenă la faţă ; dusă pe gînduri, căuta singurătatea. Însă Ionescu nu veni şi nu mai veni nici în zilele următoare.

— Să ştii că s-o fi supărat, zicea coana preoteasă. Doamne, şi ce rău îmi pare că ticăloasa de notăreasă mi-a luat vorba, că aveam de gînd să-i mulţumesc şi să-i zic : „Pe noi să ne iertaţi, că de... ca la ţară..."

STÎMPEANU, PĂUNESCU ET C-NIA

— *Nomina odiosa!* [1] Îţi place? Nicu Stîmpeanu în lojă la Dimitroaica. Nostim mai e tipu ăsta, frate. Sunt sigur că o pisează rău pe biata Natalia... Ei, *alea jacta est!* [2] Ce pisălog, Doamne, ce pisălog!...

Şi zicînd acestea, avocatul Titi Păunescu dete vecinului său, procurorului Ionescu, binoclul.

Era adevărat: Stîmpeanu vorbea mereu; iar pe surorile Dimitriu parcă le interesa de aproape convorbirea, atît de mult privirile lor erau aţintite spre el. Numai mama, doamna Dimitriu, văduvă tînără încă, se preocupa de mişcarea din sală: primea graţios saluturile cunoştinţelor, sau lua un aer plin de cochetărie, ori de cîte ori binoclul vreunui indiscret se îndrepta spre loja lor.

Era după actul întîi. Stîmpeanu făcea critica piesei şi a actorilor.

— Vedeţi, domnişoarelor, cum se ambalează la noi lumea din nimicuri. Ce de aplauze nemeritate! La Paris, *une pareille pièce* [3] ar fi căzut cu foc bengal, în mijlocul fluierăturilor. Şi aici... hm! se aplaudă. O, ce

---

[1] Ce nume de ocară! (lat.).
[2] zarurile au fost aruncate (lat.).
[3] o asemenea piesă (fr.).

dificili sunt francezii. Mi-aduc aminte, eram la Rouen sau la Toulouse, îmi pare... Ce e Rouenul? *Une petite ville, une espèce*[1] de Mizil. Se reprezenta pentru prima oară o comedie de Michelet. Cu toată reputaţia autorului, *malgré ça*[2], ruanezii — simpli mizileni — nu s-au sfiit s-o fluiere...

— Dar, mă rog, — întrebă sora cea mică, Mimi, care învăţa încă în pension — Michelet a scris şi comedii?

— A, domnişoară, dacă aţi urmări regulat mişcarea dramatică din Franţa! Dacă aţi citi *Figaro, Gil-Blas*[3], *Le Temps*, aţi vedea că fala secolului al XIX-lea o formează tocmai aceştia: Racine, Jean Corneille, Michelet, Molière, Pascal[4] şi cîţi alţii...

Fata se roşise, mai ales în urma căutăturilor severe ale surorii sale, care o şi mustră:

— Mimi, puteai să renunţi la o întrebare goşe[5].

— Ei, ce-am zis? Că şi eu ştiu un Michelet, care n-a scris comedii. Ce? Asta nu se poate? La noi cum sunt atîţi Popeşti, Ioneşti, Georgeşti, care nu se rudesc? Şi apoi să-ţi spun drept, domnule, eu şi despre Pascal ştiu ceva...

Natalia se încruntase de tot.

Stîmpeanu rîdea triumfător:

— Şi cum vă spuneam, ruanezii au fost mai *sensés*[6]:

---

[1] Un orăşel, un fel de... (fr.).

[2] cu toate acestea (fr.).

[3] *Gil Blas* — nu e titlul unui ziar, ci un celebru roman de Alain René Le Sage (1668—1747).

[4] Aici şi mai încolo, Stîmpeanu, ca să-şi dovedească erudiţia inexistentă, întrebuinţează la întîmplare citate latineşti, nume inventate sau prost plasate, maxime atribuite altora decît autorilor. În cazul de faţă Pascal şi Michelet nu sînt autori dramatici. Racine, Corneille, Molière şi Pascal au trăit în sec. al XVII-lea şi nu în al XIX-lea. Pe Corneille îi chema Pierre şi nu Jean etc.

[5] *goşe* — probabil: stîngace (de la fr. *gauche* — stînga).

[6] simţiţi (fr.)

au fluierat pe o celebritate ; şi noi ne pasionăm după o traducţie rea a unui italian obscur.

— Dar de cine e? întrebă Natalia cu resemnare.

Stîmpeanu ridică din umeri :

— Zău, am şi uitat... Mi se pare Mascagni, Giovanni... Generoso... aşa ceva.

— Ba nu, răspunse Mimi, puţin satisfăcută : uite programul : e de Giacosa ; şi nenea Iorgu mi-a spus că a văzut *Amoruri triste* chiar în italieneşte, iarna trecută, la Milano, şi că a avut succes ! Ba mi-a mai spus că Giacosa e o celebritate la italieni. Dacă nenea Iorgu se înşeală, mă înşel şi eu. Vezi că pe acesta nu-l ştiai !

Stîmpeanu izbucni într-un rîs zgomotos :

— Lasă, văz că te-am necăjit, domnişoară Mimi, eşti destul de rea pentru o elevă...

Începea actul următor. Din cînd în cînd, mai ales în timpul scenelor mai puternice, Stîmpeanu şoptea fetelor :

— *Vous savez ?* [1] O idee : am să scriu un *compte-rendu* [2] intitulat : *Comment on s'ennuie à Piteşti* [3] şi o să descriu piesa de astă-seară cu nostimadele ei.

A doua zi, masa magistraţilor ştia de vizita lui Stîmpeanu în loja Dimitriu. Titu Păunescu, *nomina odiosa,* îşi făcuse datoria. El era reporterul noutăţilor zilei şi nopţii. Numai cu aceasta, dintre toţi străinii, el singur izbutise să se strecoare şi să se menţie la masa magistraţilor, a „exclusiviştilor", a „chinezilor" cum le ziceau cei de alături, de la masa ofiţerilor ; căci era un mare abis între cele două mese ; arareori vreunul de la o masă răspundea la salut, sau saluta pe cei de la cealaltă. Mai ales Stîmpeanu, de la magistraţi, şi locotenentul Popescu, de la ofiţeri, aveau un meşteşug : se

---

[1] Ştiţi (fr.).

[2] Articol, studiu. (fr.).

[3] Cum te plictiseşti la Piteşti (fr.).

uitau la oameni drept în ochi şi cînd aceştia — mai ales străinii, din întîmplare, salutau, ei întorceau capul în altă parte. Cînd un magistrat intra în birt, dacă ofiţerii erau la masă, trîntea uşa, ca să se facă cunoscut. Şi cînd cei de la masă se uitau să vadă pe noul venit, el le arunca priviri fulgerătoare, dar nu-i saluta. Acelaşi lucru făceau la rîndul lor ofiţerii.

Unii pe alţii, se numeau în şoaptă idioţi.

Titu Păunescu nu era tocmai avocat desăvîrşit. Fusese multă vreme grefier de tribunal şi elev al şcoalei de ştiinţe politice din Bucureşti ; apoi, după o călătorie în Belgia, venind în ţară cu titlul de doctor în ştiinţele juridice, trecu un examen de echivalenţă, se înscrise în baroul din Piteşti, şi în curînd deveni prietenul şi distracţia magistraţilor.

Pînă la venirea lui Stîmpeanu, el întreţinuse zgomotul şi veselia la masă. Acum Stîmpeanu, mai apropiat prin situaţie de colegi, cîştigase ceva în paguba lui Titi şi acesta văzu primejdia, căci luă măsuri. Încă mai dinainte ştia două dictoane latineşti, pe care le purtase pretutindeni în lume : la club, la birt, la tribunal. Erau : *alea jacta est* şi *nomina odiosa,* mai ales cel din urmă. Acum se hotărî să înveţe mai multe...

A doua zi după teatru, în lipsa lui Stîmpeanu, Titu imita gesturile acestuia văzute şi studiate din stal.

— Ce vreţi, domnilor ? Don supleant Nico Stîmpeano a fost la înălţime. V-a făcut marţ. Pieptănătura lustruită şi diplomaţia gesturilor erau în plin rol : un adevărat *nomina odiosa...*

Stîmpeanu era fiul unui ţăran îmbogăţit prin păcură. Trimis la Paris ca să facă dreptul, şezu acolo doi ani şi cheltui mult. Tatăl său îl aduse înapoi. După cinci ani luă licenţa în ţară şi prin oamenii zilei fu numit în magistratură, mai întîi la Bucureşti.

Nu putu să reziste mult însă, căci se certa cu preşedintele, făcînd totdeauna opinii separate...

— A, n-ai idee, coane Mişule... Nu mai e procedura de la paşopt... D-ta o să mă-nveţi pe mine? La Paris, într-un proces identic...

Conu Mişu însă, scos din răbdări, făcu raport şi-l mută la Piteşti.

În prima furie, Stîmpeanu se gîndi să-şi dea demisia:

„Ce ţară de nemernici! se gîndea el scrîşnind din dinţi. Oi ajunge eu, curînd, ministru şi-ai să vezi cum am să curăţ, să tai, să distrug, să stîrpesc tot, tot, tot... din rădăcină.

Dar nu, nu demisionez, nu e bine. Voi merge întîi la provincie să-i studiez pe cei de acolo. Întîi analiza şi apoi la lucru... *à l'oeuvre!...*"

Peste trei zile era în Piteşti, la birt la „Cocoşul roşu", la aceeaşi masă cu procurorul Ionescu, cu ceilalţi magistraţi şi cu Titu Păunescu, cu amicul Titu, cum îi ziceau intimii.

Întîia mişcare fu să se uite cu ochii mici, de jur împrejur. Apoi exclamă:

— *Quelle saleté, quelle boutique ordinaire!...*[1] Ei, domnule, să vie aici patronul.

— Domnule, te invit să-ţi mai rectifici murdăria. Eu sunt obişnuit cu marile restaurante din Franţa, şi manierele birtului d-tale mă agasează. Dacă ai vreun imbecil de garson deprins să facă bulete[2], schimbă-l; dacă ai bucătar prost, schimbă-l; în sfîrşit, dacă ai personal prost, material prost, schimbă, schimbă tot; chiar pe d-ta schimbă-te, dacă nu vei fi în stare să mă serveşti. Mă-nţelegi, domnule? Altfel, îţi fac scandal în fiecare zi.

---

[1] Ce murdărie, ce dugheană ordinară! (fr.).

[2] *buletă* — prostie (fr. *boulette*).

Apoi, întorcîndu-se către colegi :

— N-aveţi idee, dragii mei, ce bine se mănîncă în străinătate ; ce confort, ce curăţenie, ce mîncări gustoase... Nu-i ca la boxerii ăştia...

„În stră-i-nă-ta-te ?"

Titu Păunescu simţi indignarea pînă la gît, dar se stăpîni.

„Cum în străinătate ? Adică, ce ? Numai dumnealui a fost ?" cugetă el.

— Mă rog, dacă nu vă supăraţi, domnule Stîmpeanu, v-aş face o întrebare.

Stîmpeanu se întoarse brusc.

— Cum, domnule ?

— O întrebare...

— Poftim !

— În Spania aţi mîncat vreodată ?

— În ţara vinului de Madeira şi a şuncii de Oporto... niciodată, dragă domnule.

— A, mă surprinde, domnule dragă ; francezii sunt entuziasmaţi. Nu mai departe, acum doi ani, am mîncat o tuslama şi nişte ciorbă de schimbea [1] la Barcelona, de-mi lingeam mănuşile... Eram într-un restaurant mare şi trebuia să mă conformez etichetei. Ştii ce formalişti sunt spaniolii. A trebuit să mănînc înmănuşat.

Stîmpeanu se uită bănuitor. Titu însă se ţinea serios.

— Dar cum ai ştiut d-ta să ceri pe spanioleşte tuslama şi schimbea ?

— Foarte simplu, ştiam dinainte. Una se cheamă *tortajada* şi cealaltă *esododura supada di Madrido*. O, ce bune erau !

Peste cîteva zile, cînd intimitatea se mai mări, Nicu Stîmpeanu află gluma, dar nu rîse.

---

[1] *ciorbă de schimbea* — ciorbă de burtă.

— *Qui cherche l'esprit attrape la bêtise...* [1] zise el.

— Ce-a zis, ce-a zis? întrebă Titu.

— *Nomina odiosa*, răspunse procurorul Ionescu, rîzînd. Nimic.

Războiul era declarat. Prilejurile de ceartă se iviră; erau frumoase şi aproape zilnice: Nicu îl făcea pe Titu brînzoi; acesta îi zicea Păcurescu, Ţiţeiescu, Parvinesco.

Apoi se împăcau.

— *Alea jacta est*, zicea Titu; să uităm trecutul.

Şi astfel, pe nesimţite, Stîmpeanu se obişnui cu provincia, cu colegii, cu Titu Păunescu.

*

După ce Titu pusese masa la curent cu vizita din loja Dimitriu, toţi aşteptară cu nerăbdare. Se pregătise lui Nicu manifestaţie şi interpelări.

Cum se ivi în uşa birtului, fu curată ovaţie:

— Aaa! Eee! Iii! Ooo! Uuu! Să ne trăiască musiu Niculae, să ne trăiască; ce-am auzit să fie cu noroc!

— *Sic transit gloria mundi!* [2] strigă Păunescu.

— Ce?... A, vă-nţeleg, zise Nicu. Şi se trînti leneş pe canapea, la masă, mîngîindu-şi barba. Ştiu, ştiu; aţi auzit de eşecul de la club de azi noapte. De ce n-aţi mai stat? Cel puţin dacă luaţi voi paralele, nu-mi era necaz. Să ştiţi, băieţi, cu pleşuvii să nu mai jucaţi pocher niciodată. Avea o vervă chelul de Iliescu, nemaipomenită. *C'est inouïe!* [3] Ce întîlniri am avut! Făceam *brelan* de aşi, avea *full* de şapte; aveam *carré* de popi, el prindea de aşi; norocos la cacialmale, norocos *par-*

---

[1] Cine vrea cu orice preţ să fie spiritual, ajunge să spună prostii (fr.).

[2] Aşa trece faima lumii (lat.).

[3] E nemaipomenit! (fr.).

tout[1] *!* Zi-i brînzoi cu noroc şi lasă-l. Iar eu, o ghină teribilă ! Am stat pînă la patru ; şi n-am dat nici mai mult, nici mai puţin de trei mii de frăncuţi ! Uf ! sunt mai mult decît plictisit. Dar voi ce faceţi ? Aţi mîncat ?

— Degeaba, degeaba, nene Niculе... Nu te mai preface *quantum satis*[2]... Ştim tot, zise Păunescu, cu vocea lui tare, apăsată. Clubul e club ! Asta e ceva obişnuit. Lasă-l pe Iliescu. Spune-ne ce căutai în loja cu zestre ? Or, *alea jacta est ?*

— Da, da, *ça y est*[3] *!* Ce căutai în zestrea cu lojă ? întrebă procurorul zîmbind...

— A, în lojă !

Nicu se încruntă puţin.

— Ştiţi că sunteţi nostimi ! Mie-mi place să *frecantez*[4] lumea inteligentă. N-o să mă apuc să mor de inaniţie ca amicul Titu Păunescu, zis şi gură de Tîrgovişte.

— Mă prind, onorabile — răspunse Titu — că dacă te-aş întreba ce e aia inaniţie n-ai şti.

— I-ascultă, brînzoiule, n-am chef totdeauna de glumă, mai ales de insipidităţile d-tale. Mult o să mă pisezi ? Tu o să-mi faci proces de gramatică, tocmai tu, un grefier ordinar, lustruit în Patagonia ? Să mă laşi în pace, te invit ! Că de unde nu, uite !

Şi, ridicînd şervetul, îl lovi uşor peste nas.

Păunescu se uită la el lung, răbdător, filozofic ; apoi zise :

— Nici salcia pom... nici... Ei, musiu, cu un *quousque tandem* ca tine, nu pot decît să-mi iau pălăria şi să zic...

---

[1] pretutindeni (fr.).
[2] cît e necesar (lat.).
[3] asta e ! (fr.).
[4] să frecventez (de la fr. *fréquenter*).

Dar nu zise nimic. Indignarea îl îneca.
Plecă.
Nicu era furios.
— A, dar e nesuferit ăsta cu tupeul şi ignoranţa lui. Cum toleraţi, monşer, aşa tip la masă. În străinătate nu l-ar primi nici chelner. Numai la noi vezi tot soiul de burtă-verde în situaţii nepotrivite. Auzi la ce mijloace recurge, ca să provoace ! Să mă întrebe ca pe un copil ce e aia inaniţie, ca şi cum s-ar mai îndoi cineva că inaniţie înseamnă asfixie...
Explicaţia aceasta fu neaşteptată. Procurorul se înecă cu nişte macaroane. Fu un hohot general.
Stîmpeanu rămase uimit.
— De ce rîdeţi ?
— A avut dreptate... Habar n-ai...
— Cum ? A, dar azi aţi căpiat cu toţii... Bună ziua, domnilor !
Şi ieşi furios, trîntind uşa.
— Ce sălbatici, ce sălbatici ! Negreşit, stric eu că m-am coborît aici. Dar acum sunt decis. *Il le faut !* [1]

*

— *Bonjour*, Nicule !
— Bună ziua, *mon colonel !*
— Dar încotro ?
— Să-mi fac bagajul. *Filez !* [2] *Vous savez la nouvelle ?* [3] Îmi dau demisia...
— Eh, *tu blagues* [4]... Ce spui ? Lasă şaga. Un băiet aşa de şarmant ca mata. Cum să-mi plece mie parte-

[1] Trebuie (fr.).
[2] Mă car (de la fr. *filer).*
[3] Ştii noutatea ? (fr.).
[4] glumeşti (fr.).

nerul de *écarté*? Șe, vrai să mă leși vădan? Nu mai șegui...

— Nu, *mon colonel*, dar înțelegi, pentru situația mea nu face. De ce aș ocupa locul unui nenorocit. Și apoi, nu eram decis pentru carieră! La ce să aspir? La un post inamovibil? La înmormîntarea de viu? Înțelegi, e înjositor... Am alte aspirații... În tot cazul în Franța se apreciază mai bine meritele. Și-apoi simt că de-aș mai sta o zi, aș muri de *spleen*[1]...

Fără îndoială, Nicu avea multe cuvinte de mîhnire în ziua aceea. De dimineață, un fost fecior al lui, intrat de curînd în serviciul familiei Dimitriu, venise să-i spună lucruri teribile.

Seara, după teatru, fusese o scenă furtunoasă între Natalia și mama ei.

— Oricare ți-ar fi sentimentele, e zadarnic, domnișoară. Săptămîna viitoare ai să pleci la Lipsca pentru piano și germană. Iar cît despre domnu Stîmpeanu, la noi nu mai are ce căuta. Pentru farseuri și cartofori, ușa casei mele e închisă; mai ales că vrea să-și îndrepteze ruina pe socoteala noastră. Ca probă, uite ce-mi scrie Sofița din Rîmnic, în privința dumnealui: Bătrînul a murit acum două luni, lăsînd datorii enorme. Ca orice om simplu, văzîndu-se deodată în bani, n-a știut să și-i păstreze. Fii-săi i-a tocat ginere-său, militarul, toată zestrea. Iar ăsta își cheltuiește acum ultimele resurse, vînînd la întîmplare ceea ce numesc ei o lovitură. Și cel puțin dacă ar fi un om de valoare. Dar ce știe decît să fie îndrăzneț, să-și aranjeze barba și să se poarte necuviincios cu damele? Un om care-ți vine nepoftit în loje și nu simte cînd îi dai să înțeleagă că trebuie să plece, nu poate fi cumsecade.

---

[1] plictiseală (eng.).

*

A treia zi chiar, Stîmpeanu părăsi Piteştii. Se duse mai întîi acasă. Vîndu partea ce i se mai cuvenea din moşia părintească, şi cu cei din urmă bani, plecă deocamdată la Monte-Carlo.

*

Peste doi ani se ivi iarăşi în Piteşti. Puţin îmbătrînit, cu zbîrcituri la coada ochilor, cu barba tăiată mic şi rotund. Hainele abia păstrau eleganţa unui trecut îndepărtat. Oraşul i se părea neschimbat. Aceeaşi linişte pe care o lăsase la plecare.

Se duse la club.

Cel dintîi pe care-l întîlni fu colonelul :

— *Bonjour, mon colonel !*

— *Bonjour, mon vieux* [1] ! A, dar ce transformare ! Pariez că te-ai însurat.

Şi colonelul rîse.

— O, nu, colonele ! Iată o crimă pe care n-am comis-o încă. Cînd vei fi dispus să mă asculţi, o să-ţi povestesc aventuri demne de *O mie şi una de nopţi. En somme* [2], deocamdată, pot să-ţi spun un lucru : *cherchez la femme* [3]. M-am încurcat cu o tipesă pe care aş fi urmat-o şi în fundul iadului. Ce ochi, ah ! ce ochi, colonele !

— N-o fi madam Ruleta ?

— O, nu, parol ! *Blague à part* [4]... Era marchiză şi mă iubea.

---

[1] bătrîne ! (fr.).
[2] Pe scurt (fr.).
[3] căutaţi femeia (fr.).
[4] Să lăsăm gluma (fr.).

— *Je comprends le reste*[1] *:* a venit marchizul, te-a prins, etc., etc. etc., apoi un duel etc.

— Nu, nu ! Nu. Era liberă, văduvă.

— Ca mine, oftă colonelul.

— Şi tocmai fiindcă era prea liberă şi prea văduvă, de aceea am pierdut-o. Mi-a răpit-o un englez. Au dispărut deodată, în America mi se pare. Banul, banul învinsese... Dar, *une autrefois*[2], am să-ţi descriu scenele, detaliile... E nostim, e nostim de tot.

În realitate banii se duseseră la joc. Povestea cu marchiza şi englezul era purtată pretutindeni. Nicu pierduse din tactul cu care inventa odinioară basmele. Acum exagera prea mult ; şi nu vedea că lumea simte şi-i rîde în faţă.

Cu Titu se împăcase.

— Să uităm ce-a fost — zise acesta — eu, în faţa copilăriilor sunt un fel de *sancta simplicitas*[3], nu ţin cont.

Totuşi, cu timpul, chiar Păunescu începu să-l ocolească. Îl ataca prea des cu împrumuturile :

— *Mon vieux, passez moi, je vous prie, cent francs jusqu'a demain !*[4]

Totdeauna în chestiuni de bani vorbea franţuzeşte. Cu lumea cealaltă însă nu-şi schimba ţinuta.

Veşnic cu un ghiozdan la subţioară, răspundea celor care-l întrebau cum merg afacerile :

— Excelent ! Prea bine chiar. Sunt în căutarea unui secretar, băiat bun şi activ. Doamne, cine-ar crede ? Lighioanele astea de băieţi de încredere sunt aşa de greu de găsit...

---

[1] Restul îl înţeleg (fr.).

[2] altă dată (fr.).

[3] sfîntă nevinovăţie (lat.).

[4] Bătrîne, împrumută-mi, te rog, o sută de franci pînă mîine (fr.).

*

Se apropiau alegerile. Stîmpeanu avu o inspirație. Se duse la prefect :

— Ajută-mă să scot o gazetă și are să-ți placă. Talentul condeiului l-am avut totdeauna. *C'est mon don spécial.* [1]

I se dete bani. Gazeta apăru.

În adevăr, stîrni furtuni. Trei procese de calomnii grave i se intentară chiar a doua zi. Se întîmplă apoi ca guvernul să demisioneze ; Stîmpeanu căzu în mîinile opoziției, ajunsă acum la putere.

Rezultatul fu un proces corecțional. Nicu fu osîndit la cîteva luni de închisoare. Pentru cîtva timp scăpa de grija chiriei și a mesei. I se acordă libertatea pe cauțiune. Dar, cum știa că n-are cine să-i dea banii trebuincioși, respinse grația judecătorilor, cu indignare.

— Nu, nu ! Vorba lui Napoleon : „Mai bine nu domnesc de loc, decît să domnesc peste eretici !“ Duceți-mă la închisoare.

Titu, care asista la proces, aplaudă cu entuziasm. Glasul sonor, vorba lui rară, se auzi în mijlocul tăcerii :

— Bravissimo, Stîmpene. Te-ai purtat ca un... *sine qua non* [2], ca un *nec plus ultra* [3] !

La ieșire, Stîmpeanu zări în sala tribunalului pe colonel !

— *Bonjour, mon colonel !*

Dar colonelul nu-i răspunse...

De o săptămînă, Nicu era la penitenciar. I se dăduse odaie deosebită și se împrietenise cu directorul. În li-

[1] E însușirea mea deosebită (fr.).
[2] fără de care nu se poate (lat.).
[3] nu mai departe (lat.)

niştea vieţii mînăstireşti de acolo, departe de lume, ceva din vioiciunea de altădată se redeşteptase într-însul. Izbutise să captiveze cu desăvîrşire naivitatea directorului, care-l asculta şi-l credea ; adesea şedeau amîndoi citind jurnale.

— După ce vei pleca de-aici, ce ai de gînd să faci, domnule Stîmpeanu ? îl întrebă într-o zi directorul.

— Cum ? Nu ghiceşti ? Politică. Sunt hotărît, *je suis décidé, qui que ce soit*[1] *!* Am şanse mari să capăt în curînd mandatul de deputat. Ce vrei ! Reputaţia tatii şi chiar a mea. Unde pui apoi reclama pe care mi-a făcut-o sentinţa ? D-ta nu vezi că a fost o înscenare politică ? E o persecuţie *saiantă*[2] : sare în ochi.

Apoi, după cinci minute de tăcere şi adîncă reverie :

— *À-propos,* directore, cred că nu te mai îndoieşti că n-o să fii uitat. Fii sincer, nu te jena şi spune-mi de pe acum ce post visezi. Pe parolă dacă nu voi face să fii numit în douăzeci şi patru de ore...

— Ei — răspunse directorul cu zîmbetul naiv al celor ce cred în minuni — eu m-aş gîndi la multe ; dar să-ţi spun drept : m-ar aranja un director de minister, de pildă.

— Hm ! Eşti modest. Îl vei avea. *C'est si facile...*[3] Înţelegi, pe onoarea mea, îl vei avea...

Şi Stîmpeanu începu să se plimbe prin odaie, distrat, cu ochii pe fereastră, cu aere diplomatice, cu mîinile în buzunar, ca şi cum ar fi fost în clipa aceea deputat influent, conducînd iţele unei întregi politici.

Negreşit, din închipuirea lui, gîndul că e în puşcărie alunecase pe furiş, luîndu-şi zborul — cine ştie — în alte lumi, departe, departe...

---

[1] sînt hotărît, orice ar fi (fr.).

[2] evidentă (fr. *saillante*).

[3] E aşa de uşor (fr.).

DÎNSA

Şi acum vine să petreacă sărbătorile cu dînşii... O adevărată minune. Ce Crăciun frumos au să facă ei cu *nenea !*

Dar bătrîna ! Se închină mereu, căutînd spre cer :

„Doamne, dă-i gîndul bun... să nu se mai întoarcă şi acum din cale. Mi se pare o mie de veacuri pînă să-l văz. Băiatul mamii !"

De bucurie, a şi uitat că de dimineaţă îl blestemase :

„Auzi d-ta, doi ani de zile să nu-i mai calce piciorul pe aici ! Ticălosul !... Numai noi ştim — mamele — cît chin, cîtă muncă pînă-i creştem. N-ar fi vrednici nici să ne treacă pe dinainte... Dar de unde vor să auză măcar ?... I-am dat viaţă, m-am canonit ; Dumnezeu ştie cîte nopţi am vegheat la patul lui ! Ba că a tresărit, ba mi s-a părut că-l aud gemînd. A, să-i schimb compresele, să-i dau doftoria ; să văd de s-a răcorit sau de-i dogoresc obrajii... Cîtă bătaie de cap, cîtă osteneală... Şi cînd te gîndeşti pentru cine am făcut toate astea ? Pentru cine l-am scos din necazuri ! Pentru o destrăbălată, pentru o babornıţă care-i mănîncă tinereţele ! Cîtă grije, cîtă amărăciune, cît rău ne-a făcut nouă femeia asta... mă mir cum de o mai rabdă Dumnezeu !... Cum de nu o ajung blestemele mele ? Că se

zice, de, că blestemul părinţilor e rău, te-ajunge şi pe lumea cealaltă...“

Povestea e simplă :

Cîţiva ani mai înainte, băiatul cel mare, Petre, luînd o slujbă, plecase la Bucureşti. După moartea tatălui, în el rămăsese nădejdea casei. Şi erau destule guri : Florica, fată de măritat ; Traian, băiat mare : învăţa la gimnaziu, rupea ghete, cărţi, haine ; apoi trei mai mici, Georgică, Mitică şi Anicuţa. Unde mai pui pe bunica, bătrînă de nouăzeci de ani, damblagioaică, mestecînd în sec, în fundul unui pat, într-un iatac întunecos plin de gutui şi cu miros de mucegai ; şi tot mai erau : Virginia, rudenie de departe, orfană luată de milă în familie : cu obrazul drept paralizat, vorbind bîlbîit, veşnic clipind din ochi. În sfîrşit, Marghioala, credincioasa casei, rămăşiţă de pe vremuri, slugă pe viaţă, menită să-şi sfîrşească aici cariera. Şi Marghioala nu era numai ea singură ; avea păcatul ei : o turmă întreagă de cîini şi de pisici, de care era nedespărţită : Bubi, Neagu, Azor, Miţa, Matei, suflete şi ele cu nas, cu gură, cu foame, cu sete, cu pretenţii, poate.

O adevărată povară şi numai o singură putere : Petre.

La Bucureşti cunoscu lume. Băiat voinic, frumos, dar sărac, căzu uşor în mreje. Şi se simţi mîndru de înălţare, uitînd în întîia orbire că regina visurilor era o bătrînă care ar fi putut să-i fie mamă. Ce-i păsa ? De acum încolo, adio griji. În schimb, mese bogate, ceaiuri şi lichioruri, covoare de Persia, teatru, muscali, bani totdeauna, lux.

Şi nu-şi uită de-ai lui... Le trimitea şi lor, mai ales la început. Cînd află însă mama, rămase trăsnită :

— Auzi, spurcatul ?...

Şi d-abia îl aştepta. Se pregătea în fel de fel de chipuri cum să-i zică, ce vorbe grele să întrebuinţeze, ca să simtă, să-l usture...

Dar cînd îl văzu — de bucurie — cătă şi nu găsi decît mîngîiere. Ce vrei ? Era băiatul cel mai mare, stîlpul casei, nenea, de care tremurau şi Anicuţa, şi Mitică, şi Georgică, şi cîinii, şi pisicile. Se uitau în gura lui, ca la un Dumnezeu. Să se fi încruntat nenea niţel şi ar fi intrat cu toţii în pămînt... Dar să se fi răstit ?... Doamne !...

Atîta îndrăzni bătrîna să-i zică într-un rînd cînd, voind să-l sărute, el se smulse cam cu silă :

— De, lasă, mamă, că doar eşti învăţat cu sărutatul bătrînelor... Cel puţin pe al meu primeşte-l mai cu drag... E de la mamă...

De atunci, doi ani de zile n-a mai dat pe acasă. Şi bătrîna se tot plîngea :

— Auzi dumneata, Petrică, stîlpul casei !...

Zilnic blestema :

— Cum de o mai rabdă Dumnezeu ?... Cum ?... Cum ?...

Ba încă de la o vreme parcă îi şi uitase. Ajutorul le venea mai rar. Florica, biata fată, cosea şi croia pe capete ; dar de unde să poţi răzbi cu două mîini atîta leotă ?

Azor începuse să urle noaptea.

— De capu-ţi, potaie ! O să te dăm la hingheri...

Aflase şi mahalaua :

„Biata coana Manda, ce parte avu de fii-su ! S-a ales un stricat şi jumătate ; cel puţin de ar avea noroc de ăi mici... Auzi, soro ? Zice că s-a înhăitat la Bucureşti cu o macaraoană d-alea, cu un fel de marchiză stravagantă, cam ti-tiu ! Doamne fereşte şi pe ăl mai duşman !..."

Şi acum, în ajunul Crăciunului, n-aveau nici foc în sobă. Traian, vîrît în mantaua lui veche, cu şapca de licean pe cap, cu nasul vînăt, se juca la fereastră, lipind un ban sîrbesc pe florile de gheaţă. Prin ochiurile fă-

cute, se zăreau fulgii mari, aproape nişte cocoloaşe, căzînd grei afară : şi liniştea îngropa din ce în ce mai adînc zgomotul. Georgică, Mitică şi Anicuţa, mici cum erau, încăpuseră cîteşitrei în blana bunichii şi ce chef făceau acolo ! Bubi era între dînşii ; cu cît îl strîngeau mai rău de coadă, cu atît mîrîia mai tare ; dar nu-i muşca ; era înţelept ; îşi cunoştea tovarăşii. Florica citea tare un *Univers* vechi, plimbîndu-se prin odaie. Virginia se uita la toţi, prostită. Din cînd în cînd mormăia ceva neînţeles împotriva gălăgiei copiilor. Obrazul drept, cu ochi cu tot, avea tresăriri nervoase : mişcări de iepure. Din fundul iatacului se auzea oftatul bunichii, lung şi greoi, ca iarna.

Coana Manda îşi frîngea mîinile în bucătărie. Şi acolo cenuşa încremenise pe vatră.

— Ce zici, Marghioalo, n-ai nici o lescaie, soro ! Măcar cîţiva lei de parale... că ţi i-oi plăti... Ce Dumnezeu faci tu cu banii ?... Că, slavă Domnului, vecinii îţi tot dau cînd te las să le cari apă...

Marghioala oftă :

— Zău n-am, coniţă !...

— Lasă, că şi tu eşti o mînă spartă...

Apoi ieşi să vadă cine o cheamă.

Traian era în uşă :

— Mamă, mamă... auzi... trece ăla cu covrigi... dă-mi să cumpăr...

Odată singură în bucătărie, Marghioala încuie uşa. Apoi se apropie de o ladă veche. Scoase de la sîn cheiţa şi descuie lacătul. Pe capac, o solniţă veche, de lemn, cu resturi de sare negricioasă ; la un colţ, o bucată de slănină rîncedă. Marghioala le dete la o parte. Mai-nainte de a deschide o înecă o tuse răguşită, apoi ridică încet capacul : dinăuntru ieşi un miros de rufe vechi, purtate. Şi erau atîtea : rochii de stambă, tălii rupte, de ale cucoanei... „Ce de ţoale !" îşi zise ea şi începu să le

scoată. Tocmai din fund de tot apucă un ciorap negru, de lînă, înnodat de trei ori. Din el scoase o batistă, în colţul căreia sta ascuns un fişic de bani, averea ei, comoara ei, economiile ei de douăzeci de ani : opt mii de lei... Patru sute pe an. Se uită împrejur, neliniştită. Desprinse tremurînd cinci sute de lei şi puse restul la loc. Apoi se duse să-şi caute stăpîna, pregătindu-şi în gînd discursul — plin de jurăminte — cu care avea să-şi apere împrumutul.

Dar în casă îi găsi pe toţi jucînd de bucurie.

— Mamă Marghioală, vine nenea, vine nenea. Diseară !... Ne-a trimis bani, două mii de lei... şi un car cu lemne... şi nişte pachete cu cozonaci... Face cu noi Crăciunul... Ce bine-mi pare !...

Veselia zgomotoasă ţinu puţin. Cînd sosi Petre, se schimbă într-o veselie potolită, ascunsă. Toţi se uitau lung la el, mai ales cei mici, pentru care era pe jumătate străin. Iar el trecea grăbit de la unul la altul : „Ce faci tu, urîtule !... Dar tu, mielule ?... Dar tu, purceluşule ?... Picii lui nen'su, cum au crescut ei !..."

Numai Florica îndrăzni mai mult. Se apropie de el şi-l mirosi pe umăr :

— Bre, nene, ce parfumat eşti ! Miroşi a livănţică... Ai primit *poştala* mea, cu vederi, scrisă cu *creonu ?...*

Aşa Crăciun bogat de mult nu văzuseră : şuncă, purcel fript, vin roşu ; pînă şi bunica e adusă, spre marea bucurie a copiilor. Aşa ceruse nenea.

Nenea însă e stîngaci de tot. Simte că e socotit ca un străin. Vorbeşte rar, mai mult mănîncă. Se fac pauze mari de tăcere. Şi totuşi se sileşte să fie prietenos. De la el se aşteaptă tot îndemnul la vorbă, toate noutăţile. Povestea lor, a celor de acasă, fusese scurtă : sărăcie şi necazuri ; se încheiase repede. A, din parte-i ar fi avut el să spună multe şi ce n-ar fi dat ele — coana Manda şi Florica — să le afle, să le ştie !...

Atîta doar îndrăzni să-l întrebe :

— Ai fost sănătos, maică ?

— Da, mamă...

Toată noaptea nu dormise, mulţumind icoanelor lui sf. Nicolae şi Maicii Domnului că i l-au ţinut sănătos. Şi ce grije avusese să nu se stingă candela ! În sfîrşit, Petre găsi ceva de spus. Se întoarse spre Florica, şi, cătînd drept în ochii ei albaştri :

— Ei, dar tu ? Cînd ne faci o nuntă ? N-a venit nimeni, nici un flăcăiaş pînă acum ?

Fata, roşie, se trînti pe scaun, prefăcîndu-se mînioasă:

— Zău, nene... şi dumneata !...

— Ce zici, mamă, n-ar fi vremea ?

— Ba eu cred că a început chiar să treacă... O năzuroasă, dumneaei... Venise un om cumsecade, un băiat din mahala — îi zice Gheorghe — dulgher, cu părăluţe, cu prăvălioara lui...

— Ei, şi ?

— Cine a putut să se apropie de dînsa ?... Cînd s-a răstit la mine o dată. „Da ce, mamă, să iau pe ciupitul ăla ?... Cu pantalonii creţi ?..." Apoi, draga mea — i-am zis — aşteaptă tu mult şi bine — că ăl neciupit, ăl frumos, ăl cu pantalonii strimţi, nu se uită el la d-alde tine. Uite, să ţi-o spun : I-a căzut cu tronc, unul, Mihăescu, elev de administraţie, d-ăla cu fireturi albe. Bun băiat, n-am ce zice : dar cere zestre ; nu mi-a spus mie Ienăchioaia... a lui Ienache ? Fără cinci mii de franci nu se însoară... De unde să-i dăm noi atîta ?... I-o fi plăcînd ei vătraiul, dar vezi, costă scump...

— Cinci mii de franci... cam mult... să ne mai gîndim... zise Petre.

Fata nu mai avea astîmpăr de ruşine. Se aşeza mereu pe scaun şi tot nu-şi găsea locul. La urmă îşi făcu de lucru : luă cana şi începu să toarne vin la toţi.

Coana Manda ridică paharul :
— Petrică, maică, la mulţi ani ! Dumnezeu să te norocească, să-ţi ajute după inima ta bună...
Atît. Parcă ar fi vrut să mai zică ceva, dar se stăpîni.
Toţi ridicaseră paharele :
— Să trăieşti, nene ; să trăieşti, nenicule !
— Închină şi cu mine !
— Şi cu mine !
— Şi cu mine...
— Cu mine n-ai ciocnit !
Se făcuse atîta zgomot. Pînă şi Virginia rîdea, clipind mereu din ochi, mişcînd într-una obrazul prins de spasmuri. Bunica se uita la toţi, aiurită. Ochii ei pămîntii obosiseră să mai prindă şi să priceapă fericirea atîtor odrasle.
Coana Manda însă nu sfîrşise. Da semn de nerăbdare, se vedea bine că o roade să mai zică ceva. Şi zise cam cu sfială :
— Petrică... să trăiască şi... *dînsa*... că — să nu mînii pe Dumnezeu — e bună : de pe urma dînşii, dacă e vorba, mîncăm azi, în sărbători, o pîine...
Bătrîna vorbise cu noduri, pe jumătate înecată. Nimeni nu îndrăzni să pună mîna pe pahar — toţi aşteptau să vadă ce face nenea. Nenea însă, ţinea ochii în jos. Cea din urmă vorbă, răsunase trist, ca o dojană : „o pîine"...
Atunci simţi ea cum i se urcă sîngele în cap.
„Am făcut prostie. Mai bine tăceam. Ia uite-l cum a îngălbenit !..."
Şi se bătu uşor, cu palma peste gură, căci i se păruse că cineva o întreabă la ureche, încet, dar amarnic de o seca în suflet :
„Ce-ai făcut ?... E păcat... La aşa zi !... Nu te gîndeşti ?... Ai fată mare..."

LA VREME

„Doamne, cu cine o fi mama ?"

Şi Ana alergă la uşă...

— O mai cunoşti, Ano ?

Prin voalul des, abia se zărea faţa fragedă şi ochii vioi ai tinerei necunoscute. Orbită de lumina de afară şi de gerul care o făcuse să lăcrămeze, Ana se uită întîi cercetător. Apoi recunoscu :

— Eliza ! Tu eşti ! Aşa e ?

Şi iute îi sărută obrazul rece, prin voal.

Cele două femei aduseseră cu ele deodată şi frig şi parfum de primăvară, înveselind odăile ca o adiere de zefir.

De cinci ani prietena Anei, măritată, plecase în străinătate. Bărbatul ei, om bogat, avea patima călătoriei. Şi poate Eliza n-ar fi părăsit Franţa multă vreme încă, de nu rămînea văduvă.

Vorbăreaţă, veselă, avea de spus atîtea, încît Ana şi mama ei tăcuseră de tot, ascultînd-o. Apoi, la urmă, întrebă deodată :

— Ano, ştiu : şi tu te-ai măritat. Am aflat-o tîrziu. Pe de altă parte însă, mai bine că n-am ştiut : e un bărbat care te face nefericită...

— Cine ţi-a spus ? Mama ?

Şi Ana se uită întunecată la mama ei, care zîmbea uşor :

— Ei, da, negreşit. Eu i-am spus. Eliza e ca şi fata mea ; ba poate mai înţeleaptă şi mai supusă decît tine. De dînsa nu mă sfiesc. De cîte ori sfaturile mele nu i-au fost spre bine ? Întreab-o. Închipuieşte-ţi, draga mea, cît trebuie să fie fiinţa asta de nebună, ca să sufere atîtea chinuri de la un om care de doi ani n-o duce decît într-un desfrîu, nu face decît risipeşte banii. Iar dumneaei stă ca o martiră, cum o vezi, închisă zile întregi în casă, şi e încîntată că e dispreţuită, se mulţumeşte să fie tratată ca o slujnică.

— Doamne, mamă, cum vorbeşti !

— Lasă-mă, lasă-mă, Ano fată ; dar cui ai semănat tu aşa, fără voinţă, fără pic de amor propriu în tine, nu ştiu. Sărmanul tat'-tău nu ieşea din cuvîntul meu.

Şi bătrîna, vorbind, îşi făcea vînt într-una.

— Unde l-aţi cunoscut ? E în schimb frumuşel ? Părea cel puţin că o iubeşte, la început, pe Ana ?

— Şi acum îl blestem pe Ionel. El, văru-su, i l-a recomandat într-o seară la bal la „Crucea roşie". Peste două zile mi l-a dus acasă. Musiu Ionel pleda în favoarea lui : „Are parale, ţaţă Sofiţo... E băiatul lui Iancu Georgian... Cine n-a auzit de Iancu Georgian, mare proprietar, care a murit anul trecut ?..."

Drept era un singur lucru : că ginere-meu moştenise de la bătrîn partea lui, opt sute de mii de lei. Dar despre calităţile personale se ferise domnu Ionel să-mi vorbească. Şi de aici a pornit tot răul. În doi ani, scumpa mea, şi-a cheltuit, nepricopsitul, toată averea ; iar din banii Anei, întreab-o cît a mai rămas şi felicit-o, căci cu consimţămîntul dumneaei s-au mîncat... O s-o lase pe drumuri, o s-ajungă cerşetoare şi tot n-o să se înveţe minte. Greşeala mare a fost a mea, cînd m-am

jertfit să-i dau tot ce aveam pe suflet. O să vadă ea ce o să îndure tocmai după ce m-or băga în pămînt.

— Dar bine, pe d-ta nu te-au întrebat cînd a fost vorba să se atingă de banii ei ?...

— O, ba da. A speriat-o că se împuşcă ; a amenințat-o că se desparte. Mi-a trimis-o acasă. Parcă o văd cu ochii umflați, disperată, strigînd : „Sunt o nenorocită, ce mă fac ?..." Îmi venea s-o bat. Am început de necaz s-o îngîn : „Sunt o ne-no-ro-ci-tă... Ce mă fac ?... S-a dus giuvaeru, s-a dus odorul !..." Ce crezi că a făcut ? Peste două săptămîni a şters-o pe furiş. S-a întors umilită la dumnealui. A mers la tribunal, i-a dat consimțămîntul şi i-a plătit nopțile pierdute la club ; pînă şi la cîini era dator.

Ana îi luă apărarea.

— I-a cheltuit cu politica. Nu mi-a spus el mie ? De ce vorbeşti aşa ?

— Taci, că te-ai prostit cu desăvîrşire. Tot ce ți se spune, crezi.

— I s-a oferit o prefectură, dar a refuzat.

— Ha, ha, nu-ți spui eu ? Cum îşi bate joc de dînsa... Şi de ce n-a primit, mă rog ?

— Vrea deputat...

Şi Ana, ca să scape de rana unui nou răspuns de imputare, găsi un pretext să le părăsească o clipă.

— Ei, ce zici, Elizo ? Ai mai văzut să cadă cineva atît de jos ? Fata asta are să mă omoare iute-iute. Ieri am avut o ameţeală de credeam că hait !

Eliza se apropie şi-i luă uşor o mînă :

— Singurul leac e ce-ţi spuneam adineaori... Frate-meu, Alexandru, ţine încă la ea : într-una, cît am stat la Paris, mă întreba : „Ce o fi făcînd Ana ?... S-o fi schimbat ? Am visat-o azi noapte, mare, formată, frumoasă... Uite, parcă-i văd ochii... Ce ochi !... Ce vorbă fermecătoare !..." Cînd îl căutai, visa pe Ana... Ar fi singurul

care ar putea-o scăpa. Apoi, e încă destul de drăgălaşe. Mă uit la ea şi parcă tot aş vreo s-o sărut. E atît de dulce, atît de caldă fiinţa ei toată, purtarea ei ! Şi mai ales puţin palidă cum e acum, parcă e un înger. Auzi, ce noroc să aibă nevrednicul acela ?... La piano mai cîntă ? Tot aşa de bine ? Sau l-a părăsit ?

— Artistic... o admiră o lume. Dar ea nu vrea să ştie de nimic. Dacă nu-i place lui Mişu !...

Ana intră.

— Ascultă, Ano ; eu am venit azi cu o invitaţie, să ştii, zise Eliza. Miercuri e bal la noi. Am chemat toate cunoştinţele. Trebuie să fiţi şi voi. Altfel nu-ţi mai vorbesc în viaţa mea...

— Să vedem... Dacă o vrea Mişu...

În aceeaşi zi de dimineaţă un om căutase pe Mişu Georgian, cu o scrisoare. Pe adresă, scris de femeie. Fusese trimis la club, şi cei de acolo îl îndreptaseră acasă. Aducătorul avea ordin să o dea numai în mîna domnului. Feciorul, un vechi şi dibaci credincios al Anei, moştenire de la tatăl ei, se dete drept domnu, şi luă biletul, care intră astfel în mîna stăpînei.

O femeie îi da întîlnire chiar în seara aceea la ceasul 9... locul ştiut. Şi se iscălea „Ana".

„A, tot Ana, ca pe mine !... Asta e frumos. Numele meu, se vede, îl urmăreşte."

La dejun, Mişu lipsi. Şi ea nu mîncă mai nimic.

Cele două femei veniră ca să-i mai risipească mîhnirea. Ca niciodată, imputările mamei ei îi făceau bine ; parcă un altul mai puternic, mai hotărît, venea la timp ca s-o răzbune. Şi cu toate acestea nu cuteza să spună nimic de scrisoare.

„Doamne, să fi ştiut-o mama şi p-asta !..."

La şapte, Mişu veni. Ana nu-l văzuse din ajun. „Desigur, afacerile, politica, îşi zicea ea. Totuşi de rîndul ăsta nu mă las, trebuie să-i zic de bilet."

Mai înainte, la începutul căsniciei, de cîte ori venea acasă, Mişu săruta pe Ana părinteşte pe frunte. Ea îi pretinsese ; şi sărutul lui uşor, din ce în ce mai uşor, era răsplătit cu o ploaie de dezmierdări.

De la un timp însă tradiţia fu părăsită.

Mişu o ceruse.

— Mi se pare ceva copilăresc, draga mea. Acum suntem oameni bătrîni. Lipsa de seriozitate nu mai prinde. Să ne vadă cineva, ar rîde...

De multe ori intra fără să zică nimic. Se ducea de-a dreptul la birou şi desfăcea gazetele, scrisorile. Ana tăcea lucrînd în vreun colţ. S-ar fi zis că sunt supăraţi. Foarte rar începea dînsa vorba.

Numai cînd întreba el :

— E gata masa ?

— Da, dragă, vrei să sun ?

Şi acest moment, care venea uneori după un ceas de tăcere, era semnalul voioşiei ei.

Îmbărbătată, începea să vorbească, să-i spună noutăţile zilei, ce cucoane au fost, cine se mărită, cine a murit, ce baluri sunt în perspectivă, ce divorţuri, tot, tot.

Iar el, mai mult n-asculta. Din cînd în cînd, cîte-un „ce spui !" zis ironic, o făcea să rîdă, însufleţind-o şi mai mult la vorbă.

Acum Mişu era bine dispus. Cîştigase, poate, la club. Aşadar Ana avea tot prilejul să-i facă o scenă.

— Mişule, azi noapte unde ai fost ?

— La club, ca de obicei. Am avut o consfătuire, care a ţinut toată noaptea. E vorba iar să mi se dea o prefectură. De rîndul acesta cam stau la îndoială. Poate să primesc. Sunt prea multe insistenţe.

Şi începu să-i povestească amănunte de culise politice ; vorbea într-una şi părea că vorbeşte mai mult pentru dînsul, căci făcea uneori pauze, apoi iar urma, ca după o reflecţie adîncă.

Dar Ana, cu toate sforţările, nu putu să-l urmărească. Gîndul ei sta neclintit : cum să înceapă ? N-ar fi vrut să-i strice cheful. De zeci de ori se hotărî să nu-i mai pomenească nimic ; să rupă biletul ; să lase lucrurile în căldura dulce în care înotau acum. Dar erau prea multe, prea multe. Şi la urma urmelor, nu atît supărarea cît curiozitatea o îndemna. „Da, vreau cu orice preţ să ştiu ce e adevărat în toate acestea..."

— Mişule, mergem sus ?...

Feciorul, care sta în picioare lîngă uşă, o împiedica să vorbească.

— Să luăm cafeaua în seră, lîngă portocali. Vreau să-ţi spun ceva.

Şi se sprijini de braţul lui, urcînd scara, cu sfială, cu un tremurat uşor în tot trupul...

— Mişule, ai tu o soră ?

El începu să rîdă.

— Ce întrebare ?

— Nu glumesc. Să ştii... Ieri ai fost la Şosea cu o femeie tînără, o blondă...

— Eu ?

— Tu...

Mişu Georgian era de felul lui nefiresc în vorbă, în mişcări ; dar mai ales cînd era silit să glumească, devenea de o gravitate de nerecunoscut.

Se ridică, şi cu un ton teatral :

— Cu cine aţi zis, doamnă ?

— Cu o blondă... frumuşică, pe cît se pare... Vîrsta, cam între 17 şi 19 ani ; tu ştii însă că eu nu mă supăr ; am fost curioasă numai să ştiu.

— Şi nu crede distinsa doamnă Georgian că e înşelată în bănuielile d-sale ?

— Nu, pentru că mi-a spus cineva care are ochi buni, şi care te cunoaşte bine, fiindcă ţi-e rudă.

— Anume ?

— Maiorul Vasilescu, văru-tău, şi Lenuţa, nevastă-sa. Cum vezi, doi martori... amîndoi tineri, sănătoşi şi la ochi şi la minte...

Şi începu să rîdă, şi dete rîsului ei un ton de exagerare, care arăta cît de mult se temea să nu-l supere şi cît dorea să-şi îmbrace imputările într-un aer duios de bunătate.

Mişu urmă să fie ironic :

— Şi n-ai cugetat un moment, doamna mea, că aţi putea fi jucăria unei farse ?

— Nu... îi ştiu oameni serioşi...

— Aşadar îi crezi. Bun şi admis. Iacă-mă şi cu o blondă la activ. Să-mi trăiască. O primesc. Altceva mai aveţi să-mi spuneţi ?

— Da. Ţi-a venit azi un bilet... Ana îţi dă o întîlnire la 9 astă-seară... M-am gîndit : n-o fi o mistificare a ta, ca să-mi faci o surpriză ? Căci, ce e drept, pînă şi cu mine te întîlneşti aşa de rar, încît am putea să însemnăm clipele de întîlnire prin bileţele, ca îndrăgostiţii...

Vorbind, îi dase scrisoarea, pe care el o citea cu luareaminte. După cele dintîi rînduri, făcu un gest de nemulţumire :

— Prea aţi făcut cald aici... Uite cum s-au ofilit frunzele ! Jorj acela e un dobitoc ; nu ştie niciodată să măsoare temperatura ; o să-l dau afară.

Şi urmă să citească, luînd un aer din ce în ce mai pronunţat de nepăsare. Apoi rupse hîrtia în bucăţele şi o azvîrli pe pămîntul negru dintr-un ghiveci, care se albi ca de o lumină.

Ana aştepta cu nerăbdare.

— Ce zici, Mişule ?

— Nimic... o prostie... Ţii mult să ştii ? E o farsă. Îmi scrie un bărbat. O femeie nu putea fi atît de naivă ; tu, care eşti femeie, poţi să înţelegi destul de bine.

— Ca să mă linişteşti, atunci, nu ieşi din casă astă-seară. Stai să facem muzică. Sau haidem împreună undeva, la teatru, sau pe stradă, aşa...

— Asta nu se poate. Biletul are şi ceva real. Avem o întrunire intimă. E vorba de înlocuirea unui prefect cu mine ; cum vezi, e ceva care ar putea să facă zgomot. Nu trebuie să transpire. Nici ţie nu ţi-aş fi spus, dacă nu mă sileai.

— Atunci pleacă peste un ceas, la zece. E un act de delicateţă, de atenţie faţă de mine. Atîta lucru îţi pretind şi eu ţie, să nu mă omori, lăsînd să te bănuiesc.

— Asta e peste putinţă. Aş pierde partida.

Şi Mişu, vorbind, trecu în birou, spre a-şi lua paltonul şi pălăria de pe canapea, unde le aruncase la venire. Ana se luă după el.

— Atunci e adevărat, domnule Mişu... Tot are dreptate mama.

Şi vru să-i ia paltonul. El însă, apărîndu-se cu o mişcare uşoară, îi zise cu asprime :

— Iar începi să mă superi cu mofturile. Ce dracu nu te mai înveţi tu minte, Ana ! Ştii bine că insistenţe de astea la mine nu fac nici doi bani...

Ana simţi un fior de teamă. Grozav ţinea să nu-l supere.

— Uşor te mînii...

El ridică din umeri şi plecă trîntind uşa. De afară se auzi un „la revedere" spus în fugă.

Ana se apropie de birou. La lumina verde, concentrată de *abat-jour*, se odihnea sub lampă un roman. Ea se aşeză, îşi luă capul în mîini, citi foi întregi fără să priceapă o vorbă. În cadenţa frazelor din carte, gîndul ei sta neclintit la scena petrecută ; dispreţul, purtarea lui Mişu era încă o enigmă pentru dînsa. Simţea neastîmpăr. Trecu la pian. Cum atinse clapele însă, cîn-

tecul îi păru atît de strident, încît fugi. Se apropie de sonerie. Chemă.

— Adu-mi ceaiul...

Apoi începu să se plimbe agitată prin odaie.

Mişu plecase enervat :

„Ce găsesc la femeia asta peste măsură dezgustător e că, de cîte ori îi las niţel avînt, mă omoară cu dragostea, devine nesuferită, începe să-mi facă imputări, scene de gelozie. Noroc că am reţeta ; ştiu cum s-o potolesc din două vorbe..."

*

La bal merseră. Mişu se învoise.

Era lume multă. *„Toată societatea aleasă a Bucureştilor îşi dase întîlnire..."*, scria o gazetă a treia zi. Cîntecul muzicii, lumina feerică a saloanelor, zgomotul, mişcarea invitaţilor, respirau veselie. Ana sta nedespărţită de Mişu ; la fiecare pas îl pierdea, îl căuta, îl regăsea, şi iarăşi îl pierdea.

„Doamne, ce s-a făcut Mişu ?"

Iar el, obosit peste măsură, se hotărî să-i zică ceea ce ocolise la început :

— Scumpa mea, ne facem de rîs. Mai caută-ţi şi tu o prietenă, o cunoştinţă. Nu cred că am venit aici să ne dăm în spectacol. Ştie lumea că suntem bărbat şi nevastă ; nu e nevoie pentru aceasta să ne plimbăm în bal o noapte întreagă la braţ. Te ştiu cuminte, Ana ! Haide, du-te.

Şi mîngîind-o uşor pe bărbie, o înduplecă. Iar el se aşeză la o masă de cărţi.

În clipa aceea, sosi Eliza.

— Ano, te căutam... Vino !... Uite, îl mai cunoşti ?

Un bărbat se oprise în faţa lor, înclinîndu-se.

— Alexandru... Domnul Alexandru... zise Ana surprinsă, şi-i întinse mîna.

— Foarte bine l-ai numit la început ; şi eu, care sunt sora lui, în numele copilăriei noastre pe care am trăit-o împreună, îţi pretind să îi zici pe nume, aşa cum l-ai chemat întotdeauna : Alexandru. Nu trebuie să stricăm farmecul unui trecut aşa de scump.

Ana se roşise. Nu ştiu ce să răspundă. Alexandru însă nu-i mai dete timp, ci o luă la vals. Apoi îi dete braţul, prinzînd-o într-o convorbire pe care ea nu ştia cum s-o sfîrşească. Îi aminti din copilărie scene duioase, uneori vesele, care o făceau să surîdă. Totuşi vorbele lui erau puţin ascultate. Veşnic căuta cu ochii împrejur. Din cînd în cînd nu-şi putea stăpîni gîndul şi atunci întreba tare :

— Doamne, unde o fi Mişu ?

Eliza se ivi lîngă dînşii :

— Veniţi să vă spun ceva.

Şi-i luă într-un salonaş îndepărtat, unde notele vioarelor pătrundeau încet, ca în surdină.

Şezură pe o canapea. Eliza le arătă o crizantemă şi o fîlfîi în aer :

— Ghiciţi a cui e asta ? Am găsit-o.

Instinctiv, Ana îşi privi sînul decoltat.

— E a mea.

— Te înşeli, acum e a mea, şi o dau cui vreau eu. Alexandre, ţine !...

El o luă rîzînd şi o puse la piept, pe cînd Eliza fugi, grăbită :

— Mă rog, Ano, să nu plecaţi : vin îndată. Am o făgăduială de îndeplinit. Alexandre, distreaz-o.

Toate aceste lucruri atît de noi, atît de neaşteptate, venite cu atîta iuţeală, îi apăreau ca în vis. Gîndul Anei, absorbit întreg de Mişu, nu putu prinde tot rostul, încît aproape nu-şi dete seama cum se făcea că acum se găsea deodată la un bal, într-o odaie retrasă, cu un om străin.

Alexandru atinse uşor petalele crizantemei.

— Ce frumoasă e !... Mi-o dăruieşti ?

Ana dete din cap cu nepăsare :

— Dacă ţii, ia-o, domnule ! Eu tot n-aş mai purta-o ; e prea ofilită. Mă mir cum îţi place.

Ochii ei erau acum îndreptaţi spre uşă.

— Doamne, şi Eliza nu mai vine !...

Alexandru se apropie de dînsa.

— Nu te mai recunosc. În cinci ani te-ai schimbat atîta...

De rîndul acesta glasul tremurător îl trădase. Deşteptată ca dintr-un vis, Ana tresări. A, vasăzică i se pregătea o declaraţie...

„Doamne, Doamne, unde e Mişu ? Mă duc să-l găsesc. Nu ştiu de ce mi-e frică astă-seară."

Şi plecă tremurînd în odaia de cărţi, se aşeză la spatele lui Mişu, punînd mîna pe umărul lui, numai ca să ştie că e în siguranţă, că din tot Mişu are măcar un colţ de haină în ajutor.

Şi Mişu, care pierdea într-una, încercă în zadar s-o depărteze. Ea îi suferi imputările, micile izbucniri de nervi, dar nu se mişca de lîngă dînsul. Într-un ceas izbuti să-l facă să se ridice tunînd :

— Haidem acasă !

Era şi timpul. În trăsură, Ana izbucni în plîns : îi veni rău. O săptămînă stete bolnavă în pat. Avu friguri, vedenii ; o profundă remuşcare o cuprinse. De ce se lăsase să fie *sedusă ?* De ce să nu-i ceară crizantema înapoi ? Bietul Mişu ! Şi el care nu ştie că a fost înşelat ?... În toată săptămîna aceea, Mişu veni numai trei nopţi acasă. Clubul îl chema într-una. Era în joc prefectura, veşnicul pretext.

Într-adevăr, i se dete.

Ana era încîntată. Plutea. La toată lumea spunea : „Plecăm, plecăm". Şi-şi făcea planuri, în fiori de fericire. Cu ce nerăbdare priveghea strîngerea bagajului !

— Ce faci, Ana ? Pleci undeva ?

— Cum pleci ? Plecăm, adică.

Mişu se uită lung.

— Hm ! Îmi pare rău, dar pînă la instalare trebuie să fiu singur. Femeia unui prefect nou îşi face apariţia într-un chip mai solemn decît ţi-l închipuieşti tu. Cînd totul va fi gata, vă vom chema în noile d-voastră apartamente, doamnă...

Şi Mişu, voios, luînd poziţia, o salută milităreşte, lovindu-şi cîlcîile, ca un ofiţer cu pinteni.

Ana zîmbi cu întristare :

— Mă aşteptam...

*

Două luni trecuseră fără s-o cheme. O singură scrisoare — ca răspuns la ameninţările ei de deznădejde — o sfătuia să aştepte : *„Nu suntem gata*".

În acest timp, Eliza veni de două ori ; dar Ana nu vru s-o primească.

„Nu ştiu de ce, dar din seara balului mi-am pierdut încrederea în fata asta. Nu e sinceră ; îmi pare o intrigantă care-mi vrea răul."

Săptămîni întregi nu părăsea casa. Umbla prin odăi, schimba din loc lucrurile ; iar le aşeza. Se ducea la geam, îşi lipea fruntea de sticla rece cătînd — timp uitat — în lungul drumului. Crescut în stradă, un tei bătrîn o împiedica să vadă mai departe. Cum l-ar fi tăiat !...

În fiecare seară avea una şi aceeaşi poruncă de care slugile rîdeau, căci o învăţaseră pe dinafară :

— Şi fiţi deştepţi, gata ; astă-seară, poate, vine domnu...

Într-un album îşi nota impresiile zilnice. Mişu era pe toate paginile. În el se încheia proza şi poezia.

Mama ei era în pat. O boală veche se înrăutăţise şi-i primejduia viaţa. Totuşi Ana nici acolo nu vrea să meargă. Ce era să audă ? Veşnice imputări, spuse cu ton de tragedie de un glas stins, dar amar, care-i făcea rău. Într-o zi însă, se duse într-un suflet. Venise feciorul.

— Coniţă, poftiţi mai iute. Coanii mari îi e rău, rău de tot.

Găsi acolo pe Eliza. N-ar fi vrut. Bătrîna avusese o criză, dar îi trecuse. Reîncepură vechea convorbire, pe care Ana n-o putea ocoli niciodată.

— Ticălosul... ; aşa-i zicea mama Anei lui Mişu. Vezi, ticălosul îşi bate joc de tine şi tu rabzi, rabzi înainte ca un pietroi. Tu ai să mă omori, numai tu, fetico, spre marea satisfacţie a ticălosului, care aşteaptă ca să mănînce şi paralele ce ţi-au mai rămas. Uite, dacă mai ţin puţin la viaţă e numai în necazul lui. N-aş vrea să biruie el.

Şi rostea pe acest „el" scrîşnind.

La început, Eliza tăcuse într-un chip nefiresc. Ana văzu răceala cu care o întîmpinase prietena ei. Şi aceasta o punea pe gînduri... Vasăzică îşi înstrăina rudele, prietenele ?...

Nu era nimic lămurit în mintea ei ; ceva însă parcă-i frămînta inima. Plecă plină de îndoială.

La uşă întîlni pe Alexandru, care vru să se oprească. Dar ea îi răspunse la salut şi trecu înainte, grăbită.

A, dar nu ştiu cum se uitase el rugător aşteptînd parcă s-o înduioşeze, să-i zică o vorbă. Şi ea n-a răspuns nimic... De ce ? Desigur, pentru ca să mai aibă ceva de adăogat la povara sufletului ei din ziua aceea. Avu remuşcări ciudate. Simţea ruşine de Eliza şi milă de Alexandru. Gîndul lor i se înrădăcinase în inimă, chinuind-o ; şi ea nu-l putea goni. Ar fi vrut să cînte, să declame tare, să facă gesturi largi de artist disperat.

În acest neastîmpăr, primi o scrisoare. În sfîrşit, Mişu o chema în provincie.

„A, copil rău şi fără inimă ce eşti ! Tocmai după două luni !... Ştiu eu. Ar trebui să te fac să suferi. Să amîn plecarea. Dar eu nu pot ; am inimă."

Luă albumul ; îl deschise şi şterse din el bine de tot cea din urmă cugetare scrisă de dimineaţă :

„De nu existau bărbaţii, cuvîntul ingratitudine n-ar fi fost cunoscut niciodată".

„Haidem, am fost nedreaptă cu tine, Mişulică ; dar şi tu, cînd ştii cît te iubesc, de ce faci d-astea ?"

Reciti scrisoarea, căci la întîia citire o sorbise dintr-o dată. Vorbă după vorbă fu depănată, gustată ca o fericire. Din cînd în cînd îşi ştergea ochii de lacrimile ce dau năvală. N-ar fi vrut să plîngă ; şi totuşi plînsul îi pornea din inimă, ca dintr-un adînc îndepărtat o muzică duioasă.

„Ce nedreaptă e mama !"

În clipa aceea Ana se simţea puternică, mare ; ar fi fost gata să învingă tot, să scrie cea mai frumoasă poezie din lume sau să compună pe loc la piano cea mai bună sonată. Însemnă ziua în album : *„12 aprilie. Sunt fericită !"*

Mişu n-ar fi chemat-o. Dar i se ceruse, şi trebuia să se supună. Altfel, se găsea de minune singur. Prefectura o conducea directorul, un bătrîn încercat. Lui Mişu îi rămăsese conducerea cotilioanelor în baluri, o muncă destul de obositoare, căci prefectul organiza foarte dese petreceri.

Oraşul îl ridica în slavă. Aşa prefect galant n-avusese judeţul niciodată. Un adevărat eveniment. Frumuşel, cochet, plin de maniere şi vorbind din gît ca la Paris. Aşa îl lăudau toate cucoanele.

Numai gazetele opoziţiei îl găseau cam fonf, cam nerod, aplicîndu-i versurile lui Eminescu. Au fost chiar discuţii grave, însă intime, între unii din membrii opoziţiei locale şi cucoanele lor, care, de la venirea prefectului, trecuseră cu guvernul.

— Ei, la urma urmelor, Costache, isprăveşte cu contrazicerile, căci mă agasezi, zicea într-o seară, acasă, după bal, madam Vasilescu, bărbatului ei. E drăguţ şi pace. Ştie să se poarte cu lumea ; e elegant, e fin, e *mondain :* un adevărat prefect occidental. Ştiu eu : vouă vă plac şi v-aţi obişnuit cu moşmoanele de pînă acum...

— O fi, răspunse domnul Vasilescu filozoficeşte. Toate le-o fi avînd, însă nu e prefect ; nu face.

— Ba tocmai că face.

— Nu face, cucoană ! Înţelege-mă.

— Ba face.

— Ba nu face.

— Ba face !

Onoarea cuceririi însă o avu un maior de intendenţă : Donopolu. Avea mania prefecţilor, domnu maior. Cucoana dumnealui îl punea bine cu toţi, încît la urmă se părea că prefecţii au mania prieteniei maiorului.

— E deşteaptă şi vivantă, lucru mare, nevastă-mea asta, zicea Donopolu. Dacă n-ar fi ea, m-aş pune rău cu lumea, cum sunt eu posac...

De la înălţimea relaţiunilor cu prefecţii, maiorul se uita apoi cu ochii mici la camarazii săi de cazarmă. Cine ar fi îndrăznit să i se măsoare !

Cinci prefecţi îşi făcuseră stagiul.

Mişu fu cel mai uşor de înlănţuit. În două săptămîni era al casei. În grădina publică, pe bulevard, la baluri, pretutindeni prefectul făcea suita.

De cîte ori pleca maiorul la moşie, chiar pentru cîteva zile, d-na Donopolu îşi conducea bărbatul la gară. Din întîmplare, prefectul se găsea totdeauna pe peron. Ba-

tista maiorului fîlfîia pînă departe, salutînd cu compătimire pe cei doi părăsiţi, care se plîngeau că o să le fie urît fără dînsul.

Şi în acest timp, Ana scria mereu în album... Într-o zi, pe cînd rămăseseră acasă singuri, doamna Donopolu zise prefectului :

— Ascultă, Mişule, se zice că ai nevastă drăguţă. N-ai idee ce curioasă sînt s-o văd. Nu poţi s-o aduci pentru cîteva zile ? E un capriţiu, ce vrei ? Ţiu să-mi cunosc şi eu rivala.

— Ţi s-a urît cu binele ?

— De ce ?

— O, e un crampon [1]... Nu-ţi închipuieşti ! Ar fi în stare să mă însoţească şi la prefectură.

— Nu e nimic, eu nu mă tem. Cu cît te iubeşte mai mult, cu atît vreau mai mult s-o cunosc. Am aşa uneori pornirea să înfrunt primejdii noi. Fă-mi plăcerea asta. Haide, nu mă nemulţumi.

— Ţii mult ?

— Nespus !

— Bine.

Mişu ar mai fi stat poate la cumpănă ; dar cărţile şi maioreasa îl făcuseră să alunece în noi datorii. Opoziţia locală începuse să murmure. Ana singură îi putea veni în ajutor.

Madam Donopolu era o femeie excentrică ; trecută de patruzeci de ani, ştia ce dezamăgiri îi ascunde viitorul. Într-o dimineaţă, la lumina vie a soarelui care năvălise prin fereastră, avu ideea să se uite într-o oglindă bună.

Atunci zări la coada ochilor o cută uşoară, aproape fricoasă ; şi în păr, un fir alb. Îl smulse, îl aruncă în sobă ; şi se întristă amar, ca un bolnav care a înţeles din vorbele doctorului că se duce.

---

[1] *crampon* — cîrlig (aici cu înţeles de : scai).

Din mîhnire, trecu într-un prisos de veselie. Rîse, rîse mult, nervos :

„Ha, ha, ce copilă ești !... Mai ai destul, fetițo, pînă *atunci*..."

Din clipa aceea ar fi fost în stare să facă orice. Firul de păr și cuta de la ochi îi trebuiau ridicate de pe suflet, ridicate cu zgomot, cu scandal, cu revoluție.

„Prefectul ăsta e cel mai nostim ; țin la el. Și apoi ne cam potrivim și la gusturi. L-auzeam ieri că ar vrea să vadă Indochina. Și eu aș vrea chiar să ocolesc pămîntul, să văd lume, popoare, nații străine ; m-aș urca și în lună de-ar fi cu putință. Mi s-a urît cu ăștia de aici. Prefectul e singurul băiat deștept. Dacă n-ar fi dînsul, aș muri de plictiseală. Da, vreau să am cu el un scandal să se cutremure orașul ăsta mort ; dar un scandal de roman ; ceva aventuros, cu intrigi, cu scrisori, cu amenințări, cu revolvere, cu divorț chiar. Să vie gîsculița de la București, și pun eu la cale."

Ana veni. Pentru întîia oară familia Donopolu se plimba fără obișnuitul însoțitor.

Plictisit, Mișu mîna cabrioleta pe bulevard, strigînd din timp în timp la cal :

— Hep... heeep !

Ana sta lîngă dînsul, mîndră dar senină ca o sfîntă. Avea aerul unui copil pedepsit, care după ce a plîns mult și a fost iertat, se uită apoi triumfător ca și cum singur și-ar fi ridicat pedeapsa. Triumful ei era Mișu ; lîngă el, uita că e femeia prefectului, că se găsește într-un oraș, că o lume întreagă și-a ațintit ochii spre dînsa. Nu ! Ea căuta drept înainte, pierdută parcă într-unul și același gînd. Între cer și pămînt, o singură făptură : ființa scumpă a lui Mișu.

— Ce drăgălașă ! ziceau curioșii, văzînd-o...

Acasă nu știa ce să-i mai spună lui Mișu.

— De-ai ști cît am plîns, Mișule.

— Ce spui ?...

— Şi nu era parcă de ajuns durerea că sunt singură. S-au mai adăogat şi altele.

— Da ?... Care...

— Îmi făgăduieşti că mă ierţi ?... Uite, am pe suflet de mult asta şi mi-a fost teamă să ţi-o spun. Dar simt remuşcări ; trebuie să-mi ispăşesc greşeala.

Vorbea, crezînd că el o ascultă. Mişu însă se uita pe fereastră, pierdut în gînduri.

— Mă ierţi, Mişule ?

— Da, da, vorbeşte...

— Ce bun eşti !... Uite, Eliza nu mi-e prietenă sinceră. Nu ştiu ce are cu tine... caută într-una să te scadă în ochii mei, să mă facă să te urăsc. Şi apoi, veşnic îmi pune înainte pe fratele ei...

Glasul îi tremura ; ochii, umiliţi, căutau în jos. Cu încetul îi destăinui scena de la bal, crimă la care fusese părtaşe. Mişu tocmai socotea în gînd cam la ce sumă se ridicase datoria la bancherul Schwartz din colţ, cînd Ana, ridicînd tonul, îl făcu să tresară deşteptat ca din somn :

— Mişule, mă ierţi ?

— Ei da, da... nu ţi-am spus ?... Dar să nu mai faci altă dată.

— Nu ! Ţi-o jur...

Să-l fi pus să repete ce-i spusese, nu şi-ar fi reamintit nici o vorbă...

— Şi tot mai am să-ţi spun ceva...

— Aşa ?...

— Da. Mama, bolnavă cum e, tot nu te lasă în pace. Ce-o fi avînd femeia asta cu noi, nu ştiu. Drept să-ţi spun, mamă mi-e, dar decît să ne facă atîta sînge rău, mai bine aş vrea să n-o mai văd. Dar ce ? Ce are cu tine ?... I-e necaz ?... Nu e aşa, Mişule ?

— De, draga mea, n-are decît să moară ; atunci n-ai s-o mai vezi...

Gîndul lui rătăcea însă.

„Ce-o fi făcînd Donopoloaia ?“ se întreba el.

De două zile n-o văzuse.

Într-o săptămînă, Ana cunoscu tot oraşul. Se deteră cîteva serate anume pentru dînsa. Alta s-ar fi simţit încîntată de atîta înconjur. Pe ea însă o înstrăina de Mişu ; şi aceasta era chinuitor. Totuşi trebuia să se stăpînească. Nemulţumirea ce simţea o făcuse cam stîngace. La unele întrebări, da răspunsuri nepotrivite, căci ochii, gîndul îi erau la Mişu.

Un tînăr avocat cu avere, din localitate, deprins să fie bine luat în seamă de prefectorese, nu-şi dete la început seama de răceala Anei. Cu timpul ghici adevărul.

— Soiul acesta de femeie mi-e cunoscut, zicea el într-un cerc de intimi. Eu aş numi-o femeia-scai. Oricît ar fi de frumoasă, bărbatul de care se agaţă simte dezgust ; iar ea se tîrăşte la picioarele lui veşnic. În trăsură, la bal, pe stradă, pretutindeni o vezi lîngă el, pierdută, umilită, gata să-i sufere tot — tot, în schimbul unui singur lucru : de a fi mereu cu el. E cea mai înjosită formă sub care se arată dragostea la femeie. Să fie cineva onest — nu zic, dar nu nevrednic... Unei femei mai ales, îi şade atît de rău ; e ceva urîcios, ceva de reptilă, de lipitoare în soiul acesta de femeie care pe mine mă face să mă cutremur.

Şi-şi făcu o cruce.

Toţi rîseră de vorba lipitoare ; unii o găsiră potrivită pentru nevasta prefectului. Madam Donopolu o auzi şi o împrăştie printre cunoştinţe.

Ana, din ziua aceea, avea alt nume.

„Lasă, am să scot eu lipitoarea de pe gîtul prefectului“, îşi zicea într-o zi maioreasa, la oglindă, şter-

gîndu-şi de pudră, uşor, cu vîrful degetului, o aluniţă ce-i puncta cochet pielea bărbiei.

Cu Ana se împrietenise repede. Îi zicea pe nume; putea veni la ea oricînd, fără forme.

Într-un după prînz o găsi singură :

— Unde ţi-e prefectul ?

— La club ; au o consfătuire ; aşa mi-a spus. Dar trebuie să vină.

Peste cîtva timp, maioreasa îl văzu pe fereastră, din depărtare.

— Ano, vine Mişul tău. Vrei să-i facem o farsă ? Treci alături în iatac şi stai ascunsă. Am să-i spun că ai plecat... Să vedem ce o să zică.

Şi Ana se învoi îndată. „Ce haz o să facem !" Maioreasa aştepta în picioare.

— Nevastă-ta nu e acasă, Mişule... Mi s-a spus că a plecat de un sfert de ceas, la vizite. Tocmai eram la îndoială : să stau să aştept ? Mi-am zis : hai să aştept mai bine ; poate o veni Mişu. Şi uite, nu m-am înşelat. Ai venit, ştrengarule.

Ana încremenise de la început. Cum ? Nevasta maiorului îi zice pe nume, şi el nu pare mirat ? Ba, dimpotrivă, îi răspunde în acelaşi chip prietenesc. A, dar ia s-asculte mai departe... Ce ? S-a scufundat pămîntul ? Şi ea a rămas singură pe înălţime, deasupra prăpastiei ? Mişu o vorbeşte de rău ? O face proastă, plicticoasă, lipitoare, scai ? Aude din gura lui o mărturisire la care n-ar fi visat : că n-a iubit-o niciodată, că a luat-o pentru bani, că ar lăsa-o şi se miră de ce n-o face... El, Mişu !...

Toate le suferi înecîndu-şi durerea, strîngîndu-şi carnea cu unghiile, ca să nu strige. Dar, cînd văzu că Mişu se apropie de maioreasă, o strînge în braţe şi o sărută, ţipă cumplit.

Nu îndrăzni totuşi să intre în odaia lor. Năvăli pe altă uşă, în sală.

Servitorul ei credincios era acolo.

— Nichifor, Nichifor, vino de vezi... Vor să mă omoare.

În clipa aceea maioreasa şi Mişu se iviră în uşă.

— Ce e asta, cucoană, ai înnebunit? se răsti el.

*

A doua zi, Ana intră deznădăjduită în odaia unde mama ei zăcea bolnavă.

— Mamă, mamă, aţi avut dreptate ; e un ticălos : îşi bate joc de mine.

Şi în furia durerii, povesti tot.

De rîndul acesta, stăruinţele mamei nu mai fură împiedicate.

Primi părerea tuturor : divorţul, deşi în adîncul inimii simţea încă nesiguranţă. Ei, dar acum nu mai avea ce zice. Tot ce-i spuseseră cei din jurul ei se adeverise... Vasăzică sfaturile şi vederile lor erau bune ; ştiu ei ce fac ; îi vor binele ; de acum încolo trebuie să-i asculte.

— Ano mamă, bine că Dumnezeu m-a ţinut cu viaţă ca să-mi văd dreptatea la lumină. Cum credeai tu că mama ta îţi vrea rău, tocmai ţie, singurul ei copil ?

Şi o înecă plînsul.

Ana venea la timp. Bătrîna începuse să ducă lipsă de bani. Îşi vînduse bijuteriile şi creditul i se micşora.

— Mai am o dorinţă, şi ştiu că n-o să te împotriveşti, puiul mamei. Să-l laşi pe ticălosul şi să te măriţi cu Alexandru. E un înger de băiat şi te iubeşte sincer. Pe lîngă că are averea lui, e inginer şi cîştigă. Ai să fii fericită. Haide, jură-mi, mamă, că o să mă asculţi.

Supusă ca un copil, primea acum tot, fără murmur. Alexandru vorbi cu un avocat, care se însărcină cu divorţul. Lucrurile aveau să meargă uşor, căci nici Mişu nu se opunea.

După dorinţa mamei, logodna cu Alexandru se făcu îndată după despărţenie. Bătrîna se temea să nu moară. Şi Alexandru şi Eliza se sileau din răsputeri să gonească tristeţea ce se aşternuse pe faţa palidă a Anei. Ea însăşi vrea să fie altfel. Îşi simţea însă sufletul apăsat de un doliu neînvins.

În ziua celei din urmă înfăţişări, cînd află că din clipa aceea e despărţită de Mişu pentru totdeauna, se pierdu aşa, încît uită că, vorbind cu Eliza, vorbeşte cu sora lui Alexandru.

Pe drum, pe cînd se întorceau de la tribunal, îi zise :

— Făcui rău sau bine, numai Dumnezeu ştie. Dar haide, cum mi-o fi norocul ! *În tot cazul...* ea era să rămînă tot ea : o femeie pierdută. Şi eu tot eu. Lumea ştie să preţuiască...

Eliza se înspăimîntă. Ana îşi reveni.

— Adică... vorba vine... Zic şi eu aşa. Orice aş spune acum e degeaba... S-a sfîrşit...

Mişu nu fusese la nici o înfăţişare.

Se auzea însă despre el ştiri rele. Fusese silit să demisioneze şi să părăsească politica. Procesele pentru datorii se înmulţeau. Acum ieşeau la iveală urmările purtărilor lui.

Alexandru venea zilnic la Ana. Erau, pentru mumă, singurele clipe bune, în durerile boalei, cînd îi vedea împreună. Închidea ochii, făcîndu-se că doarme, de teamă să nu le turbure fericirea. El îi lua o mînă în mîinile lui şi-i spunea cald, duios, şoapte de iubire. Ana le asculta cuminte, supusă ; de acum încolo nu mai avea voinţa ei, simţirea ei, gusturile ei ; le pierduse, căci o înşelaseră. Acum voia, simţea, alegea prin ceilalţi... Cine ar fi venit să-i spună că atmosfera în care trăieşte e silită, e falsă ? Ea singură nu mai putea să vadă, să înţeleagă, să ceară. Ajunsese o maşină.

Alexandru — fireşte — luă această linişte drept învoială. Era prea topit în patimă, ca să mai poată desluşi ceva. Se simţea plin de fericire...

*

Da în primăvară. Dimineţile erau din ce în ce mai calde ; dar Ana le găsea triste, cu atît mai triste cu cît erau mai senine şi mai liniştite. Odată a deschis ochii în clipa cînd soarele, abia răsărit, furişase prin perdea, în odaia ei, două raze slabe, aproape îngînate cu întunericul. O vrabie îi ciripea la geam. Deschise şi o goni ; apoi îşi înfundă faţa în perne, ca să nu mai citească pe tavan tristeţea celor două raze. Nu mai putu dormi. Gîndul ei da aceleaşi ocoluri, care îi strîngeau inima şi-i îngheţau fiinţa : purtarea lui Mişu. Era veşnica problemă care, cu cît o chinuia mai rău, cu atît i se prindea mai mult de suflet, făcînd-o să tresară din somn, să se simtă nefericită.

„Ticălosul..." Începuse şi ea să-i zică ticălosul, gîndind că acest cuvînt al mamei sale va avea poate darul magic de a i-l îndepărta odată din minte.

Într-o dimineaţă servitoarea intră binişor în odaia ei. Ţinea în braţe un morman de viorele ; îi dete o scrisoare.

— Coniţă, m-a întîlnit conu Mişu...

— Cine, Mişu ?

— Da... Şi mi-a zis să-ţi dau pe furiş scrisoarea asta ; să te rog din partea dumnealui s-o citeşti şi să presar pe patul d-tale micşunelele astea, uite aşa, căci ai sufletul curat ca ele... Bietul conu Mişu ! Parcă a mai slăbit ! L-am întîlnit în piaţă ; aproape să nu-l mai cunosc. Pînă şi la vorbă e mai bun ; ţi-e milă să-l auzi ; teamă mi-e că avea vreo mîhnire.

— Du-te, Mario ; lasă-mă şi să nu spui la nimeni... Auzi ?

Şi Ana ridică perdeaua cu furie, aproape s-o rupă. Clipa cît desfăcu plicul, fu un chin, un tremur.

Mişu o chema la o întîlnire.

Era hotărît să plece — zicea el — şi n-ar fi vrut s-o facă mai înainte de a-şi ispăşi cel mai mare păcat. Avea să-i spună *tot adevărul ;* o ruga pentru cea din urmă oară, în numele iubirii ce are pentru noul ei logodnic, Alexandru, să vină.

Aceste cuvinte o făcură să surîdă cu amărăciune.

„Mă insultă. Mă judecă după dînsul, nerecunoscătorul ! Ar trebui să nu mă duc, şi n-am să mă duc, n-am să mă duc, n-am să mă duc, ticălosul !"

Suspinul îi înecă răsuflarea ; îşi acoperi faţa cu mîinile şi plînse, avînd un singur martor : vrabia, care ciripea pe o ramură la fereastră.

Dar 10 ore seara — ora de întîlnire — se arăta departe, în fundul unei veşnicii. Pînă atunci, chin nesfîrşit, tremur, grije, nerăbdare...

Cu frică, Ana se îmbrăcă de plecare şi-şi ascunse în sîn banii şi bijuteriile. Erau acolo lucruri scumpe, daruri de la rude, o iconiţă de la tatăl ei şi... miile cele din urmă de care nu ştiuse nici mama ei, nici Alexandru, nici Eliza, nimeni.

Ana le luă cu dînsa.

„Vezi, presimţeam eu că paralele astea o să-mi fie odată bune, *la vreme...*"

CÎT ŢINE LITURGHIA

Răcoare ca într-o chilie ; şi nici o muscă ; abia una mai înnegreşte într-un punct olanul văruit al sobei. Afară stă să plouă ; s-a întunecat ; toate în casă tac de frica furtunii.

Ce de lucruri pe scrin ! Un *neseser* cu oglinda spartă : parcă l-a furat somnul lîngă perniţa cu nisip ce-i stă de straje, albăstruie, ieşită la soare, cu mătasea destrămată, plină de ace, gata să muşte. La rînd, un fier de frizat, un pieptene mare de os îngălbenit ; lîngă el, un mototol de păr castaniu, strîns, înnodat ; apoi un borcan cu alifie vînătă, pe jumătate plin, păstrează pe buze urme de degete. Fel de fel de lucruşoare : un şoricel de piatră fără bot ; un maimuţoi de janilie [1] fără un picior ; două baletiste învechite, cu braţele rupte ; o bucăţică din *Universul,* o cutie cu pudră şi mai multe cărţi de cîntece. Peste tot praf şi sămînţă de cînepă. De sus, din colivie, sticletele plouă mereu la coji.

Masa din mijloc e învelită cu o faţă lucrată în ochiuri pline de trandafiri portocalii. Mari mai sunt şi umflaţi : cît gogoşile ; d-abia şi-a făcut locşor la mijloc, lampa, pe tăviţa ei lucrată tot în trandafiri de lînă, înghesuiţi

---

[1] *janilie* — fir de mătase cu care se brodează.

cum numai ei știu pe o roată de carton. Ce lampă frumoasă trebuie să fi fost ea odată ; numai Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru i-au făcut-o ; căci două mutări prăpădesc mai rău ca focul ; piciorul de porțelan și-a pierdut și florile albe și cîteva țăndări ; toată fala o ține globul, văzut din partea nespartă ; și sus, prins de coșul sticlei, acul de cap încovoiat în formă de M, apărător economic și sigur împotriva iuțelei flăcării. Alte lucruri, pe masă, nu mai sunt : n-ar putea să șează ; le-ar răsturna trandafirii ; unii păstrează încă urmele cafelelor vărsate. Doar albumul se odihnește pe lîna lui moale ; geme de poze și de vechime, căci ies fîșii de hîrtie rupte din carnea lui, iar încheietoarea de tinichea și-a pierdut toată puterea : stă tolănită într-o parte, fără curaj, fără nădejde să mai ajungă vreodată la cuișorul scoarței de sus.

E și o etajeră în fund, neagră, fără lustru. Ai putea să numeri de cîte ori a fost vopsită în casă. Pe ea, praf, cărți vechi de dat, trei muște moarte, o cutie de sardele plină cu arșice și o păpușică bolnavă, cu ochii scoși, cu părul smuls, zăcînd la pămînt în rochie de mireasă.

Pe pat a șezut cineva de curînd, cineva care e învățat să stea numai în locul acela, căci acolo desenurile turcești ale macatului s-au ros mai mult, s-au albit, parcă au fost șterse cu guma. Și locul e mai înfundat. La marginea acestei gropi, o carte : *Zodiacul*, care ghicește trecutul, prezentul și viitorul : e deschis la întrebarea : „Persoana la care mă gîndesc, ce face oare ?"

Dasupra patului, un covoraș. Ce bine îi stă sub albul tavanului ! Are însă figuri ciudate : păsări necunoscute și fructe nezărite în vreo grădină pe lume ; mere albastre și lebede cu cioc de papagal, țesute toate în lînă și numai în lînă. Ce nu e de lînă aici ? Pînă și cățelul care doarme lîngă un corset vechi în fundul patului ; părul lui pletos, alb, murdar, e tot de lînă... nespălată.

Norul s-a spart. A fost numai o spaimă. Lumina tresare şi înviorează pereţii. Soarele cade pe un tablou litografiat, vechi, cu rama pătată, cu hîrtia prelinsă de şiroaie gălbui : nişte hahami chinuiesc o fată întinsă pe masă, luîndu-i sîngele : *Crima de la Tisza-Eslar* scrie jos, de mînă. Alături, o cadră mare, în culori : O *vînătoare de lei... în Rusia ;* apoi un păun făcut din boabe de piper şi păr de cămilă. Numai în dreptul uşii, singur, uitat de vremuri, merge alene ceasul cu ghiulele de fier, cu limba de alamă, coclită ici şi colo.

Scrin, masă, etajeră, pat, sticlete, căţel şi atîtea şi atîtea într-un loc aşa de mic ! Cele două scaune de paie d-abia mai încap. Cojile de cînepă, azvîrlite din colivie, ajung în toate colţurile.

Piuitul păsărelei parcă ar vrea să povestească ceva din paradis ; dar de pe fereastră, o ceaşcă de cafea cu lapte, pe care scrie *Noroc*, nespălată, cu linguriţa înăuntru, cu buza plesnită, prea aruncă o căutătură de dezgust la toate. Lîngă ea toarce pisica : toarce şi aşteaptă ; se uită cînd la sticlete, cînd la ceaşca linsă pînă în fund. Apoi lipeşte urechea de geam, îşi întinde gîtul, îl întoarce, îl suceşte, face ochii mici ; vrea să vadă cît mai departe în lungul drumului. Degeaba : nici un semn, nici un pic din verdele rochiei, nici un pai din spicele de la pălărie.

Se linge pe buze, îşi plimbă cenuşiul cozii peste linguriţă, se sperie de zăngănit ; se linişteşte şi oftează adînc, parc-ar zice :

„Bre, că tîrziu mai iese azi de la biserică ! Bate 12, şi mi-e o foame, domnule !..."

LACRĂMI GĂTITE

Convorbirea suferea de pauze. Nu mai aveau ce-şi spune ; se vedea bine. Şi lui Virgil nu-i venea în gînd să plece odată. Nu. Mai bine îşi chinuia mintea căutînd mereu prilej de vorbă.

Din cînd în cînd, bătrîna se ciocănea uşor cu trei degete peste gură. N-ar fi vrut femeia să caşte. Fata, de la o vreme, era mulţumită să-i aprobe din cap şi pe unul şi pe altul, dacă norocul le mai aducea şi acestora uneori graiul pe buze.

În sfîrşit, mumei îi veni o idee :

— Natalio, cîntă-ne ceva la pian.

Şi Natalia n-aşteptă să fie poftită a doua oară. Roşie ca un apus de soare merse la clavir şi începu valsul obişnuit, singurul pe care-l ştia fără greşeală şi fără note.

Natalia era sfioasă, durdulie şi se roşea din nimic. Avea păr frumos, rochie *semplă*, ştia menaj, ştia un vals şi se încurca la vorbă.

Virgil era poet. Şi el avea păr mare, mustăţi mici, ochi visători şi un volum publicat de o săptămînă. Purta redingotă şi-i plăcea roşeaţa din obrazul domnişoarei Natalia. Le cunoscuse de curînd şi acum era la a doua vizită. Vrea să audă părerile domnişoarei asupra volu-

mului. Un ceas se vorbise numai despre asta, cînd muma veni să le strice şirul, vestindu-i că ticăloasa de Anica, lăsînd poarta deschisă, cinci curcani şi şapte raţe s-au dus pe copcă pentru totdeauna. Negreşit, a trebuit să vorbească după aceea despre păsări. Prin legătură de idei discuţia alunecase asupra menajului şi a fetelor. Virgil vedea cu amărăciune cum se depărtează vorba de volum.

Şi volumul lui sta pe masă, cu o panglicuţă galbenă înăuntru. Virgil îl luă şi începu să-l răsfoiască. Sub accentele fermecătoare ale valsului, recitindu-şi poeziile, le găsi şi mai pline de armonie, şi mai muzicale decît le ştia. Erau părţi în care valsul şi versurile făceau o singură vibrare, care atingea inima lui de poet drept pe coarde ; fiori de fericire îl străbăteau atunci duios şi gîndul lui zbura spre o poemă viitoare, măreaţă. Degetele mergeau încet peste foi, care se întorceau ca de o adiere uşoară : *Lîngă tine, Reverie, Iubire, În ţintirim, Pe mare, La lună, Sub lună,* zburau titlurile unul după altul şi o melancolie dulce îi odihnea sufletul.

Natalia repetă valsul pentru a treia oară. Mama ei aţipise, cu arătătorul pe nas, încruntată ca o statuă neizbutită a gîndirei. Mîna stîngă îi atîrna pe rezemătoarea jeţului, ţinînd strîns între degete o floare de indrişaim [1].

Ochii lui Virgil se opriră la pagina cu panglicuţă. În dreptul poeziei, trei pete mici, uşoare. Virgil văzu titlul : *Din trecut* şi bănui îndată : „A plîns aici ; fata asta simte !“ Şi se uita cu drag spre Natalia.

Profilul ei se zugrăvea frumos sub bogăţia părului prins în neregulă şi avea mişcări cochete, cînd se înclina uşor în măsura cîntecului.

---

[1] *indrişaim* — muşcată.

„Fata asta m-a înţeles ; e o inimă acolo." Şi fiorii de duioşie se înteţeau ; Virgil devenise tot o vibraţie. Amintiri dulci îi legănau închipuirea. Trecutul redeşteptat i se ivi deodată şi în lacrimile de pe pagină el îl citi întreg. În ce împrejurare scrisese poezia aceea ! Parcă a fost ieri, parcă a fost vis. După un amor nenorocit şi mut, în care a trebuit să iubească de la distanţă, *dînsa* îl părăsea. Bărbatul ei, telegrafist, era mutat la Botoşani şi ea trebuia să-l urmeze. Virgil trecu într-o zi pe dinaintea casei lor, ca de obicei. De unde să-şi închipuie el nenorocirea ? Cine avusese să i-o spună ? Cînd îşi aruncă ochii înăuntru şi văzu bagajul strîns piramidă în mijlocul odăii, o neagră presimţire îi întunecă inima. A doua zi, cînd să ia informaţii, telegrafistul şi telegrafista dispăruseră. Şi nici cel puţin n-o cunoscuse.

Se pomenise aşa că o iubeşte, şi-o iubeşte, şi-o iubeşte foarte mult. În ziua aceea rătăci pe străzi fluierînd. Se duse într-o cafenea, ceru de băut, ce nu făcuse el niciodată.

Intră apoi acasă despre ziuă, scîrbit de viaţă, gîndindu-se la cîte îndurase încă din anii copilăriei. Atunci începu el poezia *Din trecut* şi pentru poezia aceasta avea cea mai mare evlavie. Lucrase la ea o săptămînă, o săptămînă de tîmple strînse în mîini cu putere, o săptămînă de luptă cu ritmul, cu rima şi cu amintirile. Puţini aveau s-o înţeleagă şi s-o preţuiască, pentru că astăzi poezia adevărată nu mai există. S-a găsit însă o fiinţă, o minune, o zeitate de fată, care să-i simtă şi să-i suspine durerea : Natalia. Cît a trebuit să sufere ea, pentru ca plînsul ei să rămînă dovadă vie, neştearsă şi nepreţuită pe foile cărţii. Lacrimile de acolo vorbeau mai mult decît orice. Poetul prevedea că de acum înainte ceva îl leagă pe vecie de fata asta.

„Numai dînsa mă înţelege şi aceasta e mult. Ce nenorociţi suntem cînd — duşi de soartă — trecem cîteodată

pe lîngă comori strălucitoare şi nepriceperea noastră ne orbeşte şi ne împiedică să le vedem. A, dar cînd, odată descoperite, ele ne dau extazuri, ar fi o crimă să le pierdem ! Hotărît, trebuie să-i cer mîna."

Natalia sfîrşise valsul şi se apropiase de Virgil. Cînd zări volumul deschis la pagina pătată, se făcu stacojie :

— Iartă-mă, domnule Virgil, eram la masă într-o seară ; aveam papricaş cu pui şi smîntînă. Nu ştiu cum am făcut, dar cînd să tai un picior mi-a alunecat cuţitul şi, hop ! a sărit stropi drept pe poezie. Ceas rău. Ce necăjite am fost şi eu şi mama...

VOICU

Copiii s-au ascuns de frica jandarmilor ; nouă diavoli mititei, altă dată neastîmpăraţi şi veseli, tremură acum în fundul magaziei, ascunşi după albie.

Pe prispă, omul legii scrie într-una. Lîngă el, cu braţele în jos, cu ochii pierduţi pe hîrtia tribunalului, stăpînul casei, Radu, se uită cum i se duce avutul pentru datorie. La o parte, băiatul lui mai mare, dus pe gînduri, se joacă în neştire cu degetele printre firimiturile de mămăligă de pe o masă ; iar într-un colţ, rezemat de gard, cu căciula în mîini, cu gura jumătate deschisă, Voicu.

Îi e faţa întunecoasă, hainele zdrenţuroase, părul încîlcit şi nins de vremuri. Voicu e frate cu Radu. Traiul ciudat l-a sălbăticit, a făcut din el un neom. Iarnă şi vară, zi şi noapte — de o veşnicie — e acelaşi : tot desfăcut la piept, tot în bordeiul din pădure, numai cu văcuţa, singura lui avere, unica lui patimă ; aşa l-a pomenit satul. Nu bea rachiu moş Voicu ; mănîncă din mila altora ; vine în sat numai cînd îl răzbeşte foamea. Altfel, nu-l dezlipeşti de lîngă bordei.

— Cu ce trăieşti tu, Voicule ?

Voicu rîde prosteşte şi nu răspunde.

— Ţi-e dragă văcuţa ?

[Voicu rîde înainte, clipeşte din ochi şi clatină din cap, în semn că da.

— Cum o cheamă ?] [1]

De astă dată, răspunde printre dinţi, sfios :

— Sîmbotina...

Atîta zice şi nu mai poate de ruşine ; îşi tot suceşte vîrful rupt al opincii şi nu-şi mai ia ochii din pămînt.

Aşa e cu toţi : un copil îmbătrînit. E de cincizeci de ani şi pare mai tînăr. Nu s-a supărat şi n-a plîns niciodată ; dar nici n-a cunoscut altfel de viaţă. Pe jumătate sălbatec, pierdut printre copacii pădurii, veşnic martor la schimbul vremii, Voicu a îndurat mai mult decît toţi arşiţa soarelui şi biciuiala crivăţului. Fără să se întrebe de unde vin atîtea minuni, le-a văzut repetîndu-se şi nu i s-a urît ; s-a mulţumit să se închine cînd fulgeră şi să-şi ducă vaca la adăpost cînd plouă.

— Tot mai trăieşti, Voicule ? Ţi-e dragă văcuţa ?

Lui Voicu trebuie să-i strigi tare : nu că e surd, dar aşa l-a obişnuit lumea ; iar el atîta ştie : să rîdă şi să tacă ; sau, ruşinos ca un flăcău prostuţ, să-şi ducă un picior înainte şi să se uite ţintă la opincă, la vîrful ei înflorit de rupturi.

S-a tot încercat bietul frate-său să facă din el ceva, să-l puie la muncă, să-l aibă ajutor. Dar, vorba lui Radu : „Voicu şi om de înţeles ! Păcat că mai face umbră pămîntului, păcat că-i zice şi lui om".

Sărbătoarea, dacă rătăceşte din greşală pe la horă, se face în jurul lui Voicu o roată de flăcăi, fete şi copii : nea Voicu în sus, nea Voicu în jos ! Unul îl trage de zdreanţa unei mîneci, altul de alta. Cînd a scăpat, buimăcit, se duce glonţ la vacă, mai rupt, mai hărtănit ca înainte. De oboseală, suflă din greu şi dacă găseşte vaca

[1] Rîndurile cuprinse între croşete lipsesc din ediţia a IV-a din volumul *Moş Stan* (p. 133). Le-am reprodus după ediţia I, 1923, p. 120, eliminînd astfel o evidentă greşeală de tipar.

întinsă jos, se culcă la capul ei, mîngîindu-i coama, dus pe gînduri, tocmai ca un om care cugetă.

Acum a auzit că-l vinde pe Radu şi-l lasă pe drumuri cu fată mare şi nouă copii. Şi a venit să se uite şi el.

Cu cît stă mai deoparte, cu atît crede că visează. Portărelul, încruntat, scriind ; trei jandarmi deoparte, smirna... Voicu rîde de ei în neştire.

Din casă, printre perdele, cumnată-sa, Maria, îi face semne de mustrare şi-l cheamă înăuntru „nu cumva să supere cu vreo prostie pe domnu portărel". Dar el nu vrea să audă. A încremenit cu codrul de mămăligă în sîn. Stă şi aşteaptă.

Portărelul a sfîrşit ; pleacă. În dreptul gardului vede pe Voicu. Îl cunoaşte :

— Ce e, moş Voicule ? Tot pe aici ?

Şi-i dă cîţiva gologani.

Dar Voicu se-nspăimîntă, zvîrle banii, răcneşte şi o rupe la fugă. Într-un suflet e la văcuţă. Sîmbotina e în coşar, tihnită, rumegînd alene. Cînd îl vede, întoarce capul şi-l prelinge cu căutătura blajină a ochilor.

„Stăpînă-meu", parcă şi-ar zice. Şi-şi vede înainte de mîncare.

Voicu însă e grăbit ; geme, tremură şi dă din colţ în colţ.

Îşi scoate cămaşa, o sfîşie la piept, la mîneci ; o preface în perdea, se înveleşte cu ea şi-şi ascunde cît poate mai bine odorul. Adună aşchii, rădăcini, iarbă zmulsă, gloduri de pămînt, şi le îngrămădeşte în dreptul uşii. Apoi, pe jumătate despuiat, stă de strajă cu un bolovan în mîna stîngă şi cu o grămăjuie de încă cinci la picioare. Se uită spre potecă şi i se pare că vine portărelul.

Tot duhul blîndeţii i se suie în faţă. Se gudură ca un cîine. Glasul îi e mai mult un fluierat.

Cerşetor năpăstuit de lume !

— Nu, nu, nu e aici Sîmbotina !

Şi cînd zice *nu*, îşi clatină toată mîna dreaptă cu un deget în sus ; semn că nu.

— S-a duuus...

Şi cînd zice *s-a dus*, zice din inimă, cu ochii sticlind încolo, departe, cît îşi poate cineva închipui mai departe.

ACASA

Fereastra — unica fereastră — dă în curte. Tablou închis : o frînghie încărcată cu rufe. Nişte cămăşi bărbăteşti, de stambă văpsită, posomorăsc locul. Le-a înlemnit gerul, ca pe nişte buturugi.

Te ia cu frig, fără să vrei, şi întorci capul.

Gura sobei deschisă ; cenuşă multă ; un singur cărbune abia scînteiază în fund.

Pe un pat de tablă, nestrîns, o plapomă veche, albastră, pe jumătate atîrnînd ; două perne, poate calde încă, pline de dantele, îşi şoptesc la ureche. Deasupra patului, în perete, o pătură militărească ; în mijlocul ei, un tablou cu ofiţeri. Ramă îngustă, neagră ; fiecare poză înconjurată de un chenar oval. S-au strîns ca muştele în jurul colonelului. Acesta nici nu vrea să ştie de ei. E un om gras, zbîrcit, cu mustăţile tunse şi rare ca un grîu secerat. Are căutătura poruncitoare, ţintind drept înainte. Împrejurul unui oval, la stînga, o ghirlandă de trandafiri microscopici, luaţi de la librărie, lipiţi acolo cu gumarabică. Sub ghirlandă, o barbă de om matur, o uniformă. Tot pe pătură, două săbii, vechi, încrucişate ; un chipiu turtit ; un toc gol de revolver, un cuţit de vînătoare ruginit, un fir de casă de păianjen ştergînd alene praful de pe tocul de revolver.

Din bucătărie se aude plîngînd duios în tigaie un morman de ceapă arsă. Aburii îndrăzneţi au pătruns prin crăpături în toate colţurile.

Lîngă alt perete, alt pat mai mic de campanie. Te uiţi ce lesne ai putea să-l iei de cele două capete, să-l strîngi şi să pleci cu dînsul la război. O pătură — tot o pătură de cazarmă — cenuşie, întinsă tobă, îl îmbracă frumos ; parcă e un recrut tuns la piele. În dreptul lui un birou mic, cu muşamaua jupuită. Sub birou, patru cizme fără pinteni şi aproape fără toc. Par supărate ; se uită crunt una la alta. La rînd o pereche de ghete cu nasturi mulţi şi nişte pantofi femeieşti, ceva mai mici ca botforii vecini.

Pe birou o farfurioară cu resturi de plăcintă cu carne. Au dat şi pe dinafară foiţe multe şi au făcut pe verdele nesigur al muşamalei, un arhipelag nelămurit, amestecat cu pieliţe de ghiuden, cu frimituri de pîine rece. Un pahar de apă cu buze brumării, cu urme de sete, îşi ţine încă fundul înroşit de picăturile vinului scurse acolo în puterea gravităţii. Un ceasornic nichelat, bătînd în gălbui, trimite pe după pahar un lanţ scurt, lat, ofiţeresc, de inelul căruia se ţine un medalion cu o fotografie: un cap de femeie vrstnică, pieptănată după moda veche, cu aerul cercetător şi supărăcios, de moaşe. Cît să fie ceasul ? Maşinăria merge ; se aude tic-tacul luptînd cu prăjitul cepei. Dar pe cadran, perechea de minotare e frîntă de la mijloc. Abia ochiul încercat al stăpînului de-ar putea să ghicească. Ce e drept, se găseşte şi un deşteptător mai la o parte ; însă din chipul trist cum tace şi te priveşte, înţelegi cu milă că el însuşi ar vrea să ştie cît e ceasul. O călimară înaltă de lemn, lucrată prin traforaj, desfăşoară asupra mesei atîta putere de stăpînire, încît vezi dintr-o clipă cine e regina acolo ; păcat că n-are şi n-a avut niciodată cerneală într-însa. Alături, condeiul stă prietenos lîngă o sticlă de librărie

„Pelikan-Tinte". De altfel, mai bine : aşa şi tot e stropită — sărmana călimară — şi a rămas fără capac. Dar dacă i s-ar fi pus cerneală ? Atîtea foi şi cărţi împrăştiate ar fi omorît-o : *Şcoala de campanie, Serviciul interior, Anuarul armatei, Tragerea în ţintă* — toate închise — împănate cu chibrituri stinse şi cu cărţi de joc unse la suprafaţă ; rigi pe jumătate şterşi, valeţi pătaţi de muşte, asul de cupă refăcut de mînă cu cerneală violetă. Spre margine, un cosmetic isprăvit, căzut de oboseală lîngă o perie de cap, bolnavă.

Dacă te aşezi pe patul de campanie, poţi zări lucruri din casă pe sub birou : printre insulele de cerneală de pe scînduri, se văd picioarele groase ale scaunelor, picioare făcute — fireşte, pentru umblat. Pe covrigul care le împreună puţin mai sus, sunt şi acum hîrtiuţe amintind pelerinagiile făcute : Tulcea, Botoşani, Tîrgu-Jiu ; negru pe alb, lipit cu cocă, te poartă cu mintea ca în balon prin unghiurile militare ale ţării.

...A, dar lîngă sobă s-a mişcat culcuşul căţelului. Nu e nimic : s-a întors pe partea cealaltă, a căscat prelung şi a închis ochii iarăşi.

În dreptul botului, cîteva petice de hîrtie roasă ; lîngă ele, o scrisoare aproape întreagă. Adormise pe ea. Acum a dezvelit-o şi se poate citi : un scris mare, o armată de litere lungi, ţepoase, certate între ele :

„Domnule Căpitane, e destul doui ani de cînd aştept să-mi plătiţi suma de 485 lei şi 75 bani ce datoraţi magazinului meu de coloniale. V-am lăsat să vă plimbaţi prin cinci oraşe şi n-am zis nimic. Acum nu mai putem răbda nici noi. Dacă în trei zile nu primesc paralele, vă reclam la d. Colonel. Dv. şi cucoanei Dv. vă place delicateţurile şi nu puteţi trăi fără ele, apoi nici să nu le plătiţi ? Atîta ghiuden, parizel şi sardele de Nisa cît mi-aţi consumatără, şi profiriul de Odobeşti care nu mai

tăceaţi ce bun e, este mai mare păcatul, că am casă grea, D-le căpitane. Să nu credeţi că dacă sunt la Tulcea şi sunteţi la Severin nu suntem tot oameni, şi munte cu munte... La un adică suntem în stare să facem una să se ştie pe toată infanteria.“

O musculiţă ameţită, întîrziată în iarnă, se plimbă cu nelinişte pe rîndurile scrisorii.

LEANDRII

O slăbiciune avea domnul Guţă şi îl stăpînea mai straşnic ca tot pe lume : leandrii. Şi simţea dumnealui că e slăbiciune aceasta, pentru că de cîte ori îl întrebai ce înseamnă atîta dragoste după o floare, da din umeri şi răspundea zîmbind :

— Gusturi, puiule ; nu ştii d-ta că gusturile nu se discută ?

Şi gustul dumnealui era să găsească — vara — cînd se întorcea la şase de la slujbă, curtea stropită şi leandrii înfloriţi. Îşi purta nasul pe la fiecare, mirosind ici un boboc, dincoace o floricică, semn de bun găsit ; apoi se lăsa la jiletcă şi ieşea cu scaunul ca să citească *Universul* între leandri, la umbra leandrilor, în parfum de leandru.

Şi nu era tocmai om cu stare : cînd îi venea partidul la putere, era şi domnul Guţă numit la primărie. Cînd partidul cădea, domnul Guţă, mîhnit, uita să-şi ude leandrii cîteva zile ; apoi îşi da demisia, mergea la clubul opoziţiei, făcea pe samsarul ; iar la alegeri, era bun la toate.

„Ce vrei, onorabile ? Unuia îi place popa, altuia preoteasa... Mie-mi plac două lucruri : întîi, să fiu menajer de casă, pentru ca să-mi văd de *leandri ;* al doilea să-mi susţiu partidul."

Atît era în toată casa : domnul Guţă, Costache şi... leandrii. Domnul Guţă descoperise în Costache un băiat *sincer şi devotat*, care-i uda leandrii.

„Sincer şi devotat“ : aceste două vorbe le întrebuinţa totdeauna domnul Guţă la sfîrşitul scrisorilor către cei mai mari.

Timp de trei ani, Costache îngrijise de flori părinteşte.

De la slujbă, lui domnul Guţă i se făcea dor de casă, ca de un colţ de rai. Iarna, hîrdaiele cu leandri erau înghesuite în sală ; şi atunci, abia mai puteai încăpea între patru pereţi. Făcea focul pentru ei şi-l costa scump, mai ales pe timp de opoziţie.

Domnul Guţă era tînăr, neînsurat, cel mai luxos şi cel mai mîndru de pe strada Leandrilor, unde sta. Îşi alesese într-adins strada cu acest nume. De fel din Alexandria, venise în Bucureşti adus de *valurile lumei*. Ce fel de valuri ? Aceasta a rămas o taină nepătrunsă. Un singur lucru se ştia : domnul Guţă era un duşman neîmpăcat al căsniciei. La toate banchetele şi chefurile, cînd ridica paharul şi glasul ca să vorbească, era de mainainte ştiut că domnul Guţă are să combată sexul frumos. Plănuise chiar să scrie un volum despre *Femeia romînă din Dacia Traiană*, dar politica şi leandrii l-au stînjenit.

Casa din strada Leandrilor era a dumnealui. Cîţiva *lei* puşi deoparte pentru zile negre îi asigurau viitorul. Ar fi fost o minunată partidă. Şi i se făcuse propuneri berechet. Pe toate însă ştiuse să le respingă cu o bărbăţie rară.

Lumea se obişnuise aproape cu hotărîrea lui. Fetele vedeau în el un om cu haine, cu ghete şi cu pălărie ; un om care vorbeşte, aude, vede ; atît şi nimic mai mult. Nimeni, afară de Costache, nu-i ştia slăbiciunea.

— Dragă Costache, tu ştii damblaua mea pentru

floarea asta. Spune tu drept, Costache, s-o putea găsi în lume femeia care să mă iubească pînă într-atît, încît să-mi ierte defectele, adică leandrii mei ? Ce ? Să ajung eu să-mi văd sărmanele flori ofilite chiar din luna întîia a căsătoriei ! Nu-mi voi uni destinele cu ale unei femei, decît în ziua cînd voi descoperi în ea o inimă sinceră şi devotată pentru leandri. Ei... dar femeia e ca şi politica ; ei nu-i trebuiesc inimi sincere şi devotate. Cum vezi, o aşa femeie n-am să găsesc, şi a o spera ar fi să trag nădejde ca spînul de barbă ! Iată pentru ce nu mă însor, iubite Costache.

Hoţul de Costache prinsese cheia. Atît i-a trebuit... El se ducea adesea la cîrciumă la domnul Dobre din colţ. Acolo îşi petrecea timpul cît şedea domnul Guţă la cancelarie. Îi plăcea vorba. Domnul Dobre avea fată mare şi ar fi vrut să-şi facă un ginere din stăpînul lui Costache. Pierduse însă nădejdea, cînd într-o zi servitorul, din sinceritate şi devotament, trădă tot secretul...

— Am înţeles — zise domnul Dobre, ducînd un deget la tîmplă. Cap de bulgar am, dar pricep şi eu atîta politică : trebuie întîi să amorezăm fata de leandri şi apoi de stăpîn.

Peste cîteva zile, vreo zece leandri frumoşi stau înşiraţi dinaintea prăvăliei lui Dobre. Domnişoara Didina îi îngrijea şi stropea cu mîna dumneaei, tocmai fix la vremea cînd domnul Guţă trebuia să treacă la cancelarie sau să vie acasă.

Întîi, cînd i-a văzut, a fost o adevărată sărbătoare. Se opri, se miră de frumuseţea lor ; erau tot unul şi unul : numai de cei învolţi !

— Bună ziua, domnişoară Didino ! Dar ce e minunea asta ?

Fata se roşi. Era din fire ruşinoasă ; acum se vedea silită să şi mintă.

— Mersi, musiu Guţă, e singura floare la care ţiu.

— O floare aşa de urîtă ; cum îţi place ?

— Urîtă ? Te înşeli... gusturile nu se discută.

Domnul Guţă rămase pe gînduri. Apoi se însenină la faţă :

— Ştii ce, domnişoară Didino ? Ne-am potrivit la gust. Salut !...

Atît pentru ziua întîi.

Ziua a doua şi toate celelalte adăogară pe rînd la încredinţarea ce începuse să-şi facă domnul Guţă, că femeia-ideal, femeia-leandru, pe care o visase, nu mai era o minciună. Ea trăia. Era domnişoara Didina.

Într-o dimineaţă, stînd pe gînduri, domnul Guţă începu să-şi pună singur următoarele întrebări — cu răspunsul lor — întocmai ca la ofiţerul stării civile, unde făcea slujbă :

— Ce vîrstă ai ?

— 38 de ani.

— Ai mai fost căsătorit ?

— Nu.

— Domnişoara Didina Dobrescu îndeplineşte oare condiţiunile ce ceri d-ta spre a-ţi fi tovarăşă de viaţă ?

— Da, da : îi place *leandrii.*

— Atunci ?

— Atunci consimt...

Era tocmai ziua naşterii domnişoarei Didina. Guţă îi trimise prin Costache cărţi de vizită şi un hîrdău cu un leandru *suvenir*. Didina primi darul rîzînd.

— Ce *semplu* e ! !

Vorba aceasta o ştia din pension de la o fată de familie, care vorbea foarte frumos pe radical...

*

Domnişoara Didina luînd de bărbat pe Guţă, făcu să clocotească mahalaua. Vorbele mergeau din gură în gură :

— E, ce să-i faci ? Norocul nu cade pe lemne şi pe pietre. Vezi d-ta cui i-a fost dat să se resfeţe între bujorii lui domnu Guţică ? Lisăndrinii din colţ ! !

Şi aveau dreptate. Domnul Guţă era o pîine de om.

Două luni fata se prefăcu din răsputeri că-i seamănă la gust. Îngrijea de flori în locul lui Costache, pe care, pentru economie, îl dase afară, aducînd în loc o bucătăreasă. Îşi cumpărase o stropitoare mică, şi cu o dibăcie de albină, trecea chipeş printre leandri înviorînd curticica la razele sfioase ale dimineţii.

Printr-un colţ descusut al perdelei, domnul Guţă pîndea pe furiş din odaie, mişcările Didinei. O mînca din ochi. Dînsa nu ştia nimic.

Într-o dimineaţă, însă, domnul Guţă simţi un fior cald prin inimă. Didina stropise florile în bătaie de joc, în silă. Trei litri de apă la un regiment de hîrdaie ; Doamne sfinte, ce rîs !

Se stăpîni totuşi. O aşteptă ; şi cînd veni :

— Didiniţo, ai stropit tu leandrii, moşule ?

— Da, da !

Şi Didina căuta ceva prin casă, îngînînd uşor *Suspin-vals*, slăbiciunea ei de la un bal.

Lui Guţă i se suise în gît ca un fel de răguşeală, pe care se tot silea să o înlăture, tuşind uşor. Aceasta îi venea totdeauna la necaz.

— Şi zici că i-ai udat bine, puiule ?

— Da, daaa !

— Pardon că te supăr. Vreau să ştiu...

Şi se uită la cozile ei undulînd pe camizon în spate, ca doi pui de şarpe ; şi-i lăsa gura apă a tîrnuială. Noroc că Didina nu văzu şi ieşi din odaie cîntînd mereu *Suspin-vals.*

Guţă îşi veni în fire. Şi fu încîntat că se stăpînise ; ba încă îşi simţi judecata mai limpede şi i se păru că poate să cerceteze lucrurile cu mai mult sînge rece.

O singură întrebare sta însă nelămurită în capul său, şi domnul Guţă nu-i putea da de rost :

„Adică, de ce i-o fi dat dumneaei aşa repede motive de divorţ ?"

Peste o săptămînă erau la tribunal.

ÎN RAI

Plapomă de mătase. Polog la pat. În perete, un tablou cu orizont mare, cîmp după cîmp, sfîrşind într-o dungă alburie, ca oceanul. Pe jos curat. Lucruri puţine, dar bine orînduite, răspîndind un aer întăritor, plin de sănătate, ca aerul de munte. Şi peste toate o să fie, de acuma, dînsul, rege. Înălţare neaşteptată ! Rostogolire de întîmplări ciudate, ca în visuri ! Cearta cu mama lui... Cu mama ? A, da... şi cu surorile chiar. Pînă şi pe cea mică a speriat-o, cînd s-a răstit la ea odată : „Ieşi !" Şi ce ! Dacă e singurul băiat în casă, pentru ele a muncit ? Ca să le fie rob ? N-au pensie ? Vor gineri ? De unde să-i scoată el ? Le-a adus destui băieţi ; la ei în casă parcă era conservator : unul cu vioara, altul cu flautul, alţii din gură... Ce strică el dacă nu le-a cerut nici unul ?... Şi pentru asta să-i pună piedici ?... Să-i pretindă să le rămîie în casă drept sprijin, drept tată ? A, dar nu, nu poate să uite cum i-au strigat : „Nemernicule, te uiţi la o babă ! !..." Necazul le-a orbit, le-a făcut să nu mai ştie ce spun. Aseară a sfîrşit pentru totdeauna cu *dumnealor*. La urmă, cînd s-au încredinţat că nu mai e glumă, trecuseră la jale. Plîngeau. Da. Prea tîrziu. Să se-nveţe minte... Auzi ? Babă ?

Cu două degete îi apasă ochii în locul pe unde pornesc lacrimile. Apasă cu putere, într-adins ca să-l doară; strînge pleoapele, apoi le desface mari, mari de tot, şi se uită din nou împrejur.

Regina doarme alături, liniştită. Îl întrece cu douăzeci de ani. La colţul gurii, cîteva cute uşoare, ca un mănunchi de raze, povestesc amar un îndepărtat trecut. El le vede şi ar vrea să-şi întoarcă ochii de acolo ; dar dînşii cad mereu pe ele. Se teme să nu-l prindă. I-ar fi aşa de greu să simtă ea ce prăpăd văd ochii lui acuma. Poate se preface că doarme, numai aşa, ca să pîndească. Femeile sunt şirete. Cine le pricepe ? Doamne, şi de cînd se uită, ca un speriat ! Mai mare ruşinea... Şi, într-o clipită, o sărută uşor pe buze, tocmai fiindcă la buze se uitase mai bănuitor, mai îndoit. Şi o deşteaptă...

Jos, lîngă peretele din faţă, un mosafir străin pentru lucrurile din odaie : cufărul lui, avutul lui, smuls din casa părintească prin ceartă şi blestem. E întîiul lucru, cumpărat cu bani din întîia leafă, cînd s-a văzut scăpat de necazuri. Cufăr ieftin : cîţiva lei. Acum îi iese ieftinătatea prin pînză, care s-a zdrenţuit pe ici pe colo şi-l face să rînjească la lucrurile din casă ca un cerşetor smintit. Aseară, la lumina candelei, părea mai de omenie. Acum însă valurile zilei ce a năpădit pe fereastra aceea mare de la catul al doilea îi dau pe faţă arama fără milă. Parcă tot simte un colţ de acasă, o urmă de nelinişte, grija de a se vedea chemat la o datorie părăsită.

Cum l-ar da afară ! Dar dînsa l-a deschis şi scotoceşte înăuntru. Un rînd de haine, un palton vechi, cîteva rufe cusute de surori, ies una după alta, ca din pălăria unui scamator. Ea le ia, întinde mîna cu fiecare, în aer şi le cîntăreşte, de departe.

— Cum sunteţi voi, bărbaţii, nepăsători în ale îmbrăcămintii. Numai atîta ai ?

Apoi duce cufărul gol în sală, se întoarce, deschide dulapul cu oglindă, şi averea lui grosolană umple binişor micile goluri alături de lucrurile ei scăldate în panglici şi parfumuri.

El nu-şi mai ia ochii de pe mişcările ei. O vede alergînd, muncind, obosindu-se pentru dînsul. Nu ştie ce să-i zică, cum s-o oprească.

Din fundul unei cutii, a scos un pachet mare şi i-l aduce la pat : o bucată grea de pînză de olandă. E a lui, pentru el. Şi au să mai urmeze şi altele.

Îl lasă singur să se bucure, să cerceteze, să vadă cît e de scumpă. Ea trece dincolo ca să pregătească ceaiul.

El rămîne cu bucata de pînză pe plapomă. Cu o mînă îi pipăie răceala. Cu cealaltă adusă sub cap se pierde în gînduri, căutînd cu ochii spre fereastră, prin care se vede doar cerul şi o cruce de biserică.

O duioşie neînţeleasă îl cuprinde. Parcă i-ar povesti cineva la ureche o întîmplare caldă, ca să-l facă să plîngă.

„Ce femeie de ispravă ! !..."

SPRE SLATINA

De un sfert de ceas e în cerdac, cu scufiţa pe cap, cu ochelarii pe aripile nasului. O adiere dulce de austru leagănă caimacul cafelei. Bătrînul parcă a uitat-o acolo pe măsuţă. Cu mîna întinsă — căci e prezbit — citeşte de departe, plin de interes, în *Curierul de ambe sexe*, un articol al lui Eliade. Dar nici cititul nu-i merge. S-a sculat acum mahmur ; somnul de după prînz nu i-a priit. A băut o ţuică mai mult ? A fost prea cald ? Nici el nu ştie. Atîta simte, că i se bate inima cam supărător; parcă tot trupul i-ar fi o cutie goală de lemn uscat, şi în ea un singur vîrcolac urîcios, neastîmpărat : inima. Lasă cartea şi deschide capacul chiselei : o chisea mare, veche, un mic monument verde al unui ciorchine de razachie. Acolo îşi ţine tutunul. Domnul Tase fumează un fel de tutun negru şi ieftin. De aceea fundul chiselei e mohorît tot, ca iadul. Cu trei degete îşi scoate o porţie cam mare pentru o biată foiţă *Dorobanţul*, pe care o canoneşte multă vreme pînă ce ajunge să-şi fabrice din ea o ţigară cît toate zilele.

Ca niciodată, soarbe din cafea mai alene, trage din tutun mai greoi, strică mai des chibriturile. E muncit de gînduri care-l fac să nu mai vadă înaintea ochilor nici pe cei mai răi duşmani din viaţă : ciorile care-i ciugulesc

cu o îndrăzneală fără seamăn agurida din boltă, şi muştele care i se plimbă pe cap cu o duioşie de vechi prietene. E îngrijat. Se vede bine. Şi cum să nu fie ? Cum să nu se închine cu evlavie acum, cînd aude tocînd de patru la biserica Amzei ? Din toată capitala, domnul Tase nu mai simte decît pustiul cerului, dincolo de care stăpîneşte puterea lui Dumnezeu, deşteptată prin glasul clopotului şi ţintită spre inima lui rugătoare. Peste două zile pe care le numără într-una pe degete şi tot nu le mai pricepe : vineri, sîmbătă, vineri, sîmbătă, una, două... una, do...uă, vineri, sîmbătă, peste două zile, adică duminecă la 8 dimineaţa, va trebui să săvîrşească unul din actele cele mai primejdioase din viaţă : să meargă cu trenul.

Pentru nimeni în lume n-ar fi făcut asta, să-şi lase căsuţa albă ca un zahăr şi răcoroasă ca o Sinaie, curtea cu găini, caisul încărcat şi garoafele neudate şi să plece aşa — unde ? Tocmai la Slatina, el care pe vremuri, cît a fost profesor de limba greacă, n-a ştiut altă cale decît străzile de la gimnaziu acasă şi de acasă la gimnaziu ; iar de 15 ani, de cînd e pensionar, doar drumul pînă-n piaţă... Pentru nimeni în lume, afară de Cănuţă, viaţa şi slăbiciunea lui, unica odraslă — *băiatul* — vorbă înaintea căreia amuţea dus pe gînduri de-ţi făcea milă ; lumina ochilor lui, mai mult decît lumina ochilor : Cănuţă.

Judecător la Slatina, iubit de slătineni, Cănuţă a ieşit băiat bun. Blajin, a ştiut să se strecoare printre certurile politice, şi să rămînă magistrat de carieră. Visul lui de aur : preşedinte de tribunal ; apoi pensia şi... nimic — ca şi tata. Tradiţie de familie... De altfel atîta dorea şi domnul Tase şi nu o dată a luat bătrînul condeiul să scrie unui prieten vechi, şef de birou la Justiţie : *„Te rog prea mult, ai grije de fiu-meu. Vezi să nu mi-l turbure din loc. Ar fi groaznic lucru pentru mine“.*

Prin martie, Cănuță își vesti părinții că are de gînd să se-nsoare. Numaidecît două telegrame, una semnată Tase Moinea, alta Frosa, îl chemau la București urgent...

— Pe cine iei ? A cui e ? Vezi să nu fie vreuna... Vrei să-ți mănînci viitorul fript ?

Acest „fript“ fu spus cu un glas cam ascuțit de deznădejde.

Însă băiatul îi liniști : fată bună, familie bună, cu vază ; parale ; un adevărat noroc. Pe amîndoi îi podidise lacrimile.

— Cum ți-i așterne așa vei dormi.

Apoi hotărîră ca nunta să se facă în București, acasă la bătrîn, în familie.

În adevăr, fata le plăcu așa de mult, că la un pahar de vin domnul Tase apucă de făgădui că de vară, în iunie, vine și el cu Frosa pe la Slatina.

Și-acum Cănuță le reamintea printr-o scrisoare :

„Dragă Tată și Mamă !

Vă așteptăm Duminică negreșit. Nu uitați, avem cuvîntul Dv. Ar fi cea mai mare bucurie pentru mine să vă văd, și să mă vedeți la casa mea.“

Două lucruri îl făceau pe domnul Tase să plîngă ușor : discursul lui Kogălniceanu de la Unire, și scrisorile lui Cănuță. Mai ales aceasta, prin care-i poftea *la casa lui,* îl înduioșase cu desăvîrșire. Nu i se mai alegea nimic din tabieturile zilnice ; chiar somnul și mîncarea mai scăzuseră. Ar fi luat-o pe Frosa la o tablă, ca să-și mai uite ; dar unde-i mai ardea coanei Frosa de table ? Dumneaei învîrtea toată casa, dumneaei și cu Păuna, slugă veche, doica lui Cănuță, de care prinsese apoi atîta slăbiciune — ca de copilul ei — încît nu s-a mai dezlipit de casă. Ce e drept, era și bine îngrijită ; mai mult decît o prietenă. Numai domnul Tase îi cam tăia curajul, cînd o vedea că se prea înnădește la vorbă.

— Ia lasă-ne, doică, ne-oi mai povesti şi mîine. Acum ne e cam somn.

Amîndouă alergau pe capete după geamantane.

În patruzeci de ani nu călătoriseră decît o singură dată, la Giurgiu ; şi atunci de mare nevoie, ca să mănînce Frosa cataif de Rusciuk, căci poftise rău şi era în mare primejdie să-l piardă pe Cănuţă. Atît : singurul drum de fier ; şi acum, al doilea. De aceea era foc şi zor mare. Bietele odăi ! Pentru întîia oară curăţenia lor strălucitoare era lovită cu cruzime. Coana Frosa închisese ochii. Nu-l mai punea pe Tase să-şi şteargă picioarele afară. Nu se mai supăra că intră în salon. Şi domnul Tase făcea un abuz grozav cu prilejul acesta : profita ca un copil şi se strecura la răcoare pe jeţul din colţ, lîngă transperantul lăsat, ca să afume perdelele şi să întoarcă pentru a mia oară foile cărticelei cu mersul trenurilor pe care noaptea o ţinea sub pernă.

Grija călătoriei îl pusese într-un neastîmpăr, că nu-şi mai găsea loc, nu se mai gîndea ce face. Nu cîntase în viaţa lui ; şi acum toată ziua îndruga printre dinţi *Deşteaptă-te romîne*. Nu se uitase la portretele din salon, de nu se mai ţine minte ; acum se oprea înaintea fiecăruia, cu mîna dreaptă în buzunarul jiletcei, jucîndu-se printre degete cu gologanii de tutun.

Salonul... Pe zidurile albe, patru cadre, din care două mari, vechi, în creion, cam şterse de timp : într-unul chipul lui domnu Tase, leit prinţul Nichita al Muntenegrului, cînd era tînăr. În celălalt, coana Frosa : o damă de pică, puţin mai încruntată. Dedesubt, între amîndouă, poza lui Cănuţă, scos la Duschek de la Episcopie. E în picioare, între o măsuţă şi un grilaj, nelipsitul grilaj albicios al fotografilor. O mînă i se sprijină uşor de un album întredeschis cu arătătorul. Cel din urmă tablou, pus în alt perete, lîngă o oglindă cu ramă de nuc, înfăţişează o luptă : luarea Griviţei : un furnicar de fesuri

roşii, din ce în ce mai mici, dau năvală, înverşunate într-un haos de fumărie şi mai roşie. Scena luării Griviţei e singurul lucru care poate da un zbucium sufletesc în acest salon, în care mobilă, perdele, tavan, masă, tot, pînă şi scîndurile au neîntrecutul senin al albului.

Din cînd în cînd, domnul Tase părăseşte salonul sau cerdacul, ori colţul unde a încremenit pe gînduri şi trece nerăbdător din odaie în odaie :

— Froso, Froso !

— Ce pofteşti, omule, de nu mai ne laşi în pace ?

— Vezi să nu-mi uiţi prosopul şi vesta albă. Pantofii cu mărgele i-ai pus în geamantan ? Să nu-mi faci vreun pocinog.

Coana Frosa îşi iese din sărite.

— Păi da. Aşa ştiu şi eu : să stau şi să poruncesc. Noi ne-am prăpădit cu firea şi dumneata habar n-ai. Cel puţin dacă nu eşti destoinic să dai o mînă de ajutor şi le aştepţi toate de-a gata, nu ne mai ameţi cu ordinele. Doamne, aşa englez de om n-am mai văzut...

Domnu Tase tace cu gîndul în altă parte. Numai cînd îl deşteaptă vreo vorbă mai aspră, se smuceşte de pe scaun şi trece necăjit dincolo.

Acum, după somn, simte o tristeţe neînţeleasă, pe care nici rugăciunea nu i-o potoleşte. Intră ca să caute iarăşi pe coana Frosa. O găseşte în sală, strîngînd sul covorul, ca să nu-l mănînce moliile : un covor de petice împletit de dumneaei, un mozaic de culori ; parcă mii de flori de lînă şi-au scuturat petalele în neregulă pe jos.

O mică greutate a fost grija cadoului. După o sfătuire de cîteva seri în cerdac, la lumina lunii, luară o hotărîre : nu trebuia cheltuială mare. Domnul Tase le va duce zarzavaturi, trufandale de care nu prea se găsesc prin Slatina. Coana Frosa, un borcănaş cu peltea de gutui, făcut din toamna trecută şi pe care-l ţinea în gura sobei din salon, la un loc cu mai multe altele. Nu-

mai de n-ar uita... Amîndoi se legară cu aţă la deget şi-şi făcură nod la batistă, ferindu-se să spună unul celuilalt, de teamă să nu se facă de rîs.

Ziua din ajun, după prînz, un chin. Coana Frosa, însoţită de Păuna, se sui în pod ca să dea jos o *bişactea* veche, un fel de cutie mare de vişin, cu capacul încrustat cu sidefuri cît aluna ; aici îşi ţinuse în tinereţe şi vrea să pună şi acum, pieptene, ace, precum şi mai multe *secreturi* pentru păr şi obraz. Nu fusese de mult în pod. Era o învălmăşeală acolo : lucruri stricate, bastoane rupte, umbrele vechi — mai mult scheletul de ele — şi mai ales praf şi hîrtii : cataloage de pe vremuri de ale lui Tase şi cărţi de limba elină. Coana Frosa le da la o parte, cu răbdare, una după alta, căutînd bişacteaua ; cînd, o clipă, degetele ei apucară un carton, o poză veche cu o fetiţă de vreo zece ani : ochi mici, sprincene abia estompate, gura zîmbitoare. Coana Frosa izbucni în plîns. Păuna, speriată, zvîrli jos o umbrelă, pe care tocmai avea de gînd să i-o ceară, şi alergă spre ea.

— Ce e, coniţă ? Vreo pîrdalnică de albină... Te-a pişcat ?

Printre suspine, bătrîna o lămuri.

Era fetiţa lor, Anicuţa, mai mare mult decît Cănuţă... Dacă ar fi trăit, ce bucurie ar fi fost pe ea acum !

— Ascunde-o, Păuno, să n-o vază Tase. E în stare să se bolnăvească şi să nu mai meargă. Doamne, cum s-a rătăcit pe aici ! Şi eu înnebunisem căutînd-o. Credeam că mi-a furat-o. Ţine-o la tine, Păunico, şi să mi-o dai mie pe seară, s-o ascund în chichiţa lăzii, între lucrurile mele.

Apoi, luă bişacteaua, o suflă de praf şi se coborîră în sală.

Domnu Tase pîndise lipsa coanei Frosa, ca să-şi facă rost de bani de drum. Avea o ladă mare, de Braşov, închisă cu trei lacăte.

Trase zăvorul, îngenunche înaintea icoanei, făcu mai multe cruci ; apoi începu să probeze cheile în lacăte.

În ladă, miros de naftalină trezită şi de tutun. Acolo îşi ţinea hainele mai bune. Domnu Tase le dete cu îngrijire la o parte. Din fund, scoase o cutie la fel cu bişacteaua coanei Frosa. Le cumpăraseră amîndoi, în aceeaşi zi, de la acelaşi negustor din Podu Mogoşoaiei. Într-însa îşi păstra economiile din pensie, pe care nu le ştia nimeni, nici coana Frosa. Erau cîteva inele fără pietre, mai multe pietre fără inele, monede vechi de aur şi de argint. Sub un capac, într-o cutie mai ascunsă, hîrtii de bancă şi galbeni, lîngă care, într-un plic pecetluit, un fel de testament hotăra soarta lor : trei părţi lui Cănuţă, şi o parte *„soţiei mele Frosa, care m-a iubit şi îngrijit"*.

Cît a tremurat cînd l-a scris !

Scoase o hîrtie de o mie, trei de o sută şi vreo cincizeci lei mărunţi pentru bacşişuri şi alte cheltuieli.

La nouă erau în paturi, în aceeaşi odaie cu geamantanele, care se odihneau în mijloc, lîngă două boccele legate foarte rău cu sfoară. Zarzavatul aştepta afară, la răcoare, în fundul unei desage. Domnu Tase tîrguise pătlăgele roşii, cartofi noi, bame, toate pe alese.

Toată noaptea, plin de grijă, n-a închis ochii. Avea călduri şi se întorcea cînd pe dreapta, cînd pe stînga. Coana Frosa adormise. Tocmai visa pe Anicuţa într-o grădină, cînd auzi glasul lui Tase :

— Froso, hai mai iute că pierdem trenul.

Era două noaptea şi cu toate că trenul pleca la opt, dumnealui ţinea să fie la gară de la cinci. Altfel n-ar fi fost liniştit. Apoi, Frosa uitase să-i dea guler curat şi aceasta cerea timp. Deşi n-avea gîtul gros, încît i s-ar fi potrivit chiar şi un număr mai mic, totuşi domnu Tase avea grijă să-şi cumpere totdeauna gulere largi.

Gîtul putea să-i joace, ca într-un cerc de bute, iar cravata se ţinea la cîteva degete departe de trup.

Păuna spăla şi coana Frosa călca toată rufăria casei. Fără multă vorbă, somnoroasă, se dete jos din pat şi-i aduse gulerul. Era cam afumat, cam ars pe ici pe colo cu fierul. Domnu Tase îl găsi de minune, mai cu seamă că avea miros plăcut de pelin şi de iarbă mare, dichisuri de ale coanii Frosii, presărate în fundul lăzii cu rufe. Domnul Moinea luă butonul de cilic [1], îl suci, vru să-l încheie ; peste putinţă, gulerul era ca fierul.

— Froso, vino tu.

Dar, ceas rău. Fie din somn, fie din pricina cămăşii sau chiar a butonului, coana Frosa nu ştiu cum făcu, cum îl apăsă, că-l rupse. Domnul Tase era în culmea deznădejdii : n-avea alt buton.

— Cum făcuşi, soro ? Ne-am dus pe copcă !

Într-adevăr, la ceasul acela, era peste tot închis. Noroc că-i veni tot ei în gînd să ia o sfoară şi să lege cum o putea cămaşa, în loc de buton. Sub cravată nu se bagă de seamă. Şi aşa făcu.

În sfîrşit, după o crudă despărţire de casă, după o aşteptare de trei ceasuri în gară, în care n-a rămas om cu şapcă roşie sau hamal neîntrebat şi nedescusut, iată-i aşezaţi într-un vagon de clasa a doua, la fereastră, unul în faţa altuia. Coana Frosa, în rochie cărămizie cu flori turceşti, şi cu cauc [2] pe cap. Domnul Tase în haine negre şi cu plastron din rochia Frosii. De partea cealaltă, doi domni : unul, un fost elev pe vremuri al lui domnu Tase. Îşi recunoaşte profesorul, însă nu-l salută. În schimb îl cercetează cu ochii. Domnu Moinea simte, şi aceasta îl cam supără. Tace. Numai din cînd în cînd îl fulgeră cu cîte o uitătură. La urmă se linişteşte, căci îi

---

[1] *cilic* — mărgea de oţel, folosită ca podoabă. Se întrebuinţează şi ca buton pentru fixatul gulerelor la gît.

[2] *cauc* — aici, pălărie înaltă.

vede absorbiţi în vorbă. Unul dă încet celuilalt lămuriri asupra lui domnu Tase. Tovarăşul ascultă şi rîde cu poftă. Apoi se învoiesc la o glumă : să-l facă pe bătrîn să creadă că a greşit trenul...

Semănăturile aleargă una după alta dînd roată ; cerul şi orizontul se ţin după ele în fuga mare, sub stăpînirea sfîntă a soarelui, scurtînd calea către Slatina.

Îndată după plecarea din Titu, unde se schimbă trenul pentru Tîrgovişte, unul din ei scoate ceasornicul şi zice liniştit, dar tare, celuilalt :

— Aşadar, la douăsprezece suntem la Tîrgovişte.

Vorbele acestea cad ca un trăsnet. Domnu Tase le aude şi deschide ochii mari spre coana Frosa, căreia îi îngînă jumătate înecat :

— Auzi, Froso, că trenul ăsta merge la Tîrgovişte. Vasăzică ne-am rătăcit !

Pe feţele bătrînilor, în ochii lor, s-a săpat o spaimă adîncă. Domnu Tase, mai ales, stă pe jeratic. Canapeaua îl supără.

Să întrebe pe cei doi călători nu îndrăzneşte. E un păcat al dumnealui să nu intre în vorbă cu persoanele străine, ci numai cu slujbaşi, care au datoria să-i răspundă, să-l lămurească. De aceea, s-a hotărît — fie orice — să aştepte venirea conductorului. Cum îl vede trecînd, se ia după el şi-l apucă de haină.

— Domnule... domnule !

Şi mişcările şi glasul i le-a schimbat frica. Are o intonaţie străină, afectată, cam pe nas. În tot domnu Moinea e acum un uşor aer de neamţ.

— Domnule, mă rog, trenul acesta merge la Tîrgovişte ?

Conductorul se gîndeşte puţin. Apoi, pe un glas cîntat :

— Dar de unde, domnule ? Noi mergem Piteşti-Slatina-Craiova-Turnu-Severin-Vîrciorova. Aţi greşit, poate.

Şi le ceru biletele.

În dreptul vorbei Slatina, domnu Tase s-a şi întors la loc, înseninat. Ochii lui mici cată ironic în ochii Frosei. Şi se înţeleg de minune : un rîs pitit în amîndouă gîtlejurile, un rîs copilăresc, stăpînit de ruşine şi de teamă. Rîd pe înfundate, cu lacrimi, aruncînd căutături de milă spre dreapta.

Apoi, domnu Tase se apleacă spre nevastă, şi cu pumnul strîns, arătînd uşor cu degetul cel mare spre cei doi vecini, îi şopteşte în taină :

— S-au păcălit, Froso. Ei zic că merg la Tîrgovişte. Bieţii oameni !...

DOMNU DINCĂ

Pietriş înnegrit, fum negru, ziduri negre. În fund, maldăre de cărbuni, gheenă uscată, fără foc, fără putere sub bolta luminată a cerului, către care ţinteşte drept vîrful coşului. Cîteva traverse ruginite, şurupuri stricate, o roată de batoză, un drug îndoit înroşesc pămîntul. Aici, numai cînd plouă mai zîmbeşte curtea. Cărbunele udat aruncă sclipiri, iar băltoacele, prinse ici-colo în ochiuri, oglindesc lumina oarbă de sus. Iarba, cîmpul, munţii ce departe sunt ! Dacă tot pămîntul ar fi aşa, cum ar trebui închipuit iadul, atunci?... La poalele grămezii de cărbuni, un muşeţel rătăcit, unul singur, topaz pierdut în întuneric, creşte. Sămînţa lui a biruit pămîntul otrăvitor, a pătruns printre tovarăşele moarte.

Speriat, cu petalele pline de funingine, veghează-ntre străini ; bolnav, uitat de rude în spital. Albina, care-i dă tîrcoale, mai rău îl turbură. Fluierul fabricei îl neliniştește, ca un vis rău.

De la poartă, printre zăbrelele grilajului, poţi citi de departe : *Turnătorie... Ateliere ;* iar la dreapta, la o casă mai mică, dasupra uşei : *Biurou.* Aici se găseşte cel mai rău om din fabrică : contabilul. Îl cheamă domnu Dincă, e gras, cam în vîrstă, poartă un inel cu briliant, pantaloni cu genunchi, şi tuşeşte pînă cînd se-neacă. Nu fu-

mează, nu bea, nu merge la teatru, nu citeşte nimic. Adună la registre, vorbeşte puţin şi schimbă lucrătorii. Mai cu seamă schimbă lucrătorii fără milă. Înaintea lui domnu Dincă n-are trecere nimeni. Nu ştii prin cine să pui o vorbă bună pe lîngă dînsul. E singur, fără al noulea neam. Doar nevasta. Însă cine poate s-o vadă? Nu se arată, nu primeşte oameni de la fabrică. E de familie, rudă cu stăpînul, şi tot dumneaei l-a făcut şi pe domnu Dincă aci contabil. Atîta se ştie, că l-a luat de jos, din proşti.

În ziua de Înălţare, curtea fabricei e şi mai tristă. O singură clipă de viaţă alunecă uşor : un pui de maşină trece grăbit ducînd spre atelierele gării două vagoane stricate.

Domnu Dincă e în birou ; stă de vorbă cu un prieten din copilărie, sosit de departe. Prietenul e vorbăreţ, îi zice pe nume, îl bate pe genunchi, îl apucă de guşă. Domnu Dincă nu prea e obişnuit cu de-astea : îşi tot face vînt şi rîde mînzeşte.

Tăinuiesc mereu. Prietenul îi povesteşte cum în călătoria lui s-a îndrăgostit de o străină şi a luat-o.

— Cum ştii, nu eram hotărît să mă-nsor. Cu inima însă nu te joci, Dincă dragă.

Urmează un basm de un ceas, în care ochii albaştri, genele lungi, versurile, muzica izbesc din timp în timp urechea domnului Dincă şi-l fac să dea din cap, în semn că a înţeles. În urmă, se ridică şi el serios — cam pe gînduri — închide uşa binişor, şi se apropie de prieten.

— Te pricep. Cu dragostea nu e de glumă... Eu unul, dacă nu ştiam să-mi pun frîu la timp, nu era să fiu azi unde mă vezi şi ce mă vezi.

Apoi, cu un fel de spaimă-n ochi, ascuţindu-şi glasul ca o femeie, adaogă :

— Ce vrei ? Mă orbise de tot !! O iubeam...

Şi, sub îndemnul amintirii, cu vorba lui cam întreruptă, contabilul fabricei scoate şi el la iveală unica iubire încolţită pe vremuri în inima lui pustie.

Şi nu ştiu cum, dar în haosul acela trist, ascultînd glasu-i searbăd, cît e de greu, din fiinţa domnului Dincă, din condica unsuroasă de pe birou, din lucrurile ce-l înconjoară — să poţi desprinde căldura sărmanei iubiri, pe care o cîntă, parcă, într-adins, ca s-o defaime. Atunci — de-ţi îndrepţi ochii afară, pe fereastră — simţi tot rostul durerei muşeţelului singuratic, crescut în curtea mohorîtă a fabricei, la poalele grămezei de cărbuni.

LA NOUĂ ANI

Florea, omul de la şcoală, pus santinelă în poartă, ne făcea semn să plecăm înapoi, cei din clasa a doua. *Domnu,* care nu lipsise niciodată, nu venea în dimineaţa aceea şi nici n-avea să mai vie. Peste noapte, Dumnezeu se hotărîse să-l fure din ochii copiilor de pe pămînt. O clipă, m-am crezut pe altă lume. Eram cîţiva. Ne-am uitat unii la alţii; apoi la Florea, drept în ochi. N-am înţeles nimic din ochii lui. Am întors capul spre strada goală şi dreaptă. Cei din urmă băieţi piereau unul cîte unul, departe, la cotitură.

Mi-am strîns ghiozdanul bine la subţioară şi am pornit-o şi eu de-a lungul ulucilor vechi şi rare, pe sub clăbucii mari de flori de liliac ce răzbiseră prin toate colţurile. De două zile, un nor duşman plumbuise văzduhul peste tot. Casele, pomii, bisericile aveau o înfăţişare străină, ştearsă, ca în vis. Zidurile albe se luminau ciudat ; cele închise păreau şi mai mohorîte. Olanele de pe acoperişuri, firele de telegraf ieşeau unul cîte unul la iveală, mai lămurit, mai răsfirat decît în zilele celelalte de soare.

Cînd am plecat, parcă mi-a zis Florea :

— Să aduci garofiţe, domnule Titi; dacă au înflorit.

Nu înfloriseră şi mi-a părut rău.

Pe drum aveam un singur gînd : cum să-i spui mamei. Şi-mi repetam dinainte, încet, vorbele.

De un lucru îmi era teamă : să nu mă înece plînsul. Şi m-am îmbărbătat singur, ca şi cum m-ar fi dojenit un altul :

— Ce ? Nu ţi-e ruşine ? Băiat mare să plîngi aşa !

Eu nu ştiam ce e pe acasă în zilele de lucru, la ceasul acela : mai ales pe aşa timp întunecos. Mi-au ieşit înainte pernele albe şi plapomile stacojii, scoase de mama la aer. Pe gardul mic al grădinii, întinse, covoarele, în fel de fel de feţe, ca la 10 mai. Uşi, ferestre, deschise ; vraişte peste tot. Şi nici ţipenie de om. Atît mi-ar fi trebuit, să nu fie mama acasă. M-aş fi speriat... Am găsit-o în cămară.

Cu ce ochi de groază s-a uitat la mine :

— Ce e ? Ce ai ?

Cu toate făgăduielile de pe drum, nu m-am ţinut de vorbă, nu mi-a fost ruşine. Băiat mare, a trebuit întîi să plîng frumos şi după aceea să-i spui înecat pentru ce ne vedem la aşa vreme nepotrivită.

Mi-a poruncit să nu mă duc acolo, să fac bine să stau acasă. Apoi, m-a trimis în grădină, la joc.

M-am dus în chioşc.

De oamenii care mor, cetisem numai în cărţi.

Dar să aflu de vreunul de aproape, niciodată. *Domnu* îmi da cel dintîi acest prilej de durere nouă. Bietul om ! Cu două zile mai înainte mîngîiase pe cap pe doi inşi, fiindcă i-au spus bine poezia. Lucru rar la el. Parcă presimţea că n-o să ne mai vadă.

Mă sileam din răsputeri să-mi amintesc mai bine vorbele şi mişcările lui din urmă. Dar o ceaţă se lăsase înapoi şi ziua din ajun, atît de apropiată, fugise parcă pe alt tărîm... O ceaţă supărătoare, ca şi vremea din dimineaţa aceea ; căci dimineţile noroase de primăvară — cînd înfloreşte liliacul — strîng inima; cele de toamnă

— cînd îngălbenesc pomii — nu. Atît puteam să mai văz în acea clipă : chipul lui, un sfînt, cu faţa senină, cu barba rară, neclintit între atîţia diavoli zburdalnici, stăpînind de pe catedră, cuminte ca un nuc bătrîn şi umbros într-un ocean de grîu nebunatic, cînd îl mişcă jocul vîntului, pe întinsul cîmpului.

Apoi o căldură îmi învioră cu încetul trupul îngheţat de frică. Mi-adusei aminte că era vineri. Aveam lecţii grele în ziua aceea : *armetica,* geografia... Şi nu prea le-nvăţasem. Vasăzică puteam să lipsesc fără să iau absenţe. Ce bine ! A doua zi — sîmbătă — avem de scris o grămadă. Desigur însă că n-au să se ţie lecţii. Cu duminecă fac — aşadar — trei zile neaşteptate de vacanţă. Dintr-un condei ! Apoi... cine o veni luni în locul lui ? Vreunul tînăr, sau bătrîn ? Bun, sau rău ?...

Un înger hain — fără îndoială — îmi trezea gîndurile, mă făcea să-mi viu în fire, să-mi dau din ce în ce mai desluşit seama că mă plimb prin chioşc, cu mîinile la spate, ca un bătrîn, că mama a strîns covoarele de pe gard şi a închis ferestrele, că o să mă cheme la masă, că o să fiu liber trei zile...

Nu mai puteam de bucurie.

ÎNTRE ACARETURI

Curată femeie coana Raliţa. Mult-puţina mobilă, cîtă are, iese în fiecare zi la aer. De aceea, în curtea coanii Raliţa trebuie să intri şi să umbli aplecat : de la poartă pîn'la uşă, te acoperă o plasă de frînghii întinse, gata să-şi primească — fie vară, fie iarnă — povara de rochii, covoare şi jachete, de care abia pe-nserat se mai uşurează.

Şi pentru grija aceasta a luat toate măsurile. De dimineaţă, îşi pune o bluză veche cu mîneci smulse ca să n-o încurce în mişcări. Se-mbrobodeşte cu un tulpan tras peste frunte. Faţa d-abia i se mai vede în fund de tot, micşorată cît pumnul. Aproape că n-o mai cunoşti.

Apoi începe să care afară *apartamentele.*

Lucruri puţine, dar nu e unul să nu-i treacă pe sub mînă, de la patul mare şi greu şi pînă la cutiuţa de cleştar cu capacul lipsă, însă plină cu nasturi de sidef, copci, degetare. Şi le duce rînd pe rînd : saltelele, macatul, covorul împeticat din odaia de culcare, covorul de lînă roşie din salon, portretul, oglinzile, trei scaune de rips albastru spălăcit şi un jeţ galben cu picioarele şubrede ; un colţar plin cu distracţii, întregi sau ciuntite; mieluşei şi căţei de ipsos, tramvaie de tinichea văpsită, pisici de creton umflate cu vată ; două cărţi poştale

ilustrate : una plină cu flori de miosotis crescute pe un ou roşu, sub care stă scris cu ronde: *„Froehliche Ostern“*[1], cealaltă, un peisaj de iarnă : două case gîrbovite sub un acoperiş uriaş, alb de zăpadă, lîngă un clopot castaniu, de a cărui limbă trag doi copii cu barbă, îmbrăcaţi ca la spital, cu scufiţe vopsite pe cap.

Cu un băţ de trestie, coana Raliţa loveşte fără milă în ţesături ; cu o cîrpă vrăjmaşă apasă şi freacă din răsputeri lemnul şi metalul. Pe toate le-a ros, le-a albit, le-a tocit. Nu se dă învinsă decît cînd o ajunge foamea. Atunci se lasă pe un scăunel, cu fruntea-n mîini şi începe să răsufle neliniştit, ca după o alergătură.

Tovarăş îi e fata din casă. Dar ce folos dacă nu e mulţumită cu ce face ? Din două vorbe o trimite la bucătărie :

— Pleacă de aici. Nu eşti bună de nimic !...

E drept că le alege şi prea mici. Slugile coanii Raliţa nu trec de unsprezece ani. Şi le pretinde ca unor oameni mari. Le învoieşte cu anul şi cu făgăduieli :

— Uite, la mine domneşti. O gură ! Vorba romînului : n-am căţel, n-am purcel... Te iau să te cresc : cinci sute de lei pe an. Nici n-o să simţi cum trece vremea. Ca mîine o să te faci fată mare şi de mi-o ajuta Dumnezeu, tot eu o să te mărit, tot de la mine o să ai şi bărbat şi zestre şi tot, fetico.

Peste o lună le dă afară. Drept leafă, o palmă ; drept mulţumire, ocări :

— Leneşo, du-te de unde-ai venit. Mi-ai murdărit casa, mi-ai spart lucrurile...

Coana Raliţa trăieşte din chiria casei de alături şi din nişte bani cu dobîndă. Dobînda îi cam face necazuri. Chiria merge mai bine. A avut norocul să dea tot peste oameni buni de plată. Dar ce folos ? Nici unul, pînă

---

[1] Sărbători fericite (germ.) (urare de Paşti).

acum, n-a fost în stare să-i ţie căsuţa pahar, să-i fie omului mai mare dragul. Unii au făcut-o să-şi piardă răbdarea şi să le zică de la obraz, cu un glas de proprietăreasă :

— Păcat, frate, că n-am vreme; că m-aş încumeta să scutur şi la d-voastră într-o dimineaţă, aşa... de la mine.

Dar mai ales în săptămîna Paştilor e zaveră mare. Peste două uliţi se aud bubuituri, ca de puşcă. Din zori de zi, coana Raliţa ciomăgeşte saltelele cu bărbăţie, ceartă servitoarea, goneşte pe cerşetori, strigă la cotoi, dă fuga, suie, coboară, e în culmea fericirii, o fericire care-i încreţeşte fruntea şi-i ascute glasul. Vecinii mai somnoroşi îşi pun bumbac în urechi, ocărăsc în gînd, aşteaptă cu nerăbdare să vie Sfîntul Gheorghe ca să se mute mai curînd de acolo. Femeile se uită prin ochiurile gardului, ca la teatru, şi-şi şoptesc vorbe nenţelese, cu un deget sub bărbie, cu capul puţin plecat spre dreapta... Din cînd în cînd pare a se desluşi în vorba lor o mirare uşoară : „Ce nebună... Doamne... păcat !“

Căci de Paşti, nimic nu rămîne în casă la coana Raliţa. Pînă şi uşile şi ferestrele, scoase din ţîţîni, vin să se sprijine de uluci, ori de salcîm, spre marea uimire a cotoiului, care le cercetează cu mustăţile, pe rînd, uitîndu-se în ochii stăpînei îngrijat.

Numai cînd plouă, cînd ninge şi cînd bate vîntul tare se astîmpără coana Raliţa. Praful îi e cel mai mare duşman. Cînd îl prinde pe mese — după o zi vijelioasă — îl ia la refec, îşi plimbă degetele prin pulberea lui subţire, desenează în ea două-trei zigzaguri, şi-i vorbeşte ca unui om :

— Bată-te, pacoste !... Pe unde intraşi, nene ?

Apoi îl şterge repede, ca să nu-l mai vadă în ochi.

Seara se roagă lui Dumnezeu, îngenunchind în faţa icoanelor strălucitoare şi cerînd Maicii Domnului, nu pîinea de toate zilele, nu averi sau cine ştie ce minune

din visuri, ci un singur lucru : sănătate, ca să poată scutura. Dacă, Doamne fereşte, ar pironi-o boala pe loc o săptămînă, fără îndoială s-ar prăpădi de durere să-şi vadă lucruşoarele chemînd-o zadarnic în ajutor, gemînd chinuite sub urgia prafului.

La zile mari îşi omoară timpul citind cele două cărţi de pe sobă ; una veche, cu colţurile tocite, cu foile aşa de negre, tipărită parcă pe frunze de tutun : *Ghicitorul viselor*. Cealaltă, un fel de livret lunguieţ şi îngust, avînd drept titlu aceste vorbe multe : *Ştii franţuzeşte ? Nu, dar cu această carte-n buzunar şi cu bani în pungă, nu mori de foame în ţara franţuzească.*

Coana Raliţa e singură. Bărbat a avut, dar s-au despărţit : o împiedica la scuturat.

VULTURII

Cînd profesorul de limba latină vru să-l lase repetent pentru a doua oară, cîteva glasuri rugătoare se auziră îngînînd în clasă :

— Daţi-i drumul, domnule ; se face telegrafist...

O milă nespusă plutea pe toate feţele. Domiţian, galben ca un osîndit, aştepta în picioare hotărîrea.

Profesorul, înduioşat, zîmbi uşor :

— Te faci telegrafist ?

— Da.

— Te trec.

Domiţian îşi luă cărţile şi — în vîrful picioarelor — se strecură pe nesimţite printre bănci, afară.

De atunci, liceul nu l-a mai văzut decît în ziua cînd veni să-şi scoată certificatul de patru clase.

Băieţii prorociseră bine : intră la telegraf. De altfel, nici surorile nu l-ar fi lăsat să înveţe mai departe. Slăbuţ, timid, mic la os, cam deşirat la trup, cu pielea străvezie ; ochii lui spălăciţi şi visători spuneau singuri cît de greu va putea s-o ducă băiatul acesta în lupta pentru pîine. Optsprezece ani : de ajuns pentru el atîta carte. Direcţia poştelor îl primi cu braţele deschise. La început aspirant ; apoi elev. La vîrsta de douăzeci şi şase de

ani, avea o vechime în gradul al doilea şi aştepta din zi în zi un nou examen.

Surorile îl pierdeau din ochi. Masinca, cea mare, se deda la ale casei cu o măsură şi rînduială potrivite cu cei patruzeci de ani de care se apropiase. Atît ea, cît şi sora mai mică, Polixenia, se întreceau în griji pentru Domiţian. Orfane, prisosul de iubire pe care firea şi anii îl îngrămădiseră în fiinţa lor se revărsa acum cu duioşie asupra singurului băiat din familie. Două mame bune. Îi puneau masa curată şi-i păstrau bucăţica cea mai aleasă, cînd venea de la servici, la trei. Nu ştiau cu ce să-l mai bucure : îl aşezau între ele tot timpul mîncării şi-i ţineau de urît cu vorba. La sfîrşit, dacă întreba :

— Ce mai e ?

— Nimic. Sănătate, răspundeau amîndouă.

Polixenia se uita hoţeşte spre Masinca...

Şi el, credul, se ridica să plece. Ele însă, topindu-se de rîs, îl apăsau pe umeri şi-l puneau cu sila pe scaun, la loc. Masinca aducea repede o farfurie acoperită. Înăuntru, o prăjitură cam arsă, dar bună : munca ei. Polixenia scotea din buzunarul şorţului o portocală sau o rodie, cumpărate cu banii ei. Toate jertfele la picioarele lui Domiţian, pentru Miţel, cum îl mîngîiau adesea. Şi el se însenina mulţumit, cu ochii veşnic duşi în susul pleoapelor, a somn.

Cea mijlocie, Bicuţa, mai norocoasă, era singura soră măritată. Se găsise un om de ispravă s-o ceară : Pantelimon Udreanu, funcţionar la Domenii, bărbat înalt şi slăbănog ; cam rău uneori, cînd venea acasă — cine ştie cum — necăjit. Norocul ei : într-o zi, o peţitoare l-a adus la vedere. A plăcut-o şi a cerut-o. Ce chef mare a fost la nuntă, unica nuntă, acolo, în casă. Tîrîse destul piciorul la biserică biata Bicuţa, dar fără folos. Masinca şi Polixenia vedeau cum se duce greoi iarnă după iarnă, cum le apucă postul mare tot cum le lăsase. Altfel, la

Bobotează, topeau plumb în fiecare an. Apoi mergeau la miezul nopţii pe furiş la puţ, sub gutui, şi scoteau apă neîncepută. Nu o dată au văzut cerul deschizîndu-se. Ce purpură de lumină se lăsa în văzduh ! La întîi martie, aveau mărţişoarele cele mai frumoase ; şi le cumpărau singure, din economii, căci nici lui Pantelimon, nici lui Domiţian nu le trecea prin gînd să le dea. Iar cînd începeau mugurii la pomi, se duceau să prindă arniciul în zarzăr, tot pentru noroc. Şi norocul le ocolea, ca pe nişte păsări de noapte. Păcat ! Cine să fi fost de vină ? Ochii, fiindcă erau cenuşii, vărgaţi şi scrutători ? Sau nasul, pentru că un capriciu al firei îl făcuse la amîndouă prea din cale-afară încovoiat ? Masinca, mai cu seamă, văzută în profil, părea că îndreaptă cu triumf spre ceruri o imensă cheie de sol greşită.

Nu le venea mai nimeni. Din cînd în cînd, o mătuşă bătrînă, ţaţa Marghioala, se înfiinţa de dimineaţă şi sta şi la dejun şi seara. Atunci aveau prilejul să asculte, lîngă ceştile cu cafea, noutăţi trezite. Coana Marghioala se îndeletnicea să aducă la cunoştinţă marile întîmplări totdeauna cu luni în urmă ; uneori şi cu cîte un an. Fetele îi aflaseră slăbiciunea şi rîdeau :

— Ţaţo Marghioalo, ştii că a murit bietul Tudor Vladimirescu. Săracu !

Şi făceau un haz...

În schimb, bătrîna ştia să le înveţe reţete multe pentru păr şi obraz. De la ea aflaseră cum se face apa de castraveţi pentru *ten,* cum se strînge apa de martie. Într-un colţ al geamlîcului, stau puse la soare cîteva clondire mohorîte, cu dopul împodobit în cîrpe ca nişte capete de femei. Dar pudra de casă ? Iei orezul şi-l ţii în apă o săptămînă pîn' se putrezeşte bobul. Apoi îl pui de se usucă ; îl pisezi zdravăn, şi-l treci printr-un tulpan curat, binişor-binişor, pînă se cerne toată pudra. Ce economie ! O comoară, ţaţa Marghioala.

Slujba lui Domiţian era obositoare. Mîncare neregulată; nopţi mari. Cînd era *de noapte*, începeau blestemele :

— Afurisit telegraf ! Cine l-a mai născocit să omoare lumea ? Ah, că n-am eu o putere !

Şi Masinca ridica pumnul, ameninţătoare. Servitoarea se strecura pe lîngă dînsa, în vîrful picioarelor. Vai de ea, dacă şi-ar fi supărat stăpîna cu ceva în zilele cu noapte mare. Domiţian trebuia să le asculte ruga fierbinte ce-i făceau în cor : pleca, ducînd pe mînă un tartan vărgat, edec rămas de la părinţi. Buzunarele sacoului erau înţesate cu franzeluţe şi mere.

— Vezi, Miţule dragă, păzeşte-te de răceală. Dacă nu vin — aşa — telegrame, tu culcă-te... şi înveleşte-te bine.

Cînd se suia în tramvai, cu hainele largi, cu tartanul pe mînă, oamenii îi făceau loc cu milă, crezîndu-l pornit spre vreun spital. Purta gulere prea scurte pentru gîtul lui subţire. Nasul familiei se odihnea în linişte pe faţa lui muncită. Aproape spîn, bălan, arăta mult mai tînăr. La sărbători, cînd era ţinut să facă şi servici peste rînd, se întorcea acasă livid. Masinca îi făcea fricţiuni cu oţet la tîmple, îl lega cu tulpan la cap şi-l culca în iatac cu perdelele strînse. Apoi tiptil cutreiera toată casa, şoptind, poruncind pretutindeni linişte.

Uneori se strîngeau seara cu toţii. Venea şi Pantelimon cu Bicuţa. Domiţian le cînta romanţe din piculină, Polixenia îl însoţea cu vocea. Masinca trimitea să scoată apă proaspătă de la puţ, şi-i trata cu sarailie făcută de mîna ei. Petreceau foarte bine, pînă tîrziu la unsprezece. La plecare, îi conduceau cu toţii pînă la colţul străzii.

— La revedere... Somn uşor !

— Asemenea. Vise plăcute.

Îşi strigau aşa de departe, încît uneori abia se mai auzeau. Apoi, dacă se întîmpla timp răcoros şi Domiţian uita să-şi fi luat pălăria sau pardesiul, Masinca începea să-l certe :

— Uf, Doamne! Băiatul ăsta o să mă omoare. Cît nu-mi ascultă el o vorbă !... De ce ai ieşit aşa ? La noapte iar vrei să baţi toba ? D-abia îţi mai trecuse tusea.

Şi, dacă avea pe dînsa o haină sau tartan, i-l trecea cu sila pe spate, îi da un pumn uşor, de imputare, şi-l gonea în casă :

— Haide ; fugi !

Iar ea cu Polixenia veneau în urmă, vorbind încet, rîzînd în liniştea străzii, sub fluturarea petalei de lumină a singurului felinar cu gaz *aerian*, ce înveselea răspîntia pustie. Totdeauna găseau ceva de zis despre Pantelimon şi Bicuţa, pe care acum o socoteau ca pe o străină :

— Ai văzut ce rău îi venea pălăria ? Ce era zarzavatul ăla ? Să fi îndrăznit să-i zici, îţi căpătai Doamne ajută. Zău, că de cînd a luat pe mutulică al ei, parcă s-a mai prostit. Pe cine crede că orbeşte, cînd se laudă că a cumpărat-o de la „Papagal" şi a dat pe dînsa două sute?... Şi dumnealui îi ţine isonul. Bine l-a mai dresat.

Polixenia — ca semn de aprobare — îşi ridica sprincenele în slava frunţei :

— E bun de astea... Îl taie capul...

Ajungeau la geamlîc. *Fidel,* care le urmase tot timpul gudurîndu-se, intra înăuntru fără ştirea lor. Masinca, supărată, cu sticla *pentru obraz* într-o mînă, îi deschidea uşa, gonindu-l :

— Ieşi afară, ticălosule ; ne-ai prăpădit casa cu labele.

Fidel ieşea furios şi începea să latre ascuţit, alene, dar mult — pînă tîrziu — turburînd somnul vecinilor, care-l blestemau în gînd.

Odată însă, nu mai uitau ce bine au petrecut : Domiţian da examen de gradul întîi şi-şi făcuse un prieten — tot telegrafist — Ghigu Ovanez, armean din Huşi. Se preparau împreună. Aproape toată ziua era la ei. Uneori îl opreau la masă. Mărunt, cu nasul şi ochii mari, Ghigu era curajos şi iute în mişcări. Domiţian, cuprins de frigu-

rile examenului, vedea în el mai mult un sprijin, o îmbărbătare.

— Taci, mă Domiţiene. Nu-ţi fie teamă. Îi dăm gata pe toţi. Tu, la înscris, ai grijă să stai totdeauna lîngă mine.

Şi lui Domiţian parcă îi rîdea inima.

Îi apropiase muzica. Ghigu cînta la vioară. Timp de o lună, cît a stat în Bucureşti, concertele se îndesiseră. Masinca făcuse de trei ori sarailie — noroc că aveau doi nuci în curte — iar Polixenia bea din cînd în cînd *şatou*, ca să-şi îndrepte glasul.

Foarte cumsecade băiat Ghigu. Bine îmbrăcat, cravată roşie, pantaloni cadrilaţi; ştia cum să se poarte în lume. Le spunea fel de fel de noutăţi din oraş. Le-a dat cartea lui de vizită, pe carton creţ : *„Ghigu Ovanez, telegraphist, Huşi“;* le făcea complimente cuviincioase ; nu ca domnul mutulică de cumnăţel : vine, s-aşează pe scaun şi tace. Păcat că a crescut ca un cocor, degeaba.

Un vis, cunoştinţa lui Ovanez... Cînd a trecut o lună? Doamne, cum zboară timpul cînd e omul fericit ! Mai ieri, parcă, îl vedeau ici pe jeţul acesta, cu coatele pe genunchi, vorbind, spunînd, rîzînd. Şi acum, tocmai unde ? În fundul Moldovei, pe malurile Prutului, la Huşi !

Le făgăduise însă că le va trimite fotografia : bust.

Polixenia rămăsese cu o părere de rău, care o frămînta zilnic. Într-o seară vorbise mult cu Ghigu despre muzică. Ea susţinea pe Ivanovici ; el, pe Cavadia. Apoi, Ovanez începu să laude talentul ei la canto. Atunci ea îi spuse că e singura în familie înclinată de la natură spre arta aceasta ; că au avut piano, dar după moartea părinţilor au trebuit să-l dea, căci le făcea rău. O, ce de cîntece ştia pe dinafară ! Luase lecţii cu una, madam Silberstein, şi făcea progrese uimitoare. Mai ales, îi era drag un cîntec, pe care vru să-l numească. Ovanez aştepta, nerăbdător,

cu ochii mari, să-i audă titlul. În mintea ei se făcuse însă un gol, un întuneric chinuitor. Nu şi-l aduse aminte şi pace. Fierbea. Ghigu îi veni în ajutor :

— Lăsaţi, domnişoară, nu face nimic.

Abia după plecarea lui, tîrziu, şi-l reaminti : *Les cloches de Corneville*. Era tocmai hotărîtă să puie pe Domiţian să-i scrie, cînd — într-o dimineaţă — un carton tipărit le aducea o veste neaşteptată :

LEONIA MĂGÎRDICI
GHIGU OVANEZ
Logodiţi
Bacău Huşi

Din mîna factorului, o primise Polixenia. O luă şi fugi spre bucătărie, la Masinca :

— Închipuieşte-ţi, se însoară piticul.

— Care pitic ?

— Armeanul nostru, soro !

— Care armean, *frate ?*

— Ei, Doamne, şi dumneata ce lesne uiţi : Ghigu, papă-lapte de la Huşi.

— A, ce spui ? Ha, ha ! Cine l-o fi luînd ?

Şi Masinca îşi şterse repede pe şorţ mîinile umede, luă plicul şi citi. Apoi, merseră amîndouă în casă şi, rezemate de paturi, rîseră un ceas, cu poftă, de Leonia Măgîrdici, fără s-o cunoască. Aşa învingeau adesea cele mai mari nemulţumiri : rîzînd împreună, tăinuind ceasuri întregi, pînă cînd vreo grijă nouă de-a casei le despărţea pentru cîtva timp.

Ghigu se însură.

Peste cîteva luni îl uitară; şi poate şi-ar fi uitat şi de orăşelul în care se dusese, dacă într-o zi, o gazetă, publicînd „*mişcare în corpul telegrafo-poştal*“ n-ar fi adus şti-

rea că Domiţian Ismail, odată cu înaintarea, e mutat la Huşi.

— La Huşi ?

Amîndouă încremeniră, cu ochii în zare. Se fereau să se mai uite una la alta. Lacrimile alunecau în boabe mari, de pe obraz pe piept, turtindu-se în stamba şorţului, ca pe o hîrtie sugătoare. Numai cînd li se împăienjeni vederea, Masinca scoase batista şi o întinse surorei sale.

Nu. Nu era adevărat. Voiau s-o audă mai întîi din gura lui Domiţian.

— Să vie Miţel ; astea sunt minciuni de gazete. Născociri.

Şi începu să blesteme pe gazetari, oameni fără suflet şi fără milă.

Miţel veni şi le întări ştirea. Era foarte adevărat : peste două zile trebuia să plece negreşit la post. Avea ordinul hotărît al directorului să nu întîrzieze sub nici un pretext, căci telegrafistul pe care-l înlocuia plecase în alt oraş.

Fetele îşi frîngeau mîinile. Cît e de rea neaverea ! Cum trebuie să le-nduri pe toate ! Altfel, l-ar fi îndemnat să-şi dea demisia. Îi pregătiră un cufăr, un geamantan şi-l duseră la gară. Domiţian se făcuse ca un miel ascultător cu desăvîrşire şi aceasta le rupea şi mai mult inima. Ar fi vrut să-l vadă brutal, supărat, să le bată, să le facă cele mai mari nemulţumiri, numai să nu le mai doară aşa plecarea lui.

— Miţelule mamă, ai s-asculţi tu pe sora ta mai mare? Să te păzeşti de răceală ?

— Da.

— Să nu umbli noaptea; să te culci devreme ?

— Da.

Şi acest *da* era spus cu atîta pătrundere şi nevinovăţie...

Ar fi mers cu el, dar tocmai atunci stau mai rău ca oricînd cu banii.

În gară, au plîns amîndouă, cu sughiţuri. Lumea îl luă pe Domiţian drept un evreu care pleca în America, mai ales că — afară de geamantan — luase cu el şi o boccea cadrilată.

— Bietul Iţic ! se auzeau glasuri răutăcioase în vagon.

Cînd trenul începu să se mişte, mărind tot mai iute depărtarea de peron, Domiţian se aplecă jumătate afară pe fereastra vagonului şi vru să-şi salute surorile. Căuta batista, dar n-o găsi. Încurcat, începu să se scotocească prin buzunare. Nu era acolo. Se repezi la boccea; însă, în grabă, atinse pălăria unei cucoane bătrîne şi i-o strîmbă pe cap. Aceasta se întărîtă :

— Ce, nu vezi, jupîne ?

— Iertaţi-mă... Batista...

Cînd o găsi şi începu s-o fîlfîie pe geam, era prea tîrziu : trenul alerga în cîmp deschis. Domiţian rămase cu ochii ţintiţi înapoi, spre Bucureştii pierduţi în depărtare, poate pentru totdeauna.

O singură mîngîiere avusese Masinca : la Huşi Domiţian va găsi un amic — pe Ghigu. Deşi îl cunoscuseră puţin, deşi însurat de curînd, atîta lucru — să călăuzească într-un oraş pe un prieten sfios, neîncercat, străin cu totul de ale lumii şi ale călătoriei — putea să-i facă Ghigu. Şi Masinca nu se codi să-i scrie patru pagini pline, bătrîneşti, rugîndu-l şi pe el şi pe Leonia — deşi n-o cunoştea — să aibă milă de fratele lor năpăstuit.

Şi Ghigu i-a fost, într-adevăr, de mult folos : i-a ieşit înainte la gară şi l-a dus de-a dreptul în gazdă la mătuşa lui, ţaţaia Cuţa, o bătrînă pătimaşă, slabă, căreia îi duceau gospodăria fetele. Domiţian o găsi într-un iatac întunecos, în fundul unui pat, mestecînd sacîz. Avea ochii mari şi pleoapele înroşite, fără gene. La spatele ei, pe covorul din perete, ţesută o scenă duioasă : o femeie stînd pe scaun, cu doi copii slabi pe genunchi, plîngea. În faţa

ei, un bătrîn cu barba neîngrijită, orb, îi cînta din chitară arii de pe vremuri.

Cînd Domiţian se înclină, spre a-i lua mîna, coana Cuţa îi apropie capul binişor spre dînsa şi vru să-l sărute pe obraz. Însă buzele ei subţiri erau trase prea înăuntru : mai mult îl lovi cu vîrful nasului şi cu bărbia. Un căţel îmbrăcat ţîşni de după un sul unde-şi făcuse culcuş, şi era să-l muşte.

Bătrîna se uită lung la telegrafist.

— Să trăieşti. Cum te cheamă ?

— Ismail.

Apoi Ghigu îl luă să-i arate odaia. Era luminoasă, mică, văruită în alb, curată, primenită de curînd. Prin fereastra deschisă venea o adiere parfumată de toamnă.

Era prin octombrie. La poartă, un plop bătrîn îţi chema, fără să vrei, ochii spre cer : străin, venit parcă într-adins acolo, ca să-ţi spuie că eşti pe alte tărîmuri. Domiţian se uita ţintă la frunzele lui tremurătoare, ca la un lucru nou.

Ghigu începu să-i laude căsuţa.

— N-avea grijă. Ai să fii ca la tine.

Pe dincolo, se auzeau uşi trîntite, paşi grăbiţi, zor mare. Apoi, o clipă de linişte şi surorile intrară. Ghigu făcu recomandările :

— Verişoarele mele : duduiele Aspasia şi Hariclia Ovanez... Domnu Ismail.

Domiţian simţi cum îşi vine acasă cu încetul. Fetele acestea îi reaminteau mult pe surorile lui. Mai ales cea mare, Passa — cum îi mai ziceau — avea atîtea apropieri de Masinca : aceeaşi vîrstă, aceeaşi îmbrăcăminte de gospodărie, acelaşi glas mîngîios de mamă, şi chiar acelaşi profil... Era însă mai scurtă şi mai oacheşe : semăna şi cu Ghigu. Hariclia era mai tînără decît Polixenia; însă mai tăcută şi mai puţin îndrăzneaţă.

Îi plăceau colțurile retrase, umbra liniștită a pomilor din grădină, unde se ducea să citească după-prînzurile. Cînta din gură, ca și Polixenia.

Căsuța era în fundul curții și avea prispă, ca la țară. Pînă la poartă ducea o potecă pierdută în iarbă și flori de cicoare. Acum se mai ofilise locul. Ici și colo ieșeau la iveală pete — tot mai mari, mai îmbinate — de fire galbene : semnul toamnei apropiate.

Domițian își începu slujba cu aceeași statornicie și regulă ca la București. Ba încă, aici se simțea mai liniștit : oficiul era aproape; nopți mari nu mai făcea. La șase venea de-a dreptul acasă. Passa îl îngrijea întocmai ca Masinca. Îl descususe cu încetul și-i aflase gusturile și cusururile, căutînd s-o întreacă pe cea de la București. Îi punea pe masă prăjituri; îl păzea de răceală. De cîte ori, pe prispă, în amurg, cînd se lăsa răcoare, nu i-a împrumutat tartanul ei de cașmir, cadou adus din Ierusalim de un unchi hagiu !... Și Domițian se simțea din ce în ce mai bine, deși îndatoririle acestea nu-l prea mirau ; era deprins de acasă cu ele și le primea ca și cum i s-ar fi cuvenit.

De multe ori, seara, Passa venea la el cu samovarul. O auzea deschizînd ușa cu sfială :

— Domnule Domițian, ești obosit ?

— Nu.

Atunci dînsa aducea tava cu pahare, fierbea ceaiul și stau amîndoi de vorbă, ca doi bătrîni, pînă aproape de miezul nopții. Adică, mai mult Passa vorbea. Domițian se mulțumea să zică doar da sau nu. Era uimit cum fata aceasta găsea să-i spuie atîtea și atîtea. Dintr-un nimic, dintr-o mișcare a coanei Cuței sau a Haricliei, ea scotea prilej de vorbă ceasuri întregi. Îi povestea de familia ei, de trecutul lor. Tata mare era din Stambul. Acum, aveau rude bogate la Focșani și chiar și în București, slujbași înalți, ajunși bine, toți romîni neaoși, mari patrioți :

unchiul Agop, vărul Manuc, Altîn, şi mai ales protectorul lor, bădia Garabet, fost de două ori deputat, prieten cu miniştrii. El îl numise pe Ghigu la telegraf. Erau de familie bună şi aceasta le făcuse să rămîie nemăritate. Mai bine aşa, decît să ia pe oricine din clasa de jos :

— O, cîte partide nu ne-o venit, Doamne, n-am păr în cap...

Şi începea să le înşire...

Domiţian se uita uimit în gura ei, ascultînd cum se ţin lanţ vorbele una după alta ; apoi, doborît, începea să moţăie.

— Ţi-i somn, musiu Domiţian.

— A, nu.

Şi pleoapele lui mari, ca două obloane de magazin, de-abia se ridicau. Era semnalul plecării.

Hariclia, cu firea ei sfioasă, părea mai mîndră. Era mai scumpă la vedere. Venea la Domiţian numai în serile rare, cînd acesta avea mosafiri pe Ghigu şi Leonia.

Dar şi atunci vorbeau puţin. Apoi se întîlneau uneori, din întîmplare, pe sală. Domiţian, de felul lui puţin prietenos, se strecura pe lîngă dînsa, abia salutînd-o.

Dimineaţa, cînd pleca la poştă, îi auzea glasul din partea bucătăriei. Cînta frumos romanţe vechi. Zgomotul satîrului, tocînd carnea, fura uneori cu sălbăticie părţi din această muzică gospodărească. Dar nici cîntecul nu-l mişca pe tînărul telegrafist. Nu s-a oprit niciodată să-l asculte : n-a fost curios nici să întrebe. Hariclia, pitită după reţeaua perdelei, se uita după el cum pleacă, cu paşi mărunţi, cu mîinile legănate. Parcă-i pleca nu ştiu ce din suflet.

Într-o seară, Domiţian şi-aduse aminte de piculină. O găsi în fundul cufărului şi începu să cînte. Passa veni la uşă ; apoi intră şi nu-l slăbi, pînă tîrziu, din admiraţie şi felicitări. Hariclia nu cuteză să se arate. A doua zi însă

uită pe scrinul din odaia lui un caiet cu o poezie, care începea aşa :

„În van deşertăciunea cu glasul ei pustiu..."

Şi se sfîrşea cu :

„Amare ; triste lacrimi pe-al ei virgin obraz."

Lîngă caiet, un bucheţel albăstrui de vanilie, care — după limbajul florilor — însemnează : „Te iubesc mai mult decît pe mine însumi".

Domiţian nu deschise nici caietul, nu luă nici floarea : nu le văzuse. Passa le găsi, după plecarea lui la slujbă, neatinse şi se certă cu Hariclia...

La Bucureşti, surorile mureau de grije. Domiţian le făgăduise că le va scrie în fiecare zi. Da ! în fiecare zi. Altfel ele n-ar fi dormit în linişte. În prima săptămînă, s-a ţinut de vorbă. Masinca îi răspundea la fiecare. Clipele cele mai fericite erau sosirea factorului şi aceea cînd, pe seară, treceau singure strada la cutia de peste drum, să puie acolo, cu mîna lor, răspunsul. A, cutia ! Cu ce ochi o vedeau acum... mai albastră, cu chenar mai gălbui; observau că are numărul 1459 şi că stă pe zidul unei case roşii, triste, bătută mult de soare. Cutia aceasta le făcea să simtă căldura apropierei de Miţel. Uneori, seara, stînd de vorbă în poartă, sub salcîm, nu se îndurau să plece, să-şi ia ochii de la dînsa.

În odaia lui Domiţian, toate stau la locul lor, aproape aşa cum le lăsase el. Praful putea să se aşeze pretutindeni în linişte.

Dumnezeu e bun şi o să-l aducă odată înapoi. Pînă atunci, fetele se pierdeau în grijile casei, în lucru şi în lacrimi.

Din a şasea săptămînă băiatul începu să rărească scrisul. Şi chiar pînă atunci le dase prea puţine desluşiri : gazda bună, birt bun ; era mulţumit.

Masinca simţi că nu e lucru curat. Îşi cunoştea fratele prea bine pentru ca să nu-i bănuiască mişcările, chiar din depărtare.

Fără îndoială, era ceva la mijloc. Şi-l sili încetul cu încetul, prin întrebări şirete să le spuie toate amănuntele.

Acum ştiau de Passa, de Hariclia şi de ceaiuri.

— A, armencele ! Am să le arăt eu să se uite la un copilaş. Una e Masinca !!

Şi din ziua aceea începu să alerge cu tramvaiul în toate părţile. La telegraf avea o rudă îndepărtată, domnul Atanasoglu, oficiant superior, cu care erau certaţi de demult. Se umili şi se duse la el. Acesta o ajută mult. Bătu, apoi, scările ministerelor, merse la Cameră, plînse pretutindeni, şi izbuti în cîteva zile să permute pe Domiţian iar în Bucureşti.

Pantelimon, domnul Pantelimon, nu fusese în stare să-i dea o mînă de ajutor. Aşa poamă de cumnat, să te ferească Dumnezeu.

Apoi, luă bani pe amanet, şi — fără ca Domiţian să ştie ceva — plecă furioasă la Huşi, să vadă, să se încredinţeze, să lupte, să-l smulgă cu sila din mîna scorpiilor pe băiat, de va fi nevoie. Un tîlhar Ghigu... Auzi ! În ce foc să bage el băieţelul !

Ajunse seara.

Îl găsi stînd ca de obicei, cu Passa, cu ceaiurile începute. Domiţian rămase împietrit sub sărutările ei nervoase, nesfîrşite.

Abia stăpînindu-şi plînsul, îi îndepărtă puţin capul cu amîndouă mîinile, ca să se uite mult la el :

— Miţelu mamii, cum ai slăbit tu, băiatule !

Apoi se întoarse fără veste, crunt, spre Passa. Cu capul pe spate, aruncînd vorbele cu mîndrie prin colţul drept al buzelor, se opri în faţa ei şi o întrebă cu voce groasă :

— Cu cine am onoarea ?

Passa avusese timp s-o cerceteze, să-i priceapă gîndurile şi să se înfurie şi ea la rîndul ei. Vasăzică dumneaei o privea de sus. La venire se făcuse că nici n-o vede. Drept cine o lua, mă rog, s-o lovească aşa în amorul ei propriu de huşancă ? Dorea cu orice preţ cearta ? Ei bine, fie... Ea e gata. Şi tuşind, se ridică în picioare şi-i răspunse pe acelaşi glas :

— Aspasia Ovanez... Iar dumneavoastră, mă rog matale ?

— Masinca Ismail, soră cu domnu...

Şi după o pauză, aproape răstindu-se una la alta, îşi întîlniră glasurile într-unul singur, ascuţit, dar tunător şi plin de ameninţare :

— Îmi pare bine !

Apoi începură să se măsoare în tăcere.

Ce va fi gîndit una de alta, Domiţian putea citi cu groază în ochii lor prăpăstioşi. Ţineau capul prea sus, pieptul prea înainte, mîinile prea drept în jos, pentru ca să nu presimtă un clocot de război crîncen.

Umbra nemişcată a profilurilor lor ascuţite înnegrea zidul alb al peretelui, ca un desen în tuş.

Domiţian se uită speriat la ea, zîmbind prosteşte. Buza de jos îi cădea, ca la plîns ; şi ai fi crezut că plînge, dacă — în ochi — o tremurare neastîmpărată de cearcăne lucioase n-ar fi dat la iveală un pic de veselie speriată.

În mintea lui se închega o amintire îndepărtată, din clasele primare. Vorbele, mult timp netălmăcite, dar pretenţioase, ale dascălului de pe vremuri — explicînd alene la istorie — răsăreau în sfîrşit sub un nimb de lumină, se colorau cu vulturii din marca ţării, îi şopteau în urechi aşa de cu tîlc, încît — pentru întîia oară *acum* — telegrafistul părea că se oprise cu folos, să le priceapă :

„Şoimul Moldovei şi acvila Munteniei se duşmăneau cu cerbicie, faţă-n faţă..."

ATENA

Lipsisem din Bucureşti doisprezece ani. Plecasem aproape îndată după bacalaureat în străinătate. Pierdusem legăturile cu toţi prietenii şi colegii. Şi acum îi căutam prin cafenele, birturi, cluburi. Era o adevărată bucurie să descoper la cîte-o masă chipul vreunuia. Se vede că nu mă prea schimbasem. Mi-auzeam adeseori numele, pe neaşteptate : „Emil !"

Mă obişnuisem cu acest fel de revederi şi ziua cînd nu mi se întîmplau îmi părea o zi pierdută şi o încheiam cu un fel de tristeţă în inimă. Aş fi vrut să nu se mai sfîrşească numărul vechilor prieteni, care acum mi se păreau cunoştinţe noi, preţioase, nişte adevărate descoperiri plăcute, bunuri îngropate de vremuri şi scoase la iveală din întîmplare.

Însă nimeni nu mi-a pricinuit o mai adîncă şi sinceră mulţumire ca prietenul meu de şcoală, Mircea. Ne-am întîlnit într-un birt, la prînz. Fusese tovarăşul meu de bancă, de drum, de jocuri. În cei dintîi ani după plecarea mea, ne scrisesem. Apoi, fie medicina mea, fie avocatura lui, nu ştiu ce ne-a înstrăinat aşa. Ne-am pierdut adresele, urma. N-am mai ştiut nimic unul de altul. Îl găsii schimbat : fire albe, ici şi colo. Îl lăsasem fără mustăţi. Acum, două accente circomflexe, puţin cărunte,

îi adăposteau gura. Am rîs mult de schimbarea noastră. Eu slăbisem. El se îngrăşase.

— Trăieşti bine, i-am zis. Te-ai însurat ?

Începu să rîdă :

— Asta nu, slavă Domnului că m-a scăpat !

Şi-şi făcu un început de cruce, în grabă. Apoi, urmară amintirile. Ne perindarăm prin minte viaţa de liceu, colegii, profesorii. Fiecare ne apărea într-un colorit mai viu ca altădată. Unul pe altul ne ajutam întregind lucrurile uitate, rîzînd sau întristîndu-ne ; şi aceasta ne mărea gustul de vorbă, încingea legăturile calde ale intimităţii noastre de odinioară.

După masă, îmi zise :

— Dacă ai timp, vino să-mi vezi *palatul ;* stau de nouă ani la aceeaşi gazdă, în aceeaşi odaie, cu aceiaşi optzeci de lei pe lună chirie. Nu mi-am schimbat nimic din viaţa de student ; nici birtul. Într-un singur punct doar m-am emancipat : mama nu-mi mai trimite nimic pe lună, fiindcă nu mai am nevoie... Cîştig destul.

Şedea aproape : o casă de Bucureşti, galbenă, cu tencuială ciupită, cu trei ferestre la drum, cu un felinar de gaz *aerian* la trotuar.

Am intrat înăuntru. Simţeai din aer, din lucruri, că intri în odaia unui flăcău deprins cu aceeaşi proprietăreasă veche, cu aceeaşi servitoare bătrînă care nu-l îngrijeşte. În golul celor patru pereţi, un pat cu aşternut făcut, o masă de nuc ovală ; pe ea, o lampă şi un pahar pătat de lapte, uitat acolo de dimineaţă. La dreapta uşei, o etajeră neagră cu mai multe cărţi de drept, pline de praf.

— Unde dai consultaţiile ? l-am întrebat.

— În oraş. Am birou cu încă doi. Unul stă cu mine.

Şi-mi arătă odaia de alături. Apoi se apropie binişor de urechea mea şi-mi şopti zîmbind :

— Un nătărău.

Mă uitai întrebător :

— De ce ?

— E o ființă ciudată ; un om foarte bun pentru alții ; însă destul de rău pentru el... Dar haidem mai bine în camera lui. Vreau să-ți povestesc una din poznele care-l caracterizează. Și cum la ora asta vine de obicei acasă, aş vrea mult să-l cunoşti.

Trecurăm. Era mai bine acolo, mai curat. Mă aşezai pe un divan. Prietenul meu se apropie cu scaunul şi începu :

— Îl cheamă Octav. L-am cunoscut la facultate. Mă deprinsesem din internat cu tovărăşia oamenilor. Mi-ar fi fost urît singur la gazdă. Îmi trebuia un prieten cu o fire blajină, iertătoare.

Octav era tocmai omul. Poţi să-l întorci cum vrei, să glumeşti cu el cît vrei, să-l scoli din somn la orice ceas din noapte, să-l duci la plimbare, la petrecere, la o nenorocire, la orice. Nu cîrteşte. Aşa a fost totdeauna, şi aşa e şi azi. Trei ani am dus împreună o viaţă ideală. După trei ani însă, a căzut la un păcat, la o slăbiciune de care nu-l mai poţi dezbăra cu nimic. Dacă n-ar avea asta...

— Ce face ? Bea ? îl întrerupsei eu.

— Nu. Mai rău.

— Joacă la club... ! Fură ?

— A, nu, nu, nu.

— Atunci ?

— Se-nsoară, dragul meu. În cinci ani s-a cununat de trei ori şi s-a divorţat de două ori. Mi-a plecat şi mi-a venit din şi în odaia asta de trei ori. Şi cînd te gîndeşti că omul acesta care nu iese din cuvîntul meu, care mă iubeşte ca pe un frate, şi care mă respectă chiar, în primul an — ca să-mi fie pe plac — mă îndemnă într-o seară să ne facem jurămîntul solemn unul altuia că nu ne vom însura niciodată, pentru că vede şi el că

însurătoarea e o nenorocire, un cataclism, o pacoste, tot ce e mai rău. L-am socotit de bună-credinţă, deşi pe oamenii ăştia care-ţi tot dau arvună de făgăduieli şi jurăminte nu prea îi iau în serios. Nu ştiu cum, însă gestul lui mi-a plăcut : cîtă groază am de viaţa casnică, pe atît mi-e de urîtă singurătatea desăvîrşită. Mulţumirea mea e să se găsească lîngă mine un prieten bun, un frate de care să nu mă despart — de se va putea — niciodată. E singura fericire pe care am visat-o. Şi amicul Octav m-a înşelat făcîndu-mă să cred că şi el e de aceeaşi părere. S-a ţinut de vorbă vreo doi ani. Într-o bună dimineaţă îl văd că-mi arată un inel : se logodise. Cînd, cum şi unde o cunoscuse, e şi acum o taină pentru mine. Nu mi-a spus-o, nu l-am descusut. Îi e însă frică de mine, ca un copil. Atît am auzit de la proprietăreasă, că o cucoană bătrînă venea în lipsa mea pe aici şi vorbea cu dînsul. Desigur, peţitoarea. După şase luni, s-a despărţit : îl lăsa dînsa. Să-l fi văzut ce cap de circ avea în seara dintîi cînd o venit să-mi declare că-şi reia odaia. Şi-a dat jos din birje cufărul şi două geamantane, apoi s-a trîntit pe patul meu ca o bombă şi a oftat. Am rîs, din toată inima. Opt luni a durat procesul. Îl bătuse nevasta : atît a ştiut să-mi spuie gazda. El mi-a dat voie ca de astă dată să-l spînzur dacă va mai face aşa greşeală. După un an, iar s-a însurat, cu o fată căreia îi plăcea dansul şi care s-a grăbit să răcească şi să-l lase văduv. Pe aceasta a iubit-o, însă *fatalitatea, destinul, cînd îi e omului scris,* mărturisea el...

Îl credeam vindecat, cînd acum doi ani face cunoştinţă într-o familie, cu o văduvă, la un joc de cărţi. Îl prinde în capcană şi-l face să-i ceară mîna. Să nu crezi că de rîndul acela a mai cutezat să-mi vorbească, mi-a scris :

„Mirceo dragă, ce vei fi zicînd tu de mine?“ Aşa începea. Ce era să mai zic ? Ajunsese să-mi fie milă.

M-am dus la nuntă. Acum, de vreo zece luni, iar e singur : l-a bătut şi asta. Se zice că a bănuit-o de necinste, a urmărit-o, s-a încredinţat de adevăr, şi în loc să o bată el, s-a întîmplat dimpotrivă. În scurt, vezi tu cufărul şi geamantanele de colo ? Pentru mine aceste trei averi ale lui Octav au ajuns ca nişte păsări călătoare, pe care prietenul meu le ia şi le aduce la răstimpuri aproape regulate.

— Şi nu i-ai găsit leacul ? întrebai eu pe Mircea.

— Nu încă. Adică nici n-am prea încercat. Mie mi se pare o slăbiciune de care nu se poate vindeca. Trebuie să aibă un colţ stricat în creier.

Prietenul meu tăcu o clipă. Apoi urmă :

— Ce e frumos, e că am ajuns să-l ghicesc după chip şi mişcări : şi cînd umblă să se însoare, şi cînd e să se despartă, capătă aceeaşi faţă umilită şi linguşitoare de căţeluş bătut. În amîndouă împrejurările îl cuprinde un fel de teamă, îşi pierde cumpătul, şi-i trebuie negreşit sprijinul sufletesc al prietenilor, adică al prietenului, căci nu mă are decît pe mine. În starea aceasta m-ar însoţi şi în iad. Cum scapă de sub una din aceste griji, prinde aripi, fuge pe străzi, pe sălile tribunalului, îl vezi cînd ici, cînd colo, cu gîndul în altă parte, plin de bunăvoinţă, vesel, iute ca un ied sălbatic.

Acum, de vreo cîteva săptămîni, iarăşi simt aerul apăsînd : ar fi frumos să-l văd şi la a patra. Doamne, dar cum face de le găseşte ? E peste putinţă să nu le caute. Şi să-l auzi cum se jură că i-a venit năpasta pe negîndite... Azi a lipsit de la prînz ; aseară de asemenea. Aş putea să-mi pun capul că bănuielile mele nu mă înşeală...

Se înserase. Tocmai ne pregăteam de plecare, cînd tramvaiul se opri în dreptul porţii.

— A, uite-l !

Şi Mircea îl strigă pe nume :

— Octav !

Era înalt, slab, cam bălan, cu o barbă mică, gălbuie, tăiată ascuţit. Făcurăm cunoştinţă şi Mircea vru să-l ia cu noi în oraş. Dar el se împotrivi :

— Iertaţi-mă... Eu am ceva de scris.

Mircea se porni pe rîs :

— Ceva de scris ? zise el. Haidem şi noi înăuntru.

Şi mă trase de braţ.

După ce închise uşa cu oarecare îngrijire, Mircea se opri drept în faţa amicului său :

— Unde mi-ai fost ieri şi azi la masă ?

— În oraş ; unde să fiu ? Am mîncat la alte birturi, cu nişte clienţi.

Mă uitam la el. D-abia îmi stăpîneam rîsul. Se îngălbenise.

Fără să mai zică o vorbă, Mircea începu să-i pipăie buzunarele. El se apără şi vru să-l respingă. Mircea însă îl apucă zdravăn de mîini, şi după două învîrtituri de vals prin odaie, îl trînti pe divan. Aci fu o luptă crîncenă. Se vedea bine că bietul Octav n-o să se poată împotrivi multă vreme. Îl dobora mai cu seamă rîsul. Rîdea cu lacrimi, ca un copil căruia vrei să-i smulgi cu sila o jucărie furată. Mă uitam cu milă la jacheta lui neagră, mototolită din pricina trîntelilor.

În sfîrşit, dintr-un buzunar Mircea izbuti să-i scoată un lucru mic, strălucitor : o verighetă.

— Te-am prins, hoţule !

Şi se apropie de lampă. Apoi, roşu la faţă, gîfîind încă de oboseală, citi rar şi tare numele săpat înăuntrul inelului :

— Atena Popescu !... 'A' patra, domnule ! !

Şi ridică în sus — cu triumf — patru degete.

ÎN VACANȚĂ

Curte dreptunghiulară, de cîteșipatru părțile întărită, ca o închisoare. De o singură parte numai, vin niște uluci uriașe, în felii drepte, egale, bine astupate cu stinghii tăiate doar la marginea din stînga, jos, de o dungă ușoară : portița.

Celelalte trei laturi ale dreptunghiului sunt ziduri : case. Una scundă : hala de gimnastică ; două, înalte, albe ca hîrtia : clasele. Acum sunt goale, pustii. Clădirea dinspre răsărit e plină de ferestre, mai ales în catul de sus. Jaluzelele argintii, strînse bine, fac din ea o casă de vie clădită de vreun bogătaș în cutele singuratice ale unui deal ascuns. Doar zidul sălii de gimnastică e mai vesel : băieții l-au zgîriat ici și colo. În cîteva locuri, mîini fricoase au tras desenuri în fugă : un nas sub care scrie lăbărțat „nasul lui Procopie“, un cap de măgar iscălit „Popescu“ ; apoi mai multe nume de botez cunoscute : Mitică, Virgil... puse sub chipuri de animale neizbutite : jumătăți de pisică, iepuri cu două picioare, șoareci cu cap de cal.

Pămîntul bătătorit dogorește. Umbra se ține pitulată pe lîngă o parte din ziduri. *Trapezul* și *Omul zburător* își odihnesc lemnul și cîrligele ; frînghiile li s-au luat de o mînă prevăzătoare. Două prăjini se înalță mai sus

decît acoperişul. Numai ele pot sorbi mai liber aerul oraşului, pot zări verdeaţa cîtorva grădini apropiate, ghivecele de pe la ferestre, mişcarea oamenilor şi tramvaielor în stradă.

O bancă veche, cu pupitrul rupt, s-a rătăcit afară, lîngă un perete ; d-abia ţine pe un colţ cîteva pagini dintr-o fizică ce stă să cadă. Cine a uitat-o acolo ? Vîntul din ajun a deschis-o la *Legile lui Pascal,* nişte legi pline de pete : poate lacrimile unui corigent.

Pe lemnul paralelelor s-au coborît două vrăbii : le-a uimit liniştea neobişnuită din iadul de altădată. Ochii lor vioi caută un fir de iarbă, o ramură de pom. Nu găsesc, se spăimîntă şi se cred prinse într-o colivie mare. Cerul albastru le dă de sus curaj şi ele zboară, îndemnate de cîntecul unui cocoş din vecini.

În graba lor, n-au văzut o pradă : un gîndac ieşit de sub cerceveaua ferestrei de la clasa a patra. A înnegrit zidul ca un punct.

După o clipă de gîndire, se suie cuminte pe cîmpul neted al peretelui. Se opreşte la un geam deschis ; se uită : odaia pedagogului. Înăuntru, linişte, cald, nimeni. Pe latura ferestrei, o carte poştală în culori : stînci şi brazi şi o cădere de apă spumoasă din munţii Rodnei. Dedesubt, rînduri scrise îngrijit, cu litere mici, rotunde :

„De doi ani n-ai mai trecut graniţa. Ce pedeapsă pe tine, dragă frate, să păzeşti pensionul toată vara. Someşul a venit mare, caişii s-au pîrguit. Anişoara ţi-a învăţat numele şi te strigă prin casă toată ziua. Duminică împlineşte anul.“

În peretele din fund, harta Daciei, luminată de soare în dreptul Tisei, veghează trist dasupra unui pat mic de fier, cu drugi rari şi ruginiţi.

O PRIETENĂ

Abia despre ziuă aţipise. Toată noaptea — chinuită de gînduri — nu închisese ochii. Cînd auzi ceasornicul bătînd nouă, simţi un fior de ciudă în inimă. O mustra cugetul. Nu putea să-şi ierte aşa trîndăvie, ea care totdeauna era la şase în picioare. Sări uşoară ca o tînără ; se spălă în grabă ; chemă fata din casă, îşi aşeză măsuţa, maşina, spirtul lîngă fereastră şi începu să fiarbă cafeaua acolo. De treizeci de ani nu schimbase locul acela. Era la catul al doilea, în colţ. Pe stradă, zgomot, tramvaie, trăsuri, oameni care treceau neîncetat, pînă după miezul nopţii. Şi ea, printre ghivecele cu flori, îşi ţintea ochii pe tot acest furnicar de răspîntie, pe pietrele cubice ale pavajului ; iar gîndul i se pierdea aiurea.

De două săptămîni rămăsese văduvă. Lucrul venise aşa de repede, aşa de pe neaşteptate, că nu îndrăzni să schimbe nimic din felul vieţii de mai înainte : acelaşi loc la masă, numai că în loc de două tacîmuri, acum era unul ; aceleaşi gazete, aceleaşi cărţi îngălbenite, citite la acelaşi ceas, în acelaşi loc ; numai că acum unul din cele două jeţuri sta gol deoparte.

În ziua doliului, chiriaşii de jos — toţi vechi — închiseseră prăvăliile. Cîteşitrei : tutungiul, lipscanul şi cîrciumarul plînseseră pe stăpînul casei, ca pe o rudă.

Dar mai rău o tînguiau pe ea : treizeci de ani de viaţă, femeie deşteaptă, simţitoare, ce avea să facă de acum singură cuc ? Nici un copil. Neamuri, toate rele, egoiste, certate cu amîndoi. La ceasul din urmă, n-a fost nici unul de faţă. Cîţiva prieteni şi atît.

Pe ea o plîngeau acum toţi. Vezi că cei care îi ştiau de mult văzuseră traiul lor neturburat şi nu se împăcau cu gîndul că o să poată suferi ea lovitura. Mai ales tutungiul povestea întîmplarea cu lacrimile în ochi :

— Biata coana mare !

Era cel mai vechi din chiriaşi, un armean bătrîn, mărunt, cu ochii vioi, cinstit şi milos. Suia scările catului de sus numai de două ori pe an : cu o lună înainte de Sf. Gheorghe şi de Sf. Dumitru, cînd trebuia să-şi plătească rata chiriei. Atunci proprietarii îl pofteau pe un scaun şi coana mare îi făcea cafea. Cafea aşa bună cu năut şi cu caimac nu găsea el, să fi dat mult cu multul, în altă parte. Pleca din casă tremurînd de mulţumire şi de recunoştinţă. După aceea trei zile îşi cicălea nevasta :

— Degeaba, tu nu ştii să faci cafea ca boierii de sus...

Avea pentru ei o iubire plină de încredere şi de sfială, ca o slugă credincioasă. Nevasta lui, femeie cu frica de Dumnezeu, îl asculta cu drag şi îi iubea şi dînsa, fără să cuteze totuşi să dea ochi cu ei vreodată. Doi oameni buni, paşnici, nesupărători. Soarta văduvei îi pusese pe gînduri. Se sfătuiau în toate serile, înainte de culcare :

— Dumnezeu să-i dea curaj ! se rugau ei la icoană...

Cu obrajii apăsaţi pe palme, văduva încremenise la fereastră. Gîndurile îi ţineau ochii deschişi, speriaţi şi mari. Parcă vedea o lume de care îi era teamă. Jos, tîrgul foia. Zgomotul pătrundea greu, înfundat, prin cele două rînduri de geamuri. O zi noroasă de toamnă timpurie da vioiciune paşilor : oamenii păreau grăbiţi, îşi strîngeau hainele pe trup ; unii ridicaseră gulerul.

Fata din casă intră pe nesimţite :

— Coniţă, o cucoană din Botoşani întreabă de dumneavoastră.

— Din Botoşani ? Să poftească...

Şi înseninată, ieşi în sala întunecoasă, înaintea prietenei.

O aştepta. Îi scrisese ; dar nu ştia ziua.

Prietene din pension, măritişul le înstrăinase de tot. Cealaltă luase un ofiţer şi plecase în Moldova. În şcoală, fuseseră nedespărţite. Îşi făgăduiseră însă un semn de credinţă : să-şi scrie. Şi se ţinură de vorbă. În schimb nu se vedeau cu anii. Militarul înaintase ; ajunsese colonel şi se mutase în Botoşani, unde o lăsă văduvă cu o pensie bună. Îşi făcuse un cerc de cunoştinţe. Se gîndea să rămîie acolo. În acest timp, primi scrisoarea care o chema la Bucureşti.

Veni.

La început, duioşie, cîteva lacrimi. Mîncară cu poftă. Nimic despre lovitura din urmă. Spre sfîrșitul mesei, căzuseră pe gînduri. Noua venită rupse tăcerea, cu oarecare sfială :

— Ei, cum s-a întîmplat nenorocirea ? Te aşteptai ?

— Da. Răcise îngrozitor. Ş-apoi, la vîrsta lui nu mai putea să lupte... Pe de o parte mai bine.

— Cum mai bine ?

— Am scăpat şi eu de un chin.

— De un chin ?

— Da, de un chin de treizeci de ani, îndurat zi cu zi, ceas cu ceas.

Văduva colonelului se uită uimită :

— Nu pricep. Nu mi-ai spus, nu mi-ai scris niciodată.

— N-am spus nimănui. La ce mi-ar fi folosit ? Pierdusem cărarea de la început. M-am lăsat să rătăcesc la întîmplare. Am răbdat şi am tăcut. Greşeala fusese a mea. Mi-am zis : un om liniştit, cumsecade ; o să ţiu la

el cu timpul. Aşa judecam la cincisprezece ani şi mi se părea că judec sănătos. Mă înşelasem. Treizeci de ani l-am urît ca pe un duşman, fără să i-o spui niciodată. Era de gheaţă : prea liniştit, prea plin de nepăsare. Nimic nu-l mişca. Căpătasem siguranţa că omul acesta — dacă mi s-ar întîmpla vreo nenorocire, dacă m-aş îmbolnăvi sau aş închide ochii pe vecie — n-ar fi în stare să aibă un fior de îngrijorare, necum o lacrimă în ochi. Moartea mea l-ar fi atins ca şi pierderea unui nasture.

— Erai sigură de aceasta ?

— Cum te văd. L-am pus la fel de fel de încercări, fără să bage de seamă. A fost ca o stîncă şi am simţit lîngă el groaza şi frigul pe care ţi le face o cameră de spital. Mai ales după moartea mamei, la gîndul că rămîn singură pe lume, îmi pusesem toată nădejdea în inima lui. Unde a fost chip să mă apropii ? Nu-i fac o vină. Aşa-i era firea : avea în ochi, în mişcări, în toată fiinţa un fel de cruzime care mă îngrozea. Aşa am dus-o pînă acum. De treizeci de ani sunt singură pe lume. Am albit în acest pustiu fără să cîrtesc : o maşină care a mîncat şi a trăit trei sferturi din viaţă fără nici un rost.

— Nu puteai să-l laşi ?

— Nu. Mi-era ruşine. Trebuie să fii făcută pentru asta. Şi cînd te gîndeşti cîţi ne-au pizmuit traiul. Sunt jos nişte chiriaşi, trei negustori. După ei, paradisul n-a fost în cer, ci la catul al doilea, aici la stăpînii casei.

Tăcură o clipă.

Se însera. Lumina amurgului cădea mohorît pe lucrurile din casă, lucruri bărbăteşti, învechite, roase.

Prietena din Botoşani se uita pe gînduri la fiecare, apoi zise :

— De iarnă mă mut cu tine. Eu am mobilă nouă. S-o vindem pe asta.

Şi adaose zîmbind :

— Să nu te temi : îţi plătesc chirie...

Apoi ea se apropie de urechea prietenei sale şi-i şopti ceva. Aceasta începu să rîză :

— Ce, eşti copil ?

Şi o respinse încet cu mîna.

Peste un ceas aveau pălăriile puse. Trăsura le aştepta jos. Tutungiul le salută din uşă la plecare.

În Calea Victoriei, opriră înaintea unei prăvălii mari. Intrară amîndouă.

Văduva colonelului înaintă spre vînzător şi-i zise cu grijă, atîta cît să n-audă urechile iscoditoare din apropiere :

— Domnule, dă-mi o cutie cu vopsea neagră pentru păr.

Şi pe cînd băiatul din magazin se depărta să caute, ea adăogă puţin mai tare :

— Din cea mai bună, te rog !

Cînd le dete pacheţelul, îşi aruncară ochiri furişe. Apoi se suiră în birje, iute, rîzînd pe înfundate, cu înţelesuri... ca două fetiţe care şi-au cumpărat fără ştirea părinţilor o păpuşă scumpă...

DINCOLO

De două luni, de cînd s-au mutat acolo, nu pot să-şi găsească locul. Puseseră întîi odaia de culcare la stradă ; mai puteau vedea un om, un cîine, o trăsură. Peste cîteva săptămîni nu le-a mai plăcut : au schimbat-o cu salonul, trecînd înspre curte. Dar şi aici li s-a urît. Neavînd însă decît două, au fost siliţi să rămîie aşa. Totuşi, pentru ca să aducă o schimbare, şi-au luat cîte un jeţ şi l-au pus în sală. Acolo îşi petrec ceasuri întregi, amîndoi bătrînii, citind romane şi gazete.

Dînsa, mai cu seamă, simte mult înstrăinarea. Trebuia însă. Fata îmbătrînea şi cine ar mai fi luat-o ? Noroc că s-a găsit şi avocatul acesta, băiat bun, liniştit, fără vicii. Şi-apoi nepretenţios : ce le-a cerut ?

Să-i dea casa şi atît ; casă spaţioasă, bătrînească, încăpătoare, casa ei de zestre, pe vremuri. Acolo s-a pomenit copil, acolo a făcut nunta, acolo a trăit cu părinţii pînă le-a închis ochii. Şi acum, o trecea copilului ei, şi fiindcă lumea de azi e mai iute şi mai ciudată, n-a vrut să le fie celor tineri spre greutate. Au luat cu chirie, alături, casa coanii Smarandii, mult mai mică, dar mai nouă, fără grădiniţă, fără un fir de iarbă să-ţi înveselească ochiul, fără o floricică să-ţi descreţească fruntea. Pămînt bătătorit, ca-n palmă.

Cîte nu faci pentru copii ? Nu sunt vrednici să-ţi treacă pe dinainte... Şi s-a pornit, de la un timp, în şir, pe ploi. Şi ei sunt siliţi să stea ascunşi în fundul jeţurilor, pitiţi în săliţa pe jumătate întunecoasă, ca doi şoareci. După trei zile, el nu mai poate răbda chinul ; îşi pune guler curat, cravată fumurie şi pleacă spre club. Ea trece în camera de culcare. Deschide geamul : casa vecinului îi ridică-n faţă un calcan [1] de moloz, drept, zgrobunţos, înnegrit ca o prăjitură uriaşe, arsă. Niciodată n-a lovit-o aşa drept în creier zidul acesta, mormanul acesta duşmănos. Din toată casa, o singură ferăstruică, un ochi de geam mititel, răspunde *dincolo,* în grădina copiilor : geamul de la cămară. Se duce repede acolo : parcă e o cadră de verdeaţă. Printr-însul vede tot, tot, tot. În fund, casa. Scara de piatră largă, cu cinci trepte. D-abia acum observă că sunt cinci. Le-a coborît şi le-a urcat de atîtea ori o viaţă întreagă, şi n-a ştiut niciodată cîte sunt. Uşa de la intrare — cu geamuri colorate — cum se făcea pe vremuri : triunghiuri îmbinate, roşii cu verzi, cu albastre, cu portocalii. Doamne, cine-o fi spart unul ? Desigur, slujnica. Ce ticăloasă ! Dar burlanul dinspre stradă, pentru ce s-o fi strîmbat ? Adică n-o fi fost strîmb de la început ? Drept vorbind, nici nu ţine minte bine să-l fi văzut în ochi mai-nainte... nici pe el, nici alte burlane. Acum îi vine în gînd să le numere : cîte burlane sunt ? Şase. Ce minune ! Au fost la casă şase burlane de tinichea roşie şi ea să nu le ştie ?... Ochii îi cată apoi spre copaci. La poartă, doi paltini mari păzesc intrarea. Ce falnici ! Toată lumea se minunează de ei. Cîţi cerşetori, pe arşiţa lui iulie, n-au poposit acolo, la umbra lor, la răcoare, împărţind cojile şi oasele căpătate, cu cîinii vecinilor ! Cîte păsărele nu-şi aveau cuibul în aceşti doi paltini bătrîni, de la

---

[1] *calcan* — zid înalt.

care şi-a luat rămas bun, ca de la doi fraţi ? Lîngă tulpina lor scorojită stătuse de atîtea ori de vorbă cu logodnicul — odinioară — cînd, la plecare, îl conduceau cu toţii pînă la poartă. Şi, cînd icoana aceasta din trecut îi străbate gîndul, ea închide ochii şi o goneşte clipind. Vezi că, nu departe de cei doi paltini, vine mai încoace chioşcul umbrit de zorele. Amintirea paltinilor s-a legat deodată strîns cu amintirea chioşcului. E ceva mai nouă, cea din urmă, cu cîţiva ani mai nouă... Şi acum, închide ochii de-a binelea şi-i strînge, şi-i e ruşine, şi-i vine să rîdă ca o fetiţă de trei ani... Dacă ar avea o oglindă, ar vedea, desigur, cum s-a aprins la faţă.

Ochiul acela de geam e împăienjenit de o plasă de sîrmă prea deasă. O să dea ordin s-o ia de acolo. A auzit un zgomot. Fuge.

Nu era nimeni.

Trece în salon ; deschide geamul, se reazemă pe braţe şi se uită în stradă tăcută. E încă nor peste tot. Dar un nor mai luminos, mai rar, mai argintiu : o zi de iunie, cu aerul încropit, ca o baie bună.

Respiră mai mulţumită. Şi-a gonit o parte din gînduri. Dar altele o fură pe nesimţite : acum nu le vine nimeni. Din cînd în cînd, cîte-o cucoană bătrînă, de prin vecini — dumineca, după biserică — se abate pe la ei, pentru cafea. Le place la mulţi cafeaua lor cu caimac, făcută pe-ndelete, la spirt. Ce să mai caute la ei lumea ? Toate au un sfîrşit. Acum sunt doi bătrîni uitaţi. Şi ce frumoşi au fost odată ! Mai cu seamă ea ! Nimic nu le-a lipsit : avere, nume, *faeton,* mătăsuri. Rîvnea oraşul. Fără îndoială, copiii n-au apucat aşa vremuri. Ei, ce vrei ? Azi s-au înmulţit avocaţii. Răsar ca ciupercile... Ginerele, bietul băiat ! Altfel e bun, încolo !...

Cîteodată, o apucă ceasul mesei tot pe gînduri. Şi el întîrzie adesea la club. Asta n-o făcea niciodată, cînd erau *dincolo,* în casa lor.

De cîte ori, seara, trompetele îndepărtate ale cazărmilor nu şi-au amestecat plînsul *stingerii* în frămîntarea gîndurilor ei. Ar sta acolo, la geam, zi şi noapte. Casa e prea mică ; o îneacă.

Fiecare clipă îi fură din obraz petale din bujorul sănătăţii, îi albeşte părul pe care şi-l piaptănă din ce în ce cu tîmplele mai îngrijite, cu cărarea mai dreaptă la mijloc. Ba încă, de la o vreme, şi-a scos rochiile din tinereţe, pline de dantele, şi le poartă prin casă. Cunoscuţii văd schimbarea ei, o găsesc mai albă la faţă, mai frumoasă, mai întinerită, şi-şi zic în treacăt :

„Cum se cunoaşte că e fericită, că a scăpat de grije !“

PERSEANU

Cancelaria mandatelor avea cele mai dese afaceri cu publicul. Şeful de birou şi cei şase funcţionari — mai toţi tineri — trăiau ca fraţii. Mici învoieli de cîte un ceas, concedii de o zi, aconturi pînă la două sute de lei, toate îngăduirile uşoare treceau şi fără ştirea directorului. Nu e bine să vină la urechea celor mari toate nimicurile. Şeful, d-l Struţescu, n-avea cultură, dar era om deştept şi ţinea mai presus de toate la iubirea subalternilor. Peste puţin i se împlineau anii de pensie, pe care vrea să-i încheie cu bine. Totdeauna în jachetă neagră, purtînd la gît *regate* de culori nesigure, pierdute în parte sub desimea bărbii, îi sta bine la masa lui de lucru, singura cioplită în flori şi cu faţă de postav verde. La spate, în perete, harta Romîniei, lucioasă ca un albuş de ou ; mai sus, un pendul leneş — zgîrcit la minute — şi mai sus, maşinăria unui clopoţel, al cărui fir venea din cabinetul directorului. Ce jalnic şi prevestitor suna ! Ca un vaiet de bolnav. Noroc că zbîrnîia rar. Şeful sărea totdeauna speriat. Cu faţa îngrijorată, palidă, se încheia la nasturele de sus al hainei şi pleca în mijlocul tăcerii ca un osîndit.

Era om rău, posac, directorul.

Cei şase slujbaşi îşi aveau mesele de-a lungul pereţilor, lăsînd mijlocul sălii gol, pentru public. Unii veneau alături, aproape ; se puteau înţelege între ei chiar pe şoptite. Alţii mai departe, mai izolaţi, erau siliţi să vorbească tare. Şi se vorbea mult acolo, mai cu seamă în lipsa şefului, care adesea era dus prin alte birouri „cu hîrtii", veşnicul pretext pentru odihnă al funcţionarilor biruiţi de muncă.

Vorbeau mult şi mai ales rîdeau. Pricina rîsului : un trecător de pe stradă, un particular venit cu afaceri sau chiar vreunul dintre ei.

Şi erau atît de deosebiţi :

Sergiu Dicopol, subşeful, *băiat* de treizeci de ani, cu faţa albă ca de ceară, cu mustăţi mici, negre, parcă lipite ; haine turnate. Croitorii omului acestuia erau nişte martiri. Jachetele lui, călcate zilnic, trăgeau a mare. Rece la vorbă, avea în glas un ţipăt de tenor strident. Îşi întrebuinţa zîmbetul numai pentru ironie şi era ironic numai cu cei mici. Se agăţa uneori — pe stradă — de braţul directorului, cu care mînca la un birt.

Ceilalţi nu puteau să-l sufere. Cînd îl vedeau intrînd, Pamfilescu începea să clipească din ochiul drept, căscînd gura şi întinzînd pielea pe osul obrazului, din toate puterile. Doroteanu bătea barabanciul nervos, în ascuns, cu degetele pe pulpa stîngă, Nifonescu îşi zgîria ciocul pînă la sînge, Tonică Săvuleanu tuşea mărunt şi ascuţit, ca o femeie. Ochelarii îi cădeau de pe nas pe registru, cu un zgomot de sîrmă. Dicopol nu băga de seamă. Noroc că nu sta mult cu el. Îl reclama totdeauna un deputat, un senator, cîteodată ministrul chiar...

Singur dom' Nestor Perseanu putea să-l tolereze. Blajin şi politicos la culme, Perseanu era bine cu toţi. Şi lui Dicopol îi venea la socoteală acest om liniştit, care-i primea glumele în două chipuri : sau zîmbind, sau roşindu-se. Cînd se roşea, era semn de supărare. Sîngele

îi întuneca fața ca un nor. În clipa aceea te-ai fi așteptat la o izbucnire. Dimpotrivă : atunci se închidea mai mult în el. Tăcea, lungind ușor gîtul, semn că înghițea în sec. Flacăra aceasta din obraz era cea mai bună armă de apărare. Ea i-a asigurat nu numai stima întregului birou, dar și pe acel *dom'* fără care le-ar fi fost rușine cunoscuților să-l cheme. Nestor fără dom' ? Cine ar fi îndrăznit să-i spună ? Șeful a încercat la început un *domnule*, simplu. Apoi : „domnule Perseanu". Dar a văzut că supără la ureche ; nu se potrivea. Era o putere nevăzută care îndemna la această jumătate de stimă, ceva care pornea și din grăsimea și din redingota lui Nestor, dar mai ales din aerul binevoitor cu care te asculta ; prea binevoitor pentru ființa lui chipeșă. Îți venea parcă să-i ceri iertare că găsești pe așa munte de om un cap atît de nevinovat, o față cu trăsături plăpînde, fricoase, aproape femeiești. Chiar și glasul și glumele lui dom' Nestor, erau făcute ca să nu supere. Ce e drept, își cîntărea vorbele cu multă trudă. Dacă nu nimerea tocmai ceea ce vrea să spună unui prieten, începea să tușească ; și tușea pînă prindea cuvîntul ; apoi, ca să-și ascundă vina că nu l-a găsit mai iute, se apleca și i-l șoptea la ureche, cu șiretenie. Atunci, orice i-ar fi spus, celalt trebuia să zîmbească neapărat. Altfel, lui dom' Nestor iar i se aprindea obrazul de rușine și trei zile nu se mai apropia de el.

Era omul tainelor altora. Cînd aveau vreun păs, toți la el se jeluiau. Și el îi asculta cu sfințenie, păstrînd în inimă cele auzite. De aceea, mai niciodată nu se simțea bine la un loc cu doi. Chiar în timpul slujbei, cînd avea gust de vorbă, se apropia cu scaunul binișor de vreunul mai tăcut și tăinuiau acolo încet, împreună, pînă cînd intra șeful. Pricina de vorbă o găsea veșnic într-o taină, pe care, cu meșteșug, tușind ușor, o amintea la timp, în vorbe căutate.

Pe Pamfilescu îl ştia îndrăgostit. Ce putea dom' Nestor să-l întrebe alt — cînd se apleca la urechea lui, sfios — decît : — Ţi-a mai scris *persoana?...* spus rar şi răspicat, aşa de aproape, încît Pamfilescu simţea mustăţile lui Perseanu gîdilîndu-i tîmpla odată cu adierea cunoscută de tutun calitatea a doua.

Pe Tonică Săvuleanu îl ştia crai mare. De aceea, şoapta se schimba, după om, în :

— Ai mai fost la *rendez-vous?...*

Cu Nifonescu era mai intim. Putea prin urmare, vorbindu-i, să-l mîngîie mereu pe ceafă :

— Cînd mai dejunăm *sosison* la *„Lion"*? „Lion" era firma birtului : „La leu".

Doroteanu era mai nervos. Odată l-a trădat în gura mare :

— Ia lasă-mă, dom' Nestor ; ce vii să mă strici ? Îmi vorbeşti de fete la ureche. Ce fel de om serios eşti dumneata ?

Glumă-glumă, dar Nestor se roşise de tot. Se strecură pe nesimţite la masa lui.

— Astea sunt improvizaţii, d-le Doroteanu. Aţi denaturat adevărul. Voiam să vă vorbesc de afaceri.

De atunci n-a mai îndrăznit să se apropie de Doroteanu. I s-a părut o crimă să afle toţi ceea ce ştia numai el şi cel mult încă unul. Şi poate nu s-ar fi supărat atîta. Dar să-l învinuiască de fete ? El, care ascultase tainele tuturor şi le ştia pe dinafară, despre el însuşi se ferise să spună ceva. Mai ales de dragoste nu vorbise niciodată nimic. Cine a încercat să-l întrebe a rămas fără nici un răspuns, ori s-a izbit de flacăra obrazului ca de o stîncă şi a trebuit să schimbe vorba.

Nimeni nu-l cunoştea prea de aproape. Atît ştiau că e neînsurat, că şade într-o stradă îndepărtată, la părinţi. Primăvara, venea cu un trandafir altoit la butonieră, şi în mînă cu un buchet, din care da la toţi. În mai,

cînd începeau cireşile, cancelaria mandatelor avea norocul să mănînce primele *pietroase*, mari cît merişoarele, dulci, strălucind de frăgezime. Perseanu le aducea într-o gazetă, pachet făcut cu îngrijire, legat cu panglicuţă, de o mînă meşteră. Pentru fiecare era pregătit cîte un mănunchi de opt boabe. Şeful avea dreptul la două legături... Trufandale !

— *Mersi*, dom' Nestor !

Nifonescu le făcea mai întîi cercei pe urechi. Apoi le mînca.

— Să trăieşti, dom' Nestorică !

Numai Dicopol adăoga, uneori :

— Brava, musiu Nestor. Delicioase ! Dar cam puţine.

Biroul, însă, începea să murmure şi Sergiu schimba vorba...

În cancelaria mandatelor veneau mulţi străini, adeseori şi femei, unele tinere. Cu deosebire Săvuleanu era cel mai norocos. Prin obişnuinţă şi prin firea lui îndrăzneaţă, ştia cum să le îndatoreze şi ce să le vorbească. Tot timpul cît sta vreo cucoană la biroul altuia, dom' Nestor se oprea din lucru, se roşea ; părea neliniştit. Cînd rămîneau apoi singuri, începea să-şi necăjească prietenul :

— Aveţi mare şansă, domnule Săvuleanu !

La toţi le făcea astfel. Unii îi răspundeau :

— Lasă, nene Persene ; ţi-o veni şi dumitale rîndul. Te-om vedea noi.

Perseanu zîmbea ; dar un fier ars îi trecea prin inimă. N-ar fi dorit aceasta, el care se minuna de îndrăzneala şi voioşia lui Săvuleanu cu femeile.

Cu toate acestea, nu scăpă.

Într-o zi, tocmai îşi pusese pălăria şi se gătea să plece, ca să-şi ia o ţigară, cînd un funcţionar de alături intră cu o femeie tînără, grăsună, vioaie, bine îmbrăcată.

— A, iacă dom' Perseanu ! D-na are un mandat la biroul d-tale...

În cancelarie se făcu tăcere. Perseanu vru să-şi prindă pălăria în cuier. Dar aceasta nu se supuse. Căzu, sunînd a gol, şi se rostogoli pe jos, departe. El o lăsă acolo, căci roşaţa îi întuneca şi vederea şi obrajii. Întîia grijă fu să dea doamnei un scaun, fără să zică nimic. Apoi, îi luă mandatul şi deschise un registru vîrtos, ca să caute numărul. Cum sta în picioare, aplecat dasupra mesei — cu tocul tremurînd în mîna dreaptă, cu mandatul tremurînd în cea stîngă — pulpanele redingotei făceau un unghi drept cu spinarea. Un nasture, dezbrăcat de postav, îşi arăta fierul oxidat, alburiu pe ici pe colo. Lipsa aceasta o răsplătea pieptănătura cefei, pe care părul sta în beţe drepte, netede, unse cu pomadă parfumată.

Mîna dreaptă, grasă şi mare, turtită pe registru, se mişca pe hîrtia liniată, greoi, ca o broască amorţită. Se vedea bine că tînărul funcţionar e chinuit de gîndul că ceilalţi — martori răutăcioşi — ascultă, aşteaptă. Şi aceasta îl ameţea, îi îngreuia răsuflarea.

Cucoana îşi răsuci capul cu vioiciune. Avea ochi negri, neastîmpăraţi, gata de vorbă. Şi îi plimba de la un slujbaş la altul. Se uită la fiecare cîte puţin, sfîrşind cu Dicopol, pe care îl măsură mai mult ; apoi, la tablouri, la ferestre, la dulapuri şi în sfîrşit la Perseanu, care nu mai isprăvea de scris.

Cînd îl văzu întorcînd capul, suflă din greu şi vru să-ntindă mîna, ca să-şi ia hîrtia. Dar el nu i-o dete. Nu era gata. Dorea să vorbească. Într-adevăr, începu, încet, tremurător, totuşi destul de lămurit pentru ca toţi să audă :

— E pentru prima oară ?

Cucoana vorbea repede, mărunţind cuvintele în vîrful dinţilor.

— Ce să fie pentru prima oară ?

— Că ne onoraţi cu persoana...

Perseanu năduşise. Fiecare vorbă lovea parcă în gol. Era o tăcere şi o căldură apăsătoare. Stăpîna mandatului răspunse mirată :

— Da, domnule, pentru prima dată. Vă surprinde ?

— O, nu... Din contră !...

— Atunci, de ce mă-ntrebaţi ?

Luat de scurt, Perseanu se pierdu. Era întîia femeie cu care îl vedeau ceilalţi vorbind ceva. Ochii îi sclipeau săgetător în jeraticul obrazului. Tuşi puţin :

— Poftiţi ?...

— Pentru ce mă întrebaţi ? strigă cucoana enervată.

Fără să vrea, Perseanu întoarse privirile spre birou. Toţi : şeful, Dicopol, cu tocurile în mînă, opriţi din lucru, stau aţintiţi spre el. Electrizat, făcu o sforţare. Însă îşi pierdu cumpătul.

Trebuia totuşi, cu orice preţ, un răspuns. Altfel, ruşinea... demisia poate !

Şi dom' Nestor Perseanu îngînă, fără să se mai gîndească, cu un glas sugrumat de căldura care-l copleşise, cu ochii rugători :

— Cam rar ne vizitaţi ! !

BUNICA

— Bunico, ia vezi, bunico, ce lan frumos de grîu! Bunico, uită-te ce pădure!... A, ce de vite, bunico! Ce copac singuratic în cîmpie!

Şi trenul fuge... şi atîtea minuni se ivesc şi pier ca visele şi el le fură cu ochii şi le împarte cu tovarăşa sa de drum, cu bunica.

Bunica! E tot ce i-a mai rămas pe lume. Şi el e mic, numai de opt ani, şi e cuminte şi aşezat ca un om mare.

„Pe mama am iubit-o — se plînge dînsul — şi s-a îmbolnăvit şi Dumnezeu mi-a luat-o. Pe tata, tot aşa... Mi-a rămas doar bunica... Pe ea n-am s-o las să moară; o îngrijesc eu, eu cu mîna mea..."

În tren, ţine sticlele ei cu doctorii la dînsul; o întreabă dacă se simte mai bine; îi alege locul cel mai bun şi o face să petreacă, arătîndu-i pe fereastră toate minunile.

Apoi cade pe gînduri, cu ochii spre cer; îşi uită poate o clipă de bunica şi parcă ar dormi... dar se stăpîneşte. Veghează...

La o staţie, se suie o familie. Sunt atîţia copii! Ochii lui se îndreaptă acum spre banca acestora: au fel de fel de jucării. Aşa păpuşi mari nu mai văzuse niciodată. Copiii îi fac semn să vie la ei; îi arată jucăriile şi-l

ispitesc. El se duce. Prietenia se leagă repede. Atîtea jucării, atîtea glume l-au absorbit de tot. S-a înveselit la faţă, vorbeşte, rîde... dar deodată îşi aduce aminte de bunica.

Într-o clipă e iarăşi lîngă dînsa, devenit acelaşi, serios şi îngrijat ca mai înainte.

Cercetează mîinile bătrînei, se uită în ochii ei cu teamă şi o întreabă încetişor :

— Ai căldură, bunico ? Te mai îneacă tusea ?...

NOI ŞI VECHI

Casa de bani „Wertheim" a prins toată îngustimea locului pînă la soba din colţ. Au legat amîndouă tovărăşie pe veci în partea aceea, unde sunt singure stăpîne trufaşe. Soba s-a îmbrăcat în vişiniu, cu chenare albe, şi a primit în braţe o catedrală de cretă, cu uşi de poleială roşie ca focul, cu geamuri de hîrtie de ţigară, multe, ascuţite şi dese.

Covor verzui, *secession,* gros şi scump. Pe el, la mijloc, sub lampa din tavan, un birou mare de nuc săpat adînc ; abia răsuflă de înflorituri şi de cutii. Pielea măslinie, care-l îmbracă, e nouă şi pătată numai în două locuri : la stînga, o adunare de cazul al doilea zgîriată cu nădejde de un creion prea nemilos ; mai la dreapta, o Italie (greşit dusă) de drojdia unei cafele vărsate de curînd : semn de cîştig. De altfel, locul acela se vede bine — după un rotogol zdravăn — că e închiriat pe vecie ceştii cu... tabiet. Călimara de bronz luceşte la mijloc, curată, neatinsă, ca o zestre. Lîngă ea, o sticlă de *odicolon* plină cu cerneală ţine în vîrful gîtului un toc de trestie ruinat ; un cutremur cît de mic ar putea să-l prăbuşească la fund. Încolo, pe tot pustiul mesei, nimic. Doar la o margine, pe o grămadă înaltă de probe de piei, s-a suit ţipînd papagalul, a întors capul, şi-a

ţintuit un ochi scormonitor în jos, spre un registru deschis ; ar vrea să citească literele lungi şi dezbinate, chinuite acolo cu cerneală violetă : *„Contulu şevrourilor lui Sfarţu“*.

Mai zveltă pare măsuţa de sidef cu picioare aurite, ce se nomolesc adînc în verdele covorului. Îi dă viaţă muzica : un „ariston“ [1] cu cartonul ciuruit, prins în cleşte, stă gata s-o pornească : *Deşteaptă-te, romîne !...*

Prin geam, printre garoafe, prin reţeaua subţire a perdelelor, din lumina vie a curţii bătute de soare, dau năvală spre ochi sclipiri nesigure ; cu încetul se desluşesc butoaiele pline cu argăseală, care au năpădit ograda ca o armată. În fund, sub şopron, luceşte — ca o gheată nouă de lac — cupeul ; alături, o cabrioletă gălbuie, cu două roate, făcute pe zbor. Printre spiţe, pe o tablă cojită, rezemată de peretele mohorît al şopronului, se poate citi de departe scrisul vechi şi mare al firmei :

LA HIMISTUL
Magazin de pielărie

Toată puterea luminii din curte se răsfrînge înăuntru, tocmai la spatele biroului, pe geamurile unui bufet cu două rafturi ; în cel de sus, pahare de vişinată, ceşti de cafea în forma lalelelor, o lămîie, un borcan cu muştar, o lumînare de la Paşti ; în rîndul de jos, cărţi : volume negre, legate ieftin cu hîrtie ca pînza. Titlurile sunt scrise de mînă pe foiţe cu chenar, dreptunghiulare, albe, lipite la încheietură : *Alexandru Machedon, Calendarul pe o sută de ani, Vrăjitoarea, Sugătorii de sînge, Poezii*

---

[1] *ariston* — instrument muzical automat, în formă de lădiţă, care prin învîrtirea unei manivele, reproduce diferite melodii înregistrate pe un disc de carton perforat.

de Rădulescu-Bolgrad, *Rămurele* de Vidrion şi *Micşunele* de Pox.

În dreptul ferestrei de la stradă, de jos, de unde cad ciucurii perdelelor şi se îmbină cu covorul, un cearşaf nou se suie încet pe tăblia lustruită a unei maşini de cusut „Singer et Neidlinger" şi astupă o parte din castaniul lemnului şi negrul fierului ; apoi încremeneşte — ca sub jug — în oţelul acului înfipt la un colţ cu duşmănie. Cîteva urme de pete gălbui pierdute pe tivitură, arată pe unde s-au proptit degetele. Dedesubt, pe grătarul de jos al maşinei, ascuns de cortina cearşafului, un pantof turcesc, ţesut în fir, roşu ici şi colo. Fratele geamăn l-aşteaptă cu botul ţuguiat, la trei paşi, în prag, lîngă o floare de salcîm veştejită.

Divanul portocaliu de lînă creaţă, plin de suluri îmbrăcate la fel, abia are loc în odaie. Soldat bătrîn de ani uitaţi se încruntă la cele două scaune de „fantezie" ce-i rîd copilăreşte în faţă, de sub atlazul lor gingaş, neted şi întins. Doi prieteni credincioşi îi ţin partea : covoraşul din perete şi perniţa... covoraş naţional cu păunul lui necăjit şi orb, ţesut în romburi împestriţate ; perniţă durdulie de catifea, purtînd cu blîndeţe, în cinci locuri, cinci grămăjui de cîte cinci gogoşi întregi de mătase.

Nu departe, mai spre mijlocul divanului, stăpîneşte locul o cutie de bomboane, plină cu cioburi mici de sticlă şi cu pietricele gogoneţe. Lîngă ea, un petic de carton vînăt — pe care se mai ghiceşte — dus cu cretă, în linii subţiri ca firele de păianjen — bucuria casei : ţintarul.

Alături, pe braţul rotund şi odihnitor al divanului, a împestriţat locul o pălărie de cucoană. Un iepure de casă — cocoloş de puf cu ochi ca de păstrăv — se uită cu jind de jos la verzişoarele mărunte şi dese ale pălăriei. Ar sări la ea, dar... tremură ca în toiul iernii ; blana

lui moale piere ca umbra sub divan, se tăvăleşte în praful şi păienjenişul de acolo ; se opreşte tocmai în fund, la întuneric, lîngă perete, îşi ridică urechile şi le ţinteşte ca pe două arătătoare — îngrijorat — spre uşa salonului de unde se aude vorbă.

UN DOR ÎMPLINIT

Din tot neamul Ţărineştilor, atît de cunoscut, bogat şi numeros pe vremuri, se aleseseră numai doi fraţi şi o soră. Şi au fost şapte la părinţi, de nu mai încăpea curtea din Ţărineşti de jocuri şi alergături. Dar vremea, care tot omoară şi înviază, îi rărise şi în număr şi-n avere. În văduvie, bătrîna Ţărineasca avu să îndure greu cu trei copii ce-i mai rămăsese. Casa şi un petic de pămînt scăpaseră nevîndute. Atît avu parte : să-şi vadă băieţii pe la casele lor. Pe fată, însă, n-o putuse urni. Cine era să-şi mai aducă aminte de ele în vizuina din Ţărineşti, pierdute şi uitate ?

Pîn' la ceasul din urmă, n-a încetat s-o îndemne : „Zinco mamă, să te măriţi. Nu căta s-alegi cine ştie ce prinţ ; un om al lui Dumnezeu, acolo, să nu rămîi fără sprijin".

Zinca n-ar fi vrut să-i asculte sfatul. Nu era nici prea tînără, nici prea frumoasă, nici cu vreun dor de măritiş în ea. Ar fi stat lîngă „nineca" aşa, toată viaţa, s-o îngrijească, să tăinuiască amîndouă lîngă ibricul de cafea, ca două prietene bune, să se zgribuească în tartanuri iarna, în fundul paturilor, în iatacul căptuşit cu chilimuri înflorite şi să ofteze, uitîndu-se, pe gînduri, cînd în gura sobei curate unde pîlpîia focul, cînd prin

ochiul strîmt de fereastră, la ciorile ce întristau amurgul şi mohorau întinsul cîmpului pustiu.

Dar cînd se văzu singură şi simţi bine golul din juru-i, toată bărbăţia ei de altădată pieri. Atunci înţelese cît e de greu pe lume pentru o femeie. Spre fraţi, n-o trăgea de loc inima ; spre alte rubedenii, şi mai puţin. Plînse, pînă încheie şi cu plînsul. Apoi se gîndi să-ndeplinească dorinţa bătrînei. Un grec, beţiv, Ştefanache — arendaş la o moşie mai depărtată — o ceruse de mult şi o cerea întruna. Închise ochii şi-l luă. A fost nuntă împărătească, cu chef de o săptămînă, ca pe timpuri. Atunci fu silită să vînză şi ce mai rămăsese din Ţărineşti : pămîntul şi casa...

Vezi, la asta nu s-ar fi învoit : să vîndă casa părintească. Şi pe ce mînă s-o dea ? Cine să se resfeţe în odăile bietei ninece : un fost administrator al lor, de pe vremea bătrînului Ţărinescu, o slugă îmbogăţită, un ticălos de arendaş hoţ, speculant, un armean posac şi nesuferit, Agop ! Dar au sărit toţi cu gura, mai cu seamă Ştefanache. Nepricepută, nu ştie ce-a făcut la tribunal, ce iscălise.

Avea o mîngîiere : făcuse o fetiţă, Valeri.

Grecul era ciudat şi pretenţios. O gelozea, o ţinea închisă şi o punea la munci grele. Trîntelile uşilor şi veninul înjurăturilor o ardeau pe inimă cîte un ceas după plecarea lui de acasă. Pînă să simtă că se mai linişteşte, sosea vremea mesei ; atunci îi da iarăşi zor printre tacîmuri, tremurînd. Iar cînd îi zărea pălăria de departe, îi îngheţau mîinile.

Se smochinise de tot, se făcuse rea cu slugile, pierduse măsura la vorbă ; uneori tăcea fără nici un rost ; alteori se pornea pe cîte o poveste nesfîrşită, pînă ce grecul, scos din fire, îi zicea : „Destul, cocoană, mi-ai împuiat capul“.

Atît îi striga și dînsa, într-unele clipe de curaj :
„M-ai lăsat pe drumuri, tîlharule ! Mi-ai vîndut casa părintească pe nimic : casa mamei. M-ați furat și tu și armeanul, hoților !“

Nu închidea ochii, uneori, toată noaptea. Din ce în ce, mintea i se lămurea mai bine. Ce iscălise ? Ce-au pus-o să iscălească ? Ea n-a vrut să vîndă casa. Și nici acum nu vrea. A. un avocat, un om priceput, ce bine ar lumina-o ! Se gîndi la frați. Amîndoi, mai mari ca ea, erau oameni înțelepți. Cumnatele, femei cumsecade, miloase. N-aveau cine știe ce avere, dar n-ar lăsa-o așa. În răceala de gheață a casei aceleia săracă de iubire, bunătatea cumnatelor și dragostea fraților ieșeau la iveală, într-o căldură mîngîioasă și binefăcătoare, ca a soarelui. Cu cît urlau cîinii și sforăia mai tare Ștefanache, cu atît hotărîrea ei se împietrea. Lumina zilei tăia, parcă, planurile de cu noapte. Într-o dimineață însă, cam spre toamnă, pe un timp închis, după ce grecul plecase lăsînd-o cu ochii înecați în lacrimi, își strînse lucrurile, porunci să puie caii și fugi la București cu fata, care împlinise opt ani.

De nenea Barbu îi era mai teamă — ca mai bătrîn și mai ciudat — să n-o gonească îndărăt și să-i dea o gură strașnică. Apoi, era și om sărac cu copii mulți. Poate nici n-ar fi avut loc. Țaca Maria, destul de politicoasă, n-ar fi zis nimic, femeia. Dar nu știu de ce-o trăgea inima tot dincolo, la al doilea frate, la nenea Dinu. Și se duse acolo :

— Cumnată dragă, am venit la d-ta ca la o soră...

Apoi, cu glasul înecat de suspine, îi povesti tot, ștergîndu-și într-una ochii cu o batistă mare de percal [1], luată de la un bîlci de lîngă moșie.

Iar cumnata, care fusese crescută în pension, căuta s-o mîngîie cu vorbe alese :

[1] *percal* — țesătură de bumbac albă și subțire.

— Ce grobian ! Ei, dar ai fost o martiră. Apoi, întorcîndu-se către copii, băieţii ei, care ascultaseră cu ochii în gura mătuşei, le făcu semn să plece afară : Voi n-aveţi ce căuta aici. Luaţi-vă verişoara şi jucaţi-vă în curte. Şi-i împinse pe amîndoi uşor de braţ, spre Valeria, care se înghemuise ruşinoasă în bagajele cu care veniseră. Atunci Zinca păru că se deşteaptă din vis. Fără nici o tragere de inimă, îi apucă de umeri şi-i apropie de dînsa :

— A, nepoţii noştri, ce mari s-au făcut ei !

Cumnata îi îndemnă :

— Haide, nu fiţi sălbatici ! Aţi sărutat mîna lui tanti ?

Şi tanti îi descusu şi află că-i cheamă Costică şi Mişu, de zece şi de şapte ani, că-nvaţă la şcoală, că au luat premiu, că...

Pe nesimţite, gîndul ei se întoarse tot unde o ardea pe inimă. Nu mai auzea ce-i spun copiii. Nici nu luă seamă cînd cumnata îi dete afară, cu Valeri cu tot.

Se aprinsese în povestea necazului, şi spunea, spunea... Se deşteptară apoi, deodată, amîndouă. Sunase cineva : nenea Dinu.

La început, Dinu, aflînd, se încruntă şi era gata s-o dojenească şi să-i zică : „Rău ai făcut, cucoană : nu se fuge de la bărbat. Du-te înapoi". Dar, ridicînd ochii spre ea, i se făcu milă, şi-aduse aminte ce răsfăţată era odată sora asta mai mică. Apoi se gîndi : „Un grec să-şi bată joc aşa de o Ţărinească !" Simţi că-l îneca ura.

— Bine ţi-a făcut ; foarte bine !

— Cum bine, nene dragă ?

— Trebuia să te omoare.

Şi, după un răstimp :

— Păi se poate să rabzi dumneata de la un nemernic atîta ticăloşie şi să nu ne spui, să nu ne scrii nimic ?

Şi o duse la un avocat mare şi-i făcu în casa lui loc, ca să stea cu fata, pînă la sfîrşitul procesului, ca să vadă cum s-o alege. N-avură însă mult de lucru : Ştefanache, om gras, răzbit şi de necazul unor pierderi după urma secetei, cînd se întoarse acasă şi află ce i se mai întîmplase, căzu lovit de apoplexie. După cîteva luni, Zinca era văduvă şi trebuia să-i poarte numele. Asta o supăra mult. Nu vrea s-audă, nu răspundea nimănui dacă nu-i zicea Ţărineasca.

— Sau, mai bine, ziceţi-mi coana Zinca.

Cu fata n-avu încotro : odată cu averea, Valeria moştenea de la tată şi numele, sub care acum trebui să o înscrie în pension, unde o puse internă.

Coana Zinca îşi luă casă cu chirie. Tribunalul o numise epitroapă pe averea „clironoamei". De acum avea cu ce trăi. Nu vrea să-şi supere nici fraţii, nici cumnatele. Ce bine e omul în casa lui ! O bucăţică de pîine goală, dar să ştii că e a ta şi la tine, vorbă veche şi-nţeleaptă, auzită acasă la bătrîni.

Căzuse la cafele. Ar fi băut şi zece pe zi. Îşi cumpărase maşină de spirt, ibric, ceşti, de toate. Altceva n-ar fi îndrăznit, dar cafeaua o cerea de la obraz. Şi cumnatele îi învăţaseră obiceiul.

Scările tribunalului deşteptară din nou în ea gîndurile care o chinuiseră atîta mai-nainte. Şi-aminti de casa părintească, de Agop, de înşelăciunea de care nu se domirea. Alergă la avocat, care merse cu ea la tribunal, văzu actele în regulă, dar nu-i spuse adevărul, ci o făcu să nădăjduiască. Coana Zinca înflori de bucurie. Avocatul o învăţă să se ducă în sat la Ţărineşti şi să ia de la cîţiva ţărani cunoscuţi înscris la mînă precum că pe dumneaei o recunosc, de cînd era mică, proprietară a celor una sută pogoane din Ţărineşti şi mai ales a casei şi a curţii rămase neam de neam în stăpînirea familiei. Şi făcu întocmai. Cunoştea bine pe popa, care o primi şi o găzdui

la dînsul. Cu ajutorul lui, momi cu făgăduieli cîţiva ţărani, iar primarul legaliză iscăliturile lui Ion al Vădanei, Radu Ciungu, Dragomir Vintilaş şi alţii. În biserica satului, zidită de strămoşii ei, era o candelă de argint dăruită de nineca. Coana Zinca făgădui popii că — de va cîştiga procesul — are s-o dreagă şi s-o aurească pe cheltuiala ei.

Astfel porni judecata.

La început, Agop veni la tribunal. Cînd îl văzu, coana Zinca se aprinse la faţă înfuriată, luă vorba din gura avocatului, şi cu mişcări nesocotite, arătă pe armean judecătorilor, ca pe un hoţ. Zadarnic preşedintele sună clopoţelul ; însuşi avocatul ei o certă, ca s-o liniştească. A trebuit să sară aprozii. Procesul fu amînat ; apoi pierdut.

Dar coana Zinca nu se lăsă. Bănuia pe avocat de şarlatanie ; îl învinui că e vîndut duşmanului. Îl schimbă şi intentă alt proces. Amînările făcură să treacă an după an. Cheltuielile micşoraseră averea fetei. Fraţii voiră s-o potolească, dîndu-i sfaturi sănătoase, dar coana Zinca se supără, ameninţîndu-i că nu le mai calcă prin casă :

— Aşa ? Ţineţi cu armeanu, cu hoţu ? V-a fermecat pe toţi... Toţi împotriva mea, ai ?

Şi ieşea trîntind uşa.

Valeria se făcu mare : împlini optsprezece ani. În casa lui Dinu venea lume multă. Femeia lui ţinea la petreceri. Cînd îşi aduse nepoata pentru întîia oară, prietenii, unul după altul, îi şoptiră în taină : „Să-ţi trăiască ; e o minune, un înger". Şi fata, în nevinovăţia ei, trecea printre cucoane din mînă-n mînă, se lăsa să fie sărutată pe amîndoi obrajii, fără să bage de seamă ochii bărbaţilor, care o urmăreau cu patimă, din depărtare. Şi o cerură mulţi.

Cumnata spuse coanii Zinchii, dar aceasta se făcu foc : „Ia lăsaţi gluma. Vă puneţi mintea cu un biet copil ?" Şi nu vru să audă de nimeni.

Cînd află însă de un avocat guraliv din Craiova, se înduplecă. Avea în sfîrşit cine să-i apere procesele.

Acesta îi făgădui şi-i luă fata şi zestrea. La o săptămînă însă, după nuntă, plecară în Craiova şi-ncercară s-o ia la ei cu sila, sfătuind-o să nu mai bată drumurile degeaba, să nu mai cheltuiască banii, căci procesul e pierdut.

Dar ea nici nu vru s-audă. Înţelese că a fost înşelată :

— Lasă, nu e nimic, scumpilor ! Duceţi-vă dumneavoastră şi să vă dea Dumnezeu noroc... după inimă. Mie să-mi trimiteţi un ajutor pe lună ca să am cu ce trăi în Bucureşti. N-o să-mi las procesele aici, pe mîna avocaţilor, ca să vă fac gustul.

Şi ei îi deteră într-adins puţin, numai ca s-o facă să vie. Dar ea nu se duse.

Avea nădejdea şi la fraţi. Nimeni însă nu-i asculta cu vreo milă păsurile. Avocaţii, văzînd-o fără bani, fugeau acum de ea. Asta însă nu-i tăia curajul. Învăţase legile, ştia să pledeze singură. Cînd începea : „Onor tribunal !" sau „Prea onorată curte !" — căci ajunsese şi la apel — pieptul ei, lipsit de tot ce e femeiesc, se îndrepta cu mîndrie înainte, şi ceasornicul de nichel oxidat, dar albit, ieşea la iveală ca o decoraţie. Coana Zinca vorbea cu răbdare, pomenea articole din legi, cărora le zicea pe scurt *art.*, făcea cu degetul ca avocaţii, scotea de la piept hîrtia Ţărineştilor, şi o-ntindea cu mîndrie judecătorilor, zicînd :

— Poftiţi şi proba : sinetul.

Dar preşedintele îi făcea semn cu blîndeţe să-l ţie.

— Mulţumesc, îl ştim.

Şi-i respingea procesul zîmbind cu milă, ridicînd umerii, ca şi cum ar fi vrut să-i zică : „Iartă-ne, n-am avut ce face".

În camera avocaţilor o cunoşteau toţi ; dar în lumea aceea de afaceri, de interes, de întrecere, nu găsea nimeni

răgaz pentru ea. Se fereau de coana Zinca, ştiind ce timp scump le-ar fi cheltuit vorba şi tînguielile ei.

Curînd după aceea, Agop muri în blestemele ei. Nevasta, romîncă de fel — şi două fete bătrîne — erau singurele moştenitoare. Coana Zinca trecu procesul asupra lor : „Palma lui Dumnezeu : i-au îmbătrînit la uşă".

Dar şi dumneaei cam greu îşi mai ducea anii. Se mutase departe, într-o odăiţă la barieră, în drumul spre Ţărineşti. Venea de acolo sleită, abia suflînd. Nu se plîngea însă nimănui şi nici n-a vrut să spună vreodată unde şade. Nepoţii, care se făcuseră mari acum, o întrebau în glumă :

— Ce adresă ai, tanti Zinco ? Am vrea să-ţi întoarcem vizita.

— Vă foarte mulţumesc de bunătate. Nu pretind. E destul că viu eu la d-voastră.

De altfel, nimeni nu stăruise mai cu dinadinsul să afle. Valeria o chema într-una la Craiova. Într-o lună, a-ncercat să-i taie pensia. Bătrîna i-a scris, a aşteptat, apoi a tăcut, dar nu s-a dus. N-au putut s-o mintă cu nimic : nici cu zvonuri de boală, nici cu prilejul naşterii copiilor. Coana Zinca avea doi nepoţi, pe care nu-i văzuse niciodată.

— Lasă, că e vreme şi pentru asta.

Mai cu drag se ducea acum la fratele cel mare.

— Ce ai albit aşa, nene Barbule ? îl întreba coana Zinca, poate pentru a suta oară.

Păcatul dumneaei : pentru fiecare rudă sau cunoscut, avea cîte o-ntrebare, neschimbată. Dar şi conu Barbu îşi ştergea ochelarii, îi aşeza binişor pe nas, îşi măsura întîi bine sora, apoi îi răspundea rar, potolit, în tihnă :

— De, coană Zincuţo, nu e toată lumea ca d-ta, fără griji.

Iar ţaca Maria îi desăvîrşea vorba :

— Fie zău, cumnăţică dragă, dar n-ai ce zice : eşti fericită.

Coana Zinca rîdea prefăcut :

— Ha, ha, haa ! Ştiţi că aveţi haz ! Fericită eu ? Aţi vrea d-voastră să fiţi fericiţi ca mine ?

— Ba, Doamne fereşte, nu zicem asta. Dar vreau să-ţi spui că eşti de pizmuit în felul d-tale — adăoga Barbu. Fericită, fiindcă nu vrei să ştii de nimeni ; ai fată şi nu te duci la ea ; baţi drumurile degeaba, de ţi s-a dus pomina cu procesele alea. Apoi eşti sănătoasă tun. D-ta nu ştii ce e aia durere de cap.

— M-a ferit Dumnezeu.

— Ei vezi ?

Coana Zinca nu se mai supăra. Se-nvăţase cu tot felul de înfruntări şi poveţe, cu umbletul ei pe la uşa altora.

Un singur lucru o mîngîia de toate : cafeaua, pe care o alinta, „cafeluţă".

Uneori se întîmpla să nu găsească pe cineva acasă. Străinii şi rudele depărtate se ascundeau adesea, pentru că la toată lumea venirea coanii Zinchii însemna abonament pe ziua-ntreagă. Şi dacă găsea uşile închise, cerea de la slugi un scaun să se odihnească afară. Din vorbă-n vorbă ajungea să-şi spună dorinţa :

— Nu e deschis, jupîneasă, la cămară, să-mi faci o cafeluţă ?

— Nu, coniţă.

Atunci îşi lua umbrela dumneaei mare şi roşie din locul unde o rezemase, îi desfăcea cu grije spiţele şi vîra mîna în fund, ca într-un puţ. În dreptul acela pacheţelele făceau umflături de jur împrejurul bastonului. Avea acolo tot dichisul : un ibricel cu coada lungă, cafea şi zahăr. Cerea apă şi o trimitea la fiert. Cînd i-o aducea gata, cu caimacul fumegînd, aprindea fericită o ţigară mare, aproape dezlipită, făcută rău din tutun şi mai rău. Şi

se pornea la vorbă cu sluga. Cînd ajungea la procese, scotea actul zdrenţuit şi afumat de vechime, descheind la talie doi nasturi, care se destrămaseră întinzînd iţele în toate părţile, cu deznădejde :

— Uite şi sinetul.

Şi nimeni n-o tînguia mai mult ca slugile, mai ales cele care nu pricepeau rostul atîtui amar de vorbă.

Procesul : asta o durea. Sinetul : atît o mîngîia. Cu totul departe de întîmplările zilei, n-o puteai prinde să te asculte altceva. O singură lume trăia acum în mintea ei copilăroasă, o lume învechită, bogată în morţi, săracă în vii, despre care nu isprăvea de spus niciodată şi n-ar fi isprăvit de-ar mai fi fost s-o ducă veacuri.

*

Într-o primăvară, intrară toţi la grije. Timp de o lună Zinca nu se arătase nici la Barbu, nici la Dinu. O crezură la Craiova. Dar Valeria răspunse îngrijată că nu e acolo şi ceru ştiri prin telegraf. Atunci aflară unde stă. Şi Dinu se duse s-o caute în strada Pioşilor, străbătînd mahalalele triste, pe lîngă case şi curţi mici, dar cu cîini mari, cu bolţi de viţă sărăcăcioasă, cu cîte un gutui cocoşat în bătătură. Un ront cu două garofiţe, o floarea-soarelui licăresc ca pietre scumpe ici şi colo în negrul sărăciei. Faci la dreapta, la stînga ; trăsura merge uns în praful catifelat, se apleacă uneori trosnind într-un făgaş vechi de noroi uscat ; străzile nu mai au trotuare, dar au tăbliţe noi, cu nume de oameni mari : strada Cazimir Ionescu, Benedict Popescu, Iancu Georgescu. Numai strada Pioşilor nu se mai vede.

„Bre, unde s-a înfundat şi femeia asta !"

De-ar fi trăit bătrîna Ţărineasca să vadă în ce colibă se înghesuie Zincuţa ei, slăbiciunea sufletului ei. Lui Dinu i se strînse inima cînd zări portretul mamei lui încre-

menit în perete, între doi gîndaci, sub tavanul jos, plin de păianjeni şi dasupra patului de scînduri, pe care un macat roşu de creton rupt pitea, în dreptul unei cocoaşe, părţi dintr-o pernă dezbrăcată. Pe lemnul de brad al mesei, printre arsuri, stau rătăcite ace de cap, o sticluţă de spiţerie plină pe sfert cu spirt, o ceaşcă mare cu pereţii încondeiaţi pe dinăuntru de groşala cafelei ce se închegase pe ei de zile, în dungi drepte, sperioase şi negre ca nişte sprîncene făcute.

Dinu trase cutia mesei. Sub borcănaşe, o coală strînsă în patru. O desfăcu. Era o copie de testament scrisă de o mînă îndemînatică ; poate de un avocat. Coana Zinca lăsa — după moartea dumneaei — pogoanele şi casa de pe moşie, părintelui Zamfir din Ţărineşti.

Proprietăreasa — o babă înaltă, cu mîna veşnic sub bărbie — îl desluşi. Atunci află el lucruri neştiute : coana Zinca se ducea adeseori — cînd găsea în drum vreo trăsură sau căruţă din Ţărineşti — la popa. Odată a venit de acolo cu o candelă stricată, cu gînd s-o dreagă. Dar a purtat-o degeaba trei zile de-a rîndul legată într-o batistă şi ascunsă în fundul umbreluţei, la un loc cu porţia de cafea. „N-a avut bani, sărmana coana Ţărineasca." S-a întors cu candela tot cum o adusese. Fata rărise mandatele. Fraţilor n-a cutezat niciodată să le vorbească de parale.

Dinu îşi mai aruncă ochii o dată în odaie : într-un perete, după un cearşaf de stambă, îi văzu rochia cafenie de iarnă şi trei haine din ce în ce mai lungi, pe care le purta de la Sfîntul Dumitru pînă spre Sfîntul Gheorghe, una peste alta. Cojoacele, cum le ziceau copiii.

Plecă amărît la Barbu.

Dar bătrînul, greoi, pierduse orice vlagă :

— Las-o în pace, dacă e nebună. Eu unul nu merg. Du-te singur. Îţi dau pe fii-meu ăl mare dacă vrei : pe doftorul.

Doctorul era mîndria bătrînului.

Şi Dinu îşi luă nepotul şi femeia şi plecă a doua zi la Ţărineşti.

Biserica satului era pe un deluleţ. Casa preotului, vopsită de curînd, sta pe lîngă sfîntul locaş ca un pui lîngă cloşcă — verde şi sprîncenată, plină de chenaruri — înveselind de sus ogoarele. De la fereastră se vedeau bine şi moşioara, şi casele după care năzuiau alergăturile de ani ale coanii Zinchii. Popa Zamfirache apucase familia Ţărineştilor în vremuri bune. N-a zis nimic cînd s-o pomenit întîi cu fata fostei proprietărese. Şi el şi preoteasa s-au grăbit s-o găzduiască creştineşte, cum s-au priceput şi ei mai bine, ca pe o cucoană ce era. Şi le-a venit de zeci de ori şi n-au zis niciodată nimic. Venea şi cu piază bună, bat-o sănătatea. Totdeauna le mergea bine bătrînilor cît le sta coana Zinca în casă. Acum de curînd cîştigase la disc[1] ca niciodată, curtea le înviase de lighioane. Parcă nu se îndurau s-o mai lase.

— Mai stai, coană Zinco !

Aşa-i zicea popa, în graiul lui ; şi coana Zinca atît aştepta. De acolo, de sus, putea să-şi îmbrăţişeze tot avutul într-o clipă. Lanul de grîu îi întinerea sufletul şi-i da viaţă. Îi era drag furnicarul oamenilor de la treier; sub aburii străvezii ai arşiţei şi-n mişunatul atîtor cămăşi albe, ochii ei obosiţi abia deosebeau petele roşii ale brîurilor, şi auriul snopilor, rostogolindu-se deasupra maşinei, mici ca jucăriile. Mai ales, fiindcă era vară, se scula dis-de-dimineaţă, deschidea fereastra, se aşeza cu cafeluţa, la ceasul cînd nici greierii, nici albinele n-apucau să se dezmorţească, şi-şi înfigea căutăturile însetate spre curtea văduvei lui Agop. Toate dormeau acolo. Doar cîte o umbră de cîine sîcîit de foame se zărea

[1] *disc* — placă rotundă de metal pe care se strîng banii la biserică

cutreierînd fără rost ograda netedă, încoa şi-n colo. Şi cînd se aprindea soarele şi geamurile se deschideau, răsfrîngînd departe văpaia răsăritului în limbi de pară, fetele se vedeau ieşind în cerdac cu treburi. Atunci începeau blestemele coanii Zinchii :

— Slugi nemernice ! V-aşteptaţi voi vreodată ?

Dinu întîlni în sat pe popa şi află toate astea. Atunci îl rugă să nu spună nimic coanii Zinchii şi traseră la curte.

După un ceas, femeia lui Agop veni la părintele Zamfirache în trăsură. Coana Zinca se ascunse. Dar cînd află de la popa că pe ea o caută, că are să-i spună ceva, rămase împietrită.

În clipa aceea se ivi şi proprietara conacului, şi fără să-i lase multă vreme, îi luă mîna, i-o sărută şi începu iute, ca un şcolar leneş, care vrea să împăneze lecţia cu născociri :

— Te rog să mă ierţi, coniţă dragă. Ţi-am pricinuit mult rău, dar n-am ştiut ce facem. Vino iar în casele dumitale, mare şi puternică stăpînă, cum ai fost şi altădată.

Coana Zinca se uită lung la ea.

— Mă amăgeşti ? Îţi baţi joc de mine dumneata, *jupîneasă* Cleopatro ?

Vorba asta nu-i veni la socoteală slugii de altădată a Ţărineştilor. Se uită împrejur : era martor numai popa, care o ştia din fir pînă în aţă. Nu zise nimic.

Dar coana Zinca, pe măsură ce-şi venea în fire, se hotărî tot mai mult să n-o asculte.

— Îmi întindeţi cursă. Mi-aţi pus gînd rău, hai ?

Şi începu să se uite cu frică spre fereastră.

Atunci vorbi popa Zamfir :

— Du-te, coană Zincuţo. Nu e nici o amăgire. E şi domnu Dinu acolo, şi cucoana dumnealui şi un fecior de-al lui domnu Barbu. Şi ca să n-ai teamă, merg şi eu.

Venise vremea de apoi ? S-a întors pămîntul pe calea dreptăţii ? Coana Zinca amuţise.

La conac află că i se dă înapoi casa ; dar atîta o roagă femeia şi fetele lui Agop : să le îngăduiască să stea şi ele acolo, numai cît vor trăi ; iar după moartea lor, dumneaei, coana Zinca, să rămînă stăpînă şi s-aducă pe cine o pofti într-însa.

Dinu, cumnata, doctorul stăruiră din răsputeri să îngăduie asta şi să se lipească de pogoane :

— Nu-i destul că eşti d-ta stăpînă aici ? Uite, ţi se dă odaia ninechii. Şi apoi, după moartea lor... Pînă atunci, Valeri şi noi o să-ţi trimitem bani în fiecare lună.

— Bine, fie !

Şi moştenitoarele lui Agop, cu ochii în jos, pline de smerenie, veniră pe rînd să-i sărute mîna, ca unui mitropolit.

Apoi îi deschiseră uşa.

Cînd se văzu în cuibul unde tăinuise ani de zile cu nineca, se învioră la faţă, roti ochii împrejur, găsi un scaun la fereastră. Şezu. Apoi se uită pe rînd în jur la fiecare. Cînd ajunse la Dinu, zîmbi fericită, numai cu colţul buzelor, nevinovat şi nurliu, cum nu zîmbise de cînd era mică. Cu mîna, i-arătă în taină, la piept, cei doi nasturi rupţi, ca şi cum ar fi vrut să-i zică : „Vezi? Rîdeaţi de mine. Era bun sinetul".

Iar Dinu, parcă atunci o cunoştea întîi; aşa îi cerceta chipul, pe gînduri. Acum o vedea el ce mult seamănă în neamul Ţărineştilor. Cu toate necazurile, păstrase şi meşteşugul gătelei şi pieptănătura veche, cu tîmple şi creţuri, din tinereţe. Douăzeci de ani tîrîse, zdrenţuind, rochia aceea pe străzile Bucureştiului, pe scările tribunalelor. Între cutele veştede ale obrajilor, în ochii ei albaştri întunecaţi, încolţise adînc un sîmbure de mîhnire şi neîncredere, pe care nu le mai putea ascunde acum nici rîsul.

Femeia lui Dinu se apleacă la urechea bărbatului ei :

— Armencele ar trebui să ne plătească ele nouă, că le-am împodobit casele boiereşti tocmai cu ce le lipsea. Mă uit la ea şi nu mă satur.

Gazda făcu semn pentru dulceaţă şi fata mai mare se ridică. Dar coana Zinca o chemă înapoi şi cu glas cîntat, cu vorbe de răsfăţ, cum n-auzise nimeni la ea niciodată, se rugă binişor :

— Fetiţa mamii, mie — dacă eşti bună — dă poruncă matale să-mi facă o cafeluţă.

DUPĂ RACHE

Filip Ghindeanu ar fi rămas singur pe lume, dacă un cîrd de unchi şi mătuşi nu i-ar fi dat zor să-l însoare. De cinci ani rămăsese stăpîn pe casa părintească din strada Cîmpului. Casă mică, uliţă cam dosnică, pustiu destul primprejur ; vedea el bine, dar cunoştinţele astea vechi nu-l înspăimîntau.

Cu patru clase primare şi două jumătate de liceu, slujbaş la bancă, scăpase de armată şi avea trei mii de lei la casa de economie.

Dar unchii şi mătuşile nu-l mai lăsau în pace :

— Ei, băiete ! Mai tîrziu o să alergi tu după ele şi n-o să le găseşti. Nu vezi ? Ai trecut de treizeci de ani. Mîine-poimîine o să-ţi albească părul. Cine o să se mai uite atunci la tine ? Nici Aghiuţă.

Era un sfiicios şi jumătate. De şcoală se lăsase numai din pricina asta. Avea însă un prieten vechi, Rache, contabil la o casă de grîne. Rache era viaţa, liniştea, curajul şi îndemnul lui Filip. În faţa lui Rache, Filip se topea ca zăpada la soare, sta mulţumit, tăcut, zîmbitor, cu ochii în ochii prietenului, ca un copil cuminte. La poruncile lui, se supunea orbeşte, fermecat. Ar fi jertfit tot pentru Rache.

Să-i fi zis cineva :

— Filip dragă, împrumută-mă pînă mîine cu cinci lei...

L-ar fi luat cu un fel de răgușeală, ar fi tușit de două ori și s-ar fi încurcat la vorbă :

— I... i... iartă-mă, n-am nici de tutun.

— Păi, nu fumezi...

— Vorba vine ! !

Și pierea, grăbit, zîmbind lingușitor, îngînînd vorbe de iertare.

Rache însă se răstea scurt :

— Filipe, plătește tu.

Filip lăsa pleoapele greoi, ofta în el, căuta alene pe rînd prin toate buzunarele, se mai uita o dată pe furiș spre amicul său, ca să vază, nu cumva și-o fi luat seama. Apoi plătea.

Și-ar fi dat și sufletul.

Vezi că Rache îi aflase slăbiciunea : Filip se prăpădea după oamenii vorbitori și îndrăzneți cu femeile. Nu se putea el dumeri cum e cineva în stare, în fața unei pălării cu pene de struț, a unei rochii cu zorzoane, a unui păr mare și buclat, a unor ochi cercetători cum au femeile, să rămîie neschimbat, să nu-și piarză cumpătul, să nu se roșească și mai cu seamă să poată vorbi fără să se-ncurce. Rache vorbea cu femeile fără să se-ncurce și Filip îi sorbea cuvintele; rămînea încremenit ascultîndu-l. Îl făcea haz la nebunie.

N-are să uite niciodată ce bine au petrecut amîndoi două zile la Brașov. Trei mii două sute ar fi avut azi la Depuneri dacă nu cheltuia atunci două sute cu Brașovul. El a plătit peste tot. Dar mai că nu-i pare rău : a petrecut.

De atunci nu mai tace :

— Rache, ții minte ? Întîmplarea cu prăjiturile și cu *cineva.*

Şi povesteşte singur :

— Intrăm într-o cofetărie cîteşitrei. Rache alege zece corăbiele mari. *Dînsa* ia pachetul şi eu dau o hîrtie de douăzeci de coroane, să oprească. Pînă să-mi dea restul, dumnealor se fac nevăzuţi. Tocmai pe seară i-am văzut pe fus-promenad[1], leşinaţi de rîs. Îmi mîncaseră corăbielele. Ce haz am făcut !

Dar cu englezul ?...

— Rache m-a pus la Braşov să-mi raz mustăţile, zicînd că-mi şade mai bine aşa, că prea îmi cresc zbîrlite şi rare, că străinilor le place rase. Ce-am păţit !... Mă coborîsem dimineaţa jos în restaurantul hotelului, singur. Tocmai eram la a doua sorbitură de cafea, cînd văz o matahală de om, îmbrăcat cu haine cadrilate, spîn ca şi mine, că se apropie, se apleacă spre urechea mea şi începe pe englezeşte ! Mă uit la el, îl măsor. Se uită şi el la mine, mă măsoară. Am priceput. Mă semuise cu vreunul de ai lui. Întorc capul spre uşe : Rache în prag, încremenit. Ţineam ceaşca lîngă gură. Englezul mă ciocănea într-una. Nu ştiu cum mi s-au părut ochii lui vărgaţi atunci, nu ştiu cum s-a uitat şi Rache mucalit la mine, că nici una nici două : puf ! Pufnesc de rîs în cafea. L-am stropit şi pe englez şi faţa de masă şi tot. Mai mare ocară...

Toate acestea le numea Filip poznele lui Rache. Îi rîdea inima povestindu-le. Atunci se făcea şi el mai guraliv. O vorbă de laudă cît de mică, de oriunde, aruncată pentru Rache, îi înroşea ochii, îl îneca de plîns, îl făcea să-şi scoată batista, să-şi chinuiască nasul.

Pentru viitor, au pus la cale un drum mai lung, la Viena. Asta cere însă bani mai mulţi. Cele trei mii nu le ciunteşte, că-i e milă, dar joacă amîndoi în tovărăşie un loz unguresc, pe care-l plăteşte deocamdată Filip. Îl

---

[1] *fus-promenad* — loc de plimbare pe jos, promenadă (germ : *Fuss*-picior).

plătește și se roagă în fiecare zi la Dumnezeu să cîștige. Cînd trece pe lîngă biserica suburbiei, își face cruci mărunte și pripite în jurul unui nasture de la vestă.

Și acum, unchii și mătușile l-au încolțit rău cu însurătoarea și i-au aflat secretul. Au pus pe Rache să-l îndemne. Și Rache i-a zis :

— Însoară-te, Filipică; e vremea.

La început se codi ; dar cînd prietenul îl asigură că nu-l lasă, că în călătoria de nuntă la Brașov îl însoțește și el, se hotărî. Frica lui era că n-o să poată vorbi nimic cu nevasta. Ș-apoi Brașovul plin de atîtea amintiri — corăbielele, englezul — îi dau curaj...

*

În tren, Rache se așează între Filip și mireasă, făcînd glume, spunîndu-le snoave și povești. Ghindeanu sta întors spre el, ascultîndu-l cu lăcomie. Ochii lui alunecau zglobiu de pe pieptul scrobit al cămășii, cînd pe obrajii mari și rumeni, cînd pe barbetele tunse mărunt, cînd pe cravata roasă a lui Rache. Se tăvălea de rîs.

Cînd mireasa vru să vorbească și cu el și-l întrebă pentru întîia oară ceva, Filip se întunecă deodată și nu înțelese :

— Poftim ?

Și cu acest „poftim" o duse tot drumul și rămase multă vreme după aceea.

La întoarcere, după cinci zile, slăbise ca un iepure în cușcă.

Noroc că Rache se mutase pe lîngă el și venea să-l îmbărbăteze.

Filip avea o curticică bătătorită, cam săracă de verdeață. În fund, într-un colț, un soc ghemuit în ulucile vecinului. La poartă un stufiș bătrîn de urmuz. Din firea

lui, Filip nu preţuia farmecul amintirilor din copilărie. Stufişul ăsta însă, cu frunzele lui pline de praful uliţelor, încărcat vara cu mărgăritare albe şi pietroase, îi deştepta, în clipele de odihnă, între-unele amurguri, nişte ceasuri limpezi, bine depănate, trăite acolo parcă ieri. Era singura lui bucurie.

Uneori, cînd se întorcea de la slujbă, Filip găsea pămîntul nins de boabe.

Femeia lui îl aştepta citind pe un scăunel afară.

— A fost Rache pe aici ? V-aţi jucat cu urmuz ? Ţi-a mai spus vreo poznă ?

Şi rîdea, fără să mai aştepte povestea, închipuindu-şi-o.

Într-o seară, Filip veni trist acasă :

— Rache se-nsoară.

A, d-aia nu mai dase pe la ei de patru zile. Ce duşman; să nu le spuie nimic !

— Am văzut eu că nu e om sincer, zise ea încet, cu ochii în zare, jumulind o garoafă pestriţă ce i se vestejise la piept.

Filip însă n-o auzi. Căzuse pe gînduri. Cine ştie ce soi de femeie o mai fi, care să nu-l lase să dea pe la ei. Doamne, cum i-o fi încolţit în minte greşala asta ? Vezi, la aşa întîmplare nu se aşteptase.

A doua zi îl căută ameţit în toate părţile. Peste putinţă să-l găsească. Era dus după tîrguieli. Atunci simţi el ce nemăsurat gol putea să-i lase în suflet lipsa lui Rache.

Abia seara tîrziu îl prinse acasă. Pînă la miezul nopţii îl cercetă, îl descusu cu fel de fel de întrebări, mînate de o singură ţintă : să se încredinţeze că Rache nu e hotărît cu tot dinadinsul să se însoare, că poate vrea iar să-i facă vreo poznă. Rache îl înţelese şi-i fu milă :

— Ştii că după cununie plecăm îndată la Braşov. Dacă vreţi, haideţi şi voi !

Filip alergă voios la nevastă şi o deşteptă, ca să-i spuie şi ei. Dar aceasta îi tăie cheful, scurt :

— Ar trebui să n-avem nici un pic de obraz, ca să ne agăţăm de nişte oameni care s-au purtat aşa cu noi. Auzi, să ascunză de tine ! Ce, îi omorai ?

Filip se necăji. Braşovul îi răsărise deodată în minte, copleşindu-i inima.

Urmă o ceartă, care ţinu pîn'la cîntatul cocoşilor. Se culcară încruntaţi, bombănind, trîntindu-se fiecare în patul lui cu putere, ca doi bolovani veniţi din vîrful muntelui.

Iar ea nu vru să meargă la nuntă. Filip o lăsă acasă, pe jumătate bolnavă, şi plecă singur. Într-un buzunar ascuns al vestei, avusese grije să-şi puie din ajun o mie de lei scoşi de la casa de economie. Mereu îi pipăia.

Peste cîteva ceasuri, era cu prietenii în tren.

Rache, la mijloc, ca de obicei.

Filip, amărît de cele din urmă zile de ceartă, simţea că înviază. Obrajii i se îmbujorau, ochii, prinşi în vraja vorbelor lui Rache, i se luminau din ce în ce, sclipind ca jăraticul însufleţit de foale. Simţea că aceea pe care o lăsase acasă, trîntind uşile şi ameninţînd, o să-i fie de acum o piedică. Era hotărît — la întoarcere — să dea hîrtie de divorţ.

De la gară, la tribunal, de-a dreptul !...

Pe seninul feţii lui jucau din cînd în cînd adieri de amărăciune.

Şi era o zi de septembrie, dulce şi aurie, ca şi strugurii ce se coc atunci.

În vagon, nici un străin. Puteau rîde, vorbi deschis, în linişte. Filip îşi potolise mînia. I se părea că pluteşte pe o undă nesfîrşită. Unchii şi mătuşile, grija furtunei din ajun, se topiseră departe, în urmă...

În gară la Sinaia, Rache se duse la restaurant să cumpere cornuri.

Pînă atunci, Filip nu se uitase bine la nevasta prietenului său. Acum îşi dete pentru întîia oară seama că e

mică, slabă, cu păr mult, parte castaniu, parte roşcat, cu ochii rotunzi şi cenuşii. Nu-i plăcu. Ştia însă de la Rache că e foarte învăţată ; urmase la secundar, vorbea franţuzeşte, lucru care iarăşi nu-i venea la socoteală. S-ar fi dat jos după Rache. Dar n-avu încotro. Trebuia să-şi îndatoreze prietenul, să-i ţie de urît.

Pe sus se auzi odorogind. Amîndoi priviră în acelaşi timp miraţi în tavanul vagonului. Se-nserase şi o mînă nevăzută aprindea lampa. Nu-şi luară ochii de acolo, pînă ce mîna nu isprăvi de tot, trecînd în altă parte.

Atunci se uitară unul la altul. Ea zîmbi sfiicios. El se încruntă şi tuşi. Inima-i bătea să-l înece.

— Este frumos Braşovul, domnule Filip ??

Întrebarea asta aşa de uşoară, pusă cu blîndeţe, îl făcu să-şi vie în fire, ca un şcolar cînd ştie lecţia. Şi-i răspunse îndată, vesel, tare de tot, aproape strigînd :

— Pică, *domnişoară !*

Iar vorba şi-o desăvîrşi cu o roată a mîinii stîngi în aer, cu strîngerea buzei de jos în dinţi, cu rostogolirea ochilor, cu tot ce l-ar fi putut ajuta s-arate cît de frumos e Braşovul.

Ei, dar asta îi făcuse poftă de vorbă !

Rache îl găsi povestind pozna cu prăjiturile, cu un belşug de amănunte care-l lăsă înmărmurit...

CALVARUL LUI AMEDEU BURDEA

Băiat cuminte Amedeu Burdea. Student în anul al treilea la ştiinţe, socotit în cheltuiala banului, trăia — cu puţinul ce-i trimitea familia din Bîrlad — ca un prinţ. Sta în Calea Călăraşilor, la madam Garofeanu, împreună cu alţi doi, tot din Bîrlad şi mînca la „Doi brazi verzi", la domnul Spirache, cu cartelă.

Şi odăiţa şi birtul se învoiseră parcă să se asemene ca doi fraţi buni la chip şi la făptură : amîndouă mititele şi primitoare, cu cîte o sobă văruită în colţ, cu rufărie sclipitor de albă, cu ghivece cu garoafe şi cerceluşi la geam. Madam Garofeanu spăla rufele singurică cu mîna dumneaei, fără sodă, cum fac ticăloasele de spălătorese; şi coana Victoria, soţia lui domnu Spirache, tot aşa. Amedeu se simţea bine în raiul ăsta simplu şi curat, mai ales că — după toate plăţile — îi rămîneau bani în buzunar, din care îşi putea face rost pentru cărţi.

Nu fuma ; nu-i plăcea nici berea. Ţinea zahăr într-o pungă de hîrtie acasă, şi cînd i se făcea sete, nu-l ispitea cofetăria şi nu-i era lene la nevoie să ia drumul pînă în Călăraşi.

O singură slăbiciune îl ispitea : în ceasurile libere să rătăcească pe aleile Şoselei ; în nopţile de vară, ca să

guste parfumul teilor ; în amurgurile de toamnă, ca să se încălzească de însufleţirea echipagiilor bogate ce duceau în zbor oameni înfundaţi în blăni. Primăvara, rătăcea pînă departe, spre cîmpul mare, şi, cînd cu vîrful bastonului da la o parte frunzele putrede din vreun crîng golaş încă, şi descoperea un colţ de petală viorie, tresărea ca în faţa unei comori.

Avea rude şi cunoştinţe multe de ale familiei, care-l pofteau adesea cu stăruinţă.

Nu se ducea însă la nimeni.

Lumea se obişnuise să vadă în el un mic sălbatic şi-l lăsa-n pace. În haosul fără margini al capitalei scăpă lesne de acest păcat al poftirilor, fără leac în orăşelele de provincie.

Dintr-o singură parte însă stăruinţele se repetaseră prea des şi dojanele îi lăsaseră în suflet un fel de greutate : din partea familiei Mănoagă din Calea Griviţei.

Nevasta lui Mănoagă copilărise la Bîrlad cu mama lui Amedeu.

Fată de negustor scăpătat, se măritase cam fără noroc cu Mănoagă, care pe atunci era conductor de tren la Iaşi, iar acum, prin avansare, ajunsese şef tot de tren, clasa întîia.

Aveau trei fete, din care două măritate, precum şi trei băieţi, toţi foarte răi. Unul era mecanic la Arsenal; îşi ţinea casă cu chirie în Mihai vodă şi nu mai vrea să ştie de părinţi. Al doilea, fugit din şcoala de comerţ, intrase ca băiat într-o băcănie din piaţa Amzei şi se mai cuminţise. Pe cel mai mic, Amedeu îl ştia copil de trupă la o muzică militară. Nu mai auzise nimic însă de el de la o vreme. Îşi aducea aminte că-l chema Costică. Era cel mai rău şi neastîmpărat din toţi. Pierea de acasă cu lunile. Îl aducea poliţia...

*

Amedeu se întîlnise în cîteva rînduri cu Mănoagă ; dar mai des cu nevasta şi cu fata.

Începuse chiar să le cunoască de departe, după pălărie. Muma, cu toate că avea chip mare şi sprîncenat, purta o pălăriuţă pe vîrful capului, simplă, verde închis. Din pălăria fetei, trasă pe ochi, răsăreau din depărtare doi maci înalţi, cu tulpina subţire, legănîndu-se agale sub adierea vîntului.

Amedeu le luase frica. Se ferea de ele ca un hoţ. Adesea însă îl prindeau pe neaşteptate :

— Bre, bre, cum te-ai mîndrit ! Lasă, domnule Amedeu, lasă ! De noi nu mai vrei să ştii nimic. Frumos. Ce-ai zice să scrim mămichii, coanii Lucreţiei la Bîrlad şi lui domnu Burdea, să ne plîngem de purtarea dumitale ?

Vorbeau totdeauna în cor. Fata era şi ea acum măricică : trecuse de optsprezece ani. Şi avea nişte ochi peste măsură de mari, cu alb mult şi cu pupile negre mici ; iar dinţii din faţă laţi şi rari, plini de strungăreţe.

De la Mănoagă, urechile lui Amedeu auzeau aceleaşi vorbe. Parcă se învoiseră.

Ce aveau cu el ? De ce nu-l lăsau oamenii ăştia să-şi vadă de carte ?

Totuşi gîndul începea să-l urmărească, să-l apese din ce în ce, ca o remuşcare. Vedea bine că trebuie, că e o datorie fără scăpare să se ducă cel puţin o dată pe la ei. Tot amîna însă.

*

Începea să se împrimăvăreze. Cele din urmă petice de zăpadă se topiseră, şi străzile, curţile, grădinile, parcă se îmbrăcaseră în negru. Pămîntul, dezvelit de covorul alb

al lui ianuar, năzuia în linişte spre verdele tînăr al lui april.

Pe la ferestre se iviseră ghivece cu zambile.

În ziua aceea, Amedeu simţi mai mult ca oricînd în demnul să sfîrşească odată cu datoria către prietenii din Calea Griviţei.

Şedeau dincolo de gară, într-o curte mare — fărîmiţată în alte curţi mai mici — despărţite între ele prin garduri pitice, avînd fiecare în fund cîte o căsuţă cît o jucărie, clădită după acelaşi plan monoton şi rece, de cine stie ce antreprenor grăbit şi fără inimă.

Mănoagă locuia în cea de a treia, pe stînga.

Era pe la patru după prînz.

Casa avea prispă ca la ţară. Nici o urmă de iederă, nici o nădejde de fir de iarbă nu răsărea de nicăieri să dea viaţă înfăţişării sărace a locului. Între două ferestre, o uşă de brad nevopsit, dar întunecat de vechime. Atît.

Amedeu bătu. Nu-i răspunse nimeni.

Se auzea în fund gură. Parcă se certau. Îi trecu prin minte să plece. Dar gîndul că nu s-ar mai putea hotărî să vie altă dată, îl opri.

Bătu mai tare. Înăuntru se făcu tăcere; auzi apoi trîntituri de uşi. Îl primi fata, domnişoara Drina.

— A, domnu Amedeu. Poftim...

Părea turburată.

Amedeu intră într-un iatac la stînga. Două paturi de tablă, mari aproape cît odaia, abia mai lăsau loc pentru două scaune vechi de paie şi pentru o albie pusă jos, la picioarele unuia din scaune. Printre faşele îngălbenite, Amedeu zări chipul unui copil de cîteva luni, încruntat şi vişiniu la faţă, dormind dus.

— Frate-meu cel mic, Ţibică... Al şaptelea, zise fata zîmbind. Asta ne mai trebuia.

Şi adăugă :

— Mă ierţi că te poftesc aici. În salon e cam frig.

Dinspre sală se auzi iarăşi gură. La început, vorbe neînţelese ; apoi, foarte desluşit :

— Păcătosule, o să mănînci puşcărie. Descreieratule, tîlharule...

Urmă o trîntitură de uşă, tare să dărîme casa. Apoi, femeia lui Mănoagă intră ca o vijelie.

— Uf, Doamne, Doamne ! ! Ce ticălos !... Domnule Amedeu, mi-a mîncat sufletul băiatul ăsta.

Şi, fără să-i mai dea bună ziua, fără să se mire că-l vede pe la ei, că a făcut în sfîrşit ruptoarea, începu să se tînguiască lui Amedeu de băiat, să-l facă judecător, să-l ia martor, să-l întrebe dacă n-are ea dreptate, pe cînd tînărul mosafir, încurcat, neştiind cum ar face să plece, îi răspundea dînd din cap în neştire :

— Neapărat ! Aşa e... Just !

— Da, dragă domnule Amedeu, aşa e, cum bine vezi şi dumneata. Şi unde mai pui că tat'su e de o moliciune care mă scoate din ţîţîni... Se vede că uruitul roţilor de la tren i-a tocat creierul din cap, i l-a făcut uite aşa.

Şi făcu o învîrtitură cu mîinile, parcă ar fi sucit o cocă de cozonac.

Apoi, deodată, sări în sus, privind spre curte.

— A, uite că vine şi dînsul de la Burdujeni.

Într-adevăr, se văzu prin fereastră trecînd Mănoagă, cu chipul obosit, cu barba neîngrijită. Ţinea într-o mînă o geantă mare, neagră, de muşama; iar la piept, un felinar mic, cu geamuri groase, prins printr-o toartă de un nasture de la manta.

Amedeu se ridică să plece; dar fata şi mama se repeziră cu atîta furie afară, încît rămase încremenit în odaie, cu pruncul la picioare.

Neştiind ce să facă, se aşeză iar pe scaun.

În sală, cele două femei tăbărîseră pe noul sosit. La început încet, apoi, după ce intrară în odaia din faţă, se auzi cum ridicară glasul.

— Numai tu strici... Numai tu să-i tragi păcatul, moşmoală care nu mai ştii altceva decît serta-ferta[1] cu drumul de fier toată ziua şi toată noaptea... Şi vii acasă doar să dormi şi să mănînci. Că acum zic vorbă mare...

— Numai dumneata eşti de vină, da, daaa !... se auzea glasul domnişoarei Drina ţinînd isonul.

Muncit de foame, copilul se deşteptase ; strînse mai întîi ochii izbiţi de lumină, clipi apoi de cîteva ori, se uită ţintă în tavan, începu să-şi pună în joc muşchii feţei : lungi buza de sus în formă de cioc şi dete drumul unui şuierat ascuţit, prelung, ca o maşină de tren de marfă.

În sală, cearta se înteţise atît de rău, încît dacă Ţibică şi-ar fi întreit puterile, tot n-ar fi fost nici o nădejde de vreun ajutor din partea aceea.

Amedeu înţelese bine toate acestea şi se hotărî să joace pînă la urmă în hora în care intrase.

Cu o duioşie de dădacă, se aplecă spre albie şi începu s-o legene şi să cînte. În cadenţa legănatului şi sub stăpînirea gîlcevei de afară, singura melodie ce mai rămăsese în mintea-i pustiită fu *Banu Mărăcine.*

Cu ochii închişi pe jumătate, aşteptînd ca cearta de afară să ia sfîrşit şi copilul să adoarmă, presără — lungind sau scurtînd — vorbele „nani, nani“ pe aria cunoscutului danţ naţional.

Un ţipăt fioros îi întrerupse însă avîntul.

Într-o clipă Drina se ivi în prag.

— Domnule Amedeu, sări ! I-a venit rău mamii... Te rog nu ne lăsa.

Şi făcu semn s-o urmeze.

Trecură în odaia pe care fata o numise salon, dar care era şi mai săracă decît cea dintîi. Lîngă perete, un singur pat, pe care sta întinsă, cu ochii închişi, doamna Mă-

---

[1] *serta-ferta* — de colo pînă colo.

noagă. Şeful de tren, în picioare, lîngă pat, o stropea luînd cu trei degete apă dintr-o cană pe care sta scris cu poleială *„Suvenir de Azuga"*.

La o parte, pe o masă de brad neacoperită, două farfurii : una cu linte fiartă, alta cu două mere, mîncarea lui Mănoagă, întîrziat de la prînz din pricina trenului.

Cînd văzu pe Amedeu, şeful de tren îi întinse mîna udă de apă şi cu ochii rugători şi glas stins, abia îi şopti :

— Fii aşa de bun şi dă dumneata fuga după un doftor.

Amedeu îşi luă pălăria într-o clipă şi ieşi.

Aerul de afară şi gîndul că a scăpat îl dezmeticiră. Îi veni în gînd să ia o birje, să fugă, să se depărteze pentru totdeauna de locul acela care-i făcea rău. Dar i se păru că săvîrşeşte un păcat să lase pe bieţii oameni în voia întîmplării. O luă pe jos, căutînd o firmă de doctor.

Pe drum, întîlni un coleg, student la medicină :

— Ionescule dragă, fă un bine. Uite colo, în casa aceea, du-te şi dă ajutor unor nenorociţi. E o femeie rău bolnavă.

Îl duse pînă la poartă, se uită după el pînă-l văzu intrînd.

Apoi sări în cel dintîi tramvai, cu sufletul împăcat.

Multă vreme n-a mai întîlnit pe nimeni din familia Mănoagă. Parcă intraseră în pămînt.

Într-o vacanţă, în drum spre Bîrlad, şeful de tren îi ieşi înainte.

— Vai, domnule Amedeu, ce vei fi zis dumneata de întîmplarea aceea ? E drept că o necăjeşte deseori ticălosul de băiat. Şi o face de se supără, de-l ceartă să crezi că-l omoară. Dar îi trece... Drept să-ţi spui, niciodată nu mi-a făcut ca atunci să-i vie aşa nevricale. Cînd i-am

zis : „Bine, femeie, nu ţi-a fost ruşine de băiatul ăla străin, venit pentru întîia oară la noi în casă ?..." ştii ce mi-a răspuns ? Că a prins curaj, tocmai fiindcă te-a văzut pe dumneata şi a vrut să ne facă de ruşine pe toţi, ca să ne înveţe minte.

— Cum am zice, dacă nu veneam eu ? întrebă Amedeu cu amărăciune.

— De, ştiu şi eu ? răspunse Mănoagă cu un aer de imputare, şi se grăbi să plece, căci maşina fluierase : trenul se apropia de o staţie.

STRĂINUL

Îi merseră bine treburile domnului Tănăsică şi, din slab ce era, de-l osîndiseră şi doctorii şi babele, începuse omul să prindă faţă ; pielea i se întinsese pe obraz, că i-o puteai tăia cu un fir de mătase ; se rotunjise ca un măr domnesc şi cînd te uitai la mustaţa lui mică, la ochii lui copilăroşi, ai fi zis că e un băietan crescut în neştire, iar nu omul serios trecut de cincizeci de ani, proprietar de casă, stăpîn de prăvălie şi însurat de nu se mai ţine minte.

E drept că nici nu prea cunoscuse necazurile. N-avusese copii, nu dase faliment, iar în privinţa banilor deschisese totdeauna ochii în patru. Nu se născuse pe lume omul care să-l înşele. De altfel şi firea lui era bună. Coana Fănica, nevasta dumnealui, de ce nu pusese nici un dram de carne de cînd se măritase ? An după an o lăsa tot mai uscată şi mai costelivă ca pe o nucă fără noroc.

Ei, dar tot ce e prea mult nu e sănătos. Grăsimea domnului Tănăsică se întrecuse cu gluma. Începea să-l supere. După un umblet, după o vorbire ceva mai îndelungată, gîfîia ca un gîscan. De cîteva ori s-a întors de la afaceri cu birja. Nu e vorba, şedea şi departe, tocmai în strada Francmasonilor.

— Să-i ia ciorile de *fracmazoni*, se plîngea sosind acasă domnul Tănăsică, mai mult ca să închidă gura coanei Fănica, să nu-i zică de ce cheltuieşte.

Vara, mai cu seamă, o ducea greu de tot. Căldura îl îneca în aşa hal, că îi era frică să nu înţepenească într-o bună dimineaţă la tejghea. Ascultă de sfaturile prietenilor şi se duse la un doctor mare. Cînd pătrunse în salonul bogat, unde trebuia să aştepte la rînd cu alţii, îl străbătu un fior de descurajare. Să ajungă pînă într-atîta, el, omul sănătos şi voinic ca tunul, să alerge după meremeturi ! Cînd îl chemă înăuntru, era galben şi pielea feţei îi lucea.

Doctorul îl dezbrăcă la cămaşă, îl ciocăni pe osul pieptului, îi lipi o pîlnie de lemn pe inimă, îi ascultă respiraţia, îl puse să zică „A ! !" Cînd isprăvi, domnul Tănăsică parcă mai prinsese viaţă.

Era un doctor cam posac, scurt la vorbă.

Îi dete o reţetă ; apoi adăogă :

— Dumneata trebuie să mergi negreşit vara viitoare la Marienbad, ca să urmezi o cură serioasă de slăbire ; altfel, o păţeşti.

Domnul Tănăsică ieşi în stradă cu urechile ţiuind.

Se apropie de zidul casei doctorului, puse reţeta la înălţimea ochilor, scoase un plaivaz lătăreţ de zugrav şi scrise sub iscălitura medicului — ca să nu uite — vorba „marinbad".

Apoi se îndreptă spre casă, dus pe gînduri.

Două zile a umblat buimăcit, căutînd pe cineva care să fi fost la Marienbad, ca să-l întrebe cum se călătoreşte pînă acolo, cum e localitatea, cît e de scump traiul, ce tren trebuie să ia şi altele.

Şi află că Herman, negustorul de mărunţişuri din colţ, fusese cu o vară mai înainte la Marienbad. E, dar cu Herman nu vorbea ; se ciocmăniseră într-o zi din nişte vorbe. Herman aflase de la cineva că domnu Tă-

năsică l-ar fi ocărînd pe toate potecile, făcîndu-l tîrtan. Atunci i-a trimis şi el răspuns, printr-un cunoscut, că e lipsit de *condiţion,* ceea ce pe domnul Tănăsică l-a costat aşa de mult încît i-a făgăduit că o să-i moaie oasele. Dar, nu şi-a pus mintea cu el.

Acum trebuia să uite tot, să se umilească la Herman, să umble după dînsul, ca să se împace. N-a stat mult pe gînduri. De cînd cu Marienbadul, Herman se ridicase grozav în ochii d-lui Tănăsică.

— Ei, parcă cine ştie ce a fost între noi. Un fleac de nimic...

Seara, după masă, pe cînd la biserica din apropiere se auzea toaca de denie, domnul Tănăsică deschidea cu sfială uşa prăvăliei lui Herman.

Avu norocul să-l găsească singur, ca să nu mai vadă şi alţii cum se înjosea. Cîteva clipe s-au privit lung. Mai cu seamă negustorul de mărunţişuri, neliniştit, se uita cercetător, vrînd să-i ghicească din ochi gîndul. Şi îl ghici repede, căci faţa pietroasă a d-lui Tănăsică zîmbea toată.

— Uită şi dumneata, domnule Herman.

Şi-i întinse mîna.

Iar cînd Herman află scopul venirii, abia putu să-şi stăpînească bucuria. Cinstea ce-i făcea domnul Tănăsică era destul de mare. Dar acesta nu trebuia s-o simtă. Îşi încruntă cît putu sprîncenele şi-şi încreţi fruntea deasupra nasului. Din vorba lui plină de spor însă, din belşugul de lămuriri ce-i da, un om mai băgător de seamă ar fi văzut ce e în inima fostului duşman. Dar domnul Tănăsică n-avea acum vreme de cercetat şiretenia oamenilor. Dumnealui venise cu o sumă de întrebări, îşi luase hîrtie şi creion şi-şi nota de zor răspunsurile preţioase ce primea de la vechea lui cunoştinţă.

Într-adevăr, află multe lucruri : pînă unde să meargă cu un tren, pînă unde cu o clasă ; la ce hotel să tragă

în Viena, cît să dea la hamal, cît la birjari şi cît la chelneri. Mulţimea bacşişurilor îl înspăimîntă şi-l făcu să murmure cu indignare. Toate le putea ierta nemţilor, dar pomana asta cu de-a sila nu-i intra dumnealui în cap cu nici un preţ.

— Dar dacă n-oi avea poftă să le dau ?

— Atunci te înjură.

— Ei şi ? Ce-mi pasă mie de paguba lor ? Rămîi eu cu gologanii la chimir ?... Lasă, domnule Hermănel, că în asta am să te întrec eu pe dumneata pe acolo.

Partea grea de tot însă fu limba. Nici domnul Tănăsică, nici coana Fănica nu ştiau nemţeşte. Herman se legă să le arate cîteva vorbe trebuincioase. Pînă în iunie mai aveau două luni. Un ceas de lecţie pe seară le-ar fi folosit mult. După închiderea prăvăliei, ar fi putut veni el la dînşii. Nu era lucru mare ; mai cu seamă că domnu Tănăsică ţinea magazin de băuturi şi avea cu ce să-şi petreacă de urît împreună.

În noaptea aceea se despărţiră tîrziu. Ca o mică încercare, domnul Herman se grăbi să-şi înceapă lecţia, urîndu-i noapte bună în limba germană, pe care o cunoştea de mititel, de acasă :

— *Gudi nacht !*

— *Gudi-gudi,* răspunse domnul Tănăsică rîzînd. Mîine seară te aştept.

Coana Fănica, femeie blîndă şi ascultătoare, cam tăcută din fire, primi să ia şi dumneaei, alături de bărbatul său, lecţiile hotărîte.

Lucrul însă nu merse aşa de uşor cum se credea. Bietul Herman îşi pusese în joc toată pedagogia. Amîndoi soţii holbau ochii, lăsîndu-l să vorbească aproape cîte un sfert de ceas, tăcînd ca muţii. Iar cînd el, crezînd că i-a desluşit pe deplin, se uita cu mulţumire în ochii domnului Tănăsică şi-i zicea :

— Acum spune şi dumneata.

Acesta, încurcat, lua creionul, se uita crunt cînd la hîrtie, cînd la Herman, ofta ; apoi, izbucnind deodată :

— Cumă ? Ia mai spune o dată !

„Cumă" era prelungirea disperată a lui cum, era întrebarea care ieşea fără ştire din gura lui Tănăsică, nedumerit îndestul de vorbele fără înţeles ale profesorului.

Şi Herman nu-şi pierdea curajul. Mai spunea încă o dată şi încă o dată. Ba mai des îşi ieşea coana Fănica din răbdări şi-şi mustra bărbatul :

— Dar fie, omule, că greu mai eşti de cap. Unde îţi sunt gîndurile ?

La care, domnul Tănăsică răspundea cu filozofie :

— Ia pune-o, domnule Herman, să spuie şi dumneaei o dată, că mi se pare c-a priceput pînă-n tindă...

Coana Fănica făcea atunci nişte ochi de om vinovat, întorcea capul şi începea să rîdă ca o fetiţă.

În multe rînduri domnul Tănăsică a moţăit şi a sforăit de-a binele. Nu ştiu cum, dar glasul lui Herman, gros şi tremurător ca de berbec, ascundea în el un balsam aşa de bun pentru somn, încît — la venirea negustorului de mărunţişuri — soţii Tănăsică n-apucau să-l audă dîndu-le bună seara, din uşă, că şi începeau să caşte. Lecţiile de nemţeşte îi apăsau — nu ştiu cum — cu greutatea lor, drept pe pleoape.

— Îndrăcită limbă ! striga uneori domnul Tănăsică la disperare.

Cu timpul, lecţiile se răriră. Se făcură de trei ori pe săptămînă. Apoi numai o dată. Coana Fănica se plîngea de dureri de cap iar Herman parcă făcuse cură de pastramă : venea la ei cu o sete de-i speriase.

Totuşi vorbele de căpetenie fuseseră scrise într-o condicuţă cumpărată anume pentru călătorie. Din cele mai rar obişnuite, una singură prinsese rădăcini temeinice în creierul muncit al domnului Tănăsică : vorba *besetzt,* care însemnează pe romîneşte ocupat, şi pe care domnul Tănă-

sică o rostea aidoma cum o auzise din gura profesorului: „bezeț“... Pe toate celelalte, parcă i le ștergea cineva, pînă a doua zi, de pe creier, cu buretele. Tănăsică se pomenea peste zi cu „bezeț“ în gură, din senin. Cînd avea ceva de căutat prin casă și se împiedica în drum de coana Fănica, o da în lături ușor cu mîna, zicîndu-i :

— Bezeț, Fănico.

Cînd isprăvea de adunat la registru și-i ieșea socoteala bine, lovea cu pumnul în tejghea, răsuflînd cu mulțumire : bezeț. Iar dacă se-ncurca în vreun loc, la vreo cifră, și nu-i da de căpătîi, își aduna gîndurile, cîntînd ca la piano pe genunchi cu mîna stîngă și repetînd în neștire : „bezeț, bezeț, bezeț“, pînă prindea greșeala. Bezeț îl urmărea la masă, pe stradă, pretutindeni. Simțea o deosebită mulțumire să-l pună, ca sarea în bucate, oriunde avea nevoie să împlinească un gol.

Dar tocmai bezeț i-a adus cea mai mare supărare în călătorie. Că altfel — ce să zică ? — să-i dea Dumnezeu sănătate bietului Herman, că-l învățase tot de bine. Cum zisese el, așa s-a și împlinit. Condicuța cu vorbe nemțești făcea minuni. Doar la ducere, în gară la Pesta, l-au cam supărat hamalii care tot înghesuindu-se, erau să dea pe Fănica jos. Dar atîta le-a fost : s-a întors, a holbat ochii, și a strigat la ei o dată pe romînește de i-a băgat în pămînt :

— Ia ascultă, onorabile, ce vă îmbulziți așa în nesimțire ? Unde vă treziți aici ?

Uitase că e în țară străină. Tocmai pe urmă și-a adus aminte că — după tipicul carnetului — trebuia să le zică : „*E, mein Herr was ist das ?*“ [1] și rîse el singur de păcăleala lui.

Încolo, toate merseseră strună. Nimerise casă ieftină, doctor bun. Cura de apă îi topea grăsimea. În ajunul

---

[1] E, domnul meu, ce înseamnă asta ? (germ.).

plecării, cumpără de la un turc, pentru Herman, ca să-i ofere ca recunoştinţă, o ţigaretă frumoasă de lemn de vişin pe care se citea în litere săpate adînc : „Marienbad".

Părăsi băile nemţeşti în toiul verii, după ce avusese grijă să se cîntărească din ajun.

Ajunseră la Viena cu bine. Aici însă scăpă trenul accelerat şi — ca să nu piardă vremea — fu silit să ia un altul de persoane, care făcea o noapte întreagă pînă la Pesta. Veniră la gară devreme. Şopti conductorului ceva la ureche, prietenos şi tainic, mai mult cu semne decît prin gură. Scoase o piesă de argint şi i-o strecură pe furiş, strîngîndu-i mîna şi zicîndu-i tare pe nemţeşte : „*Gut*". Şeful trenului, cu o cheie ciuntă, le deschise un compartiment de clasa a doua şi, după ce-i ajută la bagaj, îi încuie înăuntru. Traseră perdelele. Erau fericiţi. Domnul Tănăsică se lăsă la vestă, îşi desfăcu un buton de la pieptul cămăşii şi începu să-şi facă vînt cu un evantai de hîrtie, cumpărat cu patruzeci de heleri din gară, din pricina zădufului. Dase cam mult, dar era şi frumos, pestriţ, şi avea pe el zugrăvite două capete de nemţoaice frumoase, pieptănate lins.

Cînd trenul începu să se mişte, domnul Tănăsică îşi făcu trei cruci şi deschise fereastra, pe cînd coana Fănica întindea tartane şi geamantane pe locurile libere. Pe cer, un sfert de lună roşiatic părea că se ia la întrecere cu trenul. Cîmpul trimitea în vagon, în chipul unei adieri uşoare, valuri-valuri de căldură. În timpul zilei, fusese o arşiţă nesuferită.

La uşa compartimentului încercase în trei rînduri cineva. Domnul Tănăsică şi coana Fănica îşi făceau semne cu arătătorul la gură şi aşteptau înghemuiţi pînă înceta primejdia. O umbră pe sală nu mai avea astîmpăr. Trecea de colo pînă colo şi, din cînd în cînd, parcă sta s-asculte în dreptul lor. La oprirea într-o staţie, tocmai

în clipa cînd cea din urmă zguduitură a vagonului îi făcu să cadă fără voie pe canapele, o cheie se suci în uşă şi un domn cu pălărie moale, cu un geamantănaş de mînă şi cu un tartan cadrilat, pătrunse înăuntru.

Ca un tigru, domnul Tănăsică sări din colţul de la fereastră, unde îl împinsese smuncitura trenului, şi jumătate politicos, jumătate poruncitor, arătînd cu mîna întinsă lucrurile risipite pe pielea neagră a canapelelor zise cu un glas ascuţit :

— Bezeţ !...

Străinul însă păru că nu-l aude. Îşi azvîrli lucrurile în plasa de sus, dete binişor la o parte un tartan al coanei Fănichii şi se aşeză din greu, scoţînd un „uf" prelung de oboseală şi căldură, cu ochii ţintă în zare.

Domnul Tănăsică şi coana Fănica îşi ţintiră ochii pe el. Era un om înalt, voinic, mai mult bălan, cu mustaţa groasă, bine îmbrăcat de altfel ; cine ştie ce lighioană de străin mojic, care le-ar putea face scandal.

Cu toate astea domnul Tănăsică mai făcu o încercare şi zise domol, de astă dată către coana Fănica :

— Bezeţ... de ce n-o fi înţelegînd el că e be-zeţ ?

Străinul întoarse capul şi-l fulgeră cu ochii. Domnul Tănăsică se făcu că se uită pe fereastră.

Toţi tăceau, pe gînduri.

Apoi negustorul se uită la ceas şi făcu un semn din sprînceană nevestei.

— Ei, dar ştii că e tîrziu ! Noi nu ne mai culcăm astă-seară ? Dacă dumnealui nu se simte, nouă ce ne pasă. Ia scoate pernele din geamantan şi culcă-te pe toată banca. Eu o să mă chinuiesc cum oi putea dincoace...

Şi zicînd, se şi trînti pe cele două locuri rămase libere în partea sa, şi-şi întinse picioarele pînă în dreptul necunoscutului, mai-mai să-l atingă. Acesta se făcu că nu pricepe şi închise ochii.

Domnul Tănăsică şi coana Fănica veneau cu capetele faţă în faţă. Un fel de neastîmpăr nu-i lăsa să doarmă. Le era parcă frică să atingă geană de geană. Făcuseră ochii mari şi îi plimbau pe florile de pe tapetul vagonului, pe regulamentul nemţesc pus în ramă de stejar, pe globul lămpii din tavan, unde uleiul juca la lumina gălbuie a flacării, lăsînd urme grase cînd într-o parte cînd într-alta, după cum îl apleca iuţeala trenului.

Domnul Tănăsică văzu îndată pricina răului. Îl chinuia setea. Mîncase în gară tot lucruri sărate, care-l prididiseră odată cu căldura. Cînd privirile li se întîlniră, zise aşa de tare că străinul tresări uşor :

— Fănico, ştii ce am uitat noi ? Să luăm o sticlă de apă. Şi pînă mîine e o vecie. Jos la gări nu mă dau să mă tai. Ne-am topiiit ! Ce ne facem ?

La staţia următoare, necunoscutul se ridică şi ieşi fără să-şi ia bagajul. Vagonul fiind la urmă, se oprea cam în dreptul cîmpului de unde se auzeau ţărăituri de greieri, prelungi şi leneşe, întrecîndu-se cu pufăitul greoi al maşinei.

Deodată soţii Tănăsică săriră în sus. De-afară, pătrunsese pe fereastră un glas îndepărtat, care rostise o vorbă sfîntă.

— Ai auzit, Fănico ?

— Dar tu, ai auzit ?

Tăcură să asculte. Glasul se apropie ; acum desluşiră bine :

— Apă reece !

Strigase chiar sub fereastra lor. Amîndoi, dînd năvală, scoaseră capetele. O umbră se depărta repede. Auzeau din ce în ce mai în şoapte : „Apă rece !“

— Ăla cu apă, ăla cu apă ! strigă domnul Tănăsică răguşit, cu glasul din ce în ce mai stins, mai uscat. Şi făcu un semn zadarnic cu mîna. Dar umbra pieri fără să-l audă. Trenul plecă şi domnul Tănăsică făcu atunci

observaţia că dacă Fănica nu s-ar fi înghesuit şi ea la geam, ar fi avut şi glasul şi braţele mai dezlegate şi n-ar fi scăpat din mînă apa rece atît de scumpă în clipele acelea. Începu s-o certe, s-arunce pe ea toată vina :

— Dar dumneata de ce te mai vîrai, soro dragă ? Urît mi-a fost mie femeia cînd se amestecă în toate. Bine-i acum că mor de sete şi am plecat de la Viena fără apă ?

Străinul intră ; se aşeză la loc. Domnul Tănăsică urmă fără sfială să-şi dojenească nevasta. Trenul alerga neobosit, iar setea creştea parcă din ce în ce, chinuindu-l tot mai tare.

La staţia apropiată, nimic. La cealaltă, glasul binecuvîntat se auzi din nou. Niciodată vorba „apă rece" n-a sunat mai dornic şi mai scump în urechile domnului Tănăsică, aprins de sete. Dar umbra fugea nebuneşte. Strigătele disperate ale însetatului călător de la coada trenului se pierdură în pustiul cîmpului, în noaptea oarbă. Cînd văzu că-l pierde şi de rîndul acesta din mînă, simţi că-l îneacă paraponul şi plînsul. De astă dată, Fănica nu mai era de vină. Iar între staţii timpul părea o veşnicie şi sărăturile aţîţate de căldură îi ardeau ficaţii.

Străinul ieşea pe afară la fiecare staţie.

— Neamţu ăsta nu mai are astîmpăr, zicea domnul Tănăsică înfuriat. Îmi vine să-l iau de guler şi să-l azvîrl să nu se mai vază.

Pînă după miezul nopţii, cele două vorbe de aur „apă rece" mai cîntară la încă două staţii. Domnu Tănăsică abia desluşea o pălărie cu marginile lăsate în jos, un guler de haină ridicat, ascunzînd aproape jumătate capul. Ce putea face ? O soartă blestemată părea că-l urmăreşte. Simţea că încă o păţanie ca asta l-ar slăbi mai rău decît Marienbadul.

Răcoarea nopţii îl mai linişti. Coana Fănica adormise. Se trînti la locul lui, îşi propti cu necaz tălpile în şoldul drept al necunoscutului — care nu zise nimic — şi simţi că aţipeşte.

I-au deşteptat lumina aurie a soarelui şi dogoarea care începuse să încingă perdelele lăsate. Domnul Tănăsică deschise ochii, îşi lipi şi dezlipi buzele ca şi cum ar fi gustat ceva şi se uită la Fănica.

— Mi-e gura amară. Parcă am mîncat fiere.

Tovarăşul de călătorie se ridică şi ieşi pe sală.

Domnul Tănăsică rămase cîtva timp pe gînduri. Apoi îşi duse mîna pe frunte, căscă de două ori tare şi zise :

— I-ascultă, Fănico, mie-mi răsare în minte o bănuială. Cine avea să strige în staţiile astea nemţeşti apă rece, pe romîneşte ? N-o fi vreo iscoadă ? Mă gîndeam la străinul ăsta...

Şi arătă cu degetul cel mare spre uşa pe unde ieşise necunoscutul.

Dar coana Fănica rîse :

— Ce copil eşti... Bine că nu fuse cineva să te audă. Dumneata nu ştii că aici în Transilvania sunt unguri care ştiu ceva romîneşte ?

— Ce tot spui, Transilvania la Viena ? Ia lasă-mă, soro...

— Ei, ştii că-mi plăcuşi ! Vrei acum să mă-nveţi pe mine istoria romînilor. Are haz !...

Şi-l stăpîni cu o privire atît de triumfătoare, încît domnul Tănăsică îşi aduse numaidecît aminte cu cine vorbeşte şi nu mai zise nimic... căci dumnealui era un simplu băiat cu şorţ verde la stăpîn pe vremea cînd Fănica urma la profesional.

Trenul intră în gară la Pesta. Necunoscutul se întoarse, îşi luă liniştit bagajul şi vru să plece. Dar un prieten care-l aştepta, pătrunse în vagon, veni la el şi

începu să-i vorbească romînește. Domnul Tănăsică auzi și crezu că-i vine dambla.

Simțea că nu-l mai țin curelele, că altfel nu s-ar fi uitat că e în țară străină. I-ar fi arătat el calpuzanului [1] să-și mai bată joc, să facă oamenii să se prigorească de dorul după apă o noapte întreagă...

[1] *calpuzan* — înșelător, ticălos.

CASA GREA

Anicuţa isprăvise de numărat rufele în iatac. Pe tot largul patului nu mai găseai loc neprins. Cămăşile scrobite se înălţau ca munţii ; cearşafurile, strînse bine sub fierul spălătoresei, cu margini drepte, cu pături dese ca foile unui registru, sclipeau de albeaţă.

Mai avea de socotit o faţă de pui de pernă şi nu se aplecă s-o ia din coş. O lăsă acolo.

Îşi aruncă ochii pe ferestruica deschisă, în grădină, în frunzişul poleit de soarele de după-amiază. Se auzea plînsul rugător al unui pui rătăcit în buruieni ; iar la şcoala de băieţi de alături suna de ieşire. Un soc crescut lîngă zidul casei îşi ridicase o ramură şi bănuia pe lîngă geam să dea năvală înăuntru. Primăvara începuse de timpuriu. Nu trecuse jumătatea lui aprilie şi soarele dogorea ca vara.

Gîndul Anicuţei se depărtase spre alte vremuri. Luna lui aprilie îi furişa totdeauna în inimă o teamă nelămurită. Fiindcă în luna aceasta o aduseseră, cu treizeci de ani înainte, după moartea mamei, să stea în casa aceea, la sora ei mai mare, la ţaca Zinca, măritată atunci de curînd. Ţaca Zinca avea să fie singurul ei sprijin. I-a fost milă văzînd-o mică şi singură, că nu împlinise nici şase ani. I-a dat iatacul pe seamă şi în timpul nopţii ve-

nea adeseori să vadă dacă a adormit. Iar patul de nuc cu macat păros şi roşu, covorul cu flori ţărăneşti din perete, şi măsuţa şi oglinjoara cu ramă de vişin i-au rămas tovarăşe nedespărţite, au văzut-o plîngînd, mîniindu-se sau bucurîndu-se, crescînd sub ochii lor treizeci de ani. Şi grădina i-a trimis adesea, prin ferestruica plină de cercevele, zîmbiri de îmbărbătare.

Nenea Ştefan, cumnatul, i-a ţinut loc de tată. Pe vremea aceea sta binişor. Banii de zestre ai ţachei Zinca — două mii de galbeni — făceau încă minuni. Casă deschisă, lume peste lume. Nu se mai isprăveau dulceţurile, vişinatele şi cafelele. Chipul înflăcărat al domniţei cu gîtul lung şi umerii goi, zugrăvită pe fundul tăvii, s-a şters acum de atîta întrebuinţare. Abia i se mai vede ochiul stîng, colţul drept al gurii şi cîteva boabe de mărgăritar din colan.

Domnul Ştefan Patroceanu era pe vremea aceea ofiţer. În copilărie fusese crescut cu dascăl grec. La biserică îl duceau părinţii — îmbrăcat în catifea — cu caleaşcă cu patru falaitari [1] şi cu surugiu, care cînd chiuia o dată se auzea în şapte străzi. Pe vremea cînd tocmai îi mija mustaţa, fiindcă era chipeş, un unchi, prieten cu domnitorul de pe atunci, l-a îndemnat să intre iuncăr în oştire. Sprijinit de neamuri, a înaintat repede. La gradul de căpitan s-a oprit însă deodată. Greutăţile casei, copiii nu-l mai lăsară să deschidă cartea. Băieţi tineri îl întreceau acum, lăsîndu-l ruşinat în urmă. Ca să uite, se adînci tot mai mult în dragostea de grădină. Mai cuminte ca toţi fraţii, rămăsese stăpîn pe casa părintească din Antim.

De la poartă, mergeai pe o cărăruie lungă şi îngustă, printre agrişi, coacăzi şi iarbă grasă ; te întîmpina în cale un nuc bătrîn, te strecurai cotind printre şase stufuri cu

[1] *falaiter* — călăreţ pe unul din caii înaintaşi înhămaţi la o trăsură boierească.

liliac alb ; pe urmă ajungeai la geamlîcul vopsit în verde al casei, în dosul căreia se ascundea grădina — frumoasă ca o grădină din cartea de citire — cu caişi altoiţi, cu smochini cu frunza groasă, cu bolţi lungi şi sucite ca ulicioarele, cu duvaruri înnegrite de vremuri, despărţind-o de grădina şcolii primare şi de alte grădini, raiuri după raiuri, care de care mai tihnite şi mai umbroase. D. Ştefan presărase marginea potecilor cu trandafiri de tot soiul. Cînd venea de la cazarmă, se îmbrăca într-o tunică scurtă şi fără trese, îşi punea o pălărie turtită cu marginile late şi umbroase, lua foarfeca mare şi se pierdea în noianul de verdeaţă, sub liniştea arşiţei, în zbîrnîitul albinelor, ca într-un vis.

Aşa albi şi îmbătrîni pe nesimţite. Cu doi ani înaintea războiului din 1877 era cel mai potolit pensionar al armatei. Îşi lăsase două favorite lungi, care sub adierea vîntului, în mers, zburau peste umeri împodobindu-l ca două căpătîie de fundă.

Anicuţa ajunsese mîna dreaptă a gospodăriei. Instinctul o povăţuise de mică să tacă, să asculte şi să înveţe, că aşa e în casă străină. Ţaca Zinca da zilnic peste cîte o nouă dibăcie de a fetei, şi o slăvea în gura mare, simţind că îndemînările ei îi scad dumneaei din griji, îi lasă mîinile dezlegate şi-i dăruiesc ceasuri mari de odihnă şi de petrecere.

Copiii, afară de băiatul cel mare, Decebal, au trecut toţi prin mîinile şi mîngîierile împăciuitoare ale Anicuţei. Didi, arţăgoasă şi neascultătoare, se făcuse fată de măritat. Puiu, răsfăţat şi soi rău, se apropia anevoie de sfîrşitul liceului. Miţa, cea mai mică, zguduise ani de zile pereţii cu urletele. Mai tîrziu, plînsul se schimbă în cîntec. Cînta rău, greşit, dar îi plăcea cartea. De altfel toţi cîntau : Decebal cu vioara ; Puiu cu flautul ; Didi la clavir. Cumpăraseră o pianină ruinată — pe care abia se mai citea numele unei fabrici din Düsseldorf —

cu clapele tocite, paralizate și galbene ca dinții unui cal bătrîn. Decebal era locotenent și aducea ofițeri să joace cu fetele în salon pe care-l numeau casa-mare. Anicuța îngrijea de tratații. Într-o clipă, soldatul cu tava ieșea ca din pămînt... Pe nesimțite, ea era și la danț și la datorie. Nimeni, în toată casa, nu-i ghicise meșteșugul. Sub vraja îndemînării ei, toți, fără deosebire o chemau cu un singur nume mîngîios : Anicuțo. În vorba *Anicuța* puneau și dragoste, și teamă, și foarte multă lingușire. Fiindcă știau că fără ea nu putea să se miște nimic în casa aceea.

În patul din iatac ea dormise pe rînd cu fiecare copil. De la ea învățaseră să vorbească frumos, să citească limpede. În cutia de jos a scrinului, păstra un abecedar ciuntit, ros pe margini, cu chipuri colorate, cu foile de la început lipsă.

Și cu toate acestea, nimeni nu se gîndise și pentru ea la ziua de mîine. Banii se cheltuiseră cu creșterea copiilor. Trăiau din pensie, din împrumuturi. Rămăsese numai casa. De la o vreme fostul căpitan pătimea de un fel de înecăciune. Un doctor tînăr, prieten cu Decebal, îl văzuse fără plată și spusese la o parte țachei Zinca că se teme să nu aibă *stenos* [1]. Și țaca Zinca a venit cu fața ca ceara și cu mîinile ca gheața în iatac și s-a jeluit Anicuței, speriată. Dar și țaca Zinca tușea de vreo doi ani mereu iernile.

Cu încetul, casa începu să se mai potolească. Decebal fu înaintat căpitan și mutat la Vîlcea. Puiu intră în școala militară. Rămîneau fetele. Didi se ducea cu săptămînile să ție de urît țații Sofița, o mătușă care-i făgăduise că o înzestrează. Mița isprăvise școala. Împlinea în vara aceea șaptesprezece ani...

---

[1] *stenos* — greutate de a respira, astm.

*

Puişorul de pernă aştepta cuminte la picioarele patului, în fundul coşului. Umbre de nori grăbiţi ştergeau în cîte o clipă veselia din grădină, întunecau zugrăveala învechită a iatacului, ca nişte presimţiri nelămurite. Din odaia vecină se auzea sforăitul ţachii Zinchii, care avea tabietul să doarmă totdeauna după-masă. Anicuţa se oprise acum la un gînd vechi...

De ce n-o cere domnul Dionisie? Ce om inacciu [1] !...

Domnul Dionisie era obişnuitul casei de zece ani. Sta aproape şi se împrietenise cu Patroceanu de la nişte altoaie. Îl momea deseori ispita să bea după masă la ei cafeaua minunată, cu gust de năut, cum numai domnişoara Anicuţa îi ştia meşteşugul. Avea un scaun sub nuc, scaunul dumnealui, pe care se înfiinţa de cum se încălzea timpul. Venea să joace table cu domnul Ştefan şi cîteodată *conţina* în patru cu ţaca Zinca şi cu Anicuţa.

Didi fugea de domnul Dionisie. Îi făcea rău cînd îl vedea cum aruncă ţigările pe covor, scrumul peste tot; dar mai ales cînd începea să se plimbe prin casă, cu mîinile în buzunarele pantalonilor, cu capul pe sus, cu gîndul aiurea, cîntînd o arie de pe alt tărîm, care în zece ani nu se schimbase nici o iotă.

„Eu sunt mai mic supus la toţi
Pa-pa-pa-pam, pa-pa-pa-pam...“

Cărunţise, dar se ţinea încă bine. Mergea drept ca un căprar la front. Mustăţile groase, tunse la vîrf, alcătuiau o singură bucată sub nas. Se purta îngrijit, cu haine scoase ca din cutie, cu gulere cu lustru. Schimba cravatele. Avea parale. Trăia din chiriile unor perechi de case... Trei degete de la mîna dreaptă se făcuseră una

[1] *inacciu* — îndărătnic, încăpăţînat.

cu chihlibarul ţigaretei. Aşa le-ngălbenise fumul de tutun.

Jucau uneori pe cîte o prăjitură de casă. Anicuţa, învoită cu ţaca Zinca, se lăsau să piardă. A doua zi, baba de la domnul căpitan bătea în porţile veşnic încuiate ale domnului Dionisie, aducînd paguba din ajun. Dar ce necaz îi era fetei că domnul Dionisie n-are sfînt în calendar.

Nu se dete însă biruită. Aflase prin şiretenii că e născut la 20 mai. În luna florilor... Atît i-a trebuit. Ştia că domnului Dionisie îi plac scobitorile de pană de gîscă. În taină, cumpăra din economii un fel de mărgele de sticlă mici cît bobul de mei şi vopsite ca nişte cofeturi. Serile, în iatac, le înşira în ascuns pe aţă, le cosea pe o bucată de postav şi cu dibăcie făcea o teacă pestriţă cu căpăcel. Apoi se ducea la coteţ, prindea o gîscă şi în ţipetele deznădăjduite ale pasării speriate, smulgea pana cea mai mare. Scobitoarea era gata, cusută pe jumătate în teaca de mărgele. Anicuţa o încuia în *nesesei* şi aştepta în linişte aniversarea. Ani de-a rîndul, la 20 mai, domnul Dionisie găsi cînd în buzunarul hainei, cînd pitit sub farfurioara ceştei cu cafea, cîte un lucruşor gătit în mărgele : cutii de chibrituri, creioane... îmbrăcate în cel mai ciudat mozaic de verde, galben şi tot felul de culori.

Anicuţa, roşie de fericire, se uita şiret cînd spre nenea Ştefan, cînd la ţaca Zinca. Amîndoi clătinau din cap cu mustrare :

— Hoaţo !... Şi nouă nu ne-ai spus nimic.

— Aşa sunt oamenii vrednici : fac şi tac, zicea domnul Dionisie în semn de mulţumire.

Apoi lua scobitoarea, o învîrtea în mînă cu bucurie şi o punea în buzunarul de sus al vestei.

La Anul Nou, Anicuţa îi trimitea ştrudel cu bilete. Domnul Dionisie le-a dat şi dumnealui odată un ghiveci

cu o camelie. Avusese grija să scrie că e pentru cîteșitrele fetele.

Venea aproape în toate zilele și nu-i poftise la el niciodată. Dar Patrocenii au mers într-o zi cu toții sub un amurg de toamnă, să-i vadă casa.

L-au prins pe domnul Dionisie în chioșc, citind *Ciocoii vechi și noi*, cu litere chirilice. N-a avut încotro. I-a poftit în salon... În mijlocul odăiei, lustrul mesei de nuc pierise sub o pînză groasă de praf. Apusul învăpăiat trimitea raze gălbui ce se jucau pe luciul prăfuit al unei oglinzi scumpe. Praf pe ferestre, pe mobilă, pretutindeni. Perdelele gemeau. Anicuța își făcea socoteală ce mai pahar ar face din casa aceea, cum ar alunga din ea pustietatea...

Pierdută în gînduri, se aplecă, luă fața de pernă din fundul coșului și se pregătea să așeze rufele în dulapul din perete, cînd auzi ușa de la sală deschizîndu-se încet. Înțelese după pași. Domnul Dionisie intra binișor în *casa-mare*. Venea la table.

Rufele fură cărate cu iuțeală ; mormane mari duse în brațe, azvîrlite în rafturi cu grămada. Apoi Anicuța luă oglinjoara în mîna stîngă, pe cînd cu dreapta își potrivi cîțiva cîrlionți căzuți pe frunte. Își duse cu cochetărie mîna la ceafă și-și turti ușor cocul cu palma. Scoase dintr-o cutie de sticlă un creion roșu ; îl trecu o dată pe buze. Își pudră cu mișcări mărunte fața înăsprită de muncă ; aprinse lumînarea ; arse o gogoașă de ristic, își drese puțin sprîncenele, cam rare, și se îndreptă spre salon.

Nenea Ștefan nu venise încă din oraș. Cu toate acestea, în casa-mare domnul Dionisie nu era singur. Ușa veche se-nchidea rău și vorbele treceau aproape întregi. Glasul gros al domnului Dionisie se auzea răspicat :

— Regina mea... Te joci cu fericirea unui biet om... Haide, te rog, răspunde odată...

Anicuţa sufla ca după o alergătură. Se uită prin locul cheii : Domnul Dionisie în genunchi. Miţa în picioare se smucea cu strîmbături de copil, trăgîndu-şi mîna pe care el o strîngea în mîinile lui, sărutînd-o.

— Lasă-mă... Chem pe mama.

Şi domnul Dionisie, îngrozit, îi dete drumul. Anicuţa abia avu timp să fugă în iatac şi să se ascundă după uşă ca să asculte.

Auzi cum fata plecase ameninţîndu-l tare că-l spune şi trecuse în odaia lui Decebal. Aceasta o mai linişti. Apoi paşii domnului Dionisie, plecînd zorit.

Atunci trecu repede în odaia surorei sale. Aceasta se deşteptase după un somn cam lung şi ridicată pe jumătate în pat, deschise numai un ochi. Celălalt părea că doarme încă.

Şi Anicuţa avu răbdarea să nu-i spună îndată. Aşteptă s-o vadă dezmeticită bine. Apoi începu :

— Ţacă Zinco, Dionisie e un tîlhar. Ştii ce ne-a făcut ?

Ţaca Zinca făcuse ochii mari şi îngălbenise. Anicuţa se grăbi s-o liniştească.

— Stăi, frate, că nu s-a-ntîmplat nimic.

Apoi îi spuse tot. Fata era nevinovată şi se apărase destul.

— Altfel n-aş fi sărit eu ? Cu toate astea, nu ştiu cum, simţeam că nu mai mă ţin picioarele. Mi-a venit să fug, să-mi iau lumea-n cap, să nu văz una ca asta.

Merseră amîndouă în odaia lui Decebal. Fata sta cu coatele pe fereastră, cu capul sprijinit în mîini, cu fruntea lipită de geam, privind afară.

Pe ţaca Zinca o cam răguşise somnul, iar cusăturile feţei de pernă, pe care dormise, îi săpaseră sub tîmpla stîngă liniuţe roşii, drepte, ca pe un caiet de dictando.

— Miţo, ia poftim... Să spui tot ce ţi-a zis ticălosul. Dar tot. Să n-ascunzi nimic că o păţeşti. Eu ştiu. Am ascultat.

Anicuţa, prinsă de o furie neaşteptată, ridică amîndouă mîinile şi începu să strige, ca niciodată, neobişnuit de tare :

— Dacă nu spui tot, vai de tine, auzi ?

Fata îi aruncă din ochi o încruntătură ca iadul şi întoarse capul...

Toţi ştiau acum că domnul Dionisie rugase pe Miţa să-l ia de bărbat.

În seara aceea, Anicuţa pieri pe nesimţite în iatac, se închină mult şi se culcă devreme. Pentru întîia oară gîndurile — prietene credincioase de atîţia ani — o primeau cu duşmănie : domnul Dionisie n-avea să mai calce pe acolo. Nenea Ştefan şi cu ţaca Zinca plănuiră pentru a doua zi, la ceasul cafelei, o primire îngrozitoare, chiar în sală : fiindcă tot era sărbătoare naţională, fostul ofiţer, îmbrăcat în uniformă, cu tunica de pe vremuri, cu tresele de căpitan răsucite în formă de opturi, avea să-i iasă înainte, în uşa casei-mari şi cu glas de comandant să-i zică nişte vorbe usturătoare. Ţaca Zinca i le pretindea întocmai şi bătrînul le scrisese ca să nu uite ceva. Un lucru o cam îngrijea : să nu-l înece stenosul... Pe la sfîrşitul moralei, dumneaei avea să iasă din odaia din fund, cu mîna dreaptă întinsă, cu arătătorul aţintit tocmai către poartă şi cu glas zdravăn să-i strige scurt : „Ieşi..."

Anicuţa va trebui să stea martoră de la început la toate acestea, prefăcîndu-se că nu ştie nimic, întrebînd ce s-a întîmplat, mirîndu-se cît mai des şi clătinînd capul : Vai ce ruşine pe casa lor ! Nemaipomenit ! Auzi dumneata.

Şi pe urmă, domnul Dionisie n-o să mai vie pe la ei niciodată. Cine s-ar fi gîndit ? A, tot şarpele de fată !

Miţa, cobea casei ! Dacă nu era ea să-i iasă înfipt mereu înainte să-i tot deschidă uşile !...

Porniri de ură, dojane închipuite, apoi milă, apoi iar duşmănie, vorbe bune şi rele, certuri cînd cu Miţa, cînd cu domnul Dionisie, i se încrucişau în gînd, una după alta, ca nişte vîrtejuri, şi n-o lăsau să doarmă.

Deschise fereastra.

Afară adia vîntul printre frunze ca un şipot neîntrerupt de apă. Măreţia nopţii înstelate o îngheţă şi mirosul ierburilor mări singurătatea. Iatacul i se păru o chilie. Închise geamul, se aşeză la măsuţă şi se uită în oglindă.

Cum ? Nu e frumoasă ? Da... frumoasă e cealaltă, fiindcă are ochii depărtaţi şi mici, fireşte ! Fiindcă lui domnu Dionisie îi sunt dragi chipurile fumurii, se înţelege...

Cu un deget atinse colţul sprîncenei, cu altul umărul obrazului aprins ; le găsea că se îmbină atît de atracţios şi încheie amîndouă un pervaz aşa de potrivit pentru ochii ei căprui...

Nebun după cobea casei. Auzi ce gust ! Fără îndoială, e orb Dionisie. Orb, sau şi-a pierdut minţile. Moşneagul !...

A doua zi umbla ameţită, cu ochii roşii. Căpitanul şi ţaca Zinca se făcură că nu bagă de seamă.

La ceasul cafelei se împărţiră prin odăi. Miţa fusese trimisă de dimineaţă la ţaca Sofiţa. Domnul Ştefan îşi pregătise zaharniţa, un pahar şi sticla cu apă de flori.

Toate uşile şedeau deschise pe jumătate. Se auzea din sală pendulul ticăind grăbit, supărat.

În sfîrşit sosea. Îi auziră paşii pe potecă. Uşa de la geamlîc... Apoi cea de la sală... Cînd aceasta se închise, căpitanul deschise pe cea de la salon. Mosafirul se opri o clipă. Părea mai scurt şi mai gros. Lumina bătea rău

înăuntru. Domnul Ştefan punea ochelarii numai cînd citea şi scria.

Fără să mai aştepte, începu :

— Ascultă, domnule, cum ai îndrăznit dumneata să... să...

O tuse grozavă îl prididi însă din senin.

Vorbele abia se mai înţelegeau din fundul gîtlejului sugrumat de înecăciune.

Anicuţa ieşi la iveală şi-l scoase din încurcătură :

— Nene Ştefane, ce faci ?... E domnul Iane.

Domnul Iane era vărarul din colţ şi venea uneori în ajutorul familiei Patroceanu, împrumutînd-o la nevoi cu sume mici, pînă la luarea pensiei. Cumpăra franci găuriţi şi băncuţe şterse şi le strecura în fişicurile pe care le da apoi cu dobîndă. Îşi păstra doi lei procent pe lună pentru fiecare douăzeci. Purta papuci cu flori cusute la gherghef şi nu punea guler la cămaşe din pricina gîtului prea scurt. Avea uşa deschisă în casa Patrocenilor în orice timp.

Ţaca Zinca auzise tot şi-şi muşcă degetele de ruşine în odaie. Căpitanul încremenise gătit ca o păpuşe, în prag. Era dator lui Iane trei sute de lei şi termenul se apropia.

Domnul Iane înaintă şi-i întinse mîna. Anicuţa îi strigă din fund, tare, cu glas silit :

— Domnule Iane, să nu te superi. Vrem să păcălim pe cineva. Nu ştiam că eşti dumneata.

Şi pieri în odaia surorii sale, cu o nespusă poftă de rîs.

Dar domnul Iane se luă după dînsa cu paşi întineriţi :

— Mă rog, de ce fugi ? Pentru dumneata venisem. Poftim aici.

Şi după ce îi strînse în salon pe cîteşitrei în jurul mesei, începu răspicat, domol :

— Am un ginere pentru domnişoara Anicuţa. Bărbat bun, cu stare. Nu trebuie să mai staţi nici o clipă la îndoială.

— Un ginere ?

— Da. Proprietar în Olteniţa.

Şi adaose cu taină în glas :

— Văr cu domnu Dionisie...

Apoi se uită cu grijă împrejur.

— Nu ne aude nimeni ?...

Şi zise aproape şoptind :

— Să vă spui drept : chiar domnu Dionisie m-a trimis. V-ar fi vorbit dumnealui, dar i-a fost cam ruşine... Creştinul nu cere zestre. Vrea numai pe domnişoara. A auzit că e fată bună şi se-ncrede.

Anicuţa vedea şi auzea lucrurile ca într-o ameţeală. Fiori calzi şi reci îi fulgerau pieptul rînd pe rînd. Simţea un tremur în inimă, o încleştare-n fălci, o teamă nedomirită.

Nenea Ştefan şi ţaca Zinca se tot întrebau din ochi. Căpitanul începu cel dintîi :

— Ce zici, Anicuţo ?

Şi se uită la ea cu drag, cu milă. Pierdut în învălmăşala atîtor griji şi în patima grădinii, nu se gîndise niciodată mai cu dinadinsul la soarta fetei acesteia, care dusese tot greul casei lui amar de ani.

Anicuţa lăsase ochii în jos :

— Cum vreţi dumneavoastră, nene. Eu nu sunt stăpînă.

Vorbele acestea înduioşară mult pe ţaca Zinca. O ceaţă de lacrimi îi împăienjeni ochii.

— Primim, domnule Iane, zise ea. De ce n-am primi, dacă spui că e bun şi garantează domnu Dionisie.

Vărarul îi asigură cu mîna :

— Domnul Dionisie a spus că dumnealui vrea să fie naşul. Ce mai vreţi ?

În sufletul turburat al Anicuței cobora pe încetul o duioșie împăciuitoare, un duh iertător pentru toți dușmanii. Dacă în clipa aceea *tîlharul* din ajun ar fi intrat pe ușă, mîna ei binevoitoare s-ar fi întins cu recunoștință spre el.

În mintea ei îl vedea cum se chinuise, cum alergase într-un suflet, ca să-și ispășească păcatul.

Fostul căpitan își mîngîia favoritele cu o mînă, urmărindu-le — cu bărbia în piept, cu ochii-n jos — pînă în vîrfurile lor îndepărtate pe care le tot sucea între degete. Se adîncise-n gînduri : un om cu bani în familie, oricum, avea să le fie sprijin.

Deodată tresări ca din vis :

— Zinco dragă, cît ziceai tu că împlinește Mița noastră estimp, soro ?

Și repede, cu gîtul întins, fără să mai aștepte răspunsul :

— I-ascultă, *nene* Iane, cam de cîți ani să fie Dionisie ăla, frate ?

HOȚUL

Sîmbătă, tribunalul nu prea are de lucru. Cînd se făcu patru, ajutorul de grefă Anastasiu își închise condica și porni cu inima strînsă pe Calea Rahovei, spre casă, unde-l așteptau două odăițe mai mult goale și o nevastă searbădă, tăcută, care, la fiecare vorbă răspundea sfios și rar :

— Cum vrei dumneata.

Iar mișcările le făcea numai după poruncile lui, date în silă, căci el însuși avea nevoie de cineva care să-l îndemne.

Sila se schimbase cu încetul în necaz și Anastasiu, om așezat de fel, ajunsese — cu femeia lui — să vorbească răstit. Iar ea mai rău se zăpăcea, iuțea pașii fără spor, scăpa lucrurile din mînă, se împiedica de praguri, parcă ar fi făcut-o într-adins. Din pricina asta, el începu s-o părăsească, mai întîi cîte o zi întreagă, apoi mai multe, pe rînd.

Cînd sosea acasă, o zărea pîndindu-l la fereastră — printre garoafele din ghivece — cu niște ochi de cîine bătut. Abia dacă îl întreba printre dinți :

— Mîine iar pleci ?

— Firește...

— Tot cu zilele ?

— Cu zilele. Dacă trebuie !

— Cum vrei dumneata...

Numai după ce rămînea singură, izbucnea în blesteme, pe care le repeta apoi proprietăresei aidoma.

Aşa o ducea ajutorul de grefă de patru luni, de cînd se însurase cu fata aceasta din Rîmnicul Sărat.

Iar acum, după ce de dimineaţă o ameninţase că va lăsa-o, se întorcea devreme, cu gînd să-şi schimbe hainele de cancelarie şi să născocească o nouă plecare pentru alte două zile.

Cînd ajunse acasă, găsi uşile date de perete; iar înăuntru, pustiu.

Dulapul golit de haine. Puţinele mărunţişuri de prin casă, pierite. De pe mescioara cu un picior din mijlocul odăii, zburase albumul de cărţi poştale şi scrumiera cu pisică.

Anastasiu ieşi în mijlocul curţii fluierînd a pagubă. Dar nu-l auzi nimeni. Atunci se hotărî să bată la uşa proprietăresei.

Coana Minodora îl primi cu mînecile sumese, dînd din umeri :

— De, maică, m-am mirat şi eu destul. N-am văzut cînd s-a dus, bat-o vina. Azi dimineaţă, cum ai plecat dumneata, mi s-a pierdut Jantilică şi am ieşit în ulicioară să-l strig, că nu ştiu ce focu are de s-a făcut aşa uşarnic de la o vreme. L-am găsit tocmai la tramvai. Se ducea să-l stîlcească prostu. Cînd m-am întors cu căţeluşul în braţe, m-am pus să-l dojenesc în gura mare, în mijlocul curţii, doar m-o auzi dumneaei, să vie afară şi să mai stăm de vorbă, căci — ce e drepturile — avea şi ea multe pe inimă, sărmana. Cînd colo, nimeni. Mă duc la ferestre, fac mîna straşină şi mă uit înăuntru. Ţipenie. Intru în casă, caut, o chem : coană Lucreţico în sus, coană Lucreţico în jos. Ia-o de unde nu e. Iepuroaica de fată se vede

că s-a înţeles să meargă şi ea după dumneaei, că cine a mai văzut picior de Paraschivă de azi dimineaţă?...
Ei, dar nu ştii încă una : nu e o jumătate de ceas de cînd a venit un băiat prelung la faţă, cu birja şi cu un geamantan. L-am întrebat pe cine caută. Mi-a spus că e fratele dînşii... I-am zis...

Anastasiu o întrerupse :

— În casă a intrat ?

— Cum să nu ! Şi-a stat o bucată de vreme. Apoi a ieşit cu geamantanul şi a luat-o pe jos... Pe urmă... Dar rămase cu vorba neisprăvită. Ajutorul de grefă plecă aproape fugind. Luă o birje şi porni drept la gară. Cel puţin să nu-l scape şi pe acesta. Să vadă ce i-a furat, să-l dea pe mîna poliţiei... Căci nu se poate. Ce rost are venirea lui ? Trebuie să fi fost învoiţi.

*

Încă din ziua nunţii Lucreţiei, băiatul îşi pusese în gînd să petreacă odată, la sora lui, cîteva zile. Făcuse economiile cele mai năprasnice, se căciulise cum e mai rău la o mătuşe cu dare de mînă, ca să-şi întregească banii de drum. Examenul celei din urmă clase de gimnaziu îl trecuse cu bine. Soarele de vară îi zîmbea a drum lung. Gazetele aduceau vestea că vor fi trei zile serbări la Cişmigiu. Provincialii vor plăti drumul pe jumătate.

„Ce noroc, socotea el în gînd. Stau la soră-mea trei zile, merg cu ei pretutindeni. Cînd ni s-o face sete, bem cîte o bere de «Opler»..."

Pentru el, un pahar de bere era un hatîr de zi mare.

*

Comisarul şi Anastasiu îl găsiră înghemuit, pe gînduri, într-un colţ de bancă, într-un vagon de clasa a treia.

Băiatul recunoscu în uşă pe cumnatul său. Se ridică, înfiorat de presimţiri, şi vru să-i întindă mîna, zîmbind.

Dar acesta îl arătă cu grabă comisarului, strigînd, spre spaima călătorilor de pe băncile vecine :

— Uite hoţul !

Şi-l deteră jos, cu geamantanul în mînă, şi-l duseră întreg peronul, ţinîndu-l de mîneci, ca pe un tîlhar.

— Are cufăr la bagaje, domnule comisar. Mi-a furat toată casa, se plîngea Anastasiu, galben la faţă, răguşit de mînie.

Băiatului i se încleştase fălcile şi-i îngheţase vorba, ca într-un vis rău. Un tremur nervos îi pornea tocmai din tălpi şi-l scutura, parcă, din toată spinarea.

Buzunarele erau goale. Recipisă n-au găsit. Doar batista şi zece lei. Bănuielile cădeau pe bagajul de mînă.

Era un geamantan mic, de carton cadrilat, încins cu două frînturi de tinichea vopsită negru, cu vopseaua mai mult ştearsă. În loc de cheie, se închidea cu ajutorul unei frînghiuţe petrecută de două ori împrejur pe la mijloc şi strînsă bine.

Înăuntru, din căptuşala de hîrtie înflorată ca un tapet, abia se mai ţineau făşiile rupte, printre care da fuga un gîndac cărămiziu, speriat de lumină.

Comisarul scoase la iveală o cămaşă de zi, verde, cu pieptul alb. O apucă de guler şi scuturînd-o puţin, o lăsă să se desfăşoare în toată lungimea. Mînecile abia se mai ţineau de umeri, ca doi spînzuraţi.

Băiatul o smulse înfuriat :

— E a mea, domnule.

Pielea întinsă pe umerii obrajilor i se aprinse uşor în cîteva puncte. Se uită la cumnatul său. I se păru că s-a mai îmblînzit.

— D-ta ştii, nene. De cînd a plecat Lucreţia, n-are cine să-mi dreagă lucrurile...

În fundul geamantanului gol, mai rămăsese un petic de hîrtie şi o jumătate de corn :

— Adevărat... Cornul l-am luat de pe masa dv., zise băiatul. L-am găsit acolo pe o farfurioară... Îl plătesc.

Ochii reclamantului erau pe hîrtia îndoită cu îngrijire în patru :

— Acolo e recipisa...

Comisarul o desfăcu şi apropiind-o de fereastră, în lumina piezişe a apusului, citi rar :

„20 iunie. Cumnatul meu mi-e drag. Mîine mă duc la el în Bucureşti. Ce bine e să mergi vara cu trenul de persoane! Pînă şi în staţiile mici te opreşti mult şi albinele din livezi au timp să intre pe ferestre, să dea tîrcoale călătorilor, care-şi desfac pe bănci pachetul cu mîncare...

Un cîmp de rapiţă, văzut dincolo, prin uşile deschise ale unui vagon de marfă, se arată ca o cartă poştală ilustrată, cu o căpiţă aurie de fîn în fund spre stînga, cu un zăvoi vioriu, pierdut în ceaţa zării, la dreapta...“

Pe băiat, abia acum îl prididise lacrimile, care alunecau grăbite, una după alta, de-a lungul obrazului, şi de pe obraz pe pieptul hainei.

Comisarul se uită lung în ochii întunecaţi ai lui Anastasiu :

— Doriţi să închei proces-verbal pentru bucata de corn ?

LA TUŞA ZINA

Ajunsese o adevărată patimă să plecăm din Bucureşti vara, undeva la aer. De cum ne da vacanţă, mama începea pregătirile de plecare. În anul acela, tată-meu, mai greoi, ar fi vrut să stea acasă în tihnă, să-şi citească dimineaţa gazetele, să se ducă la ceas fix la slujbă, iar seara, pe răcoare, să-l aştepte masa albă şi rotundă pusă în chioşc, cu răcitorul lîngă scaun, cu sticla de borviz scoţînd gîtul vesel dintre bulgării de gheaţă, cu dopul nou şi curat ca mîna unui bogătaş darnic, spre care ochiul săracului năzuieşte plin de lăcomie şi de nădejde.

— Ce ? Iar plecăm la puricii ţăranilor din Rucăr ? Nu te-ai mai săturat, Polixenio dragă, de pui scumpi şi de grohăit de porci ? Ce-ar fi adică, dacă am sta şi noi o dată să vedem cum e vara la Bucureşti ?...

Mama se încrunta, cosînd de foc la balotul cu saltele.

— Se vede că nu eşti zdravăn, omule. Dar te-ai uitat tu la copilaşi ? I-ai văzut că sunt străvezii ca nişte iasme ? Ce, vrei să ne ofticăm cu orice preţ aici ?

— Năluciri, Polixenio dragă. Ţi se pare ţie... Uită-te la sor'mea Zina şi la bărbat'său. Cînd au părăsit

creştinii ăştia vreodată Bucureştii? Şi-i văd — slavă Domnului — sănătoşi, zdraveni şi graşi ca pepenii.

E drept că pentru mama şi mai ales pentru noi, copiii, sănătatea ăstor doi bătrîni era o taină care ne minuna. Ne obişnuisem să credem că o vară în oraş însemnează moarte sigură; că, începînd de la iulie pînă la septemvrie, aerul de acasă începe să ascundă otrăvuri înăbuşitoare şi poate prin vreo minune cerească să mai scape cineva cu zile şi s-apuce toamna. De cîte ori citeam în gazete nume de oameni care se prăpădeau în iulie şi august în Bucureşti, ni se făcea o milă nespusă şi ne ziceam: dacă veneau la munte, ar fi scăpat.

Nenea Iancu şi tuşa Zina erau fără îndoială cei mai chinuiţi martiri ai lui cuptor, din toată lumea.

Tuşa Zina era o soră mai mare a tatii. Rămasă orfană de mică, a stat nedespărţită de unicul ei frate. Cînd tata s-a însurat, a adus-o de zestre mamei şi le-a prins bine, fiindcă era îndemînatică şi pricepută la toate: făcea şi pe doctorul, şi pe moaşa, şi pe bucătăreasa, şi pe cucoana la nevoie. Mai toţi fraţii şi surorile mele au crescut sub îngrijirea ei. Numai eu nu. Cînd am venit pe lume, tuşa Zina era de opt ani măritată cu nenea Iancu.

Îl cunoscuse tata la nişte alegeri, i s-a părut creştin cumsecade şi, fără să mai stea pe gînduri, l-a făcut cumnat. Dar şi el s-a simţit mîndru că ia fată de familie. Şi s-a purtat totdeauna ca un înger cu Zina lui.

Era proprietar departe, peste cheiul Dîmboviţei, într-o stradă dinspre mitropolie. Atît avea: casa. Şi mai avea şi slujbă cîteodată, cînd şeful de coloare, domnul Ruse, venea cu partidul lui la putere. Atunci nenea Iancu era numit ori controlor de pescărie, ori inspector la abator

şi de aceea stă bine cu măcelarii şi cu pescarii, lucru care-i prindea de minune în timp de opoziţie, cînd tot putea să aducă în jurnal acasă o bucată de carne de tocat, căci tuşa Zina era artistă în cheftele. În zilele de slujbă — se înţelege — nu mai ieşea din muşchiuri fripte — nici el, nici domnu Ruse — şi din icre de crap.

Cînd m-am făcut mai mare şi am deschis bine ochii, mi s-a părut casa lor o comoară de linişte şi de bunătate. Erau singuri, fără copii, şi aveau în mijlocul curţii un gutui gîrbov, care m-a făcut să cunosc întîia oară pe lume fericirea.

Cînd mă trimetea mama la ei, în după prînzurile arămii de toamnă, îmi luam într-adins pardesiul, chiar dacă era cald, ca să am la îndemînă destule buzunare unde să-mi pun gutuile. Pe cea mai mare o mîngîiam tot drumul cu palma, ştergîndu-i binişor puful ruginiu de pe deasupra, ca să scot mai la iveală auriul pieliţei şi să sorb mai cu poftă mireasma toamnei pe care o ascundea tainic în carnea ei gustoasă.

Cînd ziceam tuşa Zina şi nenea Iancu, ziceam parcă şi gutuiul din fundul curţii. Într-un tîrziu, cînd am început să văd mai desluşit lucrurile şi oamenii, am înţeles că îndurau amîndoi lipsuri mari. Răbdarea lor era proverbială la noi în casă. Mama le trimetea din cînd în cînd, mai ales prin mine, cîte un pachet cu zahăr şi cafea, cîte o cutie cu tutun şi chiar parale, dar nu atîtea cît să-i îndestuleze. Nu se plîngeau niciodată. Ea era mereu cu zîmbetul pe buze şi ierta toate şi pe toţi. El, cam scump la vorbă, dar totdeauna glumeţ.

*

Tocmai pe la mijlocul vacanţei, cînd ne săturasem de răcoarea serilor înstelate, de miros de iarbă cosită

și de pajiștile smălțate cu flori luminoase din jurul Rucărului, mama și-aduse într-o dimineață aminte de ei. Visase pe tușa Zina bolnavă și simțea remușcări :

— Bieții oameni, nu le-am mai trimes nimic de la Paște. Cu graba plecatului i-am uitat. Dumnezeu știe cît vor fi de necăjiți, ce-o mai fi cu ei, cum or mai lupta cu nevoile. Să am aripi aș zbura să le duc de aici un coș cu ouă, unt și ceva bani. De ce nu te duci tu, Mișule ?

Atît așteptam, să văd cu ochii mei minunea, să aflu ce fac ei în toiul lui iulie, dacă trăiesc, dacă respiră, dacă mai pot mînca și dormi tot ca în lunile celelalte. Și apoi îmi era și dor de o călătorie cu trenul pe socoteala părinților.

A doua zi, pe la trei după prînz, străbăteam Bucureștii cu tramvaiul spre strada 11 Iunie, ținînd cu îngrijire pe bancă, lîngă mine, un pachet cît toate zilele, cusut de mînă în pînză de sac.

Apoi am luat-o pe jos prin străzile pavate cu pietre de rîu, cînd lătărețe, cînd ascuțite, toate încinse sub bătaia soarelui, care parcă își întinsese buzele pînă la pămînt, ca să muște lăcomește din zidul caselor, din ulucile grădinilor, din praful străzii. Simțeam cum se topește pămîntul sub focul lui amețitor de fierbinte.

Am găsit pe nenea Iancu șezînd pe pragul ușii, la umbra casei. Era într-o cămașe țărănească cu flori roșii, lungă pînă la pămînt. Parcă-l văz cu gazeta în mînă, cu mustățile subțiri, drepte și cănite, cu un chip ca al domnilor romîni de demult, cu ochii obosiți — nu știu dacă de supărări sau de căldură — zîmbind amar, fără să se ridice cînd am intrat pe poartă :

— He, he, de unde răsăriși, ștrengarule ?... Zino, uite Mișu !

Tușa Zina scoase capul pe ușa bucătăriei :

— Tu eşti, Mişule ? Ce minune ! Stai că-mi arde cafeaua. Viu acum.

Se auzea învîrtindu-se prăjitoarea, îngînată de glasul leneş al unui negustor cu haine vechi, care se apropia din ce în ce pe ulicioara îngustă şi pustie.

Şezui pe un scaun liber în faţa lui nenea Iancu. Urmă o ploaie de întrebări : cum e la Rucăr, cum ne vine să ne cărăm cu căţel şi purcel aşa departe. Apoi :

— Dar tu în ce clasă treci acum ? Or ai rămas repetent ?

— Nene Iancule, mă insulţi.

De cîte ori mă vedea, trebuia să mă întrebe de cîţi ani sunt şi în ce clasă trec. Întrebările lui mă făceau sfiicios, deşi el nu învăţase în vremea lui nici o clasă de gimnaziu, deşi ştiam că glumeşte.

— Uite, nene Iancule, trec în clasa a şaptea, dar de focul dumitale — ca să nu mă tot bănuieşti mereu că rămîi repetent — grozav aş dori să isprăvesc liceul odată. Să văz ce ai să mai întrebi atunci.

— Atunci am să te întreb cum te porţi în lume, dacă eşti politicos, respectuos... De mine tot nu scapi.

— Nene Iancule, frumoasă grădină ai făcut anul ăsta.

Într-adevăr, într-o curte de cîţiva metri, închisă cum a dat Dumnezeu, cu uluci vechi, cîrpite ici-colo, nenea Iancu izbutise să semene de toate : puţin porumb, care începea să lege, apoi floarea-soarelui pe aceeaşi brazdă cu călţunaşi şi nalbe învoalte amestecate cu mărar ; într-un colţişor, zece verze păzite de un şir de garoafe pestriţe, la rînd cu nişte tărtăcuţe coapte şi cîteva fire de ceapă verde. Pe deasupra tuturora stăpînea gutuiul, ca un cioban îmbătrînit, care abia îşi mai duce turma. O boltă pitică cu razachie roşie ţinea adăpost din partea străzii. În boltă, printre struguri, sta atîrnat un clopoţel nou de alarmă.

De cîte ori vedeam grădina lui nenea Iancu, veşnic aceeaşi, deasă, veselă, verde şi mică, potrivită în micşorime doar cu casa, îmi răsărea în minte, fără voie, o carte de citire franţuzească, pe care o văzusem în copilărie la un văr al meu şi nu-mi ieşea din gînd. Mă minuna grădina zugrăvită acolo cu vopseli multe şi vesele. Parcă era grădina lui nenea Iancu, numai că în locul gutuiului — acolo, în curte — sta un măr încărcat cu mere boiereşti, stacojii şi aprinse la faţă ca pătlăgelele.

Clopoţelul din boltă — am aflat de la tuşa Zina, fiindcă nenea Iancu nu vrea să-mi spuie taina — era pus anume ca să gonească ciorile, cînd se cocea razachia. Nenea Iancu sta în odaie, după masă, culcat în pat, şi cînd vreo vrabie îndrăzneaţă se apropia, trăgea de sfoară, pe care o ţinea cu prevedere între degete ; clopoţelul suna şi păsărica zbura îngrozită, ca să nu se mai întoarcă niciodată la aşa boltă vrăjită, năbădăioasă.

— Frumoasă grădină, nene Iancule.

— Îţi place ? Am să ţi-o las moştenire dacă te vei purta frumos şi dacă te vei sili să nu... mai rămîi repetent şi s-ajungi inginer.

Pentru nenea Iancu, ingineria era o comoară pe care cuteza s-o vază numai în vis.

Frunzele late ale porumbului începuseră să se încline spre noi în chip de salut. Gutuiul prinsese viaţă. Din stradă se ridicau nori de praf. Semne de furtună. Soarele pălea sub un început de negură. Un cocoş turcesc se suise pe coteţ, lungise gîtul să şi-l rupă şi cînta a vreme.

Se auzea tunînd în depărtare.

Nişte picături mari, care se lăţeau căzînd pe piatra din faţa pragului, ne siliră să intrăm în casă.

Văzduhul mirosea a cuptor nou, încins sub jeratic.

Casa lui nenea Iancu avea numai o sală şi două încăperi, cum le zicea el : un salon la dreapta şi o cameră de culcare la stînga.

În salon era şi un pat de nuc, pentru mosafiri şi o piculină în mijlocul patului.

Mi se spusese — dar nu credeam — că nenea Iancu cînta în ceasurile rare de mulţumire partea întîia din *Valurile Dunării*, care sub arta lui greşită semăna mai mult cu o manea [1] turcească.

Fulgerele se înteţeau.

Tuşa Zina veni înăuntru cu dulceaţă şi cafele.

Un trăsnet puternic zgudui casa. Eu sării de pe scaun. Mă simţeam aşa de străin în străduţa aceea cu case rare, aşa de fără adăpost în chiliuţa cu tavanul jos al tuşii Zina, că vedeam primejdia la doi paşi.

Mă gîndeam cu admiraţie şi rîvnă la paratoner, minunata descoperire a lui Franklin, pe care o învăţasem de curînd la fizică. Nenea Iancu păru că-mi ghiceşte gîndul : mă luă de mînă şi mă tîrî afară.

Am crezut că vrea să facă o glumă primejdioasă şi m-am împotrivit. Dar el se uită la mine atît de senin, că mă îmbărbătă.

— Nu-ţi e ruşine, şcolar mare de liceu, să fii aşa de fricos ? Vino să-ţi arăt că la noi eşti mai în siguranţă decît la Rucărul vostru.

Şi mă duse în mijlocul curţii şi întinse mîna în sus, arătînd spre acoperiş. Pentru întîia oară vedeam minunea : pe coliba mică a lui nenea Iancu, se înălţa un paratoner în toată puterea cuvîntului.

Am rămas împietrit de bucurie, care luă locul fricii.

Mă duse iarăşi în casă şi-mi făcu destăinuiri. Şi el şi tuşa Zina au avut o singură teamă mare în viaţa lor :

---

[1] *manea* — cîntec duios turcesc.

trăsnetul. Într-o primăvară, cînd avea slujbă și-i încăpuse în mînă un prisos de bani, dete fuga la un meșter și-și făuri siguranța și liniștea întregii familii.

*

În salon se simțea un miros plăcut de flori de cîmp și de sulfină, care venea parcă dintr-o ladă ascunsă sub lîna grea a unei cergi lățoase.

Am luat de pe masa din mijloc, albumul. Tușa Zina era o păstrătoare neîntrecută de lucruri vechi. În albumul ei văzui toată familia de acum și din alte vremuri. Poze, care la noi în casă nu se mai pomeneau, făceau podoaba albumului tușii Zina. În el găseam pe Iaca — mama mamei — cu malacof, și pe cap cu scufiță ca pruncii ; pe nenea Chiriță, un unchi răposat al tatii, purtînd cioc după moda lui Cuza ; pe nenea Ștefan, alt unchi dus de pe lume, împodobit cu două barbete, albe ca doi clăbuci groși de săpun aruncați pînă în josul fălcilor ; pe țața Sofița, cu un coc cît turnul Colței pe cap ; pe mine și pe frații mei cînd eram mici de un an, de doi, de cinci, de șapte, în cămașă, cu rochiță, cu pantaloni ; pe tata în profil, pe mama „cabinet-portrait“ ; pe un văr al nostru Alexandru, ca elev la școala militară, făcînd drepți cu chipiul cu pompon în mînă.

Se apropia ceasul plecării. Afară se luminase și se răcorise.

Grădina lui nenea Iancu se silea să ne trimită înăuntru adieri de munte.

Unchiul și mătușa mă duseră pînă la poartă.

— Să spui la Rucăr — îmi zise nenea Iancu — că și noi trăim la aer curat aici. Ni-l trimite Dumnezeu, cînd se îndură, pe colo...

Şi-mi îndrumă privirea spre împărăţia norilor.

Atunci văzui din nou paratonerul, apoi gutuiul, porumbul, garoafele, bolta cu clopoţel — mă uitai la cămaşa cu flori vişinii a lui nenea Iancu şi pricepui rostul vorbelor cu care tata vrea să ne îndemne să nu mai plecăm vara din Bucureşti :

„Uită-te la sora mea Zina şi la bărbat'su. Cînd au părăsit creştinii ăştia vreodată Bucureştii ?... Şi-i văz — slavă Domnului — sănătoşi tun, zdraveni şi graşi ca pepenii."

UN OM ÎN TOATĂ FIREA

„Particularii de clasa întîi, în sala de desen !"

O sală albă, simplă, cu pereţii plini de foi de bloc pe care mîini de începători lăsaseră cu ajutorul cărbunelui urmele stîngăciei lor sub formă de jumătăţi de nasuri, ochi singuratici, profiluri banale sau schiţe de arhitectură şcolărească, cu case imperfecte, fără nici o viaţă. Sub o poliţă lungă de stejar lustruit, stau atîrnate cîteva reliefuri de ipsos : figuri de fauni, chipuri suave de copii, ciorchini de struguri şi alte felurite modele ; iar pe poliţă, înşirate la rînd, minuni de ale olăriei naţionale gătite cu împestriţări de motive romîneşti : urcioare, ploşti, vase pentru flori şi străchini.

Mulţimea candidaţilor dase năvală pe uşa care le stase închisă mai bine de un ceas. În cîteva minute băncile se acoperiră pînă la fund cu băieţi şi fete de toate vîrstele : învăţătoare fără diplomă lîngă mici liceeni în uniformă, sergenţi, plutonieri lîngă fete de doisprezece ani, un amestec de capete mici, mari sau ţuguiate, cu părul pieptănat sau în neregulă, cu trăsături fine sau grosolane, cu fruntea nefiresc de lată sau supărător de îngustă, întocmai ca într-o sală de cinematograf.

Toamna trimitea prin geamurile larg deschise, pînă în fundul clasei, o adiere de belşug, de porumb strîns în

hambare, de fructe coapte. Un sfîrşit de septemvrie îmbrăcat în aur, copilăros şi fraged ca o zi de mai după ploaie.

Un băiat de la cancelarie, călcînd ţanţoş, trecea din bancă în bancă, punînd pe coala de hîrtie a fiecăruia, stampila liceului.

De la o biserică din apropiere se auzea trăgînd clopotele, pentru că a doua zi era duminecă. Cîntecul lor mînăstiresc aducea în clasă fiori de zi mare. S-ar fi părut că e săptămîna Paştilor, dacă un tei bătrîn de la fereastra din fund nu şi-ar fi tot tremurat pe pînza albastră a cerului cîteva ramuri cu frunze rare, îngălbenite, pline de neastîmpăr.

În locul profesorului de ştiinţe, care era bolnav, directorul veni în clasă cu un necunoscut. Povăţui pe toţi cei de faţă să asculte de „domnu doctor", strînse prietenos mîna acestuia şi plecă.

În ochii tuturor sclipeau lumini de bucurie. Profesorul titular era un om rău, care nu iubea copiii. La concursul pentru catedră nu-l întrebase nimeni dacă-i sunt dragi.

Domnul doctor dete subiectele, rugă pe candidaţi să se poarte cinstit, se plimbă puţin prin clasă uitîndu-se la nimicurile din perete, apoi se aşeză la masa din faţă şi începu să cerceteze pe rînd chipul fiecăruia.

O albină, mînată de instinctul iernei apropiate, căuta adăpost, cercetînd călimările, speriind fetele... Dacă nu le-ar întuneca teama de necunoscut şi de note rele, ceasurile acestea de lucru la probele scrise, de muncă în comun a minţilor tinere, ar înota în desăvîrşită linişte şi poezie.

Privirile distrate ale doctorului urmăriseră mult timp jocul vîntului în frunzele galbene ale teiului de la fereastră. Dar cu încetul ele fură prinse înspre mijlocul băncii a cincea de o faptă care la început îl necăji, iar

în urmă îl făcu să zîmbească : un om în toată firea copia fără sfială de la vecina lui, o fată pipernicită, cu ochii mici şi obosiţi, cu părul castaniu şi neîngrijit, cu degetele de la mînă mai subţiri şi mai galbene decît tocul de os cu care scria.

„Ce lipsă de obraz — se gîndi doctorul — să furi munca unui copilaş, să te bucuri ca un trîntor la avutul agonisit cu cine ştie cîtă trudă de o fetiţă de unsprezece ani."

Figura omului în toată firea avea însă ceva care pusese stăpînire pe doctor şi-l făcea să amîne mereu mustrarea : nişte mustăţi groase, pe care teama de a nu fi prins i le mototolise cu totul sub nas. Scriind, el îşi ţuguiase buzele mult, fără să-şi dea seama şi le mişca într-una, mestecînd ca un copil care suge.

Numai cînd şi alţii din clasă începură să bage de seamă, doctorul se ridică de la locul lui, se opri în faţa băncii întîia, şi întinse mîna înspre locul acela, vorbind de departe :

— Domnule, cum te cheamă pe dumneata ?

— Matei Stelian.

— Eşti slujbaş undeva ?

— Da. Telegrafist la Calea Ferată...

Vecinul fetei cu ochii mici avea fruntea îmbrobonată de sudoare ; iar în colţul gurii lui încremenise la adăpostul mustăţilor o zîmbire batjocoritoare, pe care numai cine nu ştie ce e disperarea poate săvîrşi nedreptatea s-o osîndească.

Dar doctorul era om încercat şi cuminte. Pricepu încurcătura şi se întoarse iute către fată :

— Bine, fetiţo, tu nu eşti în stare să-ţi păzeşti înscrisul ? Dacă dumnealui nu se sfieşte să copieze de la tine, învaţă-l tu cel puţin minte. Fă-l să simtă că te fură, fă-l să priceapă că e destul de ruşinos ca un om

mare să se bucure aşa de munca unui copil. Sunt sigur că nici nu-l cunoşti.

— Ba da...

Şi lacrimi ca picăturile unei ploi după secetă începură să cadă cu repeziciune din ochii mici şi stinşi ai fetei, de-a dreptul pe bancă.

— Sunteţi rude ?

— Da. E tăticu...

O zguduire electrică, venită parcă din scînduri, pătrunse deodată clasa întreagă.

Doctorul îşi adună toate puterile ca să se stăpînească. Se sili să alunece spre glumă :

— Bine, dar cînd ai plecat de acasă, nu ţi-a spus mama să nu laşi pe tăticu să copieze ?...

Un rîs prietenos izbucni — ca o firească uşurare — din toate părţile.

Dar tăticu ţuguiase din nou buzele. Întinse gîtul, închise ochii pe jumătate şi zise ca dintr-un vis :

— N-are mamă... Suntem singuri...

Doctorul nu mai zise nimic. Fugi îndată spre fereastra din fund, ca şi cum l-ar fi chemat cineva acolo. Şi stătu de vorbă cu frunzele îngălbenite de tei, pînă cînd cel din urmă băiat părăsi clasa.

Cînd fu singur, începu să caute printre colile de hîrtie. Puse deasupra probele iscălite cu numele Matei Stelian şi Matei Irina şi se duse — aproape alergînd — în cancelaria directorului.

După o săptămînă — cînd se dete rezultatul — tatăl şi fiica îşi citiră, tremurînd, numele pe lista promovaţilor.

INSECTA

O stradă scurtă. Cîteva case înghemuite una într-alta, verzi, galbene, mici, fără nici un stil, făcute parcă numai de aspiranţi la Şcoala de arhitectură căzuţi la concurs. Şi nici un pom. Nici un fir de iarbă pe nicăieri. Ca în Sahara.

Una singură, mai albă, mai răsărită, are un petic de curte şi un crîmpei de coteţ. Patru găini pestriţe şi un cocoş pintenat ciugulesc de zor nişte firimituri aruncate de curînd.

Soarele de amiază dogoreşte ca vara. Fereastra care dă înspre curte e deschisă. Se aud prin ea rîsete, vorbă, zăngănit de pahare şi tacîmuri : „Hristos a înviat !... La mulţi ani !... Să trăiţi copii !... Vivat !..."

Ziua întîi de Paşti... Înăuntru, domnul Iancu Viezureanu, pensionar, cu coana Cleopatra a dumnealui şi amîndoi copiii : Cicerone, elev în şcoala militară, sosit de vacanţă, cu un pampon la chipiu mai mare decît el, şi Odeta, premiantă întîi în clasa a doua profesională. Domnul Sofronie e poftit la ei. Şi a venit omul — fiindcă tot e neînsurat — tocmai din Tîrgovişte, ca să nu-i refuze. Mare cum e, şi lat în spate, îi stă bine în capul mesei, ca unui paşă.

Domnul Iancu Viezureanu a fost şef de birou la Culte ; are pensia cam mică. Dacă n-ar fi proprietar şi n-ar da cu chirie o casă roşie cu trei odăi în colţul străzii, ar muri de foame.

Adevărata lor nădejde însă e tot la Sofronie, prietenul domnului Iancu din copilărie. Om milos şi săritor, Sofronie aleargă din fundul Tîrgoviştei, la orice nevoie — fie şi la miezul nopţii — ca să-i scape. Şi i-a scăpat din multe... L-a împrumutat pînă acum pe Viezureanu cu mai bine de zece mii de lei, aşa, numai pe chitanţă, fără nici o garanţie, fără dobîndă, prieteneşte.

De aceea şi coana Cleopatra şi-a călcat pe suflet şi în sîmbăta Paştelui a pus să-l taie pe Ghiţă.

Ghiţă luase de un an în stăpînire curtea Viezurenilor. Curcan în lege, bogat în piept şi roşiatic la pene, ajunsese ca un cîine credincios la casa domnului Iancu. Ce vrei ? Un an de trai la un loc îl împrietenise cu toţi ai casei, de le cunoştea şi obiceiurile şi slăbiciunile, ca un filozof.

Nimeni nu l-ar fi jertfit nici pentru un milion. Dar domnul Sofronie venea la ei rar — cîteodată pe neaşteptate — cu toată strîmtoarea din casă. Pentru el tot se găsea un locşor. Săliţa de la mijloc se schimba deodată, ca prin magie, în odaie de culcare. Cît dura o partidă de table cu Iancu, patul era gata în fund, la perete. Coana Cleopatra scotea din ladă plapoma ei de mireasă, o plapomă de atlaz azuriu, ciupită ici şi colo, tocmai cam pe unde timpul îşi înfipsese colţii. O măsuţă lîngă pat, un sfeşnic de nichel cu lumînare nouă, o chisea cu dulceaţă de vişine... Un singur lucru era cam greu : că odaia soţilor Viezureanu avea numai o uşă care da tocmai în sala unde culcau pe Sofronie. Şi dacă se întîmpla ca tîrgovişteanul, doborît de oboseală, să doarmă dimineaţa mai mult, coana Cleopatra era silită, ca să ajungă la bucătărie, să iasă în curte, pe fereastră. Şi

avea de furcă, din pricină că fiind trupeşe, trebuia să se strecoare cu un umăr înainte şi să-şi cam apese carnea cu palmele, ca să nu rămîie înţepenită în pervaz.

Ei, dar astă osteneală i se cădea domnului Sofronie, fiindcă şi el îşi deschisese de atîtea ori punga pentru ei şi pentru copiii lor.

În noaptea din joia Paştelui, după ce veniră de la cele douăsprezece evanghelii, steteră amîndoi soţii de vorbă trei ceasuri pînă ce hotărîră să taie pe Ghiţă. Parcă ar fi plănuit să omoare un om. Aşa le tremura glasul, se înecau, înghiţeau în sec şi oftau cînd unul, cînd celălalt.

Copiii nu ştiau nimic. Nu le-au spus nimic.

Sîmbătă dimineaţa au ieşit în oraş cîteşipatru, la tîrguială. Fostul şef de birou de la Culte avusese grijă să cheme un servitor priceput de la minister.

Şi cînd veniră acasă, curcanul era tăiat, pîrlit, opărit şi curăţat de pene.

Copiii începură să murmure.

— Cum, aţi tăiat pe Ghiţă ?

Domnu Iancu se răsti la ei ca un tunet năprasnic, de-i încremeni. Iar coana Cleopatra îşi puse un şorţ cu dungi şi trecînd în bucătărie, apucă de amîndouă picioarele trupul brobonat, dar alb al lui Ghiţă şi prin ceaţa lacrimilor ce-i înecaseră ochii începu să-l spintece şi să-i scoată pipota, ficatul şi aripile...

Cînd sosi domnul Sofronie, toţi îşi ascunseră mîhnirea, de ruşine. Apoi bucuria Învierii îi făcu să-şi uite de Ghiţă. Coana Cleopatra, care era meşteră la bucătărie, îi gătise picioarele cu coconare şi stafide — mîncarea favorită a domnului Sofronie ; iar pieptul, la cuptor, pe cartofi.

Cît ţinu ciocnitul cu ouă roşii, veselia fu la culme. Dar cînd sosi farfuria cu mîncare şi se auzi şi cîntatul de amiază al cocoşului, întreaga familie Viezureanu

amuţi deodată. Domnul Sofronie nu băgă de seamă. Ochise o bucată bună şi gîndul îi era la ea. Coana Cleopatra, care îi ştia gusturile, i-o dete.

Şi domnul Sofronie, fără să bănuiască durerea Viezurenilor, începu să laude :

— Minunat curcan ! Ce carne gustoasă... Nu cumva o fi Ghiţă al dumneavoastră din curte ?

Toţi tăcură. Numai Odeta răspunse cu un sughiţ biruitor, căci se luptase prea mult cu plînsul, ţinînd şervetul la gură.

Domnul Iancu se încruntă la ea ; iar coana Cleopatra, care gustase cîteva pahare din damigeana cu vin de Tîrgovişte, adus de domnul Sofronie de la via lui, prinse curaj şi începu să laude darurile cu care Dumnezeu înzestrase pe Ghiţă.

— Drept să-ţi spui, domnule Sofronie, mai rar aşa pasăre deşteaptă... Ca un om, domnule ! Păi, să fi văzut dumneata cum îşi cunoştea numele. Cînd îl strigai : Ghiiiţă ! venea drept în fundul casei, piuia ca un pui şi-ţi lua din mînă tot ce-i dai.

Cicerone, elevul din şcoala militară, îi întregi amintirile :

— Dar cu şifonierul, mamă ?

— A, cu şifonierul era o halima... De cîte ori îl scoteam la scuturat în curte, Ghiţă se şi înfiinţa înaintea oglinzii. Şi atunci să te ţii repezeli şi bătălie. Iar cînd vedea că nu e chip să dea piept cu duşmanul, trecea pe la spatele dulapului, ca să-l prinză pe acolo. Atunci să fi văzut rîs. Şi eu, şi copiii. Leşinam. Nu mai puteam.

— Dar cu factoru, mamă ?

— Cu factoru, altă dandana. Se da la el ca un cîine, îl apuca de pulpana hainei şi nu-l slăbea pînă la poartă... Mai rar, să-ţi spun drept, aşa deşteptăciune de dobitoc. Să strice el ceva, ca alţi curcani, sau să iasă din curte, ori să umble hoinar pe drum, sau să-l găsesc pe

masă în bucătărie? Uite, aş vorbi cu păcat să-i aduc vreo vină. Parcă îl văd, cînd venea Iancu de la cancelarie, cum lungea gîtul, cum deschidea mari ochişorii lui ca mărgelele, căsca ciocuţul şi cloncănea din răsputeri de-i tremura din rădăcină moţul roşu de pe cap, ca să auzim toţi că a venit „domnu" la masă...

A, dar iată şi pieptul scos proaspăt de la cuptor. Mama Păuna, doica Odetei, ajunsă acum fată în casă, deschise uşa cu un şold şi veni să puie repede tava arzătoare, care o frigea rău la mîini.

Ghiţă ţinuse să fie îndatoritor cu stăpînii lui pînă la urmă: pieptul rumen şi plin, parcă era un bulgăre măreţ de aur.

Odeta se uită la coana Cleopatra şi-i văzu ochii înotînd într-un ocean de lacrimi. Fiind cea mai slabă de înger din toată casa, ea făcu loc paraponului întreg si izbucni în suspine cu înecături, ascunzîndu-şi faţa în şervet. Coana Cleopatra îşi întoarse privirile spre domnul Iancu şi-l zări prin ceaţa lacrimilor. Avea altă figură: ochii strînşi, nasul plin de încreţituri, gura strîmbă, mestecînd mărunt plînsul pe care-l pusese în luptă grea cu demnitatea lui de cap de familie. Cicerone îşi lăsase fruntea pe masă, ca să nu vadă, să n-audă.

Atunci şi domnul Sofronie scoase batista şi începu să se şteargă la ochi cu grabă. Dar cînd se uită la Păuna, care încremenise în uşă dînd din cap, cu mîinile încrucişate la piept, începu să rîdă.

— Ce zici, Păuno? Ne-am apucat să plîngem toţi, ca nişte copilaşi, în ziua de Paşte.

Dar Păuna avea grijă numai de puiul ei, de Odeta, pe care o crescuse şi pentru care se lipise de casa Viezurenilor pentru toată viaţa.

Veni lîngă fată, o sărută mîngîios şi-i şterse cu şervetul obrajii umezi şi înflăcăraţi.

— Cum se poate, fata mamii, să te iei după dumnealor şi să-ţi strici frumuseţe de ochişori, numai aşa, de florile mărului ? Păi, zău dacă mai ştiu ce fel de minte au şi domnu, şi coniţa şi mai cu seamă dumneata, domnule Sofronie, să vă jeliţi cu toţii la aşa zi mare şi să-mi speriaţi fata, pentru o... insectă.

ÎN CIUDA COANEI DOCHIA

După ploaie, strada se înveselise. Castanul de lîngă poartă se oglindea într-un ochi de apă adunat la marginea trotuarului. Florile lui, drepte ca sfeşnicele, împrăştiau miros proaspăt de pădure, trimiţînd soarelui spre asfinţit un salut înlăcrămat de recunoştinţă.

Cei doi gemeni, în uniformă de liceu, tunşi la piele, cu ochi căprui şi semănînd unul cu altul ca două piersici pe o cracă, şedeau pe banca umedă încă, liniştiţi ca şi strada goală şi tăcută, în adîncimea căreia îşi pierdeau privirile, gîndurile şi năzuinţele lor de băieţi de cincisprezece ani.

Singura nădejde a mamei... În ochii lor cuminţi îşi odihnea ea sufletul obosit, cîntărind viitorul, şi tot în ei citea cu mîndrie anii de luptă vitejească ce dusese cu necazurile, ca să-i apere.

Cînd s-a hotărît ea — nepoată de boier cu caftan — să-şi puie cununia pe cap alături de un controlor financiar, a făcut-o mînată de sărăcia şi de puietul de copii de acasă. Atîtea ierni fără lemne, atîta tuse bătrînească şi oftaturi din rărunchi îi oţeliseră inima şi-i dau ghes spre fapte îndrăzneţe, deznădăjduite. De multe ori o bătuse gîndul să-şi ia cîmpii, la întîmplare.

Atunci se ivi în calea ei Rudoiu, adus de o mătuşă scăpătată şi guralivă. Închise ochii şi-i dete mîna. Plînse pe furiş cîteva săptămîni după numele de familie — unica fală ce-i mai rămăsese. Şi-l tipări mult timp pe cartea de vizită :

DOCHIA RUDOIU *născută Rădăcineanu*

Apoi veniră cei doi gemeni, care o făcură să uite tot şi toate. Se hotărî să-şi jertfească pînă la cea din urmă picătură puterile minţii şi ale trupului ei pentru creşterea băieţilor. Ca o a doua mamă a Grachilor, îi aducea de mînă şi spunea semeţ prietenelor :

— Iată podoabele mele.

Iar cînd copiii începură să prindă a judeca, le făcu istoricul familiei ei, scoase cîteva hrisoave luate pe furiş de acasă şi pe care le ţinea ascunse în fundul şifonierului, sub cearşafuri, şi le spuse de ce viţă sunt, ducîndu-i cu gîndul peste paginile istoriei romînilor, mult înapoi, pînă la Neagoe Basarab.

Astfel îi îndepărtase pe nesimţite de tată. Însuşi Rudoiu, ademenit de nobleţea sîngelui ei, le spunea adesea la cîte o dojană :

— Asta nu e faptă de boier. Un Rădăcineanu ar roşi pînă în albul ochilor de aşa purtare... Nici să nu mai spui la cineva că eşti mlădiţă de neam vechi.

La rîndul lor, ziarele aduceau lumini noi despre unele rude. La auzul unui nume de diplomat, de ministru numit de curînd, mama tresărea din cîte un colţ :

— A, bravo ! Vlăduceanu ministru ? Vărul meu al doilea, băiatul ţaţii Marghioalii Vlăduceanu — neam şi ea de Gruieni — fiindcă Gruienii, ca şi Rădăcinenii şi Tortoieştii sunt toţi nepoţi de ai lui nenea Sache Runcu, de la care ne-au rămas documentele familiei...

Ei, bată-l pe Vlăduceanu! S-ajungă el aşa tînăr ministru ?

— Şi încă la Finanţe, întregea vorba Rudoiu. Norocul meu, că o să mă înainteze prin stăruinţa ta...

Dochia îl măsură de sus cu ochii :

— Am să-i vorbesc tatii. Eu una nu mă înjosesc. Cînd eram copii, nici nu mă uitam la el. Vorbea în vîrful limbii, ca grecii, cu ţ ; şi eu nu puteam să-l sufer... Uf şi tu ! Ce bine era să te ridici prin meritele tale, să nu mai avem nevoie să ne rugăm de toţi pelticii...

*

Cerul se învăpăiase de tot spre apus. Dacă l-ai fi văzut într-un tablou înotînd în ape, colorate aşa de puternic în roşu, ai fi zis că pictorul n-a ştiut ce face.

Băieţii săriră deodată de pe bancă. De la o răspîntie ieşise la iveală, pe neaşteptate, moş Panait, vînzătorul de gazete. Alergară înaintea lui, îi smulseră ziarul şi amîndoi se aşezară iarăşi cuminţi pe bancă, cu ochii ţintă pe coloana unde se publicau spectacolele. Erau nerăbdători să vadă ce mai e nou la teatru, în grădinile de vară, care se deschiseseră de curînd.

Aproape în aceeaşi clipă, zăriră, scris cu litere groase, un nume şi se uitară lung şi zîmbind unul la altul.

Strînseră gazeta şi fuga în casă :

— Mamă, mamă... Mîine seară la „Raşca". Debutul tînărului artist Barbu Rădăcineanu... Ştii, care a fost la noi acum vreo cinci ani şi se roşea cînd îl pofteai pe scaun ; iar cînd îl întrebai cîte ceva, se ridica în picioare... Care spuneai tu că e băiatul unei verişoare, că a rămas orfan de mic şi că e cam sălbatic... Acum e artist... Zău, mamă, hai şi noi ! Te rugăm, mămucă dragă, mamă scumpă şi frumoasă, spune-i tatii să ne

lase, şi dacă n-are el timp, mergem cu tine, că e nepotul tău, e Barbu, sfiosu de acum cinci ani...

Şi o mîngîiau pe obraz, şi se ţineau de braţele ei, cînd unul, cînd altul.

Mama Grachilor simţi cum i se suie sîngele în cap. Abia găsi prin casă ochelarii. Citi mult-mult, prea mult timp pentru un singur nume de om ; apoi se uită la băieţi cu neîncredere, strîngînd din buze :

— Nu-mi vine să crez că e el. Trebuie să fie un altul.

— Ba el e, mamă. Numele ăsta, Barbu Rădăcineanu, nu e ca orice Ion, ca să mai poată fi semuit cu alţii. E unul şi singur... Zău, mămiţicule, trebuie să mergem. Făgăduieşte-ne.

Şi o scoaseră din minţi, prin stăruinţe nesfîrşite.

Iată-i în stalul al doilea, sosiţi devreme, mama stînd falnic între cei doi gemeni, gătită cu rochie neagră de atlaz brodată cu jeuri multe, avînd un şir de mărgele, iarăşi negre, la gît, iar în mînă un binoclu vechi de fildeş îngălbenit de vremuri şi de mîinile strămoşilor.

Barbu Rădăcineanu se arătă pe scenă cam pe la mijlocul actului întîi. Copiii îl recunoscură îndată, după nasul ascuţit al Rădăcinenilor.

— El e, mamă. Este el !

Mama le făcu semn cu degetul la gură şi cu un ochi de mustrare, să tacă.

Băiatul avea, în adevăr, talent. Gemenii nu mai cunoşteau în comicul plin de haz de pe scenă pe fricosul de odinioară, căruia de-abia îi auzeai glasul şi-ţi era teamă să-l priveşti prea mult în ochi, ca să nu-l faci să leşine.

Acum juca — nu glumă — vorbea lămurit, plin de haz, făcea strîmbături cu înţelesuri. Grădina, ticsită de lume, rîdea cu poftă, din toată inima. Gemenii, prinşi la rîndul lor de vîrtejul hohotelor, se porniră şi ei pe rîsete nestăpînite.

Din cînd în cînd aruncau priviri furişe spre mama lor. Numai ea nu rîdea, ci îşi mesteca ciuda în vîrful buzelor. Furia ei de Rădăcineancă, umilită şi ruşinată de o uscătură căzută aşa, pe negîndite, din pădurea fără prihană a Rădăcinenilor, o făcea să nu mai audă, să nu mai vadă.

În sfîrşit cortina se lăsă. În grădină, zgomot, vorbă, veselie.

Artistul izbutise.

Cei doi gemeni se întoarseră spre mama lor, de la care aşteptau cu nerăbdare cuvîntul hotărîtor, sentinţa.

— Ce zici, mamă ? Nu e aşa că are talent ?

Dochia Rudoiu, născută Rădăcineanu, îşi scoase batista şi-şi şterse cozile ochilor de două lacrimi care-i stricaseră pudra, lăsînd dungi cenuşii pe obrajii ei obosiţi.

Apoi, clătinînd din cap, ca în faţa unei nenorociri, răspunse jalnic, cu ochii pironiţi în zarea ceţoasă a trecutului :

— Sărmana verişoara Catinca. Unde e, să-l vază ?

ÎNTR-UN ORĂŞEL DE PROVINCIE

După ce mi-am luat licenţa în drept, un unchi cu trecere puse umărul şi într-o bună dimineaţă veni şi îmi întinse decretul de numire ca procuror într-un orăşel mic de provincie.

M-am dus să fac cunoştinţă cu oraşul, mai întîi ca simplu călător. Simţul prevederei nu mi-a lipsit nici cînd eram tînăr.

Am sosit acolo într-un după-prînz senin dar trist de toamnă. În gară, două birji prăfuite. M-am suit într-una. Cealaltă s-a întors în oraş goală şi ne-a luat-o înainte ca să ne facă praf, ca răzbunare. Am poruncit : „La hotel !" şi m-a oprit în faţa unei case cu două caturi şi un gang, deasupra căruia scria cu litere noi „Hotel Mărăşti". Din gang, la dreapta, o scară mînăstirească, cu treptele de piatră, tocite de vremuri, suia repede într-o sală cu geamlîc, în care dau cîteva camere pe ale căror uşi stau numere scrise rău cu mîna.

O chelneriţă bătrînă, dar foarte vopsită cu roşu pe umerii obrajilor, mi-a deschis triumfător uşa de la numărul patru, mi-a zîmbit cu o gură în formă de gondolă şi mi-a zis :

— Poftiţi odaia...

Apoi s-a retras dansînd uşor după un fel de vals pe care şi-l cînta singură, în surdină, în fundul gîtului... O ruptură a covoraşului din dreptul patului îmi puse piedică şi căzui cu mîinele peste plapoma azvîrlită în neregulă înspre perete de călătorul care dormise acolo înaintea mea. Atunci am văzut că rufăria nu era schimbată, scîndurile nemăturate, păianjenii nesupăraţi sus, în tavan şi prin colţuri.

Priveliştea de la fereastră a potolit puţin necazul care începuse să încolţească în mine. Hotelul era în inima tîrgului, în faţa pieţei, o piaţă largă, pavată cu pietre lătăreţe, presărate rar ici şi colo, ca bomboanele de la o mătuşă zgîrcită cînd vrea să-şi înşele nepoţii cu lucru ieftin. Peste drum, prăvălii dese şi mărunte. Cele mai mari şi mai albe litere din toate scriau vorba „Cofetărie“. Prin uşa deschisă am zărit pe cofetar. Purta fes bulgăresc şi turna muşteriilor care-l aşteptau în picioare, cu paharele întinse, bragă.

Pe deasupra caselor, ale căror olane înnegrite dovedeau un trecut îndepărtat, se zăreau dealurile cu vii arămii şi cu păduri ruginite, singura comoară preţioasă a oraşelului care zadarnic se fălea cu hotelul „Mărăşti“.

Mi-am luat pălăria şi m-am coborît să văd oraşul. De la portar, care mă aştepta în vestă muşcînd dintr-un ciorchine de razachie mai galben ca chihlibarul, am aflat că hotelul „Mărăşti“ se numise înainte de război „Plevna“, şi că era mai bine îngrijit atunci ca Plevnă decît acum ca Mărăşti. Iar de la bărbier am auzit fel de fel de lucruri : că fostul primar a fugit acum doi ani cu nevasta prefectului, că preşedintele tribunalului e surd, că lumina electrică se stinge seara la unsprezece. Arde ea uneori şi toată noaptea, cînd primarul întîrzie la cărţi la club şi-şi trimite bastonul cu mîner de argint mecanicului de la uzină, pentru ca acesta să aibă un ta-

lisman că într-adevăr ordinul porneşte de la dumnealui.

Încîntător bărbier : ras la mustăţi, dar în schimb cu fălcile bine garnisite cu cotlete, avea o faţă mare cît o tavă şi un trup lat şi pătrat ca fereastra prăvăliei. Foarte politicos, la fiecare vorbă te ruga să-l ierţi :

— Pardon că vă întrerup !

Deşi nu te întrerupea de la nimic.

În stradă am înţeles că oraşul are o garnizoană militară bogată. Nişte ofiţeri mergeau cu capul pe sus şi cu sabia aproape perpendiculară pe pulpa piciorului, pentru ca nu cumva trecătorii să-i atingă.

În mijlocul pieţei se înălţa cam pînă la doi metri un adevărat monument de sticlă. Mă apropiai : palat din basme, plin de Feţi-frumoşi şi Ilene Cosînzene : opera fotografului. Avea patru faţade cu geamuri mari, şi înăuntru trei rafturi gemînd de poze cu cavaleri civili şi militari, cu domnişoare de toate vîrstele, cu popi în odăjdii, magistraţi în robă şi lăutari cu vioara în mînă. Tot muzeul oraşului se găsea acolo. Mă minunam în faţa fiecărei figuri noi. Oameni aşa lins pieptănaţi şi aşa gătiţi nu văzusem parcă niciodată în tînăra mea viaţă.

Am intrat în grădina publică, o grădină mică şi gătită ca de sărbătoare. Din mijlocul ei răsărea — ca o tortă — o moviliţă plină de flori felurite, dese ca peria. Un ungurean stropea cu furtunul şi flori, şi oameni. Am stat pe o bancă, obosit de invitaţia fotografului şi mi-am petrecut timpul silindu-mă să recunosc într-unii trecători figuri din fotografiile văzute.

Deodată — pe poarta grădinei — se ivi un om cu o scîndură uriaşă sprijinită pe o prăjină. Pe scîndură, un afiş. Pe afiş, scris mare de mînă, cu vopsea roşie :

„Domnilor, astăzi este îngheţată de vanilie la Bufet“.

Seara, am vrut să mă culc devreme. Hotelul însă m-a primit cu duşmănie. Păianjenii cătau ameninţător din tavan spre mine. În camera de alături se auzeau voci de oameni care jucau pocher, vorbind tare, cîntînd răguşit, glumind brutal. În pat, primii atacul sîngeros al unor trupe mai numeroase decît la adevăratul Mărăşti. Toată noaptea am ars lumînarea şi am numărat trandafirii cenuşii ai zugrăvelii, pe jumătate ştearsă, de pe peretele din faţa mea.

A doua zi de dimineaţă eram în gară, singur pe tot peronul, plimbîndu-mă îngîndurat.

Trenul era întîrziat cu un ceas.

Un ţigan mustăcios, făcător de ghete, bătea stăruitor în scăunel ori de cîte ori treceam pe lîngă dînsul. M-am oprit fascinat de ochii lui pătrunzători şi am suit piciorul pe piedestal.

După fotograf, lustragiul era, fără îndoială, al doilea mare meşter al oraşului.

Se uită la mine drept în ochi, îşi netezi bine mustăţile cu peria de ghete, apoi ridică amîndouă mîinile în sus — foarte sus — şi făcînd în văzduh de cîteva ori nişte mişcări elegante de încercare, ca şi cum ar fi lustruit ghetele unei făpturi din cer, coborî periile la nivelul picioarelor mele şi îşi începu slujba.

Fiindcă eram singurul muşteriu în ziua aceea şi fiindcă trenul întîrzia fără milă — văzîndu-mă la mîna lui — mi-am făcut ghetele de două ori.

La Bucureşti, m-am dus de-a dreptul la unchiul meu acasă. I-am mulţumit şi i-am dat ordinul de numire înapoi, pentru ca ministrul să poată trimite la timp pe altul, în orăşelul mic de provincie, cu bărbierul lui pătrat, cu monumentul lui plin de haz şi de fotografii, cu lustragiul din gară făcînd ghetele cu mişcări largi în aer.

LA CASA DIN BATIŞTE

Domnul Pandele Filioreanu îşi făcuse casă nouă în Batişte. Cartier boieresc, grădină în fund, colţ de stradă, trei etaje, toate bine luminate de soarele dinspre miazăzi. Stil cubist, ultimul cuvînt : ferestre bondoace şi dese, urmînd pînă şi linia curbă a zidurilor umflate ca nişte butoaie. Albul de ipsos, strălucitor în bătaia soarelui de după prînz, da întregii clădiri o înfăţişare de vapor american, ieşit nou-nouţ din şantier şi lansat pe apă abia de cîteva zile. Fireşte, nu lipseau nici susţinătorii de antene ale instalaţiei de radio, aşezaţi simetric în cele patru colţuri ale acoperişului, santinele credincioase, pîndind zi şi noapte undele de pe oceanul tainic al nevăzutului, aducătoare de ştiri, de zvonuri şi de cîntece de tot felul.

Soţul şi soţia — coana Olimpia — se mutau acum de la Turnu în Bucureşti. Copii n-aveau ; bani strînseseră din belşug. Ce era să mai caute în orăşelul mic şi trist, cu grădina lui publică veşnic pustie în zilele de lucru, cu trotuarul înalt şi îngust al străzii principale, cotropit şi acela de tot soiul de mărfuri aşezate la vedere pentru o mai repede vînzare ? Butoaie cu măsline mici şi cu sardele ruseşti sărate, lîngă stămburi pline de flori meşteşugite, făcînd front unic cu nişte bufeturi şi şifoniere cu

oglindă, la rînd cu bidoane de tinichea, cratițe de tuci, deasupra cărora un mănunchi de bice fără coadă sta drept în bătaia feței trecătorilor, ca să-i îndemne la cumpărat.

Nevrînd să sape o prăpastie între Pandele, samsarul de grîne ajuns acum milionar, maestru al contingentărilor, războiul astupase golurile cu aur din belșug.

Om deștept și harnic, pricepuse rostul norocului prin tine și numai pentru tine. Războiul i-a adus pe farfurie momentul prielnic. Ajutat de comandant, care-l cunoștea din timp de pace, plutonierul Pandele a dus cu el mai departe, după demobilizare — în viața civilă — avîntul de activitate practică, nebănuit la un om atît de slab, cu obrajii brăzdați adînc, cu picioarele atît de subțiri, încît pantalonii moderni, cu excesul lor de lărgime, fîlfîiau pe ele ca două steaguri pe catartul unui crucișător în mers, în bătaia vîntului.

Colonelul Pîrîiaș îi fusese — ce e drept — ca un părinte. Erou de pe front, învinuit că a înecat mai multe batalioane într-o baltă neprevăzută, fu adus în părțile Bacăului, comandant al aprovizionării. Acolo a dat peste Filioreanu, care învîrtea unitatea. Legăturile de serviciu întăriră pe cele de prietenie. Nici Pandele nu se dumirește cum a putut deveni pe nesimțite cel mai intim confident al superiorului său, care-i înșiră toate nedreptățile ce îndurase.

Încheierea păcii înlesni colonelului, trecut acum la pensie cu gradul de general, mijlocul de a se ajuta de Filioreanu, la noi cîștiguri. Se înscrise în partidul național al „romînilor autohtoni", intră în Senat. Cuvîntul „aprovizionare" fu înlocuit cu „contingentare". Pandele era băiat deștept. Generalul se văzu deodată mare agricultor, cu moșie mănoasă și conac boieresc în Moldova ; iar Filioreanu asfixiase cu depozite sefurile unei bănci bine garantate și acum încerca prima aplicare pe teren a

unei părţi din averea agonisită cu atîta trudă, zidindu-şi casă mare în Batişte.

*

Tapiţerul avusese mult de lucru cu pretenţiile coanei Olimpia, nu atît fiindcă ea îi cerea lucruri grele de executat, cît pentru schimbările prea repezi de păreri, în paguba mobilelor care călătoreau din odaie în odaie, mirate parcă şi ele că nu-şi mai găsesc odată rostul în casa asta nouă. Covîrşită de bucuria de a se vedea stăpînă pe atîtea lucruri scumpe, coana Olimpia dase drum liber simţului de autoritate, pe spinarea bătrînului tapiţer, care-i executa ordinele cu resemnare şi chiar cu o discretă compătimire, ce flutura din cînd în cînd în albastrul vărgat al ochilor lui de meşter vechi şi încercat. De la cele dintîi ordine o cîntărise şi o pricepuse.

Dar şi coana Olimpia făcuse o greşeală : decît să-şi bată capul cu toţi şoacăţii Bucureştilor, mai bine asculta la Turnu de sfaturile coanei Aglaiei Surduc, nevasta inginerului-şef al judeţului.

Că-i zisese femeia :

— Luaţi-mă cu d-voastră, madam Filioreanu, să vă aşez eu divanurile, să potrivesc scoarţele pe unde trebuie, să pui la locul lui fiecare tablou, după mărime şi lumină. Că nu e lucru uşor. Să nu ţi se pară glumă.

Şi a avut dreptate. Dar... unde era să mai încapă şi ea în limuzină ? Să fi pus-o între ei, ar fi stat incomod Pandele. Că aşa a fost omul ăsta cu femeile, de cînd l-a luat : se pierde lîngă ele, se face mititel cît un pisoi, se roşeşte şi se gudură, parcă-ţi vine să-i strigi alte alea, ca la cîini. Să fi trecut apoi pe Filioreanu lîngă şofer, s-ar fi canonit rău omul. I-ar fi amorţit genunchii, lung şi deşirat cum e. „Şi, la urma urmelor, să mă înveţe pe mine menajul o madam Surduc, fata lui Niţă Pescaru

din Piaţa Mică ? Fiindcă a stat doi ani la Viena, cine ştie în ce şcoală, şi-şi dă aere că e nevastă de inginer şi că numai ea ştie să întindă cîrpeturile pe mese şi ţoalele prin casă ? Pentru atîta lucru s-o las să se-ndese — Doamne, iartă-mă — în mine şi în Pandele atîtea ceasuri şi să nu ne mai găsim loc, nici eu, nici bietul om în maşina noastră ?"

Coana Olimpia uitase cu desăvîrşire că la nunta lui Surduc şi a Aglaei nici nu fuseseră poftiţi şi — cînd au auzit fanfara cîntînd marşul de primire — au alergat şi ea şi Pandele în mulţimea curioşilor din stradă — să vadă mireasa şi pe ginere. Că — pe atunci — nimeni nu se uita la Filioreanu, un biet elev de administraţie, pus la ordinele tuturor.

Pe la cinci, spre seară, tapiţerul termină, îşi luă plata şi plecă, lăsînd un băieţel să ajute domnului Pandele, care ţinuse cu orice preţ să aşeze cu mîna lui tablourile pe pereţi.

Coana Olimpia, stoarsă de oboseală, luă un scaun şi se duse în balcon, atrasă de zgomotul din ce în ce mai înteţit al claxoanelor, care însufleţeau strada.

Dar n-o răbda inima să întîrzie prea mult, să-şi lase soţul să muncească singur la un lucru nou. Neaşteptat de nou. Foarte rar domnul Pandele bătuse portrete prin casă, mai ales că nici nu prea avuseseră pînă atunci. Nu i se păruse ban mai aruncat în vînt ca banul stricat pe tablouri.

Acum, însă, călcase în gura lăcomiei. S-a sfătuit cu profesorul de caligrafie de la Şcoala de comerţ din Turnu, au stat de vorbă la un aperitiv şi acesta i-a scris pe o hîrtiuţă, ca să nu uite, cuvîntul „cromolitografie".

Apoi i-a zis aşa:

— Te duci în Bucureşti la „Cartea romînească“ şi, dacă nu ţi-o conveni preţul, te interesezi la „Alcalay“ şi la „Socec“. Dacă nici aceştia nu-ţi vor fi pe plac, ia-o spre Bărăţie şi urmează înainte pe Calea Văcăreşti, că sunt pe acolo un cîrd de negustori de oglinzi şi rame, care-ţi vînd o frumuseţe de tablouri pe nimica tot.

Atît i-a trebuit lui Filioreanu, obişnuit cu tîrgurile, să prindă firul, că de rest nu s-a mai temut. Trei zile şi-a rupt picioarele, interesîndu-se de la unul la altul, chibzuind fără să se pripească, alegînd fără să întrebe pe nimeni, numai ce i-a plăcut lui.

— Fiindcă *eu* am să trăiesc cu ele. Eu o să le am înaintea ochilor, mereu, zi şi noapte. Nu dumneata...

Aşa răspundea el vînzătorilor mai îndrăzneţi, care-l îmbiau prea stăruitor să cumpere anumite bucăţi.

Tot culegînd, de la unii şi de la alţii, cunoştinţe noi în pictură, a aflat că Grigorescu e cel mai mare pictor al ţării şi s-a hotărît să cumpere în copie patru peisaje, despre care i-a vorbit şi coanei Olimpia — reproducînd cu atîta entuziasm tot ce auzise, încît aceasta de-abia aştepta să vie ziua despachetării, ca să le vadă.

Una peste alta, pusese la bătaie, pentru picturi, cincisprezece mii de lei. Cam mult chiar, căci nici nu i-a cheltuit pe toţi.

Coana Olimpia îl găsi în mijlocul sufrageriei, fără guler şi cravată, într-o jachetă pe talie, cenuşie şi veche, plină de pete : haina lui de lucru, haina în care îşi făcuse ani de-a rîndul — la Turnu — mica tîmplărie în casă, micile reparaţii în curte şi grădină.

Şi se aşeză alături de el ca să admire tablourile înşiruite pe scaune, pe divan, pe bufet, pe mese, aşteptînd să li se destine în pereţi locul de unde vor patrona, de acum încolo, camerele atît de frumos mobilate ale stăpînilor.

În primul moment de extaz, coana Olimpia le văzu pe toate ca printr-o pînză ameţitoare, fără să poată desluşi altceva decît îngrămădeala culorilor, încercuită în rame grele, sculptate numai în ghirlande aurite de foi şi frunze. Apoi, privirile îi fură atrase de portretele familiei, două la număr, singurul edec decorativ adus de acasă. Erau fotografiile în mărime naturală ale părinţilor : coana Efimia, mama domnului Pandele, şi sărmanul Ghiţă Dogaru, tatăl coanei Olimpia, om cu frica lui Dumnezeu, fost dascăl în dreapta la biserica Sfinţii Împăraţi din Turnu. Atît le mai rămăsese moştenire vie de la bieţii strămoşi. Domnul Ghiţă mai cu seamă era scos minunat : cu părul în sus, ca ariciul, cu guler larg şi cravată albă de ginere, la gît, iar de butoniera hainei atîrnînd în plin „Trecerea Dunării", decoraţie căpătată în războiul din 1877.

Coana Olimpia, înduioşată, zise numai atît :

— Mititeii !... Să fi trăit să ne vază în Batişte ! Ce bucurie pe ei, Doamne ! Nici n-ar fi visat...

Dar domnul Pandele îi făcu semn din sprîncene că o aude tapiţeraşul. Ea nu înţelese şi urmă :

— Ştii ce ? Să-i punem pe amîndoi în dormitor, deasupra paturilor. Să stau cu ei de vorbă cînd pleci mereu şi mă tot laşi singură...

Domnul Pandele se încruntă din nou :

— Să lăsăm vorba — zise el — că se înnoptează şi ţinem băiatul. Hai să luăm scara şi să începem.

Şi-şi roti privirile pe sus, de jur împrejurul odăii. Nişte vergele lungi de alamă împodobeau pereţii, aşteptînd picturile. Pentru sala de mîncare erau destinate trei bucăţi : un tablou cu mai multe zarzavaturi, din mijlocul cărora răsărea din belşug o conopidă mare, bine luminată ; altul, înfăţişînd un coş plin de struguri cu boabele atît de umflate că — de i-ai fi avut aşa în natură — ar fi fost premiaţi la cea mai pretenţioasă expoziţie de fructe. Cel

de al treilea conţinea un crap cu nişte solzi viguroşi — conturaţi prin tonuri puternice şi cu un ochi privind în sus, aşa de omeneşte şi atît de dureros, că ţi-ar fi fost milă să-l pui la tavă.

Domnul Pandele îl luă sub braţ şi vru să ceară scara, ca să-l pună la loc bun. Dar un ţipăt al nevestei îl încremeni pe loc. Ridicînd peştele de pe scaun, lăsase să iasă la iveală un nud, care pînă atunci stătuse pitit parcă anume ca să-i facă sînge rău coanei Olimpia tocmai la sfîrşit.

— O femeie goală ! strigă ea. Asta ne trebuia... Ai înnebunit la bătrîneţe, Pandelache ! Ei, dar rafinat ai mai fost, nene !... Nu te ştiam...

Şi, apucînd tabloul cu două degete, ca pe un lucru spurcat, îl dete băiatului şi-i zise :

— Du-l repede la etajul de jos şi pune-l după scară, că ştiu eu ce fac cu el.

Degeaba se sili domnul Pandele să facă apologia nudurilor, să le ia apărarea, să o asigure că toate casele bune sunt datoare să aibă cel puţin unul; coana Olimpia fu neîndurată. Nu vru s-audă nimic.

Simţise însă că a înaintat prea mult, că prin furtuna ce se dezlănţuise a împrăştiat cîţiva nouri tocmai pe seninul zilei fericite a instalării lor în casă nouă.

De altfel — fire liniştită şi bună — nu păstra mult necazul. Acum se supăra şi după un ceas o cuprindeau remuşcările. Şi-şi stima bărbatul, fiindcă înduraseră multe împreună în viaţă.

Nu-şi dete nici ea seama cum şi-a putut ieşi din fire, dar nudul acela tolănit cu neruşinare pe atlazurile moi ale unui divan luxos prea o insultase. Trebuia să-l înfrunte.

Pandele se arătă mîhnit. Ea se potoli îndată. Începu să rîdă şi zise băiatului care executase ordinul, bătîndu-l pe umeri :

— Am glumit. E o cadră frumoasă. Îmi place mult ; dar vreau să fac cu dînsa surpriză cuiva şi trebuie s-o ţiu ascunsă...

Neştiind cum să dreagă lucrurile, se duse cu mîinile întinse spre un tablou mare, original, în ulei : un portret de femeie între două vîrste, chipeşă, roşie la faţă, cu pieptul bogat, cu mîinile uşor împreunate, îmbrăcată după moda veche, cu un văl pe cap şi cu părul despletit pe umeri. Dar, ceea ce atrăgea mai mult atenţia din întregul chip era o pereche de sprîncene îmbinate, groase ca două lipitori. Se vedea bine că pictorul nu făcuse acolo nici o economie cu tuburile de vopsea.

— Asta da. Zic şi eu... N-are nici un cusur. O frumuseţe. Parcă e domniţa Ruxandra din *Istoria romînilor* de Ioan M. Florenţiu, de cînd eram eu mică şi învăţam la numărul patru, la doamna Manolescu.

Chipul domnului Pandele se lumină de bucurie.

Coana Olimpia, văzînd că loveşte în plin şi-i poate da compensaţia nemulţumirii ce-i pricinuise, adaose cu emoţie :

— Te-am ghicit, hoţule : sprîncenata asta e cadoul meu de casă nouă... Spune-mi şi mie cine a făcut-o ; de unde ai luat-o ?

Domnul Pandele făcu un gest marţial, foarte potrivit cu jacheta pe talie, căreia nesiguranţa luminii de amurg îi ascundea cusururile. Întinzînd arătătorul, o îndemnă să citească în josul tabloului, la stînga şi la dreapta.

Şi coana Olimpia silabisi cu glas tare :

— *Gio-con-da...* Pascal.

Domnişoara Pascal era o minune a Turnului. Nu exista familie mai bună în oraş nebinecuvîntată de cel puţin un tablou al acestei artiste. Se iscălea cu modestie „Pascal“. N-avea nevoie de mai mult. Lumea o cunoştea. Avea expoziţie permanentă în sala primăriei din localitate. Nici un artist din ţară n-ar fi cutezat să vină în Turnu, s-o

concureze pe domnişoara Pascal. S-ar fi expus oprobiului întregului oraş, care l-ar fi făcut repede să priceapă că n-a găsit locul unde se pot vinde castraveţi la grădinar.

Cînd a aflat că Filiorenii îşi fac palat în Bucureşti, domnişoara Pascal s-a pus pe lucru. A găsit pe *Gioconda* la librărie, într-o cartă poştală în culori. A muncit la ea două săptămîni, ca s-o mărească şi s-o încondeieze. S-a pornit apoi s-o contemple. Era fără cusur, afară de un singur gol care o rîcîia pe inimă : lipsa sprîncenelor.

„Nu se poate, şi-a zis ea din fundul celei mai sincere convingeri artistice. Nu se poate ca un pictor mare ca Lionardo da Vinci să fi lăsat fără sprîncene nişte ochi atît de pătrunzători ca ai Monei Lizii ; căci, sau artistul n-a avut vreme să-şi termine portretul, sau copia din cartea poştală e scoasă greşit de la tipar."

Şi domnişoara Pascal a împlinit lacuna. Dar, văzînd că prin adaosul său ochii rămîn cam mici, i-a mărit şi pe ei, în proporţia noului element introdus în figură. Şi astfel, a dat naştere unei vrednice urmaşe a Giocondei din Milano, stabilită cine ştie prin ce minune pe malul stîng al Dunării, la Turnu...

Tablourile erau acum toate puse în pereţi. Coana Olimpia dase dezlegare ca nudul să fie adus în sufragerie şi aşezat lîngă peşte.

Băiatul de la tapiţer plecase, cinstit cu prisosinţă.

*

Pendula uriaşă din hol bătea pe un ton impunător de catedrală ceasul şapte, cînd feciorul prezentă soţilor Filioreanu — pe o tavă de argint — o scrisoare recomandată.

Cu o sfială de slugă nouă, Marin lămuri pe stăpîni că factorul o adusese mai devreme, dar el, urmînd ordinele primite, aşteptase pe conaşu şi coniţa să sfîrşească mai întîi cu tablourile.

Ambii soţi apucară scrisoarea, în acelaşi timp, cu cîte o mînă. Cînd fură singuri, porniră pe divan un război vesel, presărat cu rîsete copilăreşti, vrînd, cînd unul, cînd altul, să deschidă, el cel dintîi, plicul. Dar plicul le dete iute satisfacţie : adresa expeditoarei era acolo, la îndemînă : Lori Boxler...

Martin Boxler era profesor particular de piano şi limba germană în Bacău. Filiorenii fuseseră găzduiţi de ei în timpul refugiului în Moldova. Oameni primitori şi veseli din fire, îi făcuseră să nu simtă apăsarea vremurilor grele şi povara necazurilor.

Herr profesor Martin — vechi cetăţean romîn — deşi avea un picior de lemn, cutreiera toată ziua oraşul după lecţii.

La orice oră din zi şi noapte i-ai fi dat un pahar cu bere, el ţi-l primea cu aceeaşi voioşie nesecată. Madam Lori, nevasta lui, săsoaică de o vrednicie care-i atrăsese ura multor băcăoance, spăla, călca, gătea singură. Văzînd-o numai, ţi se făcea foame. Filioreanu spunea după război turnenilor că ştrudele cu mere şi şniţele vieneze ca în casa aia, n-a mîncat de cînd e el.

Avea un singur copil — o fată cu ochi de cicoare şi cu păr de aur : Lizi, pe atunci de cinci ani, acum, aproape douăzeci.

Familiile rămăseseră în corespondenţă. Între altele, Filiorenii aflaseră că Lizi a concurat la premiul de frumuseţe şi că a ieşit a doua pe Bacău. De atunci lumea nu-i mai zice decît Greta Garbo. De bucurie, Herr Martin a băut în ziua aceea şase halbe.

Scrisoarea anunţa sosirea mamei şi a fetei peste două zile. Madam Lori se ruga de Filioreni să le găzduiască la ei şi să le recomande unui doctor bun, pentru că Lizi începuse să se îngraşe şi vrea cu orice preţ să-şi păstreze silueta.

Un refuz ar fi fost peste putinţă. Dimpotrivă, coanei Olimpia îi păru chiar bine că-şi poate arăta recunoştinţa, acum, cînd aveau slugi şi apartamente, să fi adăpostit întreg Bacăul.

— Să le răspundem telegrafic, zise ea.

Domnul Pandele trecu îndată la biroul său de mahon şi-l inaugură cu următorul răspuns urgent : *„Să veniţi sănătoşi. Anunţaţi trenul. Aşteptăm gară“.*

Cu telegrama în mînă — încă nedusă la poştă — Marin, feciorul, dete buzna în casă, uitînd să mai bată la uşă, aşa cum i se poruncise.

— Coniţă, domnu general Pîrîiaş, cu cucoana, cu băiatul şi cu mai multe geamantane aşteaptă jos cu maşina. Întreabă dacă-i primiţi.

— Cum nu ! Să poftească, răspunse domnul Pandele.

Şi se întoarse către Olimpia :

— Ce ne facem, nevastă ? Avem plăpămi destule, aşternuturi, pleturi ?

— Este, este, n-ai grije. Dacă n-o fi, n-o să ne prăpădim. Om dormi noi dezveliţi şi pace, răspunse grăbită coana Olimpia. Şi, roşie ca un mac, luă un tartan cadrilat pe spate, alergă înaintea mosafirilor care tocmai urcau scara, duse mîna la gură, cu ruşine — ca să nu se audă bine tot ce spune — şi rosti următorul discurs de primire :

— Lume nouă, lume nouă... Bine-aţi venit sănătoşi, coniţă şi domnule general ! A, uite şi domnul Scipione, ce mare s-a făcut !... Toţi v-aţi îngrăşat. Ce bine-mi pare ! Pandele e sus. V-aşteaptă. Poftiţi, poftiţi !...

Bătrînii nu băgară de seamă; dar Scipione, care — cu scrupulozitatea vîrstei lui — analiza împrejurările, îşi făcea în gînd socoteala cum o fi putînd madam Filio-

reanu să constate schimbarea la faţă a cîtor trei, pe întuneric, cînd ea — de emoţie — uitase să aprindă becul !

În urma convoiului, două servitoare aduceau cutiile cu pălării şi geamantanele, încet. Se vedea bine că familia venise hotărîtă să stea mai multe zile.

Generalul simţise obligaţia ce are, încă de la început, să risipească — fie şi în parte — oarecare îngrijorări ce, poate, s-ar fi deşteptat în sufletul gazdelor.

— Coană Olimpia, să nu credeţi că rămînem cu toţii. Scipione are camera lui în oraş. El e acum bucureştean. De aproape şase luni ocupă un post mare. E şef de cabinet al lui Moşorogan.

— Cine e ăsta Moşorogan ? întrebă Filioreanu.

— Cum, nu-l cunoşti ? Se vede bine că te-a absorbit de tot instalarea în frumuseţea asta de castel. Doctorul Aureliu Moşorogan din Cluj e directorul Casei Autonome, numit de curînd de noul guvern. A fost adus anume ca unic specialist — gras plătit — ca să reorganizeze instituţia, abia înfiinţată.

Şi pe cînd Filioreanu, cu bunul lui simţ de om de afaceri, se întreba nedumerit ce reorganizare poţi face într-o autoritate abia înfiinţată, generalul urmă :

— De altfel, o să-i faceţi cunoştinţa în curînd. Poate chiar aici, la dumneavoastră, dacă — fireşte — ne vom înţelege... Fiindcă avem o noutate bună să vă dăm. O bucurie.

Filiorenii strîmbaseră capul, ascultînd cu atenţia căţeilor de rasă, cînd aud zgomote ciudate.

— Ei, dar nu trebuie să v-o spunem acum. Georgică a mîncat labe de gîscă, zise madam Pîrîiaş rituos şi cu vocea groasă de veche directoare de clasele primare, ce fusese. O să aflaţi totul la masă. Deocamdată să vedem şi noi castelul ăsta din basme şi după aceea, dacă e aici vreun colţişor de odihnă, să ni-l arătaţi ca să ne facem toaleta înaintea mesei.

Cînd auzi de masă, coana Olimpia simţi că se îneacă. N-avea nimic pregătit. Regimul mîncării nu fusese încă ridicat la înălţimea noului domiciliu. N-avuseră vreme să se ocupe de el. Soţii Filioreanu rămăseseră încă la obiceiul patriarhal din Turnu, unde se mulţumeau să ia, seara, la iuţeală, o bucată de salam sau de caşcaval, să bea un pahar de vin şi să se culce.

Filioreanu avu dibăcia să descurce şi de astă dată lucrurile : îi pofti pe toţi, pe socoteala lui, la restaurant :

— Acolo e şi muzică şi lume multă.

— Şi bem şi aldămaşul, adaose generalul rîzînd.

— Şi ne spuneţi şi bucuria cu care ne-aţi făcut curioşi, se grăbi să răspundă Filioreanu.

*

La masă aflară pentru ce Pîrîiaş şi coana Crisanta se înduraseră să părăsească liniştea conacului lor din Moldova şi să vie aşa pe neaşteptate în Capitală.

Se împlinea un vis de mult dorit : de doi ani, Scipione iubea pe o fată din Iaşi. Mama însă, o văduvă slabă şi nervoasă, avea un principiu peste care n-ar fi trecut nici în ruptul capului.

— Oricare ar fi averea unui tînăr — zicea ea — banul e trecător. Cariera e totul. Ea e baza. În ziua cînd Scipione va avea o slujbă, mîna fetei mele va fi a lui. I-o promit solemn. Fata îl poate aştepta. E tot ce pot să-i acord deocamdată.

Şi s-a ţinut de cuvînt : a aşteptat. Băiatul a muncit. A început să scrie la gazete. Şi-a făcut cărţi de vizită cu „*Scipione Pîrîiaş, ziarist*". Iar succesul cel mare l-a obţinut în ziua cînd, după ce publicase în revista *Lumina farurilor* cîteva poezii moderniste, s-a văzut primit cu majoritate de voturi în cercul „Poseidon", cerc foarte exclusivist de conferenţiari în smoching şi poeţi aleşi numai

dintre cei care știu să îmbogățească limba cu vorbe noi și fraze nebuloase, alunecînd spre calea lactee...

...Coana Olimpia rămăsese, ascultînd cuvintele generalului, cu o felie de pară într-o mînă și cu cuțitul în cealaltă.

Din cînd în cînd — în timp ce Pîrîiaș își lăuda băiatul, care se făcea că ascultă orchestra — ochii placizi ai celor doi soți, pe jumătate adormiți de munca de peste zi, se îndreptau spre Scipione cu scînteieri de admirație și de respect.

Îl știuseră așa de mic, și-l vedeau acum atît de mare, peste măsură de mare, așa cum numai generalul îl putea pune în lumină.

Dar nu aflaseră încă tot. Domnul Pandele, iscoditor prin fire și meserie, bănuind că generalul se codește să spuie numele viitoarei soacre, puse la noroc întrebarea :

— Și cum ați zis că o cheamă pe mama viitoarei ?

— Doamna Răzmiriță, răspunse coana Crisanta.

— Doamna Răzmiriță ?... Sofia ?

— Da. Sofia Răzmiriță.

— Născută Chiper ?

— Da, născută Chiper... Dar de unde o cunoști? întrebă soția generalului, intrigată.

— Apoi, să vă spui, zise domnul Pandele. Îi am carta de vizită în buzunar. Chiar zilele astea am dat peste ea.

Și căutînd-o în carnet, o găsi. Era ,în adevăr, scris întocmai, cu litere de litografie :

SOFIA RĂZMIRIȚA
născută Chiper

— Mi-aduc aminte — urmă Filioreanu — cum a intrat la Bacău pe timpul războiului, în biroul meu, ca o furtună și mi-a întins cartonul ăsta, cu o mișcare de am crezut la început că e supărată. Pe urmă am băgat de

seamă că așa e dumneaei, energică... Venise să mă roage să-i fac rost de o trăsură s-o ducă pînă la moșie. Am servit-o îndată... E o doamnă mică, slabă, puțin roșcovană și are un cățel alb, Puffi.

— Da, răspunse generalul. Cînd îl mîngîie, îi zice : „Puffili, vin la mămica..."

— Și cu părul...

— Cam vîlvoi, și cu fața cam pungită, completă coana Crisanta.

— Și vorbește cam tare, își aminti Filioreanu.

— Zbiară. Parcă toată lumea ar fi surdă, urmă mama lui Scipione, cu o ciudată mulțumire în ochi și în glas, că i se dă ocazia să-și încondeieze viitoarea cuscră.

Apoi se grăbi să adaoge, zîmbind :

— Fii însă liniștit, că Scipione n-o ia pe ea, ci pe fie-sa...

Domnul Pandele profită să întrebe mai departe :

— Dar pe domnișoara cum o cheamă ?

— Getta, răspunse Scipione, care pînă atunci nu spusese mai nimic.

Toți făcură haz de amestecul lui neașteptat tocmai la capitolul acesta al convorbirii.

Coana Olimpia ridică paharul :

— Dacă e așa, să ne trăiți.

Toți ochii de la mesele vecine încremeniră pe rochia ei de mătase crem, cu flori mari albastre, rochie foarte scumpă, lucrată la cea mai bună croitoreasă din București, care de la primul cuvînt a înțeles-o și i-a ghicit gustul.

Generalul, văzînd că amîndoi soții căpătaseră dispoziție, găsi momentul nimerit să-și destăinuiască întreaga dorință :

Cu toții hotărîseră să facă logodna departe de Iași, ca să scape de numeroasele obligații ce li s-ar fi impus în orașul unde atîta lume îi cunoștea. Și aleseseră casa nouă

a familiei Filioreanu. Că, în impasuri grele, omul la prietenii vechi şi adevăraţi recurge, iar nu la duşmani. De aceea, rugă pe cei doi soţi să nu se supere şi să consimtă ca logodna să se facă în casa lor. Şi să mai îngăduie ca doamna Răzmiriţă şi cu fata, care sosesc peste trei zile, să fie găzduite tot la ei. Iar logodna să fie chiar în dumineca următoare.

— Ce zi avem azi, domnule general ? întrebă el.

— Marţi.

— Marţi... Vasăzică poimîine, joi, vine madam Boxler cu fata.

— Cine e madam Boxler cu fata ?

— Nişte persoane foarte cumsecade. La care am stat noi în Bacău. Are nevoie pentru fată ca *s-o consulte* doctorii la noi...

— Nu e nimic; pot veni şi ele la logodnă.

Apoi generalul se răzgîndi :

— Ce zici, Crisanto ? Nu s-o supăra madam Răzmiriţă ? Nu ne-o face vreo scenă ?

— Atît ar mai trebui, răspunse doamna Pîrîiaş. În casă străină... Ar fi bună de legat.

Scipione protestă :

— Lasă, mamă, că nu e nici aşa cum o descrii d-ta. Prea exagerezi.

— Masa va fi pe seama noastră, zise Pandele.

— Şi şampania o dau eu, răspunse generalul.

— Mai ales că vine şi directorul meu şi vreo doi prieteni de la „Poseidon“, adăogă Scipione.

— Cei cu smoching ? întrebă Pandele.

— Confraţii lui de poezie, zise Pîrîiaş cu orgoliu. Şi dete semnalul de plecare.

*

Acasă, în dormitorul inaugurat de-abia de trei zile, fiecare în patul lui, cu somnul pierit, cu ochii deschişi,

proprietarii casei din Batişte se frămîntau munciţi de grije. De afară, o plută bătrînă, crescută în stradă, îşi proiecta jocul frunzelor mişcate de vîntul toamnei, pe albul transperantelor de la ferestre, agitîndu-se ca pe un ecran. Mersul lin al maşinilor, din ce în ce mai rare, alunecînd uşor pe pavajul de asfalt al străzii, în ceas înaintat din noapte, le trimitea îndemnuri prieteneşti spre somn, aducîndu-le mereu aminte că e tîrziu.

Tăceau însă amîndoi, înveliţi cu pledurile pînă la gît, crezînd fiecare despre celălalt că a adormit.

Coana Olimpia şedea cu faţa în sus, cu privirile pironite pe ochii mari ai Giocondei, pe care Filioreanu o aşezase drept în mijlocul peretelui din faţa paturilor, între coana Efimia şi domnul Ghiţă Dogaru. Luminată mai viu decît celelalte două portrete, prin reflexul direct al ferestrelor, opera domnişoarei Pascal căpăta acum un suflu nou şi ciudat de viaţă, împiedicînd pe coana Olimpia să reflecteze în linişte la programul complicat al zilelor cu mosafiri şi al duminecii cu logodnă.

— Ce ? N-ai adormit, Olimpio ? întrebă domnul Pandele, auzind-o cum oftează.

— Cum s-adorm, dacă mă munceşte gîndul ce-o să fac mai întîi mîine ?

— O să avem bairam...

— Ce bairam ? Tărăboi. Şi să vezi ce-o să fie poimîine, cînd or veni Boxleroaiele. Că şi alea sunt nişte gălăgioase...

— Eu parcă prevăd de pe acum un scandal cu madam... născută Piper, că n-am vrut să audă domnul general, dar e o nebună fără pereche. Din nimic îi sare ţandăra... Bre !... De unde ne mai căzu pe cap şi năpasta asta ?... Lăcustele astea păgîne ?

— Mai liniştiţi eram la Turnu, zise coana Olimpia.

Şi se întoarse cu faţa spre Pandele, ca să fie auzită mai bine. Apoi adaose :

— Dar ce-o fi crezut ei că e aici ! Hotel garni, sau han, ori sala „Marna"?... Dacă i-o mai trece cuiva prin gînd să vie zilele astea, o să trebuie să-l culcăm cu noi.

Coana Olimpia era foarte îngrijorată de ce va face cu mîncarea. Dar domnul Pandele o linişti repede, asigurînd-o că de a doua zi chiar va aduce un bucătar bun şi doi feciori cu ziua.

Filioreanu începu să aţipească. Un sentiment dulce de mîndrie, la gîndul că fostul lui comandant nu s-a dat în lături să facă logodna băiatului în casa lor, îi încălzea inima şi-l mîngîia de banii ce era silit să cheltuiască.

Deodată tresări, azvîrlind într-o parte un colţ de plapomă.

— Ce e, frate dragă ? strigă coana Olimpia, speriată.

— Cadoul de logodnă... Ce cadou le facem ? La cadou nu ne-am gîndit. Generalul e foarte pretenţios la de-astea. Numai eu ştiu cu cîte m-a pîrlit în timpul contingentării... Ce să-i dăm, ce să-i dăm ?

— Dă-i una din alea noile, zise coana Olimpia. Mi-ai spus că ai cumpărat nişte cadre de Grigoriu.

— Grigorescu, dragă, nu Grigoriu. Mă-nţelegi ? Gri-go-res-cu, zise Filioreanu apăsat.

Apoi, sări din plapomă, se duse la scaunul cu haine, scoase carnetul unde însemnase numele pictorilor şi se autocontrolă.

— Da. Grigorescu. Să nu mai greşeşti, Olimpio, că ne facem de rîs. Coana Crisanta e profesoară, Scipione poet şi generalul atît aşteaptă ca să te ia în primire.

— Bine-bine. Lasă că ţiu minte acum, răspunse alene coana Olimpia, doborîtă cu desăvîrşire de somn. N-am să uit : Gli-go-res-cu, cel mai proverbial pictor din Romînia.

Şi adormi liniştită, lăsînd pe domnul Pandele să vegheze singur mai departe, muncit de grijile casei şi de ambiţie.

*

Logodna a avut loc — aşa cum Scipione a anunţat-o în urmă la gazete — în cea mai strictă intimitate.

Nimeni n-a putut afla amănuntele.

Singură domnişoara Pascal a cules cîte ceva răzleţ, dintr-o scrisoare primită la Turnu de la coana Olimpia. Anume, că madam Răzmiriţă a făcut scandal din cauza căţelului, fiindcă a surprins pe Filioreanu — care nu poate suferi animalele — zicînd lui Puffi : „maşir, javră", pentru că făcuse murdărie în casă. Că din cauza asta — şi poate mai mult din cauză că i s-a părut că Boxleroaiele puseseră ochii pe Scipione — s-a îndîrjit şi n-a mai vrut să facă logodna în casa Filiorenilor, nişte parveniţi care şi-au mobilat casa cu un lux infect. Că a luat pe general şi pe coana Crisanta cu ea la un hotel, de-au continuat acolo logodna lui Scipione cu Getta; şi că fata şi-a urmat părinţii în hohote de plîns, de ruşine.

Domnu doctor Moşorogan a preferat să rămînă mai departe pe loc. Înflăcărat subit după Lizi Boxler, i-a cerut mîna. Şi a rămas să chefuiască mai departe cu „nemţoaicele" de la Bacău. Şi că nu se ştie dacă Scipione nu va fi scos în curînd din slujbă, căci madam Răzmiriţă a indispus mult de tot pe domnu director al Casei Autonome cu arţagul dumneaei.

Scrisoarea se încheia cu următoarele cuvinte :

„Nu s-a văzut pe lume femeie mai rea. Cînd se încrunta la om, n-o mai cunoşteai : făcea nişte ochi şi nişte sprîncene îmbinate şi groase... cît ale Giocondei tale..."

Atît s-a putut auzi în Turnu, din Batişte, de la casa nouă în stil cubist, cu ziduri umflate ca butoaiele, cu înfăţişarea de vapor american ieşit nou-nouţ din şantier, la soare.

MIRAJ

Întîmplarea ar fi glumeaţă, dacă şi domnul Gună Mosor, fost inspector general al Camerelor centrale, ar fi om de glumă.

Dar ţi-ai găsit !...

Cînd zice domnul Gună *„aşa e"*, aşa trebuie să fie. Îi citeşti hotărîrea în ochi, în glasul dumnealui gros, în vorba-i iscusită şi mai ales în forma buzelor şi a mustăţilor, care fac uneori împreună un accent aşa de circomflex, că te împietreşte.

— Aşa e, domnule Mosor, te grăbeşti să-i răspunzi, necutezînd să-i stai în proptă.

Căci am uitat să vă spun că îndată ce a rostit pe *„aşa e"*, te cercetează cu privirea şi aşteaptă să te rosteşti fără şovăire, fără multă vorbă. Şi-l simţi din ochi cît de poruncitor ţine să-l aprobi cu orice preţ.

Dar, într-o dimineaţă senină de vară, în parcul de la Sinaia, s-a întîmplat să dea şi domnul Gună de unul care nu l-a aprobat.

Îmbrăcat frumos, ras proaspăt ca un englez, domnul Gună se plimba prin aleea principală, măreţ, cu ghiozdanul la subţioară, cu havana în gură.

În ghiozdan nu prea avea cine ştie ce acte, fiindcă de vreo lună nu mai era inspector la Camerele centrale,

dar își luase servieta în loc de geamantan, ca să-și țină acolo ceva lucruri de noapte pentru o călătorie scurtă.

În dreptul cofetăriei își încetini pasul.

Zărise pe cineva... Se opri o clipă în loc. Apoi, făcîndu-și drum prin mulțimea de consumatori, se îndreptă cu hotărîre către una din mese, unde un domn, cu o gazetă deschisă în mîini, sta la o măsuță, în dreptul unui pahar cu țuică băut pe jumătate și brumat de răceală.

Cînd ajunse în dreptul lui, făcu *stop* cu zgomot, ca un soldat din marș, și întinse voios amîndouă mîinile către prietenul care citea liniștit, strigînd :

— Ce faci, Iancule ?... Un veac de cînd nu te-am văzut... Așa e ?

Dar „Iancu", în loc să răspundă solemnei întrebări a domnului Gună, încremenise ca o stană de piatră și se uita la el lung și întrebător.

Ceea ce nu-i veni de loc la socoteală domnului Gună, care nu înghițea mofturile.

— Dar ce ai pățit, nene, de stai așa ? Ești mut ori nu ai chef să-mi răspunzi ?

— Nu sunt mut, domnul meu ; dar nu mă cheamă Iancu. Dv. mă asemuiți cu altcineva, poate...

— Iertați-mă, vă rog, dar semănați ca două picături cu inginerul Iancu Dogaru din Ploiești, fost coleg al meu de școală. Cred că nu v-ați supărat... Așa e ?

Zise și așteptă obișnuita aprobare.

Dar domnul de la masă clipi din ochi cu milă, tăcu și urmă să citească mai departe, cu atenție, ziarul.

„Mare mojic !" își zise domnul Gună, dînd din cap. Și plecă necăjit spre gară.

O ambiție de om lovit în amorul propriu îl îndemna acum să meargă la Ploiești, să găsească cu orice preț pe adevăratul Iancu, să-i povestească întîmplarea și să-și

uşureze sufletul atît de rănit de necuviinţa unui ins, cel dintîi care cutezase să-l înfrunte, cu aşa îndrăzneală. Dar trenul a întîrziat, parcă într-adins ca să-i înăsprească veninul. Iar la Ploieşti, la poartă la Iancu, birjarul i-a făcut scandal, nemulţumit cu plata, cu toate protestele domnului Gună care nu-l scotea din *„aşa e"*. Şi nici pe Iancu nu l-a găsit acasă. Era dus la băi. Cînd e vorba să-ţi stea împotrivă, chiar şi lemnele şi pietrele îţi pot face în necaz.

*

La ceasul mesei de seară, domnul Gună mai făcu o încercare în grădina unui mare restaurant din centru. Luna lui august era pe sfîrşite şi norocul i-ar fi putut scoate în cale pe Iancu.

La mese, lume multă, zgomot. Pe o estradă, cîntau lăutarii.

Ochii domnului Gună căutau în toate părţile, puţin înceţaţi de lumina prea vie a lămpilor.

Deodată simţi că-i vine inima la loc.

Printre buze, fără voie, i se strecură un înviorător *„aşa e"* şi se repezi fericit spre una din mese...

Găsise, în sfîrşit, pe Iancu. Întinse cu entuziasm aceleaşi mîini ca la Sinaia şi cu glas tremurător de om scăpat din primejdie, izbucni :

— Bine că te găsii, Iancule dragă, să-ţi povestesc şi ţie... Nu ştii ce am păţit azi la Sinaia cu *unul* pe care l-am semuit cu tine... Să vezi.

Dar „Iancu" îl întrerupse cu o mişcare de nespusă compătimire :

— Iartă-mă, domnule, te rog. N-am ce-ţi face... Dar sunt tot cel din Sinaia...

De astă dată domnul Gună îşi pierdu cumpătul. Fugi printre mese ca o nălucă, dînd din mîini, ca şi cum s-ar fi apărat de un duşman nevăzut...

*

Şi, într-o bună zi, nu mult după aceea — domnul Gună întîlni în tren, pe coridorul unui vagon, pe adevăratul Iancu.

De data asta, orice îndoială fu înlăturată. Plin de bucurie, fostul inspector îşi apucă prietenul de un braţ, îl strînse cu putere şi-i zise :

— Mă Iancule mă, de cînd te caut să-ţi spun una nostimă, ce-am păţit cu *unu* care seamănă cu tine, bătu-l-ar sfîntu, leit poleit...

Şi-i povesti toată păţania ; iar Iancu cel adevărat îl ascultă cu ochii mari, zîmbind mereu.

Însă, tocmai pentru că era Iancu cel adevărat, nu se potrivea la fire cu domnul posac şi tăcut de la Sinaia. Ba încă era cu totul altfel decît acela, căci lui Iancu cel adevărat îi plăceau glumele lucru mare.

Şi ce-i veni în gînd ? Să încerce o glumă.

Şi o încercă : se încruntă, îşi drese glasul, se sprijini provocător de clanţa uşii unui compartiment şi zise numai atît vechiului său prieten :

— Mă iertaţi, domnule, dar sunt... tot ăla !

Într-o clipă, domnul Gună fu la celălalt capăt al coridorului.

Iancu se luă după el. Îngrozit, domnul Gună fugi în vagonul următor. Iancu cel adevărat îl urmări şi acolo. Îl ajunse, îl prinse de o mînecă şi se sili să-l asigure că a glumit ; că de data asta nu se înşelase ; că era în carne şi oase Iancu din copilărie, tovarăşul de zmeuri şi de arşice de pe calea Plevnei, Iencuşor al lui.

Domnu Gună însă nu mai auzea, nu mai vedea.

Se smulse din ghearele duşmanului şi fugi din nou din coridor în coridor, izbind înapoi cu picioarele ca şi cum s-ar fi apărat de o haită de cîini.

În cel din urmă vagon dete buzna într-un compartiment gol.

Se încuie acolo. Trase perdeaua şi se trînti pe o canapea, sleit de puteri, abia suflînd, ca după cine ştie ce primejdie din care scăpase ca prin urechile acului...

ÎN GOANA TRENULUI

Trenul sosise în staţie încărcat. Pe scările de la clasa a III-a oamenii atîrnau ca chiorchinii de razachie în anii de belşug ; iar pe acoperişurile vagoanelor crescuse o căciulă uriaşă, informă şi pestriţă de cămăşi albe, iţari galbeni şi brîuri roşii, ca la bîlci.

Dacă ai fi suferit de nervi, n-ar fi fost cuminte să te uiţi prea mult ce se petrece pe galerii şi în compartimente. Ţi s-ar fi oprit răsuflarea privind numai.

Şi cu toate acestea, domnul Ambrozie Georgescu, cel mai elegant pensionar din tot oraşul, se încumetă — deşi destul de înaintat în vîrstă — să înfrunte urgia şi să se suie într-un vagon de clasa întîi, bizuit pe puterile de toreador ale vărului său Alexandru, care-l luase pe sus de acasă, din pat, pînă-n ziuă, ca să-i fie sprijin într-o afacere urgentă, în capitală. Birourile Ministerului de Justiţie erau foarte binevoitoare cu domnul Ambrozie, fost multă vreme consilier la curtea de apel.

Dar culoarul era şi el aproape plin. Noroc că figura venerabilă, prietenoasă şi liniştită a domnului Ambrozie impunea respect. Zidul de oameni îi făcu numaidecît loc, ca în poveste. La mijlocul vagonului, fostul magistrat se opri şi rămase sprijinit de o uşă. Cu ghiozdanul la subţioară, aşteptă să plece trenul, uitîndu-se cu amă-

răciune la furnicarul de oameni necăjiţi şi la neastîmpărul de pe peron.

Vărul Alexandru se oprise la capătul vagonului, de vorbă cu fata unui prieten, ca s-o întrebe :

— Dar bine, domnişoară Angelo, de ce nu te-ai prezentat, omule, la concursul de frumuseţe al oraşului nostru, cînd aveai atîtea motive să fii aleasa noastră înaintea tuturor celorlalte şi să ajungi pe merit mis judeţ, mis Romînia, mis lumea întreagă ?

Neobosit om şi vărul Alexandru, cu fetele. Numai că de data asta avu şi un alt profit : că stînd de vorbă cu domnişoara Angela — izbuti să se îndepărteze de spectacolul dureros al certelor la care se dedau înghesuiţii pentru cîte un biet colţ de loc în picioare.

Trenul porni la început greoi, vrînd să arate că ştie şi el cîtă povară şi-a luat în spinare, apoi din ce în ce mai cu avînt, înaintînd în largul şesului monoton, cu îndrăzneli de copil zănatic.

Domnul Ambrozie, obosit, se lăsase tot mai greu pe piciorul stîng. Cîmpul îi oferea scene pastorale, care-l făceau să-şi aducă aminte cînd de pastelurile lui Alecsandri, cînd de tablourile lui Grigorescu ; dar mai ales să pizmuiască soarta oilor care alergau speriate de nebunia locomotivei. Pentru că ele tot aveau la îndemînă largul şesurilor pentru mişcările lor fricoase, pe cînd el, prins în cuşcă, sub apăsări laterale, năzuia să ajungă odată la capătul drumului !... Fără voie gîndul îl duse înăuntrul servietei sale de la subţioară. Era tovarăşul lui de călătorie cel mai credincios. Lumea îşi închipuia că stăpînul duce acolo cine ştie ce dosare preţioase sau ce hîrtii de stat importante. Domnul Ambrozie, însă, om practic şi ordonat, o îndopa cu tot ce i-ar fi trebuit întîmplător pentru o noapte de hotel. Fiindcă, omul ştie cînd pleacă, iar după ce pleacă, rămîne în voia soartei...

Tocmai se întreba îngrijorat dacă nu cumva uitase, în graba strînsului, să ia tubul cu pastă de dinţi „*Docteur Pierre*" — slăbiciunea lui dentară — cînd dinspre capătul din stînga al galeriei vagonului, auzi tunînd un glas înfuriat şi cineva apostrofînd pe şeful trenului :

— Să-ţi fie ruşine, domnule ! Am să te-nvăţ eu minte pe dumneata să mai fii altă dată necuviincios cu femeile.

O bănuială, nelămurită la început, că ar fi vocea lui Alexandru, făcu pe domnul Ambrozie să se aplece, ca să priceapă mai bine ce s-a întîmplat cu el. Într-adevăr, nu se înşelase. Ba încă, lucrurile i se desluşiră în minte numaidecît. Tînărul toreador luase apărarea domnişoarei Angela, cu care — se vede — şeful de tren se purtase nepoliticos. Apărătorul, punînd prea mult zel, iar reprezentantul Căilor Ferate, prea multă cerbicie, scandalul se aprinsese repede.

Figura uimită a domnului Ambrozie se ivi tocmai la timp, ca o barcă de salvare pentru vărul său peste măsură de înfuriat. Cum îl zări, acesta întinse spre el, din depărtare, un deget autoritar, strigîndu-i :

— Ia, te rog, notă, domnule inspector, de purtarea dumnealui, ca să-l aranjăm cînd vom ajunge în Bucureşti.

Saltul neaşteptat de la pasta de dinţi la grozăvia de a se vedea pe negîndite inspector de cale ferată aduse în pupilele ochilor fostului consilier de curte — om cu frica lui Dumnezeu veşnic vie în sîn — nişte rostogoliri pe care mulţimea călătorilor, martori la scandal, le luă drept aere inspectoriale.

Dar cel mai adînc zguduit de întorsătura lucrurilor fu sărmanul şef de tren. Mic, slab şi iutac în mişcări, cu o figură atît de gravă încît în loc de teamă îţi stîrnea rîsul, el îşi aruncă încremenit ochii spre domnul Ambrozie, care îşi reluase ţinuta de la început, contem-

plînd distrat copacii unui crîng, puşi pe fugă de iuţeala acceleratului.

Din doi paşi, subalternul se găsi smirnă în faţa superiorului, ca să-i raporteze, scurt şi umilit, ca pe o lecţie bine învăţată, tot ce se petrecuse :

— Domnule inspector, domnişoara are bilet de clasa a doua şi domnu susţine că, fiind aglomeraţie, s-o las la clasa întîi. Ce să-i fac ?

Domnul Ambrozie simţea cum fiecare vorbă a conductorului îi surpă toată liniştea din suflet şi toarnă în locul ei grămezi de îngrijorări şi de gînduri negre în strînsă legătură cu poliţia gării din Bucureşti.

Nu răspunse îndată, ceea ce dădu şefului speriat răgaz de chibzuinţă şi-l încurajă ca, la întrebarea : „ce să fac ?" să adaoge îndată încă una :

— Doriţi s-o las ?

— Las-o, răspunse la noroc fostul magistrat.

Şi — clipind nervos — îşi întoarse iarăşi ochii spre copacii care acum se răreau, lăsînd soarelui mai mult loc să-i lumineze bine faţa, spre care călătorii cătau cu admiraţie.

Un salut scurt, milităresc, şi omul Căilor Ferate plecă să-şi facă datoria mai departe.

Dar sufletul turburat al bătrînului pensionar nu mai avea linişte... O furie fără margini împotriva vărului său îl cuprinse, mai ales că-l auzea rîzînd zgomotos, vorbind cu mis Europa într-una, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Cu toată firea sa potolită, vorbe de ocară îi străbăteau capul. Nu era însă vreme de astfel de lucruri. Îi trebuia o inspiraţie grabnică, neîntîrziată, pentru împrejurarea cînd vreun controlor sau însuşi şeful de tren ar veni să-i ceară să se legitimeze.

Ce-o să le răspundă ? Că e inspector... judecătoresc. Unica scăpare. Ei, dar dacă e aşa, cum rămîne cu acel „las-o !" cînd el n-avea nici o calitate să dea asemenea

ordine ? A, ticălosule de vere Alexandre, care ai luat pe sus, de acasă, din pat, pînă-n ziuă pe cel mai tihnit om din tot tîrgul, ca să-l pui în cea mai mare încurcătură în care s-a văzut vreodată de cînd e !...

Pe cînd își făcea întrebările acestea deznădăjduite, zărește pe șef strecurîndu-se pe lîngă el cu o sfială de cățel bătut — ca nu cumva să-l atingă — și urmîndu-și controlul de partea opusă a culoarului. Cu coada ochiului, îl urmări, stăpînit de o singură dorință : să-l vadă pierind odată din vagonul acela blestemat, de se va putea și pentru totdeauna.

Îi era totuși scris domnului Ambrozie ca în ziua aceea să îndure calvarul pînă la sfîrșit. Tocmai în momentul cînd respira ușurat pînă în fundul plămînilor, căci văzuse pe șeful de tren ocolind cel din urmă compartiment al vagonului, deodată micul călău ieși iarăși la iveală, înaintă cu o adevărată viteză de rapid și se opri scurt și cazon la o jumătate de metru depărtare, ca să-i raporteze, de astă dată tare și cu satisfacție.

— Domnule inspector, am mai găsit încă două doamne în aceleași condițiuni ca domnișoara... Ce să le fac ?

De rîndul acesta, răspunsul urmă repede și categoric :

— Lasă-le și pe astea !

Necazul, trecînd dincolo de margini, intrase în faza disperării, cînd omul cel mai cumpănit, nemaiavînd ce face, își zice în gînd „fie ce-o fi" și merge înainte.

Amărît, bătrînul își ștergea de pe frunte broboanele de sudoare, cînd cineva din compartiment îi bătu în geam și-i făcu semn să vie înăuntru. Domnul Ambrozie zări doi avocați, prieteni vechi, care îl recunoscuseră și-l pofteau lîngă ei pe canapea, la înghesuială.

Era și timpul. Picioarele abia-l mai țineau.

Cei dinăuntru însă n-auziseră nimic din tot ce se întîmplase afară. Iar domnului Ambrozie nici nu-i trecu

prin minte să deschidă şi cu ei vorba de aşa grozăvenie. Ar fi fost o copilărie. Atît mai trebuia, să afle şi oamenii care-l respectau, că se dă la înşelăciuni de soiul ăsta în tovărăşie cu neamuri uşurele, escrocînd statul şi abuzînd de naivitatea unui biet slujbaş.

Abia putea să mai asculte ce-i spuneau amicii. Gîndul îi aluneca mereu spre necazul din urmă, îndemnîndu-l la ocări şi blesteme cum nu rostise în viaţa lui pînă atunci.

După Chitila, şeful — îngrozitorul şef de tren — se ivi iarăşi, trăgînd uşa compartimentului cu un huruit care-i călcă domnului Ambrozie drept pe creier.

Venise să adune biletele pentru Bucureşti.

Pe banca din faţă, lîngă fereastră, şedea cu smerenie unica femeie din compartimentul acela : o cucoană îmbrăcată simplu, mînată pe drumuri de cine ştie ce amărăciuni, în anii zăpăcelilor de după război.

Omul Căilor Ferate, luîndu-i biletul, îl cercetă lung, îl întoarse pe dos, apoi iar pe faţă, se gîndi puţin, se uită la cucoană. Şi începu :

— Dvs., doamnă, aveţi bilet pentru Piteşti. La Chitila trebuia să vă daţi jos şi să aşteptaţi acceleratul 415, care vine din Bucureşti. Aveţi să-mi plătiţi distanţa Chitila-Bucureşti, plus patru sute de lei amendă.

Femeia îl ascultă cu băgare de seamă pînă la capăt. Apoi, într-o romînească stricată, cu accent foarte pronunţat unguresc, căută să-i arate că :

— Bărbat al meu aşa spus la Braşov că eu merge mai întîi Bucureşti, şi numai după asta cu ţugul la Piteşti.

Dar şeful, care turburase atîta conştiinţa domnului Ambrozie fu neînduplecat.

— Aveţi să plătiţi patru sute patruzeci de lei. Eu atîta ştiu. Vă rog să achitaţi numaidecît.

Vecinul cucoanei interveni, rugîndu-l să lase biata femeie în pace ; dar fără nici un folos.

Deodată însă, nu ştiu cum, întorcînd capul, şeful de tren dete cu ochii de domnul Ambrozie, pe care nu-l observase pînă atunci. De rîndul acesta, faţa micului despot al acceleratului se lumină de bucurie. Se apropie de urechea fostului consilier de curte, zîmbi prieteneşte şi clătinînd mîna dreaptă cu toate degetele în sus, închise un ochi şi întrebă cu glas de băiat ascultător, cînd are de cerut tatălui ceva sfaturi :

— Ce să-i fac, domnule inspector ?

— Las-o, răspunse domnul Ambrozie deznădăjduit. Las-o şi pe asta !...

Cei doi prieteni se uitară la el nedumeriţi. Dar n-avură vreme să afle prin ce minune fostul consilier de curte ajunsese inspector de drum de fier, căci trenul intră în gară şi domnul Ambrozie le strînse mîna plecînd grăbit.

Iar în însufleţirea de cîteva clipe a peronului, de pe care atîta lume, rude şi amici se strigau de departe sau se îmbrăţişau duios, singuri doi vinovaţi îşi simţeau conştiinţa turburată, ferindu-se unul de altul, cu o nepotolită îngrijorare : şeful de tren păstra încă în inimă teama de năpasta vreunei pedepse pornită din cine ştie ce capriciu ; fostul membru al curţii de apel zorea paşii, simţind cum o mînă nevăzută stă gata să-l înhaţe de pulpană ca pe un hoţ, tîrîndu-l spre biroul comisarului gării, ca să-l facă de rîs, tocmai acum, la bătrîneţe. Şi toate astea, numai din pricina vărului Alexandru.

PROTECȚIE

Pe bulevard — unica fală a orașului — un front nesfîrșit de castani.

Ploaia a stat.

Din frunzele dese ale unui pom, picură încă apa scuturată de adieri răcoritoare.

Dar fata nu simte cum i se udă tistimelul, roșu ca o boabă de mărgean, așezat cu tineresc meșteșug pe capu-i împănat de visuri și de griji.

Stă cu ibovnicul de vorbă.

Amîndoi la un loc nu adună nici treizeci și opt de ani.

Mîinile lui sunt *de serviciu ;* dreapta, îi e prinsă de o mătură cu dichis pentru curățitul străzilor, iar stînga, de un făraș grosolan de-al grajdurilor municipiului.

Nu se aude ce-și șoptesc ; dar în ochii ei se vede extazul că se poate bucura de prietenia unui om cu slujbă. Cine l-o fi numit acolo ? Puternici umeri a trebuit să-l sprijine, Doamne !...

Cerul e mereu posomorît și amenințător ; iar castanul le tot presară — cînd poate — pe la ceafă, de-a lungul spinării, grăunțe reci de apă nepoftită.

Deodată, prin desișul trunchiurilor, el zărește răsărind pantalonul cadrilat, ieșit la soare și autoritar, al inspectorului de la primărie.

Se încruntă și o părăsește.

Ea rămîne încremenită pe bordura trotuarului, în rochia ei din secuime, învolburată de vîntul jucăuş şi plină de cute, ca în vremuri de belşug.

Se uită după el şi-l mănîncă din ochi cum mătură cu dibăcie băligarul din mijlocul străzii şi-l face grămăjui, lăsînd în urmă caldarîmul şters ca oglinda în ajun de Paşti.

În bulevardul gol, sub întunericul frunzelor, cu picioarele mici şi desculţe, de păpuşe ieftină, cu faţa albă, luminată de albastrul ochilor întrebători, se depărtează apoi călcînd falnic ca un şef de gară pe un peron pustiu.

Acasă, coniţa n-a simţit că întîrziase.

Domnu fusese ales sfetnic comunal şi a trimis vorbă printr-un uşier, ca să se bucure şi familia.

Iar ea, profitînd de veselia obştească, se apropie tiptil de stăpînă şi o roagă smerit şi prietenos să avanseze pe Haralambie la rangul de cotigar.

Că el s-a jurat că fără cotigă, şi pînă nu s-o vedea o dată la volan... nu se însoară nici în ruptul capului.

AMINTIRI
(LUME DE IERI)

GARDA CIVICĂ

Tot pe vremea salipului [1] şi a micilor dorobanţi era la ordinea zilei şi „garda civică".

Era un fel de organizaţie militaro-cetăţenească de care mai încolo nu se prea ştia, pentru ca să apară plină de strălucire şi pretenţie în două ocazii : la zilele mari oficiale şi la onomastice ale ofiţerilor, fiindcă garda civică dispunea de un număr considerabil de grade superioare, neavînd egal în privinţa aceasta decît armata din insula Haiti, unde din douăzeci de mii de uniformaţi zece mii sunt generali, încărcaţi de lampasuri şi fireturi orbitoare, umblînd toţi călare ; însă, din cauza climei tropicale toţi desculţi !...

Politica juca — fireşte, ca în toate pe atunci — un rol de căpetenie în alcătuirea şi viabilitatea acestei gărzi. Înaintările în grad se făceau pe interes de partid. Fericitul care avea norocul să fie în mahalaua lui şef de suburbie, de sector, de coloare sau cine mai ştie ce subîmpărţire orăşenească, ajungea foarte repede colonel. Şi cum, în general, şefii de felul acesta erau recrutaţi dintre negustori — *recte*, cîrciumari — cea mai mare parte a

[1] *salip, salep* – băutură turcească ; la sfîrşitul secolului trecut se vindea pe străzile Bucureştiului, mai ales iarna, de către bragagiii bulgari.

cîrciumarilor bucureşteni se bucurau de privilegiul de a fi cel puţin maiori în garda civică. Uniformele erau păstrate mai tot anul la naftalină, în dulapuri cu uşi cu geamuri, aşezate în *salon*, la vedere, ca la muzău, pentru a face *paf* pe mosafirii — mai ales cei din opoziţie — care plecau uluiţi de admiraţie şi invidie...

Într-una din primele mele schiţe literare, intitulată *Un dejun* spuneam între altele despre un reprezentant al acestui corp, în declin încă de pe atunci, şi ale cărui manifestaţii strălucitoare avusesem norocul să le admir în cei dintîi ani ai copilăriei mele :

„Domnul Tudorache apucase alte vremuri ; ştiuse la timp, la '77, să tragă multe foloase pentru dumnealui şi pentru familie, de la muscali ; avusese o vie la Dealu Mare ; fusese maior în garda civică ; la ziua dumnealui, muzica mică era din zori înfiinţată cu marşul lui Garibaldi... Şi acum, ce mai rămăsese din gloria trecută ? Prăvălioara pustie de muşterii, filoxeră la vie, beciul plin de butoaie goale, o uniformă de maior *roasă de molii, cicălelile coanei Zamfiriţii, foarte puţini* rotunjori *la tejghea şi foarte multe fire albe pe cap. Pînă şi* muzica mică *se desfiinţase : «trombonul» care era şi capelmaistru murise fără moştenitor destoinic..."*

Muzica mică era un corolar al gărzii civice ; slab vestigiu al unei glorii de altădată. Artiştii, toţi îmbătrîniţi, netunşi, cu bărbi mari sau cioc încîlcit, suflau din greu în instrumentele spaţioase de alamă şi chiar şi în piculină. Singuri toboşarii de mai ţineau sus prestigiul artei, făcînd să răsune strada de bubuituri ritmice, azvîrlite fără milă, pînă-n ziuă, în urechile vecinilor, care aflau fără voia lor — deşteptaţi din somn — că în ziua aceea e Sfîntul Teodor sau Sfîntul Ilie, după cum îi plăcuse naşului să boteze pe cîrciumarul de alături, care în garda civică avea rang mare.

Mi-aduc aminte de un 10 mai rămas în amintirea mea celebru ; un 10 mai destul de apropiat de războiul de la 1877. Eram copil, şi ca orice băiat cuminte, fusesem luat de o rudă apropiată să iau parte la paradă.

Dis-de-dimineaţă, ocupasem loc la faţă, pe trotuarul Căii Victoriei din dreptul bisericii Albe. Poliţia străzii era făcută cu severitate de soldaţi şi ofiţeri ai gărzii civice, toţi în uniforme curate, cam ieşite din modă, dar pestriţe şi impunătoare de n-ai fi cutezat să zîmbeşti ironic dacă ai fi găsit vreun contrast între micşorimea capului şi chivăra locotenentului sau între negreaţa figurii căpitanului şi sclipirile de aur ale fireturilor.

Atît doar puteai auzi în şoaptă, din gura unor cucoane vecine, după ce comandantul poliţist se îndepărta fudul la vreo douăzeci de paşi, ca să n-o audă :

— Vai dragă, îl văzuşi ? Era nea Alexe de la colţ, ăl cu burta mare şi tejgheaua mică. Aproape să nu-l cunosc de atîta mîndreţe de trese şi vipuşti... Îmi spunea azi dimineaţă coana Cleopatra, cînd am trecut pe la prăvălie, că toată noaptea şi-a curăţat sărmanul hainele cu benzină şi şi-a frecat sabia cu glas-papir...

Dar nea Alexe avea, se vede, grad mare, căci iată ce s-a întîmplat :

Defilarea începuse. Ca s-ajungi pînă-n bulevard, în dreptul statuii lui Mihai Viteazul, la tribuna oficială, ar fi fost o năzuinţă zadarnică. O pricepeam pînă şi eu, la vîrsta mea infimă, intimidat de îmbrîncelile înfundate ale mulţimii crude şi nesimţitoare şi de izbucnirile disperate ale unor femei slabe, strivite de alte femei grase şi roşii la faţă ca morcovul.

— I-ascultă, madam, nu ţi-e ruşine ?... Ce te „improţăpeşti“ aşa ?...

De aceea, mă supusei ca un miel la porunca unchiului care mă luase la paradă, cînd el fu de părere să stăm

pe loc, fiindcă o să vedem și de acolo — destul de comod — trupele.

Totuşi, singura trupă vizibilă în dreptul bisericii Albe era garda civică.

În program era prevăzută şi defilarea acestei gărzi.

Urmară cîteva minute de învălmăşag : ofiţerii, subofiţerii şi soldaţii gărzii se adunară, formînd ca prin minune un corp compact, sub glasurile ce ţîşneau din sînul familiilor de pe trotuar şi din care abia desluşam cîte un :

— Costache, să nu ne întîrziezi cu masa, că se arde tocana...

Sau :

— Mielule, ai grijă de adu şi pe Epaminonda la masă, că avem salată de ţîri...

Sau, un glas de burlac, tare şi ascuţit :

— Diseară la patricieni la Sdrafcu, Petrică ! Vino şi cu Valentina, că şi eu aduc pe tanti Olimpia, că ne-a făcut plăcintă cu brînză, de aia de-ţi lasă gura apă...

Dar, ceea ce mă încremeni fu apariţia pe un cal alb a lui nea Alexe, cel scurt, negricios, cu „burta mare şi tejgheaua mică".

Unde-şi ţinuse şi cine-i ţinuse pînă atunci calul, a rămas pentru mine un mister pînă în ziua de azi. Atît mi-aduc aminte că mai tîrziu, în liceu, cînd profesorul ne explica isprăvile armatei macedonene, nu ştiu de ce în închipuirea mea, figura lui Alexandru Macedon, călare pe Ducipal, se confunda cu aceea a lui nea Alexe din garda civică, cu faţa neagră-roşie, lucioasă, cu abdomenul avansat spre coama Ducipalului său, deabia stăpînindu-şi bidiviul nărăvaş împrumutat de la cine ştie ce camarad cavalerist din războiul de la '77—78 !

Ca să fiu drept, trebuie să recunosc că atitudinea pe cal a lui nea Alexe era demnă şi marţială. Şi i-ar fi stat şi mai bine, şi ar fi fost şi mai impunătoare, dacă nu-i

scotea nenorocul înainte pe un alt călăreț — și mai chipeș, și mai mîndru, ba chiar și mai mare în grad și în... cal — un locotenent-colonel din armata activă.

— Așa era — se vede — regula : ca garda civică, cu comandanții ei cu tot, să stea la ordinele unui ofițer superior activ.

Momentul solemn sosi.

Călărețul activ trase cu autoritate sabia și strigă puternic :

— Drepți !

Se făcu o tăcere sfîntă.

Comandantul însă nu glumea. Vocea lui de stentor urmă cu străşnicie să dea o comandă de formație pe regiment, pe batalioane, pe companii și plotoane, o comandă de încolonare pentru defilare, așa de lungă și nesfîrșită, încît întreg trotuarul, cu toată mahalaua, funcționărimea și cuconetul lui, rămase încremenită de admirație :

— Pentru defilare, coloană de reghiment pe batalioane, formați companii și plotoane, etc. etc. !

Nea Alexe împietrise ca o stană pe cal. Datoria lui de comandant direct al trupei era să repete întocmai comanda comandantului indirect, căci fără comanda lui, trupa nu s-ar fi mișcat din loc.

Așa era regula pe atunci și pace...

Aiurit de lungimea și vraja comenzii, se vede că în capul său se făcuse un gol. Ținînd sabia scoasă din teacă foarte sus, cu mîna dreaptă, părea un arhanghel mic, dar amenințător nu numai pentru subalternii lui dar și pentru toată asistența.

Lumea aștepta nerăbdătoare să-l auză grăind, să-l vază cu satisfacție, lăsînd pe jos pe *activul* care cutezase să-i facă umbră.

Toată suflarea tăcuse în adăstare.

Şi atunci, demnul şi marţialul nea Alexe, într-o atitudine supremă, destul de impunătoare, uitînd de toţi ceilalţi de pe trotuar, se întoarse către trupa sa şi rezumă comanda şefului în două cuvinte geniale :

— Tot asemenea ! (pauză) Marş !

Şi trupa o porni satisfăcută, spre tribuna regală...

DOI BANI ŞI-O PENIŢĂ

S-ar putea să mă înşel, dar mie mi se pare că iuţeala prefacerii capitalei a schimbat mai puţin faţa Căii Văcăreşti. Şi cu toate acestea, cu mare greutate îmi pot reconstitui azi prăvălioara lui *Pinath* şi locul unde era aşezată.

Dacă nu m-aş teme — cum mi-e păcatul — de bănuielile şi sentinţele greşite ale opiniei publice, m-aş opri într-o zi cu soare, cîteva minute, pe trotuarul din faţa bisericii Sfînta Vineri şi aş... *repera* locul unde a dăinuit clădirea scumpă a şcolarilor de odinioară, topită acum toată în întunericul trecutului.

Atît mi-aduc mai limpede aminte că ea se găsea destul de aproape de *Hala tîrgului de vechituri*, foarte spaţioasă cînd priveai înspre tavan, căci pe jos îţi făceai drum printre mobilele de lux ruinate şi azvîrlite claie peste grămadă în gălăgia necurmată a vînzătorilor ce se concurau aprig între ei :

— Ce doriţi să cumpăraţi ? Avem oglinzi, paturi, covoare frumoase... Poftiţi numai cîteva minute, ca să vă convingeţi.

Negustoresele, mai ales cele bătrîne, erau mai rezervate. Îmbrăcate în capoade cu flori, desfăcute larg la piept, ele aşteptau clienţii. Pe una din aceste patroane

superbe n-am s-o uit niciodată. Parcă o văd, înfundată într-un fotoliu larg, cu mătasea trandafirie destrămată, stînd mîndră ca o suverană din ţinuturile Niam-Niamului din Sudan.

De pe marmora albă a unei mese „de fantazie", ea ridica din cînd în cînd cu mîna dreaptă — ca să soarbă din el — un pahar pe jumătate plin cu ceai, pe cînd în mîna stîngă ţinea un căţel de usturoi, din carnea argintie a căruia muşca la intervale, tacticos, cu poftă.

Ceai cu usturoi! Apropierea aceasta hibridă a rămas pentru mine o enigmă nedezlegată; „aroma" asta rezultată din aşa combinaţie deşteaptă mereu în simţul meu olfactic adierile unui primăvăratic şi ciudat *Vergissmeinnicht* [1]!

Dugheana lui *Pinath* — situată în apropiere — era joasă în tavan şi tăiată pe la mijloc de-o tejghea, dincolo de care sta în picioare el — patronul — iar lîngă dînsul, pe un scaun, un bătrîn cu ochi iscoditori: tatăl lui Pinath. Peretele din fund era împodobit cu rafturi pline de cărţi: comoara noastră ispititoare, spre care mereu năzuiam.

Pinath era înalt. Ajungea cu capul pînă în pod. Noi, copiii, ne uitam la el, în sus, ca înspre vîrful unui plop. Şi dacă trupul n-ar fi fost deşirat — aşa cum era — gîtul n-ar fi stat cam strîmb — cum sta — grozav ne-ar fi impus cu autoritatea ei făptura asta omenească nesfîrşit de lungă...

Dar şi căpşorul lui, micşorat prin altitudine, ochii lui nevinovaţi, vorba lui tărăgănată îi scădea prestigiul în ochii noştri.

De aceea nici un băiat, oricît de mic, nu-i zicea „domnule", ci-i vorbea scurt şi categoric, pe diapazon ridicat, ca la surzi:

---

[1] Floarea „nu mă uita" (germ.).

— Ei, Pinath, ţi-am adus o carte. O cumperi ? Cît îmi dai pe ea ?...

Pentru toţi elevii între 12 şi 17 ani, librarul-anticar Pinath era unicul magnet plin de atracţie, singurul pom cu roade din care se puteau înfrupta, siguri de mai înainte că nu vor pleca de la el cu mîna goală. Pe cînd nesuferiţii anticari de pe cheiul Dîmboviţei se plimbau cu mîinile în buzunar prin faţa cărţilor întinse larg pe mese scunde şi nici nu voiau să stea de vorbă cu copiii, Pinath, deşi nu te privea în ochi şi cu toate că te trata de la înălţime şi trebuia să te agăţi de mînicile hainei lui ca să-i smulgi graţia unui răspuns, avea totuşi un fond de optimism care se putea transforma în bani.

De aceea, dugheana lui de pe Calea Văcăreşti, deşi rău aşezată, a atras ani de-a rîndul coloane întregi de „pelerini“ minori, încărcaţi care mai de care cu cărţi, fie căpătate la premii, fie „sustrase“ binişor şi fără ştirea părinţilor de prin fundul bibliotecilor. Căci am uitat să adaog amănuntul că *ora pinathiană* cea mai potrivită pentru vînzări şi cumpărări era între ceasurile două şi trei după-masă, cînd „totul doarme“, afară de copiii dornici după „lecturi“ în fruntea cărora, pe atunci, se aflau poveştile despre haiduci : *Iancu Jianu, Grozea, Drăguşin, Miu Haiducul, Popa Cătănuţă* ş.a., care pentru „fanarioţi“ fuseseră tîlhari de drumul mare, iar pentru popor — eroi naţionali.

Halimaua şi haiducii erau în vremea aceea, printre elevii cursului inferior de liceu, patima cea mai răspîndită, în orele libere din vacanţa mare.

Ei, dar costa parale multe, mai ales cînd vreo povestire cu haiduci apăruse de curînd. Ce bucurie s-o putem smulge din mîna zgîrcită a lui Pinath, după ce acesta se făcea că se consultă la ureche cu bătrînul şi sibilicul său tată, pentru ca apoi să se rostească hotărît că, sub preţul cerut, nu-ţi lasă nici o lăscaie...

Şi cu ce năzuinţi spre fericire alergai acasă, pe drumul cel mai scurt, să tai foile şi să ghiceşti din *poze* cam ce minuni va să-ţi mai spuie povestea asta proaspătă şi necunoscută încă.

Au fost doi autori mari de haiduci la noi, unul mai învăţat, un bun cunoscător al trecutului nostru, *N. D. Popescu* sau *Nedea*, cum îi mai zicea lumea, faimos nu numai prin „haiduci", dar şi prin vestitele *Calendare ale poporului romîn*, care, la 1 ianuarie al fiecărui an, aduceau amănunte interesante din viaţa noastră istorică, culegînd datele din documente şi înfrumuseţîndu-le cu darul lui de povestitor, fiindcă slujba lui de la Arhivele Statului şi Ministerul Afacerilor Străine îi punea la îndemînă mijloace.

Al doilea scriitor de „haiduci" a fost *Panait Macri*, care fără „documente" istorice, era înzestrat cu mult dar de a capta şi stăpîni curiozitatea copiilor. Cînd mă găseam la tejgheaua lui Pinath între doi Jieni, unul de Nedea Popescu şi altul de Panait Macri, se petrecea în mine o luptă care ar fi înduioşat şi pe cel mai nemilos dintre oameni...

De cele mai multe ori însă nu-mi da mîna să plătesc cu bani întreaga sumă.

Trebuia să mai iau cu mine şi cîte o carte „aleasă" pe furiş din acareturile căminului părintesc. Nu mai ţin minte ce titluri aveau cărţile acestea jertfite pe altarul scump al „haiducilor" ; cred însă că o bună parte din discursurile lui Kogălniceanu au pornit pe calea aceasta... spre nirvana... Pinath !...

Niciodată însă socotelile mele de-acasă, oricît de pesimiste ar fi fost, n-au putut ţinea piept cu lăcomia fără fund a lui Pinath. Oricare ar fi fost preţul oficial al cărţii ce-i duceam, el cerea pentru ceea ce cumpăram, totdeauna, pe deasupra, şi o sumă de bani care întrecea toate prevederile.

Iată o probă de tocmeală pentru *Drăguşin haiducul*, dintr-o după-amiază caldă şi tihnită de iunie :

P i n a t h *(după o lungă aşteptare) :* Ce pofteşti ?

E u *(năduşit şi plin de sfială) :* Cît îmi dai pă cartea asta ?

P i n a t h *(după o anumită cercetare) :* Nimic. E o *maclatură.*

E u *(speriat, căci n-auzisem vorba asta niciodată) :* E din biblioteca tatii.

Pinath tace, îmi întinde nemuritor şi rece cartea şi se întoarce către alt amator, fiindcă la spatele meu fac coadă încă vreo zece ca mine, cu cărţi în mînă.

După un ceas de aşteptare, văzînd că nu mă bagă în seamă, apuc un *Drăguşin* nou-nouţ de pe tejghea şi vreau să-l răsfoiesc. Dar Pinath mi-l smulge din mînă şi mi-aruncă nişte ochi care mă încremenesc, căci erau şi trişti, şi veseli, totdeodată, şi răi, şi indulgenţi, încît, cu experienţa mea de atunci n-am putut să fac altă deducţie decît că ar umbla să mă bată.

Azi însă îmi dau seama bine că adîncul din care porneau săgeţile laconice ale privirilor lui placide era unul şi acelaşi : idioţenia.

— Cît ceri pe ea ? întreb eu la un noroc.

P i n a t h : Şase gologani. Ce ? Ai orbul găinilor ? Nu vezi preţul ?

E u : Dar dacă îţi dau şi cartea asta ?

P i n a t h *(după o „matură" gîndire) :* Atunci, treizeci şi cinci de bani.

E u *(care aveam în buzunar numai cincisprezece bani) :* Cincisprezece bani vrei ?

P i n a t h *(mi-arată uşa).*

E u *(din ce în ce mai disperat îmi fac socoteala să plec cel puţin cu cîţiva gologani şi să nu mă expui să mă prindă tată-meu intrînd pe poartă cu cartea la subţioară) :* Dar pe asta cît vrei să-mi dai, Pinath ?

P i n a t h *(puţin mai prietenos) :* Tu cît ceri ?

E u *(încurajat) :* Optzeci de bani.

P i n a t h *(o ia, o întoarce, o suceşte, se apropie de bătrînul său tată... Ah, ce fericire ! Îl consultă. Vasăzică, îl interesează) :* Doi bani vrei ?

E u : Adică *douăzeci* de bani ?

P i n a t h : Da.

E u : E prea puţin... *(Şi dau să plec amărît căci pe carte scria 4 lei.)*

P i n a t h *(mă cheamă) :* Vino-ncoa !... *Doi bani şi o peniţă vrei ?*

Şi văzîndu-mă că şovăiesc, adaogă distrat ca un poet sentimental :

— Să ne vedem mai rar şi — dacă se poate — deloc ! !

SCIPIONE AFRICANUL

De rîndul acesta mă văd silit să nu-i spui numele şi să trec sub tăcere chiar şi şcoala unde a fost profesor, de acelaşi obiect ca şi Anghel Demetriescu : istoria.

Dar, Doamne, cîtă depărtare de la el pînă la Anghel ! Prestanţa învăţatului bizuit pe studii temeinice, culese din universităţile germane şi îmbinate cu un organism fericit înzestrat, care-ţi impunea nu numai prin ştiinţă, dar şi prin talent, se schimba deodată — la celălalt — într-o demagogie superb ascunsă sub o jachetă comodă, pe care anonimul profesor de istorie — ales din cînd în cînd reprezentant al naţiunii — şi-o plimba pe corpul durduliu — cu o fudulie foarte... democratică — între parlament şi şcoală.

Explicaţiile lui deveneau adeseori adevărate discursuri parlamentare. Digresiunile luau locul adevărului istoric, aluziile politice tîrau pe pedagog într-o arenă care convenea mult elevilor, în acele vremuri cînd teatrele erau scumpe, iar cinematografele nu se născuseră încă. Era o plăcere să te laşi dus de farmecul vorbei lui atrăgătoare şi răguşite, să ţi se pară — aşa ca într-un basm — că trecutul se scaldă cu prezentul în aceeaşi apă turbure, în care mai-mai să vezi cum se ia la întrecere marele Napoleon cu cine ştie ce şef politic romîn din

vreun partid, fireşte opus aceluia în care este înscris profesorul.

Opozantul rămînea totdeauna umilit, ruşinat şi mofluz, în faţa lui Napoleon, a lui Xerxe sau a lui Cezar... Iar dacă — dimpotrivă — era vorba de vreun partizan de-al său, cu cîtă greutate se menţineau sărmanii mari generali pe înălţimile unde tot el îi ridicase...

Ora se scurgea pe nesimţite, iar băieţii plecau adînc mîhniţi că nu trăieşte Caiu Grachu să vază ce emul straşnic ar avea el în oratorul parlamentar Mateescu din partidul domnului profesor. Numele proprii rămîneau — bineînţeles — anonime, dar personagiile erau descrise atît de transparent, încît unii şcolari, deprinşi să citească regulat gazetele şi să meargă la întruniri politice, le ghiceau şi le reconstituiau în gînd, în carne şi în oase.

Ştiinţa rămînînd pe planul al doilea, profesorul uita adesea să se menţie pe linia continuităţii. Explicînd săptămîni de-a rîndul fără să asculte, era firesc ca dascălul să uite uneori la ce anume capitol se oprise în lecţia anterioară, iar băieţii se vedeau siliţi din cînd în cînd să ia cunoştinţă de două ori de acelaşi lucru învechit şi explicat din nou, cu o altă ploaie de vorbe goale, ca de-o prospătură...

În faţa clasei a şasea, vorbise profesorul într-un rînd, despre Scipione Africanul, ale cărui fapte izbutise să le cuprindă pe toate într-o singură prelegere de un ceas şi mai bine. Şi-şi încheie lecţia cu moartea viteazului general roman, vorbind cu mult *patos* despre ingratitudinea cu care fuseseră răsplătite serviciile aduse de Scipione patriei.

În ora următoare, se întîmplă că acelaşi Scipione fu iarăşi pus pe tapet.

Din nou compătimire, din nou indignare. Aceleaşi aluziuni transparente la aceiaşi contemporani...

Şi-atunci, un elev mare din fund, unde se cuibărise ceata repetenţilor clasei, „veteranii“, cum le ziceau băieţii, se ridică şi făcu o observaţie a cărei cutezanţă clasa şi-a explicat-o în urmă prin bănuiala că îndrăzneţul ar fi băiatul vreunui agent politic din partidul advers domnului profesor.

Iată obiecţiunea elevului, rostită nu fără un uşor tremurat în glas :

— Domnule profesor... îmi daţi voie... dar Scipione Africanul a mai murit şi în lecţia trecută.

Urmă o tăcere scurtă, dar destul de supărătoare. Băieţii îşi pironiseră ochii pe profesor, care se oprise deodată în faţa băncei întîia ; căci el îşi făcea lecţiile plimbîndu-se şi nu sta pe loc decît numai în clipele cînd avea de pus un accent mai energic pe cine ştie ce fapt important.

Nimeni nu prevedea ce are să se întîmple. Toţi aşteptam cu inima strînsă, presimţind un deznodămînt catastrofal.

Dar d-l deputat nu-şi pierdu de loc cumpătul. Zîmbi cu milă şi — din locul unde înţepenise — făcu de departe spre elev, cu mîna, un gest asigurător, care-l poftea să stea jos şi să fie liniştit, că pe dumnealui nu l-a turburat de loc obiecţiunea. Apoi îi zise din depărtare :

— E-he ! dumneata să fii sănătos, amice, că răposatul din lecţia trecută a fost cu totul alt Scipione ! *Asta e frate-său, băiete !* Şi te rog ca altă dată să nu ne mai întrerupi cu prostii, de florile mărului ! Auzi ?...

ELE

AMINTIRI DIN CLASA A TREIA
DE LA COLEGIUL SF. SAVA

Lui Titi Karacaş

Întîmplarea a făcut ca în ziua de 1 septemvrie anul acesta, să străbat fără grabă strada Berthelot pe la poarta colegiului Sf. Sava. Doi olteni cu struguri se instalaseră acolo fără prea mulţi sorţi de desfacere a mărfii. Anul acesta şcolile şi-au amînat deschiderea ; dar cei doi olteni n-au avut de unde s-o ştie.

Poate că la „safteaua" de la 1 octomvrie strugurii lor vor fi mai copţi şi mai îmbietori, aşa cum mi-au rămas în minte din *septemvriile* de altădată. Fiindcă, neîntrerupt, de la clasa întîia şi pînă la bacalaureat, am fost şi eu şcolar al colegiului Sf. Sava — pe atunci liceu — şi păstrez viu în inimă fiecare întîi septemvrie, cu fiorii lui de urcuş pe trepte necunoscute, bogate în profesori şi cărţi noi, în planuri şi năzuinţi de tot felul, în veselie şi îngrijorare şi în iluzii îmbinate cu temeri de dezamăgiri.

Bogate totdeodată şi în olteni înşiruiţi la poartă lîngă coşurile lor încărcate cu struguri ispititori, cu bobul străveziu ca paharul, lîngă ciorchini uriaşi de razachie cît pruna, stăpînind avîntul celor rari şi roşcaţi ca un apus frumos dar trist de toamnă, ca toamna ce-şi vestea însăşi apropierea prin dimineţi reci sub raze de aur, de nu mai ştiai dincotro porneşte înăsprirea : din coşul cu

boabe răcoritoare, ţinute parcă la gheaţă, sau din grijile începutului de nou an şcolar...

Întîi septemvrie din clasa a treia !

Director era Zamfir Herescu, un matematician bătrîior dar sprinten, purtînd cioc. Ciudat lucru că băieţii, care ca deobicei porecleau, nu i-au zis niciodată pe alt nume decît „Herescu“. Copiii sunt minunaţi fizionomişti şi nişte destoinici inspectori generali ai profesorilor. Vai de profesorul care nu ţine socoteală de aceste două competenţe ale minorilor din bănci.

Simţeam noi — fireşte — că sub nervii neastîmpăraţi şi vorba repezită a lui Herescu se ascunde un suflet superior. Ani de zile cît ne-a fost director, n-a intrat măcar o dată în clasa noastră să ne anunţe vreo veste rea, ci totdeauna ceva bun. Şi, pentru noi, ceva bun însemna de obicei libertatea...

— Băieţi, plecaţi în linişte şi să veniţi în dimineaţa de 9 septemvrie la ora opt, cu toc, cerneală, cărţi, caiete, toate în regulă. Pînă atunci, noi ascultăm corigenţii, facem cataloagele. Avem destul de lucru.

Atît.

M-am strecurat prin învălmăşag : am luat de braţ pe colegul meu de clasă şi de bancă Titi K., pe acest frate nedesminţit de zile bune şi rele, şi i-am propus să luăm cîte o... „cremă“ la cofetăria lui Lambru Paltator din Calea Victoriei, cam alături de biserica Zlătari şi de palatul Poştelor care pe atunci nu era construit.

Aveam însă cîteva cărţi în mînă. Le luasem — nu fiindcă ne trebuiau — dar ele erau podoaba noastră şcolărească şi ne simţeam fuduli să ne vază lumea mergînd pe stradă, la 1 septemvrie, cu cărţi de clasa a treia la subţioară. Eram doar oameni în toată firea acum...

Ne-am învoit deci să trecem mai întîi pe la Titi pe acasă, în Ştirbei vodă — aproape de liceu — şi apoi să ne îndreptăm spre cofetărie.

În ziua aceea eram bogaţi şi fericiţi ; aveam fiecare cîte o băncuţă în buzunar, şi o cremă la Paltator costa numai douăzeci şi cinci de bani. Scump, dar făcea... Păcat că soiul acesta de prăjituri a pierit din galantarul cofetăriilor. Era o ispită fără seamăn pentru copii ; pentru că era mare... şi multă. Închipuiţi-vă o bază de pesmet triunghiulară — tare ca fierul — din care se înălţa spre tavan un turn alb de albuş de ou bătut cu zahăr, turn înalt cît Colţea şi uşor ca fulgul, avînd forma de jumătate de felie de pepene, îmbrăcată pe spinare cu o pojghiţă cafenie semănînd la coloare a piele de pantof de vară. Era o fericire să ataci turla asta de la vîrf şi să te saturi mîncînd din ea pînă s-ajungi la temelie, cu care — ce e drept — aveai la urmă niţel de furcă, ea fiind formată dintr-o pastă extrem de dură. Bună însă şi asta. La „nemurire" de bună, cum ne dam noi unanim pe atunci cu părerea...

...Şi am ieşit din curte de la Titi cu mîinile goale, liberi, fericiţi, stăpîni pe cîte o băncuţă şi pe opt zile de vacanţă prelungită în cea mai fermecătoare lună a toamnei.

Dar, în drum spre cofetărie, ce-i veni în gînd lui Titi ?

— Tot suntem în Ştirbei vodă. Hai să facem un ocol pe la Cuibul cu Barză, să vedem dacă nu cumva *ele* sunt prin curte sau la geam şi ce fac...

Ele erau două surori, fiice ale unui doctor din apropiere. Ceva mai mici ca noi, învăţau într-o şcoală secundară — nu departe de Sf. Sava — şi în drumul lor spre pension se întîlneau din cînd în cînd cu noi, fără să ştim nimic unii de alţii, şi ne făceam roşii ca panglicuţele din vîrful cozilor unse şi bine împletite, ce le atîrnau pe spate.

Familia mea locuia pe Calea Plevnei, în apropiere de Ştirbei vodă, iar eu mă abăteam pe la casa lui Titi ca

să-l iau la școală și astfel aproape zilnic ne vedeam cu *ele*.

Ciocnirea aceasta dintre două grupe de liceeni de ambele sexe schița adesea pe fețele cîtorșipatru vălurele stacojii însoțite de zîmbete ușoare.

Pe fete le întovărășea neîncetat guvernanta. Erau bogate și se îmbrăcau cu gust. Din contrastul a două colori alese cu gingășie și parcă — așa — la întîmplare, răsăreau tonuri primăvăratice care-ți încălzeau dintr-o dată privirea și sufletul. Uniformele nu erau pe atunci impuse în nici o școală prin regulament. Curajul și îndrăzneala erau în schimb mult reduse în pornirile sentimentale ale copiilor din generația mea. Nu o dată Titi, a cărui sfiiciune sta în raport direct cu forța lui musculară de pui de atlet, văzînd că soarta ne silește — prin cine știe ce coincidență de întîlnire — să mergem în urma lor, îmi propunea — și eu nu protestam — s-o luăm pe altă stradă, la stînga sau la dreapta, așa cum dicta el.

— Pentru ce ? îl întrebam.

— *Ca să nu creadă că le dăm importanță*, îmi explica prietenul meu pe un ton de diplomat cu experiență, de cuvîntul căruia ar fi atîrnat soarta cine știe cărui popor.

Iar eu îi dam dreptate și m-aș fi sinucis să aflu că *ele* ar putea crede că niște oameni întregi ca noi ar putea *să le dea importanță*.

Nu erau frumoase, dar aveau o ținută zveltă și niște ochi vioi plini de înțelesuri. Una din ele mai ales, și anume cea mai slabă, sta parcă pornită pe o ironie permanentă că — de-ai fi greșit ceva, cumva, cîndva — ai fi preferat să te spînzuri decît să pici în leasa rîsului ei sarcastic.

De aceea, avea dreptate Titi : „Să ne păstrăm demnitatea la înălțime“. În ziua cînd se vor asigura că le „dăm importanță“, suntem pierduți.

Dacă erau singure, am fi fost poate mai îndrăzneţi. Dar privirile sfidătoare ale guvernantei ne încremeneau. Şi ne mai era teamă şi de tatăl fetelor, doctorul, om în vîrstă, cu cioc şi cu... un baston gros cu mîner de argint în formă de măciucă.

Aparenţele ni-l arătau ca pe un bărbat bun, chibzuit, cu judecată. Dar noi nu uitam zicătoarea că aparenţa poate uneori să înşele şi că... paza bună păzeşte primejdia rea.

Pentru toate aceste motive şi pentru felul de a înţelege lucrurile la vîrsta noastră de atunci, *ele* au stat mereu la distanţă de noi, iar în noi a stăruit neîncetat lupta pentru respectarea principiului de a nu le face să crează că le dăm vreo importanţă...

Cofetăria Lambru Paltator, deşi mică, era un mare centru de atracţie pentru şcolarii cu oarecare lei în buzunar.

Cînd am intrat, n-am găsit nici un muşteriu. Cele trei mese rotunde, de marmoră albă, erau goale şi — probabil — în aşteptarea clienţilor.

Cu glas încet, dar grav, Titi dete comanda :

— Două creme cu apă rece şi... limpede !...

Căci s-ar fi putut să ni se dea şi apă caldă şi turbure, aşa cum o aducea sacagiul de-a dreptul din Dîmboviţa, fără să mai fie trecută prin filtrul de piatră, nelipsit din nici o pivniţă simandicoasă.

Şi două creme sosiră, mîndre şi înalte, pe o tavă nichelată.

Fericiţi, cu mişcări aproape la unison, ca sub ordinele unui comandant nevăzut, scurtaserăm cu linguriţa piscurile celor două creme, cînd, deodată, ca un trăsnet, se iviră fulgerător pe pragul prăvăliei... *ele !*

Instinctiv, mi-aruncai ochii spre Titi : bătea în stacojiu închis ; iar pleoapele i se bleojdiseră ca la un viţel de lapte cînd suge.

N-am scos o vorbă. Dar nici *ele*.

Peste cîteva clipe numai, le-am auzit şoptind în taină cîteşitrele şi chihotind pe înfundate.

Eram cu spatele, dar le zăream printr-o oglindă cu ramă de nuc învechită.

Atunci mi-aduc aminte că i-am zis lui Titi :

— Fă-te că-mi spui ceva, ca să nu creadă că le dăm importanţă...

Se vede că sfatul meu l-a silit la unele sforţări de imaginaţie, că-l văzui cu spaimă făcînd mişcări ciudate din gît, ca un curcan cînd vrea să bolborosească.

Era să se înece. Noroc că şi-a înghiţit cu bine albuşul şi a început să respire.

Necuratul însă ne pîndea din umbră pe amîndoi.

Nu-mi dau seama cu ce iuţeală izbutiserăm să absorbim întreaga cremă, cu pojghiţa ei cafenie cu tot. Atîta ştiu că — într-un gest uniform de fraţi siamezi — ne-am trezit, amîndoi în acelaşi timp, cu acelaşi fel de linguriţă lată în vîrf ca pentru îngheţată, apăsînd din răsputeri pe suprafaţa încăpăţînată şi nemiloasă a bazei, cu gînd s-o putem sfărîma.

Dar baza, tare, ca un crucişetor blindat, ne ţinea piept cu dîrzenie.

Deodată, ca prin farmec, două explozii grozave făcură să ni se pară că întreaga cofetărie s-a prăbuşit peste noi.

Ce se întîmplase ?

Tot apăsînd, prăjitura s-a dat bătută şi ca să se răzbune pe noi, cele două jumătăţi ne-au sărit drept în poală, în acelaşi timp şi în acelaşi ritm, iar Titi şi cu mine, printr-un gest simultan şi instinctiv, le-am prins în mîini, le-am cules de pe genunchii plini de firimituri şi le-am pus la un loc în farfurioarele respective.

Nu mai vedeam înaintea ochilor. Eram ameţit. Nici nu m-am mai uitat la Titi. Am cerut plata ca să plecăm mai iute.

Atît mi-aduc aminte că de la masa vecină scăpărau uşoare pufnituri de sub înfundătura batistelor care în zadar luptau să le stăpînească gura.

Trecînd prin dreptul lor, am zărit cu coada ochilor obrajii guvernantei congestionaţi ca două felii de şuncă trecută din fiert.

Ajunşi pe trotuar eu am vrut s-o iau la drepta. Dar Titi tremurînd, mă trase de mînă spre stînga şi mă luă repede în partea opusă :

— Hai pe aici, mă, că iar ne întîlnim cu *ele* şi nu vreau să crează că le dăm... importanţă. Nu înţelegi ?

A. VLAHUȚĂ

Se vede că şi setea literară e instinctivă...

Numai aşa îmi explic pentru ce numai cîţiva — foarte puţini — prieteni şi colegi de clasă de la Sf. Sava, alergam joia seara să apucăm, cu un ceas înainte, locuri la Ateneu, ca să putem vedea şi asculta cît mai de-aproape pe conferenţiarii epocii...

Splendida clădire a Ateneului Romîn de astăzi nu fusese încă durată.

Forul îşi chema pe atunci conferenţiarii în clădirea veche a fostului tribunal, unde azi se află teatrul Operei romîne. Acolo, într-o sală cu bănci în amfiteatru, am auzit pentru întîia oară pe profesorul *C.C. Arion*, oratorul de rară eleganţă în vorbire ; pe tunătorul şi captivantul *Delavrancea*, pe *Const. Disescu*, *Tache Ionescu*, *Ionescu-Gion*, pe subtilul *Dimitrie Laurian*, pe *Al. Odobescu*, *Gheorghe Panu*, *Ştefan Sihleanu*, *V.A. Urechia* şi pe *A. Vlahuţă*, nedespărţitul prieten al lui Delavrancea.

Niciodată unul nu lipsea de la conferinţa celuilalt. Prin contrast cu Delavrancea, vorba lui Vlahuţă era domoală, sfătoasă, rostită cu glas gros de unchiaş bun şi iertător şi pe amîndoi îi iubeam fără să-i cunosc...

Cum să mă apropii — eu, un copil, licean, de cei doi titani de la *Revista nouă* a lui *B. P. Hasdeu* — revistă impunător de mare, cu portrete în colori pe scoarţă, înfăţişînd intelectuali celebri, romîni sau străini, tipărită în condiţiuni tehnice care ne căşunau indescriptibili fiori estetici ? Fiind prea scumpă pentru mijloacele noastre, grupul de *amatori* ai clasei cumpăram la apariţie numai un singur exemplar, prin cotizaţie, rămînînd ca să aparţie, la urmă, celui care plătise o contribuţie mai mare.

Cred că acum stă imprimat pe retina ochilor mei titlul nuvelei *Bursierul*, a căreia citire n-am să uit cum mi-a intrat de repede în sînge, ca o apă limpede de izvor de munte, pe o sete năprasnică de vară...

Dar prilejul ca să mă apropii de Vlahuţă mi l-a dat Răducănescu Grigore, prietenul şi colegul meu, devenit la maturitate ofiţer superior, moldovean pur, pe care-l iubeam pentru firea lui deschisă şi totdeauna senină.

Răducănescu era — spunea el — nepot al lui Vlahuţă şi se ducea din cînd în cînd pe la el, într-o cameră mobilată, în Calea Plevnei, cam în dreptul *Monitorului oficial* de azi, aproape de Cişmigiu.

Colegul meu, auzind aprecierile profesorului nostru de limba romînă, Mîndreanu, despre compoziţiile mele, m-a rugat să-i dau caietul să-l ducă unchiului său, ca să-l vază.

Mi-am scotocit sertarele, am scos la iveală temele „pe curat" şi-am adăogat şi vreo două schiţe *secrete*, destinate revistei noastre literare poligrafiate *Armonia*.

În dreptul Cişmigiului ne-am despărţit. Eu am intrat în grădina publică, iar micul meu tezaur literar, încăput în mîinile protectoare ale prietenului meu, la Vlahuţă acasă.

Învoiala era să-l aştept pe aleea paralelă cu bulevardul.

Îngrijorarea, nesiguranţa, teama chiar îmi împungeau cu mii de ace toţi nervii. Mă străbăteau cînd călduri de sfială, cînd răcoreli de speranţe optimiste. Din cînd în cînd privirile mele se îndreptau, printre gratiile grilajului, înspre Calea Plevnei.

După nu ştiu cît timp, Grigore se desprinse din mulţimea trecătorilor şi se apropie de mine cu jovialitate, aducîndu-mi veşti bune, pe moldoveneşte :

— O zis că ai talent, fără discuţie. Să nu te *leşi* de scris. Să scrii mai departe, dar să nu publici încă.

Apoi mi-a povestit cu cîtă răbdare şi atenţie a citit poetul „tăt-tăt".

Şi-a plecat, căci îl aştepta gazda cu masa. Iar eu simţeam nevoia să rămîi singur pe o bancă, în amurgul acela fericit de aprilie. Să mă dezmeticesc !

Mă sileam să-mi reconstituiesc în gînd toată „bunătatea cu care se rostise" despre mine...

Mai tîrziu, l-am cunoscut şi m-am împrietenit cu el prin *fraţii Dona,* cumnaţii lui, dragii mei prieteni, doctorii Raul şi Jubi, amîndoi desăvîrşit înzestraţi, medici aleşi şi iubitori de oameni, de artă şi de literatură.

Cu Raul, ginerele lui Delavrancea, am fost coleg de clasă. M-a durut adînc plecarea lui aşa de timpurie din viaţă.

Cele mai frumoase tablouri de Grigorescu le-am văzut la Vlahuţă şi în casa fiecăruia din fraţii Dona...

Prin 1902, pe cînd Vlahuţă conducea *Semănătorul* am publicat în această revistă o bucată a mea intitulată *Cît ţine liturghia.* După apariţia ei, am întîlnit pe Vlahuţă la Ateneu, la noul Ateneu de rîndul acesta. Era custodele uneia din ultimile expoziţii ale lui Grigorescu.

Cînd m-a văzut intrînd, s-a ridicat de pe canapeaua pe care se odihnea, a înaintat spre mine şi mi-a ţinut mîna mult timp strînsă :

— Te felicit pentru schiţa din *Semănătorul* nostru.

E minunată. Ai creat un gen nou în literatura romînească : *genul interiorurilor*. Te sfătuiesc să-l duci mai departe, căci îți aparține...

Apoi, după o pauză :

— Și ca să-ți dovedesc și cu fapte ceea ce-ți spui, uite pe peretele de colo, sunt zece tablouri mai mici. Grigorescu mi-a lăsat latitudinea să le dăruiesc din parte-mi cui vreau eu... Alege-ți unul și ia-l.

Și apropiindu-se de panou, mă îndemnă să iau bucata intitulată de autor *La scăldătoare în Bacău*, înfățișînd malurile Bistriței. Era una din bucățile cele mai izbutite ale marelui nostru pictor. Pictura purta data anului 1876.

Am luat-o, i-am mulțumit mișcat, dar astăzi n-o mai am, din următoarea întîmplare :

Într-o zi, ministrul Artelor de atunci, C. Banu, cunoscutul și foarte talentatul scriitor și orator, fost coleg de școală în București cu mine, avînd drum prin Ploești, se oprește la mine acasă și vede și tabloul lui Grigorescu.

M-a întrebat dacă mai am și altul de același pictor. I-am răspuns că nu. Părerea lui a fost atunci că într-o casă de bun romîn e bine să fie mai mulți Grigorești. „Cînd n-ai decît unul, e păcat să-l ții departe de vederile celor mulți, mai ales cînd e de valoare."

M-a sfătuit să-l vînz ministerului.

Și m-a hotărît să-l dau. Iar ministerul, care era de părere — ca și mine de altfel — că banul statului trebuie tratat cu milă, mi-a dat un preț pe care azi l-aș înapoia oricînd cu orice procent ministerului. Numai să-mi dea tabloul înapoi.

Ei, dar am uitat de Vlahuță, căci el are aici întîietatea...

La 1 august 1916, cu două săptămîni înainte de începerea războiului, am plecat la Constanța, unde îmi reținusem o cameră.

În ajunul plecării, primesc un mandat poştal de o sută cincizeci de lei din Bucureşti. Trimiţătoare, Editura „Alcalay".

N-am înţeles rostul acestui mandat. Nu ştiam că editura aceasta mi-ar fi datoare ceva. Eram convins că e o eroare.

Şi-am plecat la Constanţa, unde — de altfel — n-am putut sta mult, căci la 14 august mi-a venit ordinul să mă prezint la unitatea din care făceam parte.

La cîteva zile după sosirea în Constanţa, pe cînd mă plimbam pe chei, văd că se apropie doi domni din care unul întinde din depărtare braţele spre mine, în semn de entuziasm. M-am apropiat şi l-am recunoscut.

Era Vlahuţă, însoţit — pe cît mi-amintesc — de Tony Bulandra.

Primul lui cuvînt a fost să mă întrebe, rîzînd, dacă am primit un mandat de o sută cincizeci de lei.

Prinsesem pe autor, dar nu ghiceam încă motivul.

Şi Vlahuţă mi-a satisfăcut curiozitatea :

— Fără să-ţi cer consimţămîntul — mi-a spus el — în calitatea mea de director al „Bibliotecii scriitorilor romîni", am publicat în broşura no. 21, intitulată *Nenea,* bucăţi de-ale dumitale, alese de mine, aşa cum am vrut şi mi-a plăcut. Dacă te superi, le retrag imediat din circulaţie şi anunţ publicul că autorul s-a supărat...

— Dar părăluţele nu ţi le mai dau înapoi, i-am răspuns eu. Mai ales că le-am şi mîncat şi am rămas numai cu cotorul mandatului.

Apoi i-am mulţumit, mărturisindu-i cu cîtă emoţie văd şi aici, ca pretutindeni pe unde trece, sufletul lui neasemuit de bun şi altruist.

Fiindcă aşa a fost marele nostru poet pentru toţi cîţi l-am cunoscut de aproape şi-i rostim azi numele numai printre lacrimi.

De atunci, l-am mai văzut o singură dată, tîrziu, după război — cu puţin înainte de a-l pierde — la el acasă, în piaţa Victoriei, unde m-am dus să-i văd „Grigoreştii". Mie, locuinţa în provincie mi-a făcut şi acest rău nemărginit, că m-a ţinut mereu departe de tot ce am avut mai drag şi mai scump printre marii mei prieteni din capitală.

PROFESORUL MEU DE LIMBA ROMÎNĂ SIMION MÎNDREANU

După atîţia ani de şcoală, ca fost elev, student şi profesor, mi-am dat seama bine că nu numai omul, dar şi clasele, şi seriile de şcolari, dintr-un an sau chiar dintr-un şir de ani, au psihologia şi caracteristica lor.

Ca profesor — de ce s-o ascund ? — nu intram în toate clasele cu aceeaşi încredere. Simţeam că într-unele am izbutit să înnod mai trainic legătura de la suflet la suflet cu elevii, dacă nu cu toţi, cel puţin cu o bună parte din ei.

Seria, clasa aceea, alcătuia pentru mine un tot organic, însufleţit şi atrăgător...

Şi sunt convins că şi foştii mei profesori n-au simţit altfel... Numai că pe atunci distanţa de la catedră pînă la clasă era ceva mai mare.

Şi totuşi ajungeau uneori la acel fond ascuns şi fericit de bunătate, reuşind să le aducem în ochii unora lacrimile în zadar reţinute, fie în ocazii solemne, fie în fel de fel de manifestaţii inimoase, în care mintea şi inima copilului bun e nesecat născocitoare.

...Profesorul nostru de limba romînă de la colegiul Sf. Sava era originar din Transilvania şi făcea parte din cei cu sufletul deschis, a cărui căldură prietenoasă ne învăluia ca o blană scumpă şi ne simţeam în al noulea

cer ori de cîte ori cuvîntul lui de prețuire se îndrepta personal spre vreunul din noi.

Se vede că și seria noastră se nimerise să fie tocmai una din cele privilegiate, căci și nouă, elevilor din clasa a treia, mult ne erau dragi orele domnului Simion Mîndreanu.

Avea înnăscut în el și darul de animator, de imbold către scrisul literar al celor pe care-i simțea dăruiți cu oricît de ușoară chemare.

Era un eclectic și-un entuziast, care a făcut din orele de limba romînă — timp de doi ani cît l-am avut profesor — cele dintîi sărbători literare din copilăria mea...

Manualul de care ne serveam — destul de bun și acela — *Stil și compozițiuni* de *I. Manliu*, era pentru noi mai mult un ajutor menit să întregească metoda profesorului. Îl citeam și reciteam acasă, cu un sentiment de ispită și atracție cu totul contrariu aceluia cu care deschideam Aritmetica. Nu știu dacă s-a putut adeveri cîndva zvonul că, la întregirea acestui manual, ar fi colaborat și *Coșbuc*, care era nepotul lui Manliu. Eu cred însă că unchiul a dat îndemnuri nepotului, pe ogorul literelor, căci *Manliu*, care a fost profesor la gimnaziul din Giurgiu și prezent, printre invitați, la botezul meu, era mult mai în vîrstă decît *Coșbuc*, iar manualele lui apăruseră mai-nainte de maturitatea marelui nostru poet.

Procedeul lui Mîndreanu, ca să ne deștepte rîvna pentru scris, era foarte simplu. Profesorul aducea subiectul povestei de tratat : Petre — să zicem — fiul unui proprietar de moșie, locuind vara la conac, la poalele munților, profitînd de îndemnul unui prieten, pleacă într-o după-amiază de vară, fără știrea părinților, să vadă o peșteră cam depărtată, dar rătăcindu-se, cei doi copii petrec o noapte grozavă în inima pădurii. Emoția părinților și peripețiile prin care au trecut ei erau lăsate la imaginația școlarilor. Într-o săptămînă sau două — după

însemnătatea subiectului — lucrarea trebuia să fie gata și lectura ei o expuneam cu glas tare, iar critica o făceau atît elevii, cît și profesorul, care o însoțea și de elogii, cînd bucata era bine ticluită — sau de ironii ușoare, cînd autorul o nimerea... cu oiștea în gard !

Din toate acestea, ne-am ales cu — o „Societate literară", a noastră, a clasei a treia și cu o revistă *Armonia*, poligrafiată, mai mult spălăcită decît citeață, unde eu am apărut ca publicist pentru întîia oară, cu o nuvelă intitulată *Sălbaticul*, avînd ca erou un tînăr sfios, căruia-i plăceau excursiile în tovărășii cît mai reduse ca număr, urcînd potecile munților totdeauna cu o carte în mînă.

În a doua parte a anului școlar, precum și după aceea, în clasa a patra, ne-am putut îngădui apoi luxul să ne „tipărim" revista și să scoatem trei numere „săptămînale" în timp de... un an și jumătate, schimbînd și numele *Armoniei* în acela de *Studentul romîn*.

Nuvela publicată de mine în această serie de trei numere a fost intitulată : *Flăcău bătrîn* și cuprindea primele încercări de ironizare a slăbiciunilor omenești.

Anghel Demetriescu, marele nostru profesor de istorie, ca arbitru, era pentru noi mai hotărîtor, era... Casația ! Cînd, după ce i-am pus revista pe catedră, profesorul a rostit unele nume, mare a fost fericirea celor aleși.

Meritul era în cea mai mare parte al lui Mîndreanu. Iar colaboratorii de pe atunci ai *Armoniei* și ai *Studentului romîn* au ajuns mai tîrziu, în lumea noastră, nume cunoscute în diferite ramuri de activitate : *Constantin Banu*, fost ministru liberal și mare orator și îndrumător literar, întemeietor al cunoscutei reviste literare *Flacăra ; Scarlat Orăscu*, poetul plin de avînt, colaborator de mai tîrziu la *Revista nouă* a lui *Hașdeu*, a făcut greșala să se lase de literatură după primul volum de versuri și să se consacre avocaturii ; *Constantin Conțescu*, minis-

trul de mai tîrziu al țării în Comisiunea dunăreană europeană ; *Iancu Livescu*, în care talentul literar a dat mereu lupte grele cu cel teatral ; și alții, cărora le cer iertare dacă nu mi-i mai amintesc, fiindcă o împrejurare, pe care voi povesti-o altă dată, a făcut să pierd în mîini străine cele patru exemplare unde mi-am văzut „opera" și „semnătura" tipărite pentru întîia oară în viață !

Dar — firește — „creațiunile literare" sunt sortite să treacă și pe sub tăiușul criticii.

Pe vremea aceea, *Gh. Adamescu*, mai mare ceva decît noi, deținea rolul de „critic" la ziarul *Romînia*.

Nu știu de unde i-am încăput în mînă, că ne-am pomenit... luați în primire !

Cel mai hărțuit a fost Conțescu. El publicase în revista noastră o poezie mare, intitulată *Pentru ce ?*, care — mi-aduc aminte — își începea întrebările cam așa :

„Pentru ce, cînd, dimineața, cu-a sa rază voluptoasă,
În a mea fereastră bate, din somn a mă deștepta..."

Pe tema cu razele dimineții, nemilosul critic, între altele, îl întreba :

„Ia spune-ne și nouă, domnule poet, cum se petrece minunea ca dumneata să auzi în fiecare dimineață razele soarelui făcînd cioc-cioc ! în geam și spunîndu-ți :

— Domnule Conțescu, tot mai dormi ? Hai, scoală-te, leneșule, că noi am răsărit de mult..."

La atitudini de felul acesta, revista răspundea scurt și „demn", la *Poșta redacției !* Iar dacă vreun mofluz căruia nu-i puteam publica imperfecțiile, ne adresa vreo insultă, „colaboratorul" Orăscu, „poștașul nostru", îl punea îndată la locul lui, cu răspunsul prompt :

„Aveți lipsă de bun-simț, domnul meu ! !"

*

Într-o dimineaţă, în liniştea orei de limba romînă, auzim scîrţîind binişor uşa şi vedem înaintînd încet şi solemn spre catedră un bătrîn simpatic.

Mă uit la Scarlat Orăscu, cu care eram vecin de bancă, şi observ că îngălbeneşte.

— Tata ! !

Atît a putut să-mi şoptească şi scoase un oftat adînc.

Era zi de compoziţie şi Scarlat, care îşi citise opera cu cîteva lecţii mai-nainte, fusese atît de sigur pe nota ce obţinuse de curînd, încît îşi calculase că nu va fi ascultat şi nu-şi scrisese lucrarea. I-aş fi împrumutat caietul meu, dar... mă găseam exact în aceeaşi situaţie !...

După ce părintele şi profesorul îşi deteră mîna, Mîndreanu pofti pe bătrîn într-o bancă şi-l chemă pe micul Scarlat să-şi citească lucrarea.

Pe atunci, după regulament, era voie ca părinţii să vie să-şi asculte copiii, ca să-şi dea seama de progresele odraslelor lor.

La auzul numelui său, Scarlat se ridică. Stătu o clipă uluit. Se uită în dreapta şi în stînga la colegii apropiaţi. Apoi se aplecă spre pupitru. Scotoci tărăgănitor printre cărţi şi deodată scoase la iveală un caiet nou-nouţ şi-l deschise.

Pagina la care-l deschisese era albă, doar dungată uşor cu eternele liniuţe albastre ale caietelor de dictando.

O răguşeală neprevăzută întunecase puţin glasul cititorului. Scarlat tuşi de două ori şi începu... descrierea unei pajişti înflorite într-o dimineaţă de vară...

Frazele, la început cam încurcate, începură să curgă din ce în ce mai limpede, mai armonios, atrăgînd pe toţi ascultătorii. Nici profesorul, nici băieţii nu bănuiau nimic, singurul deţinător al tainei eram numai eu şi ur-

măream cu emoţie urcuşul greu şi primejdios de care se agăţase talentatul şi iscusitul coleg şi prieten, viitor avocat...

La sfîrşit, Mîndreanu, încîntat, îi trimise de pe catedră cîteva cuvinte de încurajare, felicitîndu-l în faţa părintelui, care se uita cam sceptic într-o parte.

Elevul se aşeză la loc, răsuflînd din greu. Dar profesorul n-avu de lucru ? Ce-i veni în gînd, să-i arate bătrînului şi acurateţa caligrafică a compoziţiei fiului !

— Domnule... Orăscu, adu, te rog, caietul să-l vadă şi tatăl d-tale ; nu mă îndoiesc că şi îngrijirea transcrierii este, ca totdeauna, la înălţimea iscusinţii d-tale !

Şi Scarlat, pus pe drumul Golgotei, fu silit să-l suie pînă la sfîrşit. Îşi îndreptă paşii cu curaj bărbătesc spre catedră şi înmînă profesorului caietul...

Mîndreanu căută mult şi în zadar printre foi. Cînd se convinse că lucrarea... s-a evaporat, începu să rîdă şi clătină ameninţător din cap.

Apoi rosti sentinţa :

— Pentru talentul cu care ai compus pe loc, bucata, îţi pui nota zece ; iar pentru ascunderea adevărului faţă de părinte şi profesor, îţi scad două puncte la conduită !

Al treilea punct îl puse clopotul care suna de ieşire.

Mîndreanu plecă însoţind pe bătrîn. Ce şi-or fi spus, n-am putut afla nici pînă în ziua de azi...

AMINTIRI LITERARE

1. *Întîia mea amintire literară : mama. Cîteva luminițe călăuzitoare.* — Începuturile mele literare se pierd, vorba lui Iacob Negruzzi, în noaptea vremurilor... Nu trec însă dincolo de Giurgiu, unde m-am născut și am trăit cei dintîi ani ai micii mele copilării, din care culeg și acum flori de măr și de piersic altoit, apusuri de soare ca o aramă nouă azvîrlită pe cer pînă dincolo de înălțimile malului bulgăresc al Dunării, rahagii turci ducînd — pe cap, în echilibru — tăvi enorme cu o întreagă prăsilă de cocoșei roșii încremeniți desăvîrșit în vîrf de băț ; turcul Ali, venind la noi, din Bulgaria, o dată pe săptămînă cu o tavă tot așa de mare, încărcată cu fel de fel de bunătăți : ouă, cataif, struguri mari și galbeni ca un chihlibar vîrtos, pistil și, uneori toamna, dovleac copt, frumos ca aurul. Apoi cîinii noștri : Lupu, Baicu, Eder... apărătorii fără leafă ai caiselor, cireșelor, smochinelor, și chiar ai boschetelor cu trandafiri și iasomie, pe după care ne jucam de-a „v-ați ascunselea" în răcoarea ierbei stropite a amurgurilor de iulie.

Cel dintîi imbold la scris îl datoresc — fără îndoială — mamei mele.

Ea e prima mea amintire literară, peste care nu vreau și nici n-aș putea să trec fără adînci remușcări. În pauze,

cînd vrea să mai scape de necazurile gospodăriei — atît de rodnică peste tot pe urma ei, dar şi atît de străină priceperii noastre — îşi găsea refugiul, fie în cartea lăsată deschisă pe scrinul din iatac, ori pe vreun scaun, fie lîngă noi, „ăştia micii", dornici s-o ascultăm urmînd firul povestirii lăsate neisprăvită, uneori cu zilele...

Vlăstar din familia militărească — atît de cunoscută — a Botenilor, coana Eliza, cum îi zicea intimii, Coanza, cum o chemau două din surorile mele mai mari, Săftica, aşa cum auzeam mirat, fără să întreb de ce, numind-o, cînd venea pe la noi unchiul ei şi al nostru, colonelul Manolache Boteanu, fost aghiotant al lui Cuza vodă, era un adevărat dicţionar enciclopedic, bun de consultat în orice clipă. La boli, la necazuri, impasuri grele, toţi alergau la ea să-i ceară sfaturi, îndemnuri, reţete. Măritată de la vîrsta de paisprezece ani, cum era moda pe atunci, cu păpuşile încă în braţe, supusă de timpuriu la grelele încercări ale unei case de copii, printre care eu şi o soră mai mică eram cei din urmă, elevă prin nevoi — dar conştiincioasă — a celebrului medic german de pe vremuri din Giurgiu, doctorul Seben, care i-a scăpat de atîtea ori copiii cu viaţă, ea nu pregeta să sară în toiul nopţii din pat ca să deschiză uşa rudelor sau prietenilor din vecinătate, găsind mai totdeauna soluţia fericită problemelor celor mai încurcate.

Nu scria, dar povestirile ei te fermecau.

Era o fiinţă fără somn. Numai Dumnezeu ştie cîte griji şi necazuri i-l răpiseră, ca să-i scurteze zilele. Căci, pe latura asta, eram prea mic pe atunci ca să o pot înţelege şi ajuta. Ar fi fost în stare să stea nopţi întregi cu noi — dacă n-ar fi biruit-o mila — dezlegînd şarade sau înviind trecutul cu amintiri multe şi colorate, din mica ei copilărie...

Slugile de atunci nu erau „funcţionare salariate", ca duşmanii plătiţi din vremurile trăite astăzi.

Ferească sfîntul !

Eu şi fraţii mei am crescut pe mîna mamii Sultanii, fiică de roabă ţigancă, dată de zestre bunicii mele, apoi liberată şi lipită de casa noastră, atît ea, cît şi fetele ei : Anica, ciupită de vărsat, şi Lica, tartorul iremediabil al minciunilor cele mai iscusit ticluite. Şi pe mîna mamei Gherghina, o vrednică ţărancă din munţii Buzăului, adusă de tatăl meu ca doică a unei surori mai mare ca mine, şi rămasă în serviciul casei noastre pînă aproape de sfîrşitul vieţii.

Mama Gherghina era „ciuca“ [1] zarzavagiilor bulgari din piaţa Giurgiului. Într-o duminecă, o vedem gătită de sus pînă jos cu o rochie de mătase prăzulie şi cu pantofi noi în picioare.

Dacă rochia nu i-ar fi venit prea larg şi fără îngrijire tăiată, mai ales în dreptul gîtului şi al cordonului, şi dacă mînecile nu ar fi fost prea lungi şi cam prea lăbărţate, aş fi zis că e o boieroaică din albumurile cu poze de pe vremuri.

— Cine te-a gătit aşa, mamă Gherghino ?

— „Sîrbii“, maică. M-am pomenit săptămîna trecută cu unu venind la mine, dimineaţa, la tîrguială ; şi ridicînd din grămadă un ardei îndrăcit, mi-a zis : „Gherghino, dacă mănînci ardeiul ăsta iutele în faţa noastră, punem cu toţii mînă de la mînă şi-ţi plătim ţie o rochie de mătase, după gustul tău, bez o pereche de pantofi noi“. Eu am luat ardeiul, m-am uitat puţin la el, apoi am muşcat o dată. E drept că mă cam pişca la limbă. Dar n-am zis nimic. A fost greu cu îmbucătura dintîi. Pe urmă a mers ca pe roate. L-am mîncat tot. Şi s-au ţinut de vorbă.

— Dar nu s-au mirat de dumneata ?

---

[1] *ciucă* — ţintă (aici cu sensul de : ţintă a bătăilor de joc).

— Da, ba bine că nu ! Au clătinat din cap, s-au crucit, s-au uitat unul la altul. Apoi au început să pleoscăiască din palme, ca la teatru, că erau fro opt, de se strînsese toată piaţa în jurul nostru.

— Era iute rău ardeiul ?

— O fi fost, maică... Pentru ei, poate. Eu atîta ştiu că l-am mestecat pe tot fără să-mi pese. Şi m-am ales cu rochia de mătase, numa bine, acum, de Rusalii.

Prin gura blindată a credincioasei noastre buzoience, ardeiul decretat de toată bulgărimea pieţei cel mai iute trecuse ca un măr domnesc...

Dar poznele mamii Gherghinii au fost mai multe :

La început, cînd a venit la noi doică — ne povestea mama — a făcut una şi bună : fără nici o sfială a pus jos pe duşumeaua salonului, şi-a lăsat acolo, în faţa mosafirilor, o tavă mare cu dulceţuri, fiindcă...

— Fiindcă tocmai atunci m-a pişcat de picior un afurisit de purice şi n-am putut răbda să nu mă scarpin... a mărturisit în urmă.

Moş Stan, bărbatul ei cu cununie, venea în fiecare seară, mai rar treaz şi destul de des cu chef. Tot cheful lui se răzbuna pe mama Gherghina. Iar noi, copiii, rîdeam ca la teatru.

— Ia mai tacă-ţi fleanca, babo. Nu vezi că eşti afumată ?

— Ce-ai zis, beţivule ?... Ia mai crîcneşte o dată !

Şi mama Gherghina, tot aşa de iute de mînă ca şi de gură, înhăţa cleştele de lîngă maşină şi lua poziţia de atac. Moşul, îngrozit de ce ar fi putut să se întîmple, deschidea uşa încet, cu scîrţîieli de vioară stricată, şi părăsea frumuşel arena. Totuşi, ca să nu se dea bătut de tot, mormăia, atît cît să-l putem auzi doar noi cu urechile noastre agere :

— Te-ai afumat rău, madam !

Şi fugea pe pietrişul din curte, ca un copil zburdalnic...

Da, toţi aceşti licurici ai vîrstei de dincolo de necazuri au fost luminiţe călăuzitoare pentru scrisul meu de mai tîrziu. Micii colaboratori ai începutului meu literar...

A urmat apoi războiul şi am fugit cu toţii la Bucureşti : noi cu trenul ; bagajele cu chervanul. Doar cîinele nostru drag a rămas la Giurgiu, uitat acolo din grabă, de frica bombelor. În nuvela *Eder* am scris despre el rînduri adevărate ; şi tot aşa în *Moş Stan* despre moş Stan.

Numai mamii Gherghinii i-am schimbat numele în mama Maria.

2. *Capitala.* — În capitală, primul popas l-am făcut la o mătuşe, în strada Aureliu, lîngă Calea Moşilor, la doi paşi de cele dintîi tramvaie cu cai şi cu imperială şi de cel dintîi tîrg al Moşilor care mi-a uluit mintea şi urechile. Tot atunci am văzut şi cei dintîi muscali, în mantale lungi, cu raniţe în spinare şi cu centuroane de lac, mai toţi mirosind a „vutkă" şi cerînd „cuartir", spre groaza mătuşei mele, îngrijorată de cît aveau de suferit scîndurile şi covoarele ei de pe urma „cizmoaielor" de iuft cu tălpile lor îmbrobonate cu ţinte creţe... Apoi drumurile odihnitoare, cu trăsuri de Herasca trase de cai blînzi, ducîndu-ne la moşia bunicii din Netezeşti, lîngă Căldăruşani. Trăsura asta de Herasca sta uneori săptămîni întregi cu capetele oiştei trîntite în muşeţel, cu perdelele de piele neagră lăsate, ca să nu intre în ea puii de găină ; cu atîtea urme de drum lung pe ea, mirosind toată sub arşiţa soarelui de iunie, a încins şi-a dor de ducă...

Apoi... clasele primare la „galben" şi la „verde", la strada Licurg, sau la Ştirbei vodă, la „domnu" Popovici, sau la „domnu" Vasile Ştefănescu, sau la „domnu" Giurescu, Banu, Mumuianu...

Toţi aceşti „domni", ca şi toate casele cu chirie unde ne mutam umblînd cu bagajele de colo pînă colo — pe soare călduţ de Sf. Gheorghe, sau pe burniţă pătrunzătoare de Sf. Dumitru — din Calea Moşilor în Spătari, din Spătari în Rotari şi din Rotari în Plevnei, toate aceste fiinţe şi migraţiuni le păstrez pentru alt soi de amintiri, sub alt titlu. Aci sunt numai cele în legătură cu scrisul.

3. *Intîia furie.* — În cea dintîi vacanţă şcolară, după clasa întîia de la colegiul naţional Sf. Sava, în toiul lui iulie, am mers cu familia la Stîlpeni-Muscel, la conacul bătrînului proprietar Stîlpeanu, ca să luăm parte la cununia fiicei lui cu fratele meu cel mare, Iulian, pe atunci locotenent.

A fost o nuntă de trei zile şi trei nopţi fără răgaz, ca pe vremea lui Iancu Jianu. Casă mare, odăi multe, pline cu covoare naţionale ; parc boieresc. Mă culcam şi mă sculam în cîntece de lăutari. Din cînd în cînd — biruit de somn — adormeam pe canapeaua largă dintr-o odăiţă aşezată departe de zgomot. Dar, în două rînduri, am tresărit deşteptat de răceala cîtorva picături nesuferite de apă, căzute rar — cu socoteală — pe obrajii mei aprinşi de atîta nuntă.

Grupul de prieteni noi sta în preajmă rîzînd şiret. Toţi musceleni, nici unul n-ar fi îndrăznit să supere pe... fratele mirelui.

Afară numai de... o fată !

O fată care m-a făcut să cunosc, la doisprezece ani, fiorii parfumului de garoafă şi suavitatea florii de vanilie. Şi să înţeleg, cu alt rost, tihna soarelui singuratic de pe pajiştile prietenoase ale Muscelului...

Cînd m-am întors acasă, la Bucureşti, m-am ascuns în cel mai liniştit colţ de iatac şi am aşternut pe furiş — şi pe hîrtie — tot focul sufletului meu hărţuit de visuri

şi visări, într-o „nuvelă“ : *Intîia furie*. Ba încă am găsit şi revista care să mi-o dea în vileag.

4. *Tata. Primele reviste.* — Astăzi nu mai am şi nu mai găsesc nici manuscrisul bucăţii, nici revista, tot aşa cum nu mai am nici alte... opere (! ?) publicate pe vremea aceea, sporadic, ici şi colo. Ceea ce ştiu e că, în clasa a treia de la acelaşi colegiu, m-am găsit în... unison literar cu un grup de colegi şi am pus cu toţii bazele unei societăţi tip „Junimea“, botezînd-o... „Studentul romîn“. Apariţia revistei cu acelaşi nume fu repede fapt împlinit, iar pe copertă sta anunţat, ceva mai sus de preţul abonamentului, că ea e „bilunară“, cu toate că în întregul an şcolar n-au putut apărea mai mult de trei numere.

Şi nici pe acestea nu le mai am şi nici n-am găsit pînă azi răgaz să le caut.

S-ar putea să le descoper chiar în biblioteca colegiului Sf. Sava. El s-a arătat atît de bun păstrător de documente, încît în publicaţia apărută în anul 1933 sub titlul *Colegiul naţional Sf. Sava*, de d-l profesor Ştefan Pop, directorul de atunci al colegiului, găsesc printre foştii elevi ai lui I. Eliade-Rădulescu, în anul 1832, pe tatăl meu Alecu Bassarabescu, în vîrstă pe atunci de 14 ani, anunţat la rubrica „starea părinţilor“ ca fiu de treti-logofăt, cu adresa în strada Biserica cu Sfinţi, nr. 6 şi avînd printre colegii de clasă pe Ion Ghica, Nicolae Bălcescu şi Nicolae Filimon care, în cataloagele vremii, era înscris sub numele : Papadonat Niculae.

În clasa a patra, iniţiatorii *Studentului romîn* au slăbit coarda, iar eu mi-am găsit loc de colaborare la revista *Mugurul*, redactată de un grup de literaţi din clasa a cincea — în frunte cu C. Dimitriu, fostul ministru de Interne, şi cu Dumitrescu Ciopone, care avea toate cali-

tățile ca să devie intelectual de rasă dacă firul vieții nu i s-ar fi rupt deodată, de timpuriu, pe neașteptate.

În cursul superior al liceului, am scris fără să mai public. Un instinct de *mimosa pudica* — mai ales în vremea cînd literatura părea, mai rău ca țigara, prohibită școlarilor de ambele sexe — făcuse din mine un iremediabil sfios.

5. *Romînul literar.* — Ca student, am intrat apoi într-o lume din nou prielnică scrisului : de-abia în anul al doilea al Facultății de litere, și eram poftit de Vintilă Rosetti, directorul ziarului *Romînul*, ca împreună cu un grup de adolescenți mînuitori de condei să formăm un cenaclu și să ne strîngem o dată pe săptămînă, în scop literar, la el acasă, în strada Brezoianu, alături de palatul de azi al *Universului.* Clădirea există încă și-mi redeșteaptă — de cîte ori o văd — cei dintîi fiori ai adăpostului confortabil, cu ceai cald, parfumat și generos, în serile de început de iarnă, cu prăfuiri ușoare de zăpadă viscoloasă, spaima periodică a proletarilor...

Acolo am simțit binefacerea întovărășirii pe un gînd bun și m-am întîlnit cu cei dintîi colaboratori — maturi sau aproape de maturitate — ca Iuliu Tuducescu de la cancelaria Academiei Romîne, Costică Ionescu-Barbarossa, fostul director al liceului „Lazăr", ca Ludovic Dauș, Nigrim și alții de care nu-mi mai aduc aminte, fiindcă întreaga colecție a *Romînului literar*, volum gros, legat de mine cu îngrijire, am pierdut-o în împrejurări vrednice — cred — de o clipă de atenție. Iată-le :

Toate mărunțișurile mele, așa-zise „literare", din anii dibuirii pe noul tărîm, le-am dat cu împrumut, în anul 1916, fostului meu vrednic elev, profesorul și publicistul Metroniu, hotărît să-și treacă teza lui de doctorat avînd ca subiect „evoluția" scrisului meu. Mi-a cerut în acest scop să-i dau, fără nici o reticență, colecția tuturor inti-

mităţilor mele stilistice ; şi i le-am dat — fireşte — cu deplină linişte, fiindcă în socotelile mele intrau toate siguranţele afară de una, la care nu mă gîndisem : dispariţia pentru totdeauna dintre noi a depozitarului ; cu prilejul războiului de întregire, sărmanul Metroniu a plecat în Moldova, de unde nu s-a mai întors. Şi nici micile mele amintiri îndepărtate...

Între ele a rămas şi colecţia *Revistei noi,* pe anii 1893—1895.

6. *Revista nouă, B. P. Hasdeu.* — La *Revista nouă* am venit invitat de B. P. Hasdeu în anul 1893. Am găsit, în cercul din jurul marelui învăţat, pe T. D. Speranţia, pe I. Cosmovici şi mult tineret în frunte cu Haralamb G. Lecca, Ionescu Gion, poetul Dem. Moldoveanu, Em. Conduratu ş. a.

Întrunirile colaboratorilor se ţineau tot săptămînal, ca şi la *Romînul literar* şi anume : lunea seara, la orele 8, în localul librăriei Socec, editoarea revistei, adică în acelaşi loc din Calea Victoriei unde e azi aceeaşi librărie cu măreţul palat al magazinelor „Lafayette". Numai că atunci toate erau în proporţii reduse : gangul de la intrare, vechi, întunecos şi mai îngust chiar decît *Ponte dei sospiri* [1] din Veneţia ; iar camera din fund unde ne întruneam de-abia putea să rabde o masă rotundă cu vreo şase scaune împrejur.

Mîna, veşnic absentă, a lui Socec, se simţea în... trataţii, singură răsplată a colaborării noastre. Iar Hasdeu nu lipsea niciodată de la şedinţe. Îşi începea „consumaţia" cu ceai şi o urma cu cornuri cu sare şi cu bere.

Acolo l-am cunoscut de aproape şi am căutat să-i apropii de mine sufletul, cît am putut mai mult.

---

[1] *Puntea suspinelor* — construcţie veneţiană datînd din secolul al XVII-lea.

Era o comoară vie, spirituală : un mare glumeţ şi un straşnic ironist. În nici o şedinţă meşterul filolog nu ne-a lăsat nici măcar să bănuim că e mare, aşa cum era. Acolo se făcea de-al nostru pe de-a-ntregul ; tînăr cu tinerii, hazliu pe socoteala ridicolilor, egal cu toţi colaboratorii. Tot ce avea de publicat în revistă ne citea mai întîi nouă, cerîndu-ne apoi să-i spunem pe şleau lacunele, greşelile de stil şi tot ce ni s-ar fi părut strident

Cu toată memoria mea slabă, n-am să uit niciodată ce frumos ne-a citit, într-o tăcere de templu, cu rostirea lui basarabeană, bogată în vocala *o* pronunţată închis, poemul lui intitulat *Dumnezeu.*

Tot atunci, Hasdeu se găsea în polemică — glumeaţă din parte-i — cu C. Dobrogeanu-Gherea şi Toni Bacalbaşa ; le răspundea într-o rubrică de la sfîrşitul revistei, intitulată : *Zacherlină :* ori scurt şi usturător, ori prin cîte-o caricatură fără cuvinte, care-l scotea mai ales pe Toni (Hasdeu îi zicea Toni Meţ) din fire şi-l făcea să răspundă în *Moş Teacă,* enervat, insultător şi deci pe picior de inferioritate.

Hasdeu era pe atunci directorul Arhivelor Statului şi-şi avea locuinţa chiar acolo, în Mihai Vodă, în vechiul local al instituţiei. L-am văzut de cîteva ori în biroul lui de lucru şi m-au minunat cărţile răvăşite, mai toate deschise şi risipite în cea mai cumplită neregulă pe jos, pe scaune, pe masa spaţioasă la care lucra.

— Aici nu intră slujnica decît cînd şterge praful sub ochii mei, îmi spunea el. Dacă mi s-ar întîmpla nenorocirea să mi se întoarcă vreo foaie, sau să mi se clintească vreun text de la locul lui, m-ar da înapoi cu munca pentru cine ştie cîte luni.

Se ştie că bătrînul făcea spiritism, unicul balsam al suferinţelor lui, după pierderea copilei sale Iulia.

Într-o seară, ne-a adus la şedinţă planul arhitectural al vilei ce avea să construiască la Cîmpina, în amintirea ei. Plan ciudat, cu o turlă mistică la mijloc.

— Turla — ne spunea el — e destinată să ne fie — mie şi nevesti-mi — un refugiu în cazul cînd ne-ar ataca hoţii. De pe ferestruicele ce vedeţi aici, pot trage cu revolverul în libertate în ei... fără să fiu văzut.

Se pare că teama de hoţi era la el o slăbiciune.

— Şi ce arhitect v-a făcut planul, domnule Hasdeu ? am îndrăznit să-l întreb eu cu destulă sfială, dar dintr-o legitimă curiozitate.

— Fata mea. Mi l-a dictat zilele trecute prin spiritism şi eu am transcris întreaga ei dorinţă întocmai, mi-a răspuns bătrînul, măsurîndu-mă bănuitor, să vadă — poate — dacă nu cumva vreo urmă de ironie pe faţa mea i-ar ştirbi solemnitatea răspunsului.

L-am ascultat însă cu toată cuvioşia şi încrederea...

Într-o seară, după şedinţă, sub îndemnul cîtorva prieteni, m-am apropiat de el şi l-am rugat — de se poate — să ne îngăduie să luăm şi noi — tineretul — parte la şedinţele spiritiste, pe care aflasem că le ţine din cînd în cînd la Arhive, într-un cerc strict intim, de unde nu lipseau niciodată Teodor Speranţia şi Cosmovici.

S-a gîndit o clipă. Apoi mi-a răspuns :

— Trebuie să întreb mai întîi spiritele. Să văd dacă vă primesc.

Am aşteptat cu nerăbdare, cîteva săptămîni în şir, răspunsul dorit ; dar el nu mai venea.

Pînă cînd, într-o seară de poveşti şi hazuri, profitînd de buna lui dispoziţie, i-am reamintit făgăduiala, sub privirile atente ale celor interesaţi.

— Am întrebat spiritele şi... „v-o" respins pe toţi, i-a fost răspunsul. Apoi, strîngîndu-ne mîna tinereşte, se grăbi să plece.

Era în schimb simţitor la altfel de păsuri ale noastre : Aflase — nu ştiu de unde — că fostul meu coleg de clasă, premiant de la Sf. Sava, poetul Dem. Moldoveanu, îşi luase de curînd licenţa în drept ; şi că eu am absolvit Facultatea de litere. Hasdeu era preşedintele Consiliului permanent al instrucţiunii publice, şi cu marea lui autoritate putea să puie umărul la numirea cuiva, nu numai în acest minister, dar şi în altele.

Intr-o seară, spre marea noastră emoţie, îl auzirăm cum ne felicită pe neaşteptate : pe Moldoveanu pentru licenţă şi pe mine pentru... absolvire.

Apoi adaogă :

— Am să vă fac pe amîndoi doctori : pe dumneata (arătînd pe Moldoveanu), doctor de plasă ; iar pe dumneata (adică pe mine), doctor de oraş...

Într-adevăr, chiar în şedinţa următoare, îl vedem pe Hasdeu că scoate din buzunar şi ne dă fiecăruia hîrtiile de numire : Moldoveanu, judecător la Drăgăneşti, în judeţul Olt : „doctor de... plasă !" — iar eu, profesor suplinitor de limba romînă la şcoala normală din Galaţi : „doctor... de oraş !"

Moldoveanu a primit şi a plecat. N-ar fi cu neputinţă ca tocmai această plecare să fi fost începutul înstrăinării lui de literatură. Ştiu că a publicat vreo două volume originale de poezii, şi mai multe traduceri reuşite de piese, din franţuzeşte, în versuri şi în proză. Dar s-a oprit în drum. Şi-a făcut rău, căci avea talent.

Iar eu am intrat într-un întreg conflict cu părinţii, care, avînd mijloace să mă întreţie, nu înţelegeau pentru ce m-aş expune să rămîi cu licenţa neluată, rătăcind într-un oraş depărtat, atît timp cît nu mă silea nici un motiv serios, mai ales că aveam şi o slujbă în Ministerul de Finanţe, cu leafă aproape egală cu a unui suplinitor din învăţămînt.

Şi tot deodată m-am ales şi cu o minunată corespondenţă cu profesorul D. Mardan, directorul de atunci al Şcoalei normale din Galaţi, om de o vădită superioritate sufletească şi intelectuală, din scrisorile căruia aceste calităţi reieşeau atît de luminos, încît le citesc şi astăzi cu emoţia de atunci şi cu adaosul adus de vîrstă şi experienţă, că ele ar putea fi socotite oricînd printre marile certificate doveditoare că omenirea nu şi-ar putea afla rostul decît numai pe căile omeniei...

Dar... în 1895, *Revista nouă* şi-a încetat apariţia. Eu am trecut la *Convorbiri literare*, unde Titu Maiorescu mi-a făcut cinstea să mă cheme prin d-l Mihail Dragomirescu.

Apoi, în septemvrie 1896, am fost numit, tot suplinitor, de geografie la liceul „Unirea" din Focşani, şi în decembrie 1897 am trecut în aceeaşi calitate la liceul din Ploieşti.

Aci am întîlnit pe criticul C. Dobrogeanu-Gherea, care în acelaşi timp era şi patronul restaurantului gării din acest oraş. De la el am aflat că Hasdeu îi e de asemenea client, că *Zacherlina* nu i-a îndepărtat pe unul de altul şi că profesorul se opreşte să mănînce la el, ori de cîte ori trece de la sau spre Cîmpina.

Într-o zi, la prînz, eram aproape singur în tot restaurantul, cînd văd intrînd pe marele nostru filolog. M-am ridicat de la masă şi am înaintat spre el, să-i fac primirea cu tot respectul şi admiraţia ce-i păstram. S-a arătat foarte vesel. Mi-a părut neschimbat: jovial ca totdeauna.

Şi s-a aşezat la masa cea mai apropiată de a mea. Gherea venise şi el să-i prezinte omagii, ca de la birtaş la client de elită.

Hasdeu a început prin a mă întreba ce caut la Ploeşti.

— Păi,nu ştiţi, domnule Hasdeu — i-am răspuns glumind — sunt „medic" de oraş aici...

Cu mirare am băgat de seamă că mă crede. Uitase gluma veche, născocită chiar de el cu cîţiva ani mainainte.

Şi începu să-mi puie cu tot dinadinsul întrebări, ca să afle dacă situaţia de medic la Ploeşti e acceptabilă. Gherea zîmbea ; iar eu n-am putut răbda mai mult confuzia şi m-am grăbit să scot pe bătrîn din încurcătură.

Nu ştiu nici acum dacă am făcut rău sau bine, dar mi s-a părut că-l fulgeră o clipă ruşinea.

O clipă numai. Căci foarte repede şi-a venit în fire şi i-a făcut semn lui Gherea să se apropie :

— Ascultă, domnule Gherea, cînd vei avea nevoie de un doctor bun, să-l chemi pe domnia sa, că te vindecă la moment cu reţete sigure...

De atunci nu l-am mai văzut ; dar gîndurile mă îndreaptă adesea spre figura acestui uriaş în care dumnezeirea se amesteca cu sarcasmul, ca să mi-l arate întreg, aşa cum a fost : om şi geniu.

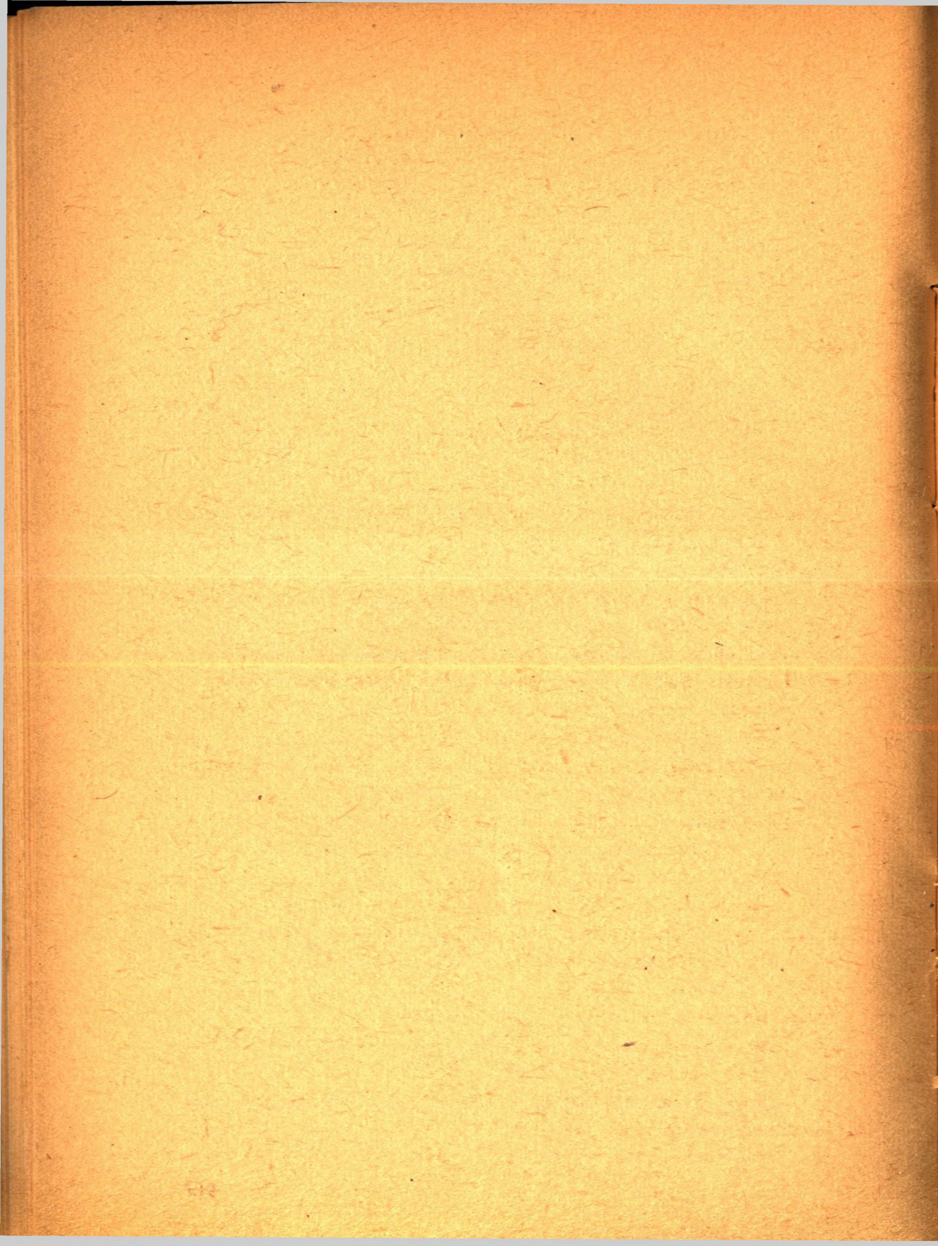
Intrarea mea la *Convorbiri literare,* precum şi colaborarea la alte reviste, ca : *Sămănătorul* lui A. Vlahuţă, *Viaţa literară* a lui Ilarie Chendi, *Floarea albastră* a lui Constantinescu-Stans, *Flacăra* lui C. Banu, *Făt-frumos* şi *Proza* [1], ale lui Em. Gîrleanu, *Transilvania* lui Horia Petra-Petrescu şi *Luceafărul* din Budapesta a d-lui O. Tăslăuanu, toate aceste etape în continuare, ca şi legăturile de prietenie ce am avut cu o parte din scriitorii epocei fericite dintre 1890 şi 1916, vor face obiectul urmării *Amintirilor* mele.

Ţiu să se ştie de pe acum că aceste legături sunt mai mult în funcţie de *corespondenţă,* fiindcă — de la 1896

[1] Bassarabescu n-a colaborat la revista *Proza,* scrisă de fapt în întregime de Emil Gîrleanu.

şi pînă în prezent — n-am avut norocul să mai locuiesc în capitală, ci doar pe aproape de ea, însă destul de departe de mulţi din confraţii mei scriitori.

Şi totuşi — aşa cum o să se vadă — scrisorile atîtor buni şi eminenţi prieteni, nu o singură dată, ating înălţimile senine ale duioşiei evocatoare.

NOTE BIBLIOGRAFICE

Volumele de schiţe, nuvele şi amintiri, apărute în timpul vieţii autorului (primul în 1903, ultimul în 1943) sînt următoarele:

Nuvele, Bucureşti, Socec, 1903.

Norocul, schiţe şi nuvele, Bucureşti, Alcalay, 1907 („Biblioteca pentru toţi", nr. 300).

Vulturii, schiţe şi nuvele, Bucureşti, Minerva, 1907. Ediţia a II-a: Bucureşti, Cartea romînească, 1925, este identică ediţiei I.

Noi şi vechi, schiţe şi nuvele, Bucureşti, Socec, 1909 („Biblioteca romînească enciclopedică Socec", nr. 45—46).

Nenea, Bucureşti, Alcalay, 1916 („Scriitori romîni", publicaţie săptămînală).

Un dor împlinit, nuvele şi schiţe, Bucureşti, Steinberg, 1919. Ediţia a II-a: Bucureşti, Casa şcoalelor, [1927], prezintă deosebiri în sumar faţă de prima ediţie.

Moş Stan, schiţe şi nuvele pentru copii, Bucureşti, Cultura naţională, 1923 („Biblioteca tinerimii"); ed. a II-a, Bucureşti, Cugetarea-Georgescu Delafras (f.a.); ed. a IV-a, Bucureşti, Cugetarea-Georgescu Delafras, 1943.

Schiţe şi nuvele, Bucureşti, [Casa şcoalelor], 1923.

Spre Slatina şi alte nuvele, Bucureşti, Cartea romînească, [1924] („Pagini alese din scriitorii romîni", nr. 151).

Pe drezină, Bucureşti, Cartea romînească, 1925 („Pagini alese din scriitorii romîni", nr. 181).

Un om în toată firea, Bucureşti, Socec, 1927.

Domnu Dincă, schiţe şi nuvele, Bucureşti, Cartea romînească, 1928.

Opere complete, vol. I. Bucureşti, Casa şcoalelor, 1939 ; vol. II, 1940.

Proză, schiţe-nuvele, Bucureşti, Cugetarea-Georgescu Delafras, 1942.

Lume de ieri, amintiri vesele şi duioase, Bucureşti, Cugetarea-Georgescu Delafras, 1943.

NUVELE ŞI SCHIŢE

Domnu Tanu — „Generaţia nouă", Bucureşti, seria a II-a, an. X, nr. 9, septembrie 1890, pp.240—249 (semnat Barion). Şi în vol. *Nuvele ; Norocul ; Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. I.

Dintr-o idilă — „Generaţia nouă", seria a II-a, an. XI, nr. 9, octombrie 1891, pp. 239—242 (semnat I.A.B.). Şi în vol. : *Nuvele ; Norocul ; Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. II.

Norocul — „Romînul literar", Bucureşti, seria a II-a, an. I, nr. 15, 16 mai 1893, pp. 452—454. Şi în vol. : *Nuvele ; Norocul ; Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. II ; *Proză*.

Nerăbdătorii — „Romînul literar", seria a II-a, an. I, nr. 17, 30 mai 1893, pp. 516—518 (cu titlul *Prozaici*). Şi în vol. : *Norocul ; Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. I.

Poveste nespusă — „Revista nouă", Bucureşti, an. VI, nr. 8—9, ianuarie-februarie 1894, pp. 347—349 (nesemnată). Şi în vol. : *Nuvele ; Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Noi şi vechi ; Schiţe şi nuvele ; Opere complete*, vol. II ; *Proză*.

Ion Corbu — „Revista nouă", an. VI, nr. 11—12, aprilie-mai 1894, pp. 458—460. Şi în vol. : *Nuvele ; Norocul ; Moş Stan*, ed. I şi urm.

Moş Stan — „Revista copiilor", Bucureşti, an. I, nr. 2, 20 februarie 1896, pp. 26—28. Şi în vol. : *Moş Stan*, ed. I şi urm.

Emma — „Convorbiri literare", Bucureşti, an XXX, nr. 4, 1 aprilie 1896, pp. 841—848. Şi în vol. : *Nuvele ; Vulturii*, ed. I

şi a II-a ; *Noi şi vechi ; Un dor împlinit*, ed. I ; *Schiţe şi nuvele ; Opere complete*, vol. II ; *Proză.*

Fratele poetului — „Convorbiri literare", an. XXX, nr. 5, 1 mai 1896, pp. 1131—1138. Şi în vol. : *Nuvele.*

Munţii Boemiei — „Revista copiilor", an. I, nr. 10, 20 iunie 1896, pp. 218—220 (cu titlul *Tănase*). Şi în vol. : *Nuvele ; Norocul ; Moş Stan* ed. I şi urm. (în primele două volume reprodusă sub titlul : *Tănase*).

Iertarea — „Revista copiilor", an. I, nr. 14, 20 august 1896, pp. 313—315. Şi în vol. : *Moş Stan*, ed. I şi urm.

Mama Maria — „Revista copiilor", seria a II-a, an. I, nr. 3 (17), 25 septembrie 1896, pp. 369—371. Şi în vol. : *Nuvele ; Norocul ; Moş Stan*, ed. I şi urm. : *Domnu Dincă.*

Sîmburele — „Floare albastră", Bucureşti, an. I, nr. 6, 15 noiembrie 1898, pp. 2—3 (cu menţiunea : *„lui D. Teleor"*). Şi în vol. : *Nuvele ; Norocul ; Spre Slatina ; Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. I ; *Proză.*

De pe culme — „Floare albastră", an. I, nr. 10, 13 decembrie 1898, pp. 2—3. Şi în vol. : *Norocul ; Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. II.

Obuzul — „Floare albastră", an. I, nr. 14, 10 ianuarie 1899, pp. 2—3. Şi în vol. : *Nuvele ; Norocul ; Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. II ; *Proză.*

Un dejun — „Convorbiri literare", an. XXXIII, nr. 1, 15 ianuarie 1899, pp. 52—56. Şi în vol. : *Nuvele ; Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. I ; *Proză.*

Uzufructul — „Convorbiri literare", an. XXXIII, nr. 4, 15 aprilie 1899, pp. 291—299. Şi în vol. : *Nuvele.*

Pe drezină — „Convorbiri literare", an. XXXIV, nr. 2, 15 februarie 1900, pp. 113—131. Şi în vol. : *Nuvele ; Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Noi şi vechi ; Un dor împlinit*, ed. I ; *Schiţe şi nuvele ; Pe drezină ; Opere complete*, vol. I ; *Proză.*

Muza romînă — „Convorbiri literare", an. XXXIV, nr. 3, 15 martie 1900, pp. 171—180. Şi în vol. : *Nuvele ; Norocul.*

Don Bazil — „Convorbiri literare", an. XXXIV, nr. 6, 15 iunie 1900, pp. 436—445 (cu menţiunea : *„lui Chr. D. Staiovici")*. Şi în vol. : *Nuvele ; Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. II ; *Proză*.

Serafima — „Convorbiri literare", an. XXXIV, nr. 12, 15 decembrie 1900, pp. 1044—1052 (cu titlul : *În preajma lui Ionescu)*. Şi în vol. : *Nuvele ; Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Schiţe şi nuvele ; Opere complete*, vol. I ; *Proză* (în primul volum e publicată sub titlul : *În preajma lui Ionescu*).

Stîmpeanu, Păunescu et c-nia — „Convorbiri literare", an. XXXV, nr. 9, 1 septembrie 1901, pp. 775—789. Şi în vol. : *Nuvele ; Norocul ; Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. I ; *Proză*.

Dînsa — „Convorbiri literare", an. XXXVI, nr. 1, 1 ianuarie 1902, pp. 58—66. Şi în vol. : *Nuvele ; Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Un dor împlinit*, ed. I şi a II-a ; *Opere complete*, vol. II, *Proză*.

La vreme — „Convorbiri literare", an. XXXVI, nr. 3, 1 martie 1902, pp. 205—232. Şi în vol. : *Nuvele ; Norocul ; Un dor împlinit*, ed. I şi a II-a ; *Opere complete*, vol. I ; *Proză*.

Cît ţine liturghia — „Semănătorul", Bucureşti, an. I, nr. 32, 3 noiembrie 1902, pp. 88—89. Şi în vol. : *Nuvele ; Norocul ; Un dor împlinit*, ed. I şi a II-a ; *Opere complete*, vol. I ; *Proză*.

Lacrămi gătite — „Convorbiri literare", an. XXXVII, nr. 2, 1 februarie 1903, pp. 148—151. Şi în vol. : *Nuvele ; Norocul ; Spre Slatina ; Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. II ; *Proză*.

Voicu — „Convorbiri literare", an. XXXVII, nr. 12, 1 decembrie 1903, pp. 1124—1127. Şi în vol. : *Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Nenea ; Moş Stan* ed. I şi urm. : *Domnu Dincă*.

Acasă — „Convorbiri literare", an. XXXIX, nr. 2, februarie 1905, pp. 151—154. Şi în vol. : *Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Noi şi vechi ; Un dor împlinit*, ed. I ; *Schiţe şi nuvele ; Opere complete*, vol. I ; *Proză*.

Leandrii — „Făt-frumos", Bîrlad, an. I, nr. 21—22, 15 iunie 1905, pp. 328—332. Şi în vol. : *Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Noi şi vechi ; Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. I ; *Proză*.

În rai — „Făt-frumos", an. II, nr. 5, 1 noiembrie 1905, pp. 85—87. Şi în vol. : *Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Un dor împlinit*, ed. I ; *Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. II ; *Proză*.

Spre Slatina — „Luceafărul", Budapesta, an. V, nr. 1, 1 ianuarie 1906, pp. 8—13. Şi în vol. : *Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Noi şi vechi ; Un dor împlinit*, ed. I şi a II-a ; *Spre Slatina ; Opere complete*, vol. II ; *Proză*.

Domnu Dincă — „Viaţa literară", Bucureşti, an. I, nr. 2, 8 ianuarie 1906, p. 2. Şi în vol. : *Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Noi şi vechi ; Un dor împlinit*, ed. I ; *Schiţe şi nuvele ; Pe drezină ; Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. II ; *Proză*.

La nouă ani — „Viaţa literară", an. I, nr. 12, 19 martie 1906, p. 2. Şi în vol. : *Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Noi şi vechi ; Nenea ; Moş Stan* ed. I şi urm.

Între acareturi — „Viaţa literară", an. I, nr. 16, 16 aprilie 1906, p. 2. Şi în vol. : *Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Noi şi vechi ; Nenea ; Schiţe şi nuvele ; Opere complete*, vol. II ; *Proză*.

Vulturii — „Convorbiri literare", an XL, nr. 3—5, martie, aprilie, mai 1906, pp. 392—406. Şi în vol. : *Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Schiţe şi nuvele ; Opere complete*, vol. II ; *Proză*.

Atena — „Viaţa literară", an. I, nr. 24, 11 iunie 1906, pp. 2—3. Şi în vol. : *Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. II ; *Proză*.

În vacanţă — „Viaţa literară", an. I, nr. 27, 2 iulie 1906, p. 2. Şi în vol. : *Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Noi şi vechi ; Nenea ; Un dor împlinit*, ed. I ; *Moş Stan*, ed. I şi urm. ; *Opere complete*, vol. I ; *Proză*.

O prietenă — „Viaţa literară", an. I, nr. 30, 23 iulie 1906, pp. 2—3. Şi în vol. : *Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. II ; *Proză*.

Dincolo — „Luceafărul", an. V, nr. 13—16, 1 iulie — 15 august 1906, pp. 349—350. Şi în vol. : *Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Schiţe şi nuvele ; Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. I ; *Proză*.

Perseanu — „Convorbiri literare", an. XL, nr. 9, septembrie 1906, pp. 801—807. Şi în vol. : *Vulturii*, ed I şi a II-a ; *Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. I ; *Proză.*

Bunica — în vol. : *Vulturii*, ed. I şi a II-a ; *Moş Stan*, ed. I şi urm.

Noi şi vechi — „Convorbiri literare", an. XLI, nr. 3, martie 1907, pp. 265—267. Şi în vol. : *Noi şi vechi ; Un dor împlinit*, ed. I ; *Schiţe şi nuvele ; Opere complete*, vol. I, *Proză.*

Un dor împlinit — „Convorbiri literare", an. XLI, nr. 11, noiembrie 1907, pp. 1090—1100. Şi în vol. : *Noi şi vechi ; Un dor împlinit*, ed. I şi a II-a ; *Opere complete*, vol. I ; *Proză.*

După Rache — „Convorbiri literare", an. XLII, nr. 1, ianuarie 1908, pp. 23—28. Şi în vol. : *Un dor împlinit*, ed. I şi a II-a.

Calvarul lui Amedeu Burdea — „Făt-frumos", an. III, nr. 2, 15 martie 1909, pp. 29—32 (cu titlul *În capcană*). Şi în vol. : *Un om în toată firea ; Opere complete*, vol. I ; *Proză.*

Străinul — „Convorbiri literare", an. XLIII, nr. 4, aprilie 1909, pp. 398—407. Şi în vol. : *Un dor împlinit*, ed. I şi a II-a ; *Pe drezină ; Opere complete*, vol. I ; *Proză.*

Casă grea — „Convorbiri literare", an. XLIV, nr. 2, februarie 1910, pp. 307—318. Şi în vol. : *Un dor împlinit*, ed. I şi a II-a ; *Spre Slatina ; Opere complete*, vol. II ; *Proză.*

Hoţul — „Flacăra", Bucureşti, an. I, nr. 15, 28 ianuarie 1912, pp. 116—117. Şi în vol. : *Un dor împlinit*, ed. I şi a II-a ; *Pe drezină ; Opere complete*, vol. II, *Proză.*

La tuşa Zina — „Transilvania", Sibiu, an. LIII, nr. 10, octombrie 1922, pp. 662—668. Şi în vol : *Moş Stan*, ed. I şi urm.

Un om în toată firea — „Convorbiri literare", an. LVI, ianuarie-februarie 1924, pp. 87—90. Şi în vol. : *Un om în toată firea ; Opere complete*, vol. II ; *Proză.*

Insecta — „Transilvania", an. LV, nr. 3—4, martie-aprilie 1924, pp. 93—97. Şi în vol. : *Un om în toată firea ; Domnu Dincă ; Opere complete*, vol. II ; *Proză.*

În ciuda coanei Dochia — în vol. : *Un om în toată firea ; Opere complete*, vol. II ; *Proză.*

Intr-un orăşel de provincie — în vol. : *Un om în toată firea* (cu titlul : *Intr-un orăşel mic de provincie)* ; *Opere complete*, vol. II ; *Proză*.

La casa din Batişte — „Revista fundaţiilor regale", Bucureşti, an. I, nr. 2, 1 februarie 1934, pp. 248—259. Şi în vol. : *Opere complete*, vol. II ; *Proză*.

Miraj — „Gazeta cărţilor", Ploeşti, an. IV, nr. 1, 25 mai 1934, p. 2 (cu titlul : *O înfrîngere)*. Şi în vol. : *Opere complete*, vol. II ; *Proză*.

In goana trenului — în vol. : *Nuvele inedite*, Bucureşti, Adevărul, (f.a.), pp. 49—57 ; *Opere complete*, vol. II ; *Proză*.

Protecţie — în vol. : *Opere complete*, vol. I ; *Proză*.

AMINTIRI (LUME DE IERI)

Garda civică — „Gazeta cărţilor", an. VIII, nr. 19—22, 15—31 mai, 15—30 iunie 1939, p. 2. Şi în vol. : *Lume de ieri*.

Doi bani şi-o peniţă — „Gazeta cărţilor", an. IX, nr. 5—6, 15—31 octombrie 1939, p. 2. Şi în vol. : *Lume de ieri*.

Scipione Africanul — în vol. *Lume de ieri*.

Ele — în vol. *Lume de ieri*.

A. Vlahuţă — „Gazeta cărţilor", Bucureşti, an. XI, nr. 5—8, 15—31 ianuarie, 15—28 februarie 1942, p. 1. Şi în vol. : *Lume de ieri*.

Profesorul meu de limba romînă Simion Mîndreanu — „Gazeta cărţilor", Ploeşti, an. X, nr. 9—10, 1—15 decembrie 1940, p. 1. Şi în vol. : *Lume de ieri*.

Amintiri literare — în vol. *Lume de ieri*.

CUPRINSUL

Responsabil de carte: T. Avramescu
Tehnoredactor: I. Horga
Corector: C. Moldoveanu

Dat la cules 31.12.57. Bun de tipar 10.03.58. Tiraj 20.150 ex. Hîrtie tipar de 50 gr./m². Ft. 700×1000/32. Coli ed. 19,48. Coli de tipar 14,38. Ediţia I. Comanda 3953. Planşe tipo 1. A. nr. 04712. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 R—32.

Tiparul executat sub com. nr. 31 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", Bucureşti — R.P.R.

